LADISLAV MŇAČKO

AKO CHUTÍ MOC

1

Mŕtvy ležal na katafalku, potiahnutom čiernym súknom, obrátený nohami ku vchodu do smútočnej siene.

Mŕtvy ležal v spodnej časti čiernej, lesklým čínskym lakom natretej truhly. Veko truhly dočasne nahrádzal sklený príklop, aby lúčiace sa zástupy mohli ešte raz, naposledy vidieť tvár a postavu mŕtveho.

Frankovi sa truhla zdala už akási známa. Na chvíľu ho prepadla dosť nevhodná myšlienka, či to nie je tá istá truhla ako pri poslednej udalosti podobného významu. Ak nie, veľmi sa jej podobala. Ale to je vari priveľmi absurdné, truhlu iste vyrobili na mieru, zvlášť na túto príležitosť.

„I tak," pomyslel si Frank, „je tá rakva nezmysel." Rakvy slúžili od nepamäti na ochranu pozostatkov človeka pred ťarchou zeme, ktorú naňho navŕšili. Musela byť pevná, odolná, podľa významu, urodzenosti a bohatstva mŕtveho, vyrobená z materiálu vzdorujúceho hnilobe, rozkladu a chemickým zmenám. Frank videl rakvy z cínu, olova, striebra, z mramoru i zo žuly, jednoduché i bohato zdobené drahými kameňmi, mramorové príkrovy s vytesanou podobou veľkého mŕtveho.

„Dobre, to je všetko v poriadku," povedal si Frank, „rakvy sú na to, aby chránili zotleté pozostatky človeka pred vplyvmi vlhka, plesne, mrazov a páľavy, aby ešte dlho potom, keď už v sebe skrývajú len práchnivé kosti, hlásali veľkosť, slávu, nesmrteľnosť vladárov, kráľov, veľmožov, géniov a tyranov, smiešnych boháčov, ktorí i po smrti chcú ešte ukazovať, že na to mali. Ale v každom podobnom prípade bolo účelom truhly chrániť zotlievajúce či balzamované pozostatky čímsi význačného človeka, ktorý zomrel."

Táto truhla, či ju už vyrobili zvlášť na túto príležitosť, na mieru, alebo ju už častejšie použili a ešte použijú, je nezmyslom. Nespĺňa a nebude plniť nijakú z funkcií určených rakvám. Mŕtveho o dva dni spália. Zostane z neho iba hŕstka popola, ktorá sa zmestí do malej urny. Načo teda taká drahá, čínskym lakom emailovaná rakva, vyleštená na taký lesk, že na nej vidno odtlačky dlaní a prstov mužov, čo ju kládli na katafalk? Ale napokon Frank zahnal svoje úvahy, v niečom ten mŕtvy ležať musí. V niečom a na niečom."

Mŕtvy bol v čiernom obleku. Na sebe mal snehobielu košeľu s tmavočervenou kravatou, na nohách špicaté lakované topánky. To už je veľmi, veľmi dávno, čo ten mŕtvy chodieval zásadne iba v rozhalenke a vysmieval sa z Frankových bielych košieľ a starostlivo uviazaných kravát. Nadával mu do meštiakov, neuznával kravatu, pohŕdal kravatou, aj na sobáš, na ktorom mu bol Frank za svedka, prišiel v rozhalenke, a to bývalo veľkým priestupkom proti vtedy ešte panujúcim zvyklostiam. Frank si pripomenul, ako sa mestský matrikár počas sobášneho obradu znechutene mračil.

Frank už dávno nenosí kravatu vždy a všade. Prekáža mu, keď si ju musí vziať, keď to inak nejde, cíti sa nesvoj, čímsi zajatý, zviazaný, neslobodný. Kravata, pravdaže, je nevyhnutná pri jeho povolaní, ktoré už dávnejšie znenávidel. Keď si ju viaže, vždy pociťuje dokonalú nepotrebnosť svojej existencie. Najlepšie sa cíti v hrubej farebnej košeli a v ošúchanej semišovej bunde.

A medzitým ten, čo tu leží mŕtvy, si časom vybudoval povesť najlepšie oblečeného muža v krajine. Iste prestál každé ráno dlhý čas pred zrkadlom, keď si viazal uzol, kravata sa mu stala symbolom úspechu, fetišom vzostupu, umocnením jeho šarmu, a pre Franka, ktorý ho tak dobre poznal, dôkazom narastajúcej márnivosti.

„Tak sa časy menia..." povzdychol si Frank, a nemyslel pritom len na tmavočervenú kravatu, ktorú vybrali pre mŕtveho z nepreberných zásob v jeho bielizníku.

Nemyslel pritom len na kravatu. Ani na grécke ohne, ktoré práve zažali pri hlave mŕtveho. Neboli to grécke ohne, ale dve silné žiarovky, možno dvojstovky, možno päťstovky, zasadené do dvoch plytkých bronzových mís, obrátených k povale. Také zmodernizované grécke ohne.

K nohám mŕtveho položili dekoratéri sklenú vitrínu s vyznamenaniami a radmi. Bolo ich veľa. Mŕtvy ich miloval. Túžil po nich, priam si organizoval príležitosti, aby sa k nim mohol dostať. Ak nie ešte horšie, ak svoju činnosť neusmerňoval na to, aby sa dostal k novej, blyšťavej čačke, akú ešte nemal vo svojej kolekcii. Pri každej vhodnej i menej vhodnej príležitosti sa mŕtvy rád ukazoval s tromi radmi pestrých farebných stužiek, pripnutých na hrudi. Frank si so záujmom prezeral tú pestrú metalurgiu, všetky tie kríže, hviezdy, plakety, medaily. Takmer všetky štátne rady a veľa cudzích. Frank hľadal medzi nimi hviezdu, ktorá ho zaujala kedysi, keď si tie isté metále prezeral vo vile mŕtveho. Bola tam. Bola tam tá hviezda.

Nikto nebude mať čas si ju povšimnúť, nikto sa nad ňou nepozastaví, nezamyslí, nikoho neprekvapí, ako prekvapila kedysi Franka. Bolo ta cudzie vyznamenanie, ktoré kedysi všetci nositelia demonštratívne vrátili. V tlači vtedy stálo, že ho všetci vrátili – a hľa – nie všetci, ten mŕtvy si hviezdu ponechal. Prečo si ju ponechal? Neuvedomoval si, akému riziku sa vystavuje? Stačilo, aby niektorý z jeho neprajníkov niekde len nadštrkol, že ju nevrátil, a bolo po kariére, mohlo sa to skončiť veľmi zle. Taký naivný vari nebol, aby si neuvedomoval, aké nebezpečné je ponechať si ten metál. Všetci vedeli, že ho má. Pripli mu ho na hruď verejne, pri slávnostnej príležitosti, je o tom bohatá fotografická i textová dokumentácia. Frankovi vtedy, keď videl hviezdu po prvý raz, kadečo vŕtalo v hlave. Možno mal mŕtvy metále tak rád, že sa nevedel ani s týmto rozlúčiť, i za cenu všetkých rizík. Ale možno v tom bolo aj čosi inšie – posledná iskrička odporu, dôstojnosti a ktovie, či nie aj protestného postoja. Frank sa znovu a znovu díva na hviezdu. Veľká; bohatá, žiari rubínovou červeňou a akosi sem nepristane, nepristane tomu mŕtvemu. Už dávno mu nepristane, možno mu už vtedy, keď ju dostal, celkom nepristala a nepatrila.

Napokon, nič sa mu za to nestalo. Nestalo sa mu nič, hoci Galovič vedel, že tú hviezdu má a že ju nevrátil. A to je vari vysvetlenie. Ponechal si ju, a nič sa mu za to nestalo.

Ale aj tak je čudné, že si ju ten, čo tu leží na katafalku, ponechal. Možno mu predsa len aspoň trošku pristane. A nech už sa Frank tváril akokoľvek, predsa len ho tá hviezda trochu potešila. Kvôli mŕtvemu ho potešila. Možno sa v ňom trochu všetci mýlili. Možno sa v ňom, aspoň trochu, mýlil aj on, Frank. Možno ten mŕtvy nebol celkom, celkom taký...

„Nemocte sa nám tu popod nohy..." prerušil Frankove úvahy nevľúdny hlas. Frank ustúpil bokom. Dvaja chlapi kládli k nohám mŕtveho veľký, ťažký veniec. Drahý veniec. Z čečiny, poprestýkaný červenými klincami. Frank ich narátal do tristo. Ba skade toľké vzali? Väčšiu časť asi museli dopraviť do mesta letecky, pravdepodobne v noci. Dekoratéri položili veniec šikmo pred vitrínu a na zem pred ním prestreli dve stuhy: Jednu červenú, druhú v štátnych farbách.

Všade okolo dokončovali posledné práce. Na veľký čierny zamatový záves v pozadí, ktorý zakrýval celé priečelie haly i s priechodmi do zadnej časti budovy, práve vešali portrét mŕtveho, zväčšenú fotografiu, iniciálky jeho mena, deň narodenia a úmrtia, nevyhnutnú zlatú vavrínovú haluz a citát, hodnotiaci jeho život a činy. V ľavom

rohu siene umiestnili malý vavrínový hájik, niekoľko skleníkových zákrpkov vo veľkých drevených tégľoch, ktoré tiež potiahli čerňou. Návštevníci podobných obradov, ľudia zo smútiaceho zástupu si sotva uvedomujú, že ten nevyhnutný vavrínový hájik nemá len dekoratívnu úlohu. Frank vie, že v jeho závetrí sa počas rozlúčky trvajúcej dva dni môže kadečo odohrať. Ta zatiahnu omdletú ženu, ktorej príde pri truhle zle, stade budú pozorné oči sledovať pohyb občanov, všímať si jednotlivé tváre, pripravené zakročiť, keby sa prihodilo čosi nepredvídané a neplánované.

Frank si uvedomoval, že sa tu musí predvídať a plánovať takmer všetko. Je to nevyhnutnosť, inak to nemôže byť, ale teraz je tu iste všetko v pohybe, búchajú kladivá, šuští papier, dunia ťažké kroky na betóne a občas zaznie celkom nepietna kliatba. Ľudia prídu, odídu, a ani len nepomyslia na to, že tu niekoľko chlapov pracovalo celú noc.

Mŕtveho ten ruch a zhon okolo neruší. Mŕtvy má pokojnú, vyrovnanú tvár, pôsobiacu vážne a dôstojne. Farba pokožky je celkom svieža, vyzerá, akoby hlboko spal. Možno v najbližšej chvíli otvorí oči, nadvihne nad sebou sklený príkrov a začudovane sa poobzerá, čo sa s ním a okolo neho robí.

Je to len klam. Šminka. Frank nie je po prvý raz v takejto sieni smrti, videl už častejšie všetky procedúry okolo posledných vecí človeka. Možno posledná chvíľa mŕtveho vôbec nebola taká pokojná, ako sa má zdať z jeho vyrovnaných čŕt. Možno nechcel zomrieť, do posledného výdychu sa bránil zubatej, možno ruky, teraz pokojne zložené v lone, vzťahoval v zúfalých, kŕčovitých gestách, možno mu museli dolámať prsty, aby mu ich mohli vystrieť tak, ako vyzerajú teraz, možno chcel ešte v poslednej chvíli čosi vykríknuť a zuby mu vyvrátil smrteľný kŕč do neprirodzenej polohy, preparátori mu museli uvoľniť sánku a ešte kadečo inšie s ním robiť, aby vyzeral tak vznešene ako teraz tu na katafalku. Ale už zajtra sa hrubý nános šminky a púdru roztopí, zleje od tepla, vyžarujúceho z tisícov okolo prechádzajúcich ľudských tiel a z filmárskych reflektorov, nos sa mu stenčí, zošpicatie, oči sa hlboko prepadnú, ožltne, ale na tom už nebude tak záležať, pre rozlúčku je dôležitý prvý deň, vtedy sa odohrá všetko dôležité. Kondolenčné návštevy, prominentské čestné stráže prídu dnes na rad. A pozajtra, pri poslednej rozlúčke bude už rakva zakrytá vekom z lakovaného materiálu.

Hore, na skrytej galérii, si už neviditeľní hudci začali ladiť nástroje. Zavše zakvíli klarinet, zahučí basa, zaduní bubon, ale tu to

nepôsobí ako v koncertnej sieni. V koncertnej sieni je ladenie akýmsi slávnostným úvodom, prísľubom večera, jednoducho patrí k tomu. Už dávno som nebol na koncerte, preniesol sa Frank myšlienkami niekam ďaleko, a dávno som už nesedel pri gramofóne... Frank má veľkú vyberanú diskotéku, bohatú, hemží sa menami svetových majstrov. Prečo ho omrzela? Nie azda tiež zato, že nijaká, ani najlepšie reprodukovaná hudba nevie priblížiť neopakovateľnú atmosféru koncertného auditória so všetkým tým počiatočným šumom, kašľom, s nevyhnutným ladením nástrojov, s potleskom, s rozžiarenými, vďačnými očami poslucháčov? Darmo vymýšľajú stereo prístroje, high fidelity, platňa nikdy nenahradí čaro koncertného večera, nezachytí to neopakovateľné napätie, očakávanie, oddávanie sa stoviek poslucháčov.

Tu, pravdaže, fidlikanie huslí, padajúce odkiaľsi zhora, pôsobí veľmi rušivo, neprirodzene a nepríjemne. A predsa sa Frankovi zdalo, že iba teraz hrajú mŕtvemu, že sa mu tie husle a violy posmievajú, že mu nadávajú. Len čo sa otvorí ťažká bronzová brána, zaznie iná hudba, ale tá už nebude platiť jemu. Napokon, mŕtvy ich už nepočuje. Čože on?

Frank ich nevidel a oni nemohli vidieť, čo sa robí dole pod nimi. Ostanú po celý čas rozlúčky skrytí, neuzrie ich nikto. Načo? Sú len doplnkom, slzotvornou rekvizitou pri vytváraní atmosféry smútku. Smiešni fidlikanti, neškodní, čudácki filharmonici.

„A ja som čo?" pomyslel si Frank. „Nie som aj ja azda len rekvizita? Nie je mojou úlohou zúčastniť sa spolu s nimi a s mnohými ostatnými na výrobe národného smútku? Nemôžem byť taký neviditeľný ako oni, kedy-tedy budem musieť opustiť svoj nenápadný kút za krídlom otvorených bronzových dvier, ale ani keď budem všetkým na očiach, nikto ma nebude vnímať, mňa ľudia nikdy a nikde neberú na vedomie, akosi patrím k tomu, tisícom som sa už toľko ráz mihol pred očami, ale keby sa niekto kohokoľvek z nich opýtal, ako vyzerám, asi by sa v pomykove zarazil. Ja nie som človek s tvárou, moja tvár, to je tá vec, visiaca na remienku na mojom bruchu, šošovka veľkého objektívu Hasselbladu, to som ja..."

Frank sa usmial svojim myšlienkam. Verejná anonymita, v ktorej žil a pracoval, ho už dávno nemrzela, vlastne, nemrzela ho nikdy. Mal dosť príležitostí spoznať, že neverejná tvár človeka je jedným z jeho najväčších bohatstiev a slobôd, je jedným zo základných predpokladov, aby sa človek nemusel vždy a všade tváriť, aby mohol

ostať sám sebou. Frank nebažil po sláve ani po popularite. S tým si bol už dávnejšie na čistom. Jeho nechuť k práci, jeho chorobné nálady a stavy vyplývali z čohosi iného. Bol výrobcom, veľkovýrobcom verejných tvárí, retušérom, dodávateľom, popularizátorom tvárí, súčasťou súkolia, ktoré vytváralo verejné legendy o pomyselnej veľkosti malých, o význame bezvýznamných, o kráse mrzkých. Kedysi, keď začínal, chcel v živote čosi inšie. Toto nie...

Tu teda bude stáť, ale tvrdiť, že po celý čas, to by bolo priveľa. Frank nie je začiatočník, vie, kedy tu musí byť a kedy nie. Vie to takmer na minútu presne, veď tam vzadu za plentou je kancelária pohrebného štábu a tam mu dali nazrieť do programu všetkých troch dní. Program je presný a s väčšími, či menšími výkyvmi sa aj presne dodrží. Bola by katastrofa, keby ho niečo nepredvídaného narušilo, niekto by si to asi odskákal, ale niečo podobné sa ešte nikdy počas bohatej Frankovej praxe nestalo. Štátny pohreb musí klapať, keby neklapalo nič inšie.

„Pri štátnom pohrebe musí ísť všetko ako po masle..." povedal Frank tajnému pri zadnom vchode, keď ho nechcel vpustiť do budovy. Darmo ho presviedčal, že si musí obzrieť terén, darmo mu ukazoval všetky svoje dokumenty, zvláštnu vstupenku, oprávňujúcu zúčastniť sa na všetkých slávnostiach, darmo hrozil podpisom bezpečnostného šéfa, tajný iba krútil hlavou, on má svoje presné inštrukcie, pred začatím smútočnej rozlúčky tam nemá nikto čo hľadať a zadným vchodom môžu vstúpiť do budovy len vyvolení, s červenou legitimáciou. Ale pri štátnom pohrebe musí ísť naozaj všetko ako po masle, to uznal aj tajný, keď Franka napokon vpúšťal dnu.

Z chodby, zakrytej čiernym závesom, sa blížil akýsi hluk. Do siene, kde ešte robotníci dokončovali smútočnú výzdobu, vošla skupina sviatočne oblečených ľudí. Všetci vážni, všetci v tmavom, niekoľko vysokých dôstojníkov v uniformách. Skupinu viedol osobný tajomník zosnulého.

„Rozostavte sa do polkruhu, súdruhovia..." prikazoval, „vyskúšame si nástupy. Prosím prvú čestnú stráž..."

Členovia prvej čestnej šestice, najbližší spolupracovníci zosnulého, príslušníci jeho kabinetu, sa oddelili od ostatných. Osobný tajomník ich dirigoval naspäť za plentu.

„Celkom od začiatku, súdruhovia... s príchodom, všetko ako naostro, prosím..."

Šiesti muži odišli za plentu a vrátili sa v dvojstupe. Pochodovali tak k čelu katafalku, tam sa rozdelili, jedna trojica zaujala miesto na pravom, druhá na ľavom boku mŕtveho. Tajomník poskakoval, dirigoval, upravoval, vykrikoval, poučoval, chválil: „Výborne, súdruhovia, nástup bol bezchybný, tak to má byť, prosím ostatných, aby si to dobre zapamätali, prosím druhú šesticu, nacvičíme si teraz striedanie, šestica pri katafalku ostane na mieste, kým sa ku každému jej členovi nepostaví striedajúci súdruh, stojaca šestica odpochoduje, spojí sa pred katafalkom do dvojstupu, súdruhovia zo striedajúcej šestice urobia úkrok na miesto, kde stáli vystriedaní, prosím, súdruhovia, od príchodu..."

Tajomník sa vyžíval. Bol tu, bol tam, poučoval, radil: „Keby, súdruhovia, niekto z vás pocítil nutkanie poškrabať sa, šteklenie na nose či čo, prosím, potlačte to, nevyzeralo by to dôstojne, ako žuly, súdruhovia, ako žuly, a prosím, pred nástupom skontrolujte jeden druhého, či má dobre uviazanú kravatu, je to vážny akt, súdruhovia, musí vyznieť dôstojne... všetci ste boli vojaci, nemusím vás poučovať, kde je pravá, kde ľavá strana, sekundu odchodu striedanej dvojice vám určí malé červené svetielko nad vchodom, keď blikne po tretí raz, vykročíte... tak si to skúsime ešte raz, súdruhovia, celkom od začiatku..."

Tajomník sa prekonával, poskakoval ako šimpanz, zabudol na mŕtveho, bol to jeho deň, jeho veľký deň, ako náčelník čestných stráží zrazu dostal moc nad politikmi, generálmi, umelcami, mohol ich dirigovať, komandovať, stoja pred ním ako sopliaci, hltajú každý jeho príkaz, dnes je na niekoľko minút ich pánom, ich vládcom, môže ich napomínať, kritizovať, môže viac, môže s nimi manipulovať, pri čestnej stráži dosť záleží na tom, kto na ktorom mieste stojí a kedy stojí, a poradie i zoskupenie určuje on, iba on...

Frankovi sa zdalo, že nie mŕtvy, ale on, jeho osobný tajomník, je tu hlavnou osobou. Pritom je to jediná služba, ktorú svojmu šéfovi preukáže, bol u neho iba krátko, nastúpil niekoľko dní pred jeho ochorením, Frank ho nikdy predtým nevidel, nevie, skade prišiel, ani či je tajomníkova žena blondína či bruneta; je to jediná služba, jediná, prvá a posledná... Nový šéf kabinetu si privedie iného osobného tajomníka, ale čo ak nie, čo keby sa mu nejakým spôsobom zapáčil? Preto ten elán, tá horlivosť, je zodpovedný za čestné stráže, a tie budú fungovať! Všetci si musia všimnúť, že budú výborne fungovať!

Frank sa musel uškľabiť. Taká nechutná komédia. Titulári, mocní muži tu skúšajú nástupy, Frank chápe, že podobná udalosť sa nemôže zaobísť bez dobrej prípravy, premyslenej organizácie, ale toto je vari predsa len priveľa?

Pod skleným príkrovom tu predsa leží mŕtvy! Lenže ten je vedľajší, oňho nejde, ani si ho nikto nevšimol, mŕtvy je tu pre divákov, a oni nie sú divákmi, oni sú hercami na tomto pódiu, ľudia ich budú pozorovať, všímať si ich, šepkať si, to je ten... a toto je tamten... Tak teda skúšajú, nacvičujú, budú tu predsa stáť na obdiv verejnosti, a každý z nich sa rád ukazuje.

Frank sa rozpamätal na inú podobnú komédiu. Na každoročnú „generálku" v štátnej rezidencii, kde dvesto ľudí rok čo rok nacvičuje nástup na prevzatie štátnych vyznamenaní. Na tie čudné voľby do mestského zastupiteľstva, kde vopred určení navrhovatelia navrhovali do predsedníctva vopred určeného kandidáta, a všetci dvíhali ruky na súhlas s návrhom – naslepo, ozajstné voľby sa konali o dve hodiny neskoršie. A nikto sa proti tomu neozval, nikto nevstal a neodišiel, to smiešne pajáctvo všetci vnímali ako disciplínu, povinnosť, ba dokonca česť!

Ba či si aspoň niekto z nich dodatočne uvedomil, že by to všetko mohlo byť aj inak?

Nedalo mu to. Vycvakal na tú „skúšku" celý film. Boli to všetko ľudia zvyknutí na oslňujúce svetlo fotolampy. Ani si nepovšimli, že si tu z nich niekto robí dobrý deň. Len tajomník ho zbadal. Obdaril Franka vďačným úsmevom, jeho oči drankali, tú fotku chcem, tú mi musíš zväčšiť, bude to parádna fotka, ja v popredí a šesť generálov pod mojím komandom!

Kedysi na počiatku Frank podobné nevhodné zábery na nevhodnom mieste cvakal s istým vnútorným napätím. Čo ak si niekto všimne, že s tým fotografovaním čosi nie je v poriadku? Časom zistil, že sú to zbytočné obavy. Zvykol si na to, že ho nevidia, neberú na vedomie. Patrí k veci, sám je vec, o vypínači, ktorým sa zažína a vypína svetlo, ani o fotografovi sa pri hociktorej z tých mnohých slávnostných príležitostí nerozmýšľa. Frank dnes robí nedovolené, kompromitujúce, trápne snímky s bezočivou istotou. Aj ten sekretárik ho zbadal len preto, že je nový a ešte si nezvykol.

2

V zadnej časti budovy, v jednej z početných kancelárií sa na čas rozlúčky s mŕtvym usídlil muž, o ktorého existencii nemajú milióny občanov ani tušenia. Frankovi nezišlo na um nijaké vhodné pomenovanie či titul toho dôležitého človeka. Náčelník pohrebného štábu? Vládny zmocnenec pre organizovanie štátnych pohrebov? Šéf pohrebného protokolu? Hlavný ceremoniár? Generálny funebrák? Márne si Frank lámal hlavu, nič vhodnejšie mu neprišlo na um. Ten dôležitý muž rozhodoval o všetkom s konečnou platnosťou. Vymenovaná pohrebná komisia stála pod jeho komandom. On určoval poradie nástupu čestných stráží, čas nástupu delegácií zo závodov, úradov, inštitúcií, početnosť týchto delegácií, on určil, kedy a na aký dlhý čas má byť v smútočnej sieni prítomná vdova po zosnulom, určoval podľa dôležitosti, v akom zoskupení sa majú klásť ku katafalku vence, navrhoval dĺžku prejavov a poradie rečníkov, schvaľoval výber smútočných hudobných skladieb, navrhol a dozrel na celkovú výzdobu veľkej haly. Frank nevedel, ako sa volá. A nevedel si predstaviť, čo, kde a ako robí v čase, keď sa nijaký štátny pohreb nekoná. Nie je predsa možné, aby ten prísne tajný muž, odborník na pohreby, nemal nič inšie na starosti. Ale vyznať sa v tom musel perfektne, nezasvätený laik si sotva uvedomuje, akú zložitú organizáciu a aký mohutný aparát si vyžaduje štátny pohreb, aby bolo všetko v poriadku. Smútiace zástupy musia defilovať okolo truhly plynule, bez trápnych prestávok. Rozlúčka je plánovaná na dva dni, nie je možné, aby prišli všetci tí, čo tu budú defilovať, naraz. Tajný muž má s tým už bohaté skúsenosti, podľa jeho odhadu sa vystrieda okolo katafalku do dvestotisíc ľudí. Nie je jedno, akí to budú v tej či inej hodine ľudia. V prítomnosti príbuzných zosnulého by mali prechádzať okolo ľudia z jeho rodného mestečka. Na to treba myslieť, to treba zabezpečiť. Bolo by nevhodné, keby v čase, keď bude stáť čestnú stráž Galovič, prišla do sály delegácia umeleckých zväzov. Galovič umelcov nenávidí. Hneď by v tom vycítil provokáciu. Treba určiť, aby pred Galovičovými očami defilovala okolo delegácia z najväčšieho závodu v meste. Takýchto detailov musí riešiť tajný muž stovky. Na všetko musí myslieť, všetko predvídať.

Myslel naozaj na všetko. Skúsenosti z minulých pohrebov ho poučili, že priveľa fotoreportérov narúša dôstojnosť vážneho aktu a smútočnú atmosféru v rozlúčkovej sieni. Fotoreportéri sú vždy a všade pliagou. Tmolia sa štátnikom pod nohami, prekážajú, počas hymny, keď všetko stojí v pozore, rujú sa o výhodné miesta, pobehujú hore-dolu, na zem si líhajú, driapu sa na stromy, lozia po tribúnach ako opice, oslepujú ľudí neprestajným blýskaním, otravujú, pchajú sa všade, kde nemajú čo hľadať. Tajný muž vydal príkaz: Jedna filmová, jedna televízna kamera a jeden jediný fotograf z úradnej agentúry. Tým jediným sa stal v takýchto veciach skúsený Frank. Nie nadarmo ho prezývajú banketovým reportérom.

Tu teda bude dva dni stáť, v nenápadnom zátiší, maskovaný ťažkým krídlom bronzových dverí, kedy-tedy vyjde zo svojho úkrytu, cvakne, Frank sa v tom už suverénne vyzná, vie, koho cvaknúť a čo cvaknúť, nesmie za nijakých okolností premeškať Galoviča, ako stojí v pozore, Galoviča, ako prednáša smútočný prejav, Galoviča, ako prejavuje sústrasť smútiacej vdove, to príde, to musí prísť do novín, Frankovi sa niekedy zdá, že pohreby, slávnostné zhromaždenia, recepcie a verejné prejavy sú najmä na to, aby Galovič opäť prišiel do novín. Potom, pravdaže, ešte snímka, ako pionieri kladú vence, a starenka, ktorá si utiera slzy pri katafalku bielou vreckovkou. Frank už má bohatú prax, vie, koľko fotografií môžu noviny uverejniť, a čo a kto má na nich byť. Pravdaže, spraví do dvesto záberov, inak by ho mohli v redakcii obviniť, že sa flákal. Dvesto negatívov, to je tak norma na jeden pohreb. Pravdaže sa bude aj flákať. Čo by tu po celý čas robil? Vie presne, kedy tu musí byť, kedy nie, pozná časový rozvrh celého programu, nazrel doň v kancelárii pohrebnej komisie.

Frank si už dávno nerobí o sebe a svojej práci nijaké ilúzie. Pravdaže, vždy a všade, kde sa objaví s aparátom, sa naňho povzbudivo usmievajú, poklepkávajú ho po pleci, ale popravde ho pokladajú za pliagu, za nepríjemné, ale potrebné zlo, bez ktorého sa nemožno zaobísť. Aká kariéra, aká popularita, aký vzostup je dnes možný bez fotografie? Frank vo svojej bohatej reportérskej praxi nestretol človeka, ktorý by odmietol dať sa fotografovať. Sú takí, čo sem-tam robia fóry, kývnu rukou, povedia, daj mi s tým pokoj, neblbni, ale ani tí to nemyslia doslovne. Ľudia dychtia dostať sa do novín, Frank to pozoruje dennodenne, len čo zazrú namierený objektív, už sa tlačia bližšie, chcú byť na snímke; chcú

stáť čo najbližšie. Frank je oficiálny fotoreportér, banketový, tribúnový, slávnostný reportér, známy, špeciálne poverený, veď sa stále pohybuje medzi mocnými, na tribúnach, v sálach, na štátnických stretnutiach, ta nemá prístup hocikto, Frank patrí k hŕstke vyvolených, ktorí majú otvorené všetky dvere, Frank má povesť, poznajú ho, zvykli si už naňho, cez kontroly prechádza bez legitimácie, jeho legitimáciou je Hasselblad, magická vecička, otvárajúca dvere súkromí palácov, čalúnených dverí. Dnes štátnické stretnutie, zajtra slávnostný koncert, potom návšteva politika v závode či na družstve, Frank cvaká, cvaká takto už vyše dvadsať rokov, nacvakal už stovky, ak nie tisíce mikrofónov. Frank fotografuje mikrofóny, množstvo mikrofónov. A rečnícke pulty. Množstvo pultov. Pulty sú rovnaké a mikrofóny sa od seba len neveľmi líšia, sú stále tie isté, vyťahovacie, prispôsobiteľné pre malé i veľké postavy, len tváre a figúry za nimi sa jednostaj menia. Význačný človek bez mikrofónu, to nie je to pravé, neraz je to iba tuctová, bezvýrazná tvár, len mikrofón dodáva postave patričnú dôležitosť, tváre, podoby za mikrofónom sa jednostaj striedajú, menia, ale to nie je dôležité, v tlači len mikrofón vytvára potrebný kontakt medzi rečníkom a národom, verejný človek sa stáva verejným človekom, len keď ho vidia vyfotografovaného za mikrofónom, len potom sa mnohým zdá, že je povolaný iným čosi povedať, oznámiť, a že aj má čo povedať a oznámiť.

Frank má v svojom archíve pätnásť májových tribún. Pätnásť celkových záberov aj detailných pohľadov na jednotlivcov. Tribúny sú rovnaké, ale keď Frank nedávno porovnával najstaršiu fotografiu s najnovšou, vlaňajšou, nemohol na nich nájsť ani jednu jedinú spoločnú tvár. Kam sa podeli tí veľkí a zvečnenia hodní spred pätnástich rokov? Kde je ten mocný, čo dvíha decko z rúk otca hore na tribúne? Kde je ten druhý, ktorý z polstránkovej reprodukcie v denníku kýva na pozdrav celému národu? Kto ešte vôbec vie, ako sa volal? Keby ho vtedy nebol zachytil alebo keby sa mu bol osvetlil film, kde ten mocný kýva, bolo by bývalo s Frankom zle. Vtedy bolo nepredstaviteľné, že by vyšli noviny bez tej fotografie...

Nie, Frank si nerobí nijaké ilúzie o sebe ani o svojej práci. Vie, čo si o ňom tí, ktorí sa naňho usmievajú, ktorí sa mu natískajú pred objektív, myslia. Je pliagou, nepríjemným, oštarným, ale nutným zlom. Pohŕdajú ním, hovoria o ňom ako o svoloči, robia si z neho

posmech, ale potrebujú ho, pri stretnutí mu hrkútajú slová uznania, predstierajú bodré priateľstvo, srdečný záujem o jeho osobu. Ale Frankovi sa už neraz stalo, keď bol „v civile“, teda bez aparátu, že ho nepoznali. Nie, nepredstierali, že ho nevidia, jednoducho ho nepoznali. Frank bez aparátu je niktoš, len aparát mu prepožičiava akú-takú dôležitosť. Keď ho zdravia, tak vlastne zdravia objektív, ich úsmevy a slová uznania platia objektívu, šošovke, nie jemu, pred ňou sú ochotní robiť smiešne dôstojné pózy, usmievať sa, keď im je do plaču, strúhať vážnu tvár, keď im je do smiechu, predstierať záujem, kde sa smrteľne nudia, chcú byť veční, zachytení na veky vekov, a to bez fotografie nejde, chcú byť veční v jedinečnom okamihu, na pozadí zástupov lačných po ich slovách, chcú byť veční v novinách, lebo kto nebol nikdy v novinách, nemôže byť večný a vyvolený, noviny sa archivujú, viažu, ukladajú ročník k ročníku, pretrvávajú pozemský život človeka, a v nich sa referuje len o čímsi výnimočných ľuďoch, kedysi čímsi výnimočných montážnych čatách, dnes o čímsi výnimočnom ženskom poprsí, noviny sú spoločenskou previerkou dôležitosti človeka, ukazovateľom a barometrom jeho dôležitosti, sú vlastne výberom, z tisícov vedeckých pracovníkov vedia len o niekoľkých, z tisícov politických funkcionárov referujú len o najvyvolenejších, a tu sú ešte veľké rozdiely, je inšie byť na nejakom skupinovom zábere a je inšie dívať sa z prvej stránky denníka v rečníckej póze za mikrofónom, sám, v polodetaile, nehovoriac už ani o oficiálnom portréte... Koho meno a tvár sa nikdy neobjavili v tlači, je anonym, je ten, o ktorom tí fotografovaní tak radi hovoria – prostý človek, obyčajný človek, muž z ulice, drobný človek, prostý občan, pracujúca masa, dav, ľud, zástup, malý človek, malý občan, drobný, prostý, pospolitý ľud. Franka tieto slová z úst rečníkov, politikov, štátnikov a umelcov vždy rozzúrili. Kto si ty, ako sa opovažuješ postaviť takú priehradu medzi seba a iných? Čím si neprostý, neobyčajný, nemalý, výnimočný? Že si bojoval? Frank pozná stovky takých, čo tiež bojovali, bojovali dobre, a keď sa boj skončil, vzali kanvičku s nesladenou kávou a šli na rannú šichtu do baní. Niektorí z nich ťa poznali, vedia, kto si, čo si a čo si majú o tebe myslieť dnes, keď o nich hovoríš, že sú prostí, obyčajní, malí. Že je to len taký rečnícky zvrat? Možno, ale aj ten vznikol z akejsi psychózy, má hlboké podhubie kdesi v tebe, v tvojom pocite, že si o čosi viac, že si privilegovaný, vyvolený.

Frank ich pozná, tých neprostých. V živote ich stretol už veľa, vie, kto sú, čo sú, akí sú. Vie, skade prišli, a nemýli sa ani v odhadoch, kam to až dotiahnu a ako skončia. Ba viac, zachycuje ich jedinečnú podobu pre veky vekov. Vo veľkom. Tisíc titanov už takto pomohol vyrobiť. Sú ešte večí – vo Frankovom bohatom fototrezore. Frank navyše ešte vie, ako sa ktorý z nich volal. Inak už celkom upadli do zabudnutia. Titani? Frank ešte sem-tam niektorého z nich stretne na ulici. Teraz iní o nich hovoria: Drobný, prostý, obyčajný, malý človek.

Skúsenosť naučila Franka pozerať na všetko s nedôveru. Keď pri nejakej príležitosti počuje kohosi vysloviť: My sme len obyčajní ľudia, pomyslí si o ňom: Chceš sa driapať, bratku, čo? Pozná takých, čo to kedysi hovorievali. Neskoršie len nebadateľne zmenili pár hlášok. Nie my obyčajní, ale on obyčajný, drobný, malý... Aj ten mŕtvy kedysi hrmel z tribún: My drobní, prostí ľudia... Neskoršie sa jeho prejavy hemžili naším drobným, malým, pospolitým...

Rečnícky zvrat? Ten na márach je dôkazom, že to nie je iba rečnícky zvrat.

Frank kedysi vášnivo rád fotografoval. Hory, rieky, nálady vychádzajúceho slnka. Vtedy ešte bolo fotografovanie luxusom, Frank bol členom veľkej mladej partie, jediný z nich mal fotoaparát. Pravdaže, prosíkali: Cvakni, zvečni nás. A Frank cvakal, skupinky, jednotlivcov, výlety, športové preteky, demonštračné sprievody... čudné, už vtedy zachytával stovky podôb, ale sám sa na podobných snímkach objavoval len veľmi zriedka, len keď niekto povedal: Poď, Frank, postav sa k ostatným, ja cvaknem, aby si bol aj ty medzi nami. Frank o to akosi nikdy nestál. Väčšiu radosť mal z vyfotografovanej srny či rybárika na konári vŕby ako zo svojej podoby na snímke. Iných fotografoval rád, keď im to robilo radosť.

O čo nikdy nestál, stalo sa mu každodenným chlebom. Banketový reportér; chodil po tribúnach, javiskách, cvakal a cvakal. Nechodil sám, chodili aj iní fotoreportéri, stalo sa, že zachytil niektorého, ako sa tmolí medzi veľkými, a stalo. sa, že niektorý kolega aj jeho tak dostal do šošovky. Ak bol obrázok voľačím zaujímavý, postavu reportéra vyretušovali. Stenografi, šoféri a fotografi nemajú na podobných snímkach čo hľadať. Nie sú ničím výnimoční. Patria pod súhrnný názov pospolitý ľud...

Zadíval sa na portrét na čiernom zamate. Ohromná zväčšenina. Portrét nie celkom verne spodoboval zosnulého. Mal už desať

rokov, od tých čias sa kedysi hranaté štátnikove črty zaguľatili. Ale štátnik mal ten portrét veľmi rád, iný nechcel.

Portréty neboli Frankovým odborom, ale ten mŕtvy z akéhosi kapricu, možno v tom hrali rolu dávne spomienky, chcel portrét len od neho. Možno tak chcel Frankovi prejaviť priazeň, možno chcel napraviť čosi, čo sa zbabralo.

Frank naň vycvakal stovky obrázkov: Nevyhovovali, ani jeden nevyhovoval; štátnikovi sa zdalo, že na jednom vyzerá primäkko, na inom pritvrdo. Raz sa mu nepáčila výška čela, inokedy mal nevýrazné oči. O ktorejsi snímke sa vyjadril, že na nej vyzerá priveľmi civilne. Franka to zabávalo, cvakal vždy znovu a znovu, neúnavne. Už dávno mal to, čo chcel, o čom vedel, že sa bude páčiť, ale cvakal a cvakal, staval štátnika do neprirodzených póz, nútil ho strúhať grimasy, musíš sa usmievať, musíš vyzerať láskavo, ale len natoľko, aby úsmev nezatlačil rozhodnosť a pevnosť čŕt, len taký náznak úsmevu... a vyžehli si čelo, začínaš mať vrásky... a dívaj sa do diaľky, to personifikuje naše perspektívy... tak, pevne, isto, do diaľky... napred...

Och, Frank vie, čoho všetkého sú ľudia schopní pre jeden portrét.

Ktorúsi bláznivú herečku raz presvedčil, že najsústredenejší výraz dostáva človek na záchode. Keď to vyvolal, sám začal dumať, že čosi na tom je. Celé dva mesiace navštevoval štátnika v rezidencii. Keď ho to omrzelo, vytiahol z obálky prvú snímku, ktorú pri tej príležitosti urobil. Štátnik žiaril.

„Vidíš, stálo to za tú námahu..."

Portrét bol dobrý; spĺňal všetky očakávania a všetky štátnikove predstavy o sebe. Bol vážny, ale čímsi láskavý, mladý, ale múdry, tvrdý, ale veľkorysý. Osobnosť.

Nečakane vysoký honorár, ktorý prišiel poštou, poslal Frank naspäť. Veľmi sa vtedy povadil so ženou. Pravdaže, nemohla mu rozumieť. Taký honorár! Boli časy, keď Frank robil svoju prácu s chuťou a so záujmom. Chcel byť kronikárom revolúcie, jej elánu a jej víťazstiev, zachytával jej mladú tvár, jej prudký pulz, chcel byť pri všetkom a bol pri všetkom. Bol pri tom, keď sa národ zdvihol do povstania, jeho snímky sú z mála dokumentov tých jedinečných chvíľ, krásnych i mrchavých. Bol pri tom, keď neskôr vyhadzovali reakčných politikov z ich kresiel, vtedy publikovali v tlači jeho dobrý seriál „Aha, ide po meste pešo..." Bol presvedčený, že takí

sa už na rozhodujúcich miestach nikdy nebudú môcť usadiť, s tými navždy zúčtovali. Mal fantáziu. Jeho snímky i série sršali vynachádzavosťou a vtipom. Bol všade, kde sa čosi zbehlo. Mal rád rušný život, plný drám a zvratov, a chcel ho zachytiť v jeho neopakovateľnosti.

Potom sa to zrazu nedalo. Nie hocikto a hocičo sa smelo uverejniť. Každý obrázok, ktorý tlačová kancelária vydala, musel prejsť schvaľovacou komisiou. To ľudské muselo z práce kronikára nemilosrdne von. Kdeže, aby sa činiteľ usmieval! Má deravé zuby! Skúmali, či je ten a ten dostatočne v popredí pred ostatnými, menej významnými, či sa tvári dosť reprezentačne a dosť dôstojne.

Frank bol pri všetkom. Bol pri tom, keď zatvárali kláštory. Priniesol z tej cesty bohatý seriál, z prostredia, kam mohlo vniknúť len málo vyvolených. Seriál sa všade veľmi páčil – ale nevyšiel. Frank nechápal prečo. Celý národ vedel, že kláštory obsadili robotnícke milície, prečo to neuverejniť? Povedali mu, že by snímky mohla zneužiť reakčná cudzina. Frank si vtedy pomyslel: A čo, urobili sme azda niečo, za čo sa pred akoukoľvek cudzinou musíme hanbiť?

Byť pri všetkom malo aj druhú stránku. Frank videl tých vyvolených a fotovhodných intímne zblízka. Hysterické herečky, márnomyseľných laureátov, politických nafúkancov, krajských a dedinských satrapov, na svete je sotva iné povolanie, ktoré umožňuje spoznať tú druhú, neoficiálnu, nestráženú tvár sveta tak hlboko ako fotoreportérčina. Frank sa nevie upamätať na jediný prípad fotografovaného človeka, ktorý by sa nechcel robiť iným, ako v skutočnosti bol. Vyšším, keď bol malý, krajším, keď bol mrzký, mladším, keď bol v pokročilejšom veku. Vtedy vyrástlo v laboratóriách tlačovej kancelárie mohutné retušérske oddelenie. Vrásky? Preč! Postava, o ktorej sa šepkalo, že je v nemilosti? Von! Z pohŕdavých úškľabkov vedeli retušérski umelci vyčarúvať srdečné úsmevy. Frank videl život z jeho odvrátenej strany, veď bol len fotoreportér, vec, veľká šošovka. Keď nemal zameraný objektív, nemusel sa pred ním nikto pretvarovať, je to zvláštne, ako ľudia, vtedy takí opatrní na každé slovo, hovorili pred šoférmi a fotografmi bez zábran o všetkom, Frank bol svedkom ich malicherných sporov, ich smiešnych bojov o korytá, ich výbuchov zlosti, intríg, klebiet, ich lakomstva, ich pred svetom starostlivo skrývaných nerestí, ich druhej tváre. Frank mal prístup všade

a všade bol nevidený, nenápadný, nikde ho nebrali na vedomie inak, len ako pliagu, ktorá prekáža, vyrušuje, ale je potrebná, veď spoluvytvára večnosť osobnosti.

Koľko sto, dvesto, tristokilometrových ciest prešiel Frank vo veľkom, pohodlnom aute po boku niektorého z jedinečných, keď sa tento vybral na voľajakú slávnosť. Čo všetko si pritom vypočul, čo všetko mohol vedieť! Ale beda, ak obrázok z bezvýznamnej manifestácie nevyšiel na prvej strane! Na vine v každom takom prípade bol, pravdaže, fotograf.

Frank stále hľadí na portrét mŕtveho. Koľkokrát zachytil na celuloid túto tvár? Tisíc? Dvetisíc ráz? Nevie presne. Z negatívov, ktoré si uložil v svojom trezore, mohol by zostaviť fantastický dokument o živote, o veľkosti i malosti tohto človeka. Šestnásťročný bujný mládenec rajtuje na krave. Sedemnásťročný mladý revolucionár sa napriaha k úderu na hlavu četníka puškou, ktorú mu vytrhol z ruky. So zviazanými rukami ho odvádzajú do žalára.

Rečni pred rozvášneným zástupom, ktorý skanduje: Prácu a chlieb. Na lúke pri rieke sa objíma s Margitou. Dúškom vypíja fľašu borovičky. Z vysokého mosta skáče do hlbokej rieky. Lezie na vysokú skalu. Zadumane hľadí do plameňov táborového ohňa. Opásaný dvoma guľometnými pásmi ženie svojich mužov do útoku. Ustatý, z posledných síl sa vlečie po zľadovatenom snehu na ústupe. V zápale boja stíska guľomet a reve: Boha ja vášho nemeckého! Zachytil ho v tisícich nestrážených chvíľach, takého, aký bol, keď nemal komu a nemal čo predstierať.

Ale v trezore, prísne strážených pred celým svetom, má Frank aj iné chvíle tohto historického muža. Tú, keď mu mladá zväzáčka, ktorú obťažoval, vylepila facku. Tú, ako serie v lese a naľavo i napravo od neho stoja jeho osobní strážcovia, síce odvrátení, ale aj teraz v službe. Tú, ako sedí sám cez prestávku na koncerte, celkom sám uprostred prázdnych, opustených stoličiek, s ovisnutou hlavou a chrápe. Frank zachytil všetky jeho tváre, nie iba tú, na ktorú sa teraz díva. Ale ani tie, ktoré nemohol zvečniť objektívom, mu nevymiznú z pamäti.

Frank by bol už dávno odišiel zo zamestnania, ktoré si neváži. Že napriek tomu trpezlivo cvaká mikrofón za mikrofónom, to zapríčinila jeho zvláštna, možno trochu zvrhlá záľuba, ktorá časom prerástla do rozmerov mánie. Chce zachytiť tú druhú, odvrátenú tvár sveta, v ktorom sa pohybuje. Je to drahá zábava, nevie o nej

nikto, ani žena nie. A možno aj vie, ale nikdy sa neopýta, čo robí Frank počas tých dlhých hodín v tmavej komore. Tmavá komora je posvätné, trochu tajuplné miesto, tam nemá nikto čo hľadať. Frank predstiera, že vyvoláva či zväčšuje obrázky, a niekedy to aj robí. Ale väčšinu času presedí nad svojou zbierkou fotografických rarít. Vymyslel si na ne celkom špeciálnu skrýšu. Franka dráždi, že sa zahráva so životom. Keby mu na to prišli, je po ňom. Sú to stovky, tisícky jedinečných obrázkov, ktoré narobil počas dlhoročnej praxe. Galéria ničoty, lexikón hlúpostí, jarmok zbabelosti. Generál, tancujúci odzemok v tortách na recepčnom stole pri nadšenom potlesku prítomných dám. „Stužková" zábava opitých okresných satrapov. Slávny herec, plávajúci v kaluži, s pripätou laureátskou stužkou na nahom tele. Živánske, žúry, flirty, žranica v jedálnom vozni zvláštneho vlaku, v ktorom sa šli poslanci presvedčiť o utrpení vojnou zničeného kraja. Polonahé deti sa jej prizerajú z nástupišťa. Pohlavný akt prominentovej ženy so šoférom na schodoch výletnej vily. Politické lásky. Minister usmievajúci sa na kolegu, o ktorom v oslavnom prejave vyhlásil, že je najlepším synom, akého kedy ľudská matka donosila. A ten istý minister vyhlasujúci toho istého kolegu za najväčšieho vyvrheľa všetkých pekiel a žúmp. Áno, tak sa usmievali na seba aj iní, aj Galovič na tohto mŕtveho. Jeden deň si srdečne potriasli rukami a na druhý deň vyhlasoval jeden o druhom, že je podlý zločinec a zradca.

Žena Frankovi zavše vyčíta: Prečo nefotografuješ hrady, kaštiele, folklór, Tatry? Prečo neurobíš knihu o zvieratách, o motýľoch, kvetoch? Alebo akty? To sa dnes platí. Iní si žijú... a my nikdy nemáme peniaze...

Frank vie. Nikdy nemajú peniaze. Niekedy, keď má dobrú vôľu, jej odvetí: Vyčkaj, kúpim ti jachtu a pôjdeme na cestu okolo sveta... Frank vie, že podobná zbierka rarít neexistuje na celom svete. Ale vie aj to, že tú jeho nikdy nikto neuvidí. Frank, pravdaže, nemá tušenia, koľko stojí luxusná jachta. Stačí mu vedomie, že by ju mohol mať, keby chcel. Stačí mu to, mať ju nikdy nebude. Netúži takto sa stať slávnym. Frank už dávnejšie netúži stať sa slávnym. Ničím a nijako. Vyfotografoval už priveľa slávnych, aby sa mu žiadalo dostať sa medzi nich.

3

Prvá čestná stráž, zložená z členov kabinetu zosnulého, zaujala miesto pri katafalku, tentoraz naostro. O minútu sa otvoria bronzové dvere a vojdú prví občania z nekonečného hada, ktorý tu bude defilovať po celé dva dni. Členovia kabinetu sú slávnostne vážni. V zhone dnešného dňa ešte nemali čas pomyslieť na mŕtveho. Teraz na to budú mať desať minúť času pri nehybnom státí v pozore. Desať minút je niekedy veľa. Niekedy nekonečne veľa.

Frank ich všetkých pozná. Vie o každom z nich iste viac, ako vedia oni jeden o druhom. Ani jeden z nich nemal mŕtveho úprimne rád, napriek tomu, že on si ich spomedzi množstva možných vybral za spolupracovníkov. A prečo by ho aj mali mať radi? Či to nebol práve on, kto hlásal zásadu, že v politike niet priateľstva, že priateľstvo je pre politika nebezpečenstvom?

Ale teraz budú mať desať minút času zamyslieť sa nad mŕtvym a ľutovať, ak mu priam nezazlievať, že zomrel. To je veľká komplikácia. Veľká! Lebo nech už bol, aký chcel, pre nich znamenal istotu. Relatívnu, pravdaže, ale aj relatívna istota je lepšia ako nijaká. Zvykli si už naňho, poznali jeho slabosti, vedeli, ako ho upokojiť, ako sa mu zalíškať, poznali jeho denný režim, podľa neho si usporiadali svoj, všetko malo svoj rytmus, svoj cyklus, svoju pravidelnosť, svoje ustálené zvyklosti. Teraz všetko vyjde z koľají. Na jeho miesto nastúpi niekto iný. Kto? Ja? Ten predo mnou? Ten za mnou? Všetci to môžeme byť, každý z nás. Ten predo mnou ma nemá rád, poletím. Toho za mnou nemám rád ja a on to veľmi dobre vie. Je to blbec, nezniesol by som slúžiť pod ním... Ale čo ak príde na jeho kreslo niekto zvonku? Niekto nový? Mocný? Dá si Galovič ujsť takúto príležitosť? Toto bolo predsa len jedno z hniezd, ktoré nemohol dosiahnuť. Teraz má na to príležitosť. Galovič... to by bol koniec. V tom sú si všetci na čistom, že Galovič, to by bol koniec.

Ale nemusí to predsa byť Galovič, môže prísť niekto iný, o ktorom ešte nemajú tušenia, že prichádza do úvahy. A to nebude koniec? Bude. Bude to koniec. Jedného po druhom ich odstráni a nahradí svojimi ľuďmi. Veď sa ešte pamätajú, ako ich ten mŕtvy popreťahoval z kraja, keď ho pred rokmi povýšili.

To je koniec. Nech to bude ktokoľvek okrem mňa samého, je koniec. Niekto zvonku? Koniec. Galovič? Koniec, koniec...

Frank ich pozná. Aj ich oči pozná. Z očí sa im dá vyčítať, na čo myslia. Frank vie, na čo myslia a na čo budú myslieť v najbližších minútach. Frank nie je taký pesimista ako oni, keď rozmýšľa o ich budúcnosti. Koniec? Trochu áno. Ale nie celkom. Budú sa aj potom voziť v trocha menšom, ale nie malom aute. Do menej dôležitého, ale predsa dôležitého úradu. Ba dajú im na výber, aký úrad by im najlepšie vyhovoval. Nie, čo by vedeli robiť. Čo by chceli. Presťahujú sa do menších víl, ale predsa len do víl. Žiaľ, bez úhrady nájomného, koksu a asi bez domovníka. Čo urobia na novom poste? Nenápadne, pomaly sa zbavia tamojšieho personálu a nahradia ho svojimi. Tých poznajú, na tých sa môžu spoľahnúť. V tlači sa budú objavovať zriedkavejšie, a nie na prvej strane. Ale budú, národ na nich celkom nezabudne.

„Keby som teraz stál medzi nimi..." uvažoval Frank, „mal by som aj ja také neisté, ustrašené oči?" Nevie. Nevie, aké by mal oči. Mohol stáť medzi nimi, ale nestojí, a čože človek vie, aké má kedy oči? Aj tak je rád, že medzi nimi nestojí. Niet o čo stáť.

Byť medzi nimi? Majú nezdravú funkcionársku farbu. Ich zašpicatené žalúdky prezrádzajú nedostatok pohybu. Autom do úradu, autom z úradu, autom na schôdzu, na recepciu, do terénu, na slávnosť, na oslavu, v úrade kreslo, doma pohodlný gauč... Raz, dva razy do roka poľovačka, mesiac pri mori na uzavretej pláži, pracovný deň šestnásť aj viac hodín denne, šestnásť aj viac hodín jalových porád, protirečivých výnosov, gremiálok, na ktorých sa konštatuje, že sa nesplnili úlohy predchádzajúcich gremiálok, a stanovia sa úlohy nové, ktoré sa tiež nesplnia, nemajú čas, nemajú na nič čas, štvú ich a oni štvú seba ešte väčšmi, zavalení tisícmi malých smiešnych problémov, ktoré im zabraňujú zaoberať sa vážnymi problémami, to je ich život.

Všetci sú tuční, dalo by sa povedať – na mieru. Frank ich pozná, všetkých ich dávno pozná, má ich v pamäti ešte ako hranatých revolucionárov, to sa im uprieť nedá, boli revolucionármi a boli hranatí, keď ešte revolúcia bola hranatá. Od tých čias sa revolúcia akosi zaguľatila a oni sa zaguľatili s ňou. Ako ten mŕtvy.

Ten mŕtvy býval hranatý, tvrdý chlap s hranatým, tvrdým charakterom. Na poslednej fotografii, ktorú mu Frank urobil, mal taký neurčitý, nezreteľný výraz, tuctové oči, plné, naduté líca, rozlial

sa, Frank vie, že to tak nebýva, muži len vo veku mŕtveho dostávajú ustálenú, pevnú podobu, na mladistvých fotografiách vyzerajú ako žubrienky, ich podoba sa ustáli, len keď sa im zafixuje charakter. Ten mŕtvy sa v mladších rokoch podobal na osobnosť oveľa väčšmi ako s pribúdajúcimi rokmi, kedysi ostro rezaný profil sa mu začal rozplývať v nezdravej tučnote, strácal svoju osobitosť, jeho snímky sa už nedali uverejňovať bez retuše, muselo sa mu „pridať", inak by bol namiesto tváre vyšiel len biely neurčitý ovál, a on by bol opäť zúril, ako s tou novinárskou svoločou zatočí.

Frank sa kamarátil s tým mŕtvym od prváckej lavice. Od tých čias až donedávna boli neprestajne spolu, v dobrom i v zlom. Vedeli sa prehrýzť aj cez najvážnejšiu skúšku, aká sa v živote dvoch chlapov vyskytne – keď obaja milovali tú istú ženu. Frankovi sa zdalo, že bez toho druhého nie je celým človekom, že je len torzom.

Čím mu je ten mŕtvy dnes? Študijným objektom. S vytrvalou zarytosťou sa mu Frank zavesil na päty. Chcel ho mať. Chcel ho celého. Boli časy, keď sa mu vyhýbal, ale potom ho začal vedome vyhľadávať, vedel o všetkých jeho krokoch, rozhodnutiach, aférach, trápeniach. Frank bol zvedavý, čo všetko sa môže stať chlapovi a z chlapa, akým ten mŕtvy kedysi býval.

Ich rozchod nebol náhly ani dramatický. Skôr nenápadný, tichý, nebadateľný. Keby sa vtedy boli Franka opýtali, čo proti nemu má, bol by sa asi sám začudoval. Ich rozchod nenastal preto, že sa obaja vydali rozličnými cestami. Ešte sa nejaký čas stýkali, vyhľadávali a bolo im spolu dobre. Frank dodnes nevie povedať, v čom to bolo. Jednoducho, mali sa radi a prestali sa mať, rozumeli si a prestali si rozumieť. To sa stáva.

Napokon ku koncu sa ten mŕtvy začal Franka báť. Možno vycítil, že Frank o ňom priveľa vie, a uvedomoval si, ako sa to skončilo s tými, o ktorých on priveľa vedel. Ale vtedy sa už bál všetkého a všetkých. Vtedy sa už bál tieňov. A tieňov bolo dosť a stále ich pribúdalo.

Frank podišiel ku katafalku. Zadíval sa na tvár dávneho priateľa. Sám bol prekvapený, ako nič necíti. Nič, ani pohnutie, ani dojatie. Prítomnosť smrti vie človeka naladiť namäkko, k zamysleniu, k piete. Frank necítil nič. Ani radosť, ani žiaľ, ani uspokojenie, ani znepokojenie. Odišiel, zomrel celkom ľahostajný človek. Ľahostajný Frankovi a ľahostajný všetkým. Žiaľ, pokiaľ tu bude,

budú predstierať aj pohnutie, aj ľútosť, aj všetko ostatné. Napriek desaťtisícom, čo budú prechádzať okolo katafalku. Organizovaná rozlúčka. Organizovaný smútok. Organizovaný žiaľ.

Neviditeľná hudba na galérii začala hrať prvé takty smútočnej hudby. Šesť mužov čestnej stráže sa ešte väčšmi vystrelo. Znehybneli v meravom pozore. Dvaja chlapi naraz otvorili krídla ťažkých bronzových dverí. Na blízkej veži odbíjali hodiny osem. Frank zachytil do objektívu prvých vstupujúcich. Na chvíľu vyšiel pred budovu. Prešľapovali tam v mrazivom, nepríjemnom vetre stovky namrzených čakajúcich. Dlhý, čierno odetý rad lúčiacich sa občanov sa zavlnil, pohol. Delegácie závodov, družstiev, zväzov, spoločenských a politických organizácií kládli ku katafalku vence. Nenápadný usporiadateľ ich ticho dirigoval. Podľa dôležitosti. Podľa významu organizácie.

Pohybujúci sa zástup si sotva všimne, že je tu zopár ľudí, ktorí smútočnú sieň neopúšťajú. Pohotovosť a pozorovatelia. Všetko vidia, každý z nich má vopred určené úlohy. Je pred budovou dosť ľudí? „Zásoby“ by mali stačiť na hodinu. Človek, ktorý to má na starosti, je skúsený v odhadovaní počtu občanov a vie, koľko ľudí prejde za hodinu okolo katafalku. Keby čakajúcich vonku ubudlo, zájde dozadu do kancelárie pohrebnej komisie. Tam iný človek zdvihne telefón a zavolá niektorý závod alebo školu. Postupujúci had musí byť plynulý, bolo by trápne, keby v ňom boli diery, keby sa stalo, že okolo katafalku nemá kto prechádzať. Všetko je priveľmi organizované, táto rozlúčka občanov nevyzerá ako spontánny prejav skutočného záujmu, skutočného zármutku a skutočného pocitu straty. Ale to vari ani nikto nechce, dôležitý je počet, ohromujúci počet, dvestotisíc občanov sa za dva dni lúčilo s mŕtvym štátnikom... Pritom každý z tých, čo prechádzajú okolo, dobre vie, že to nijaká veľká strata nie je, ten mŕtvy je už dávnejšie odpísaný a zabudnutý, v posledných mesiacoch akoby už neexistoval, iba náhle ochorenie ho zachránilo pred verejným pádom, pred zahanbujúcim vyhnaním z rezidentského kresla.

Choroba, ktorá v ňom iste už dlhší čas hlodala, zachránila jeho aj iných pred hŕbou nepríjemných starostí. Choroba, to vedeli všetci, bola smrteľná, nevyliečiteľná. S umierajúcim netreba robiť verejný škandál. Pred rokmi by, pravdaže, nebol na to nikto dbal, ale dnes už je prirodzená smrť lepším východiskom ako politický kopanec, pri ktorom sa vždy musí preprať hŕba špinavej bielizne,

mnohé vysvetľovať, mnohé zorganizovať a zabezpečiť. Takto je to lepšie. Mŕtvy štátnik už nikomu neprekáža, ani neškodí.

Kladenie vencov je určitým oživením v monotónnom, pomalom rytme rozlúčky. Vencov bude veľa, Frank by vedel pomerne presne odhadnúť koľko. Vence, okrem tých dvoch, čo položili pred otvorením siene, sú všetky rovnaké. Z čečiny a z umelých červených chryzantém. Prirodzených kvetov je v tomto ročnom období málo a sú drahé. Franka až prekvapilo, keď zbadal, že v zástupe sem-tam niekto drží kytičku cyklámenov, ba aj červených klincov. A najväčšmi ho prekvapilo mladé dievča, ktoré položilo na katafalk tri halúzky bieleho orgovánu. Dievča mohlo mať osemnásť, nie viac. Príbuzná? Sotva, nebola by prišla sama. Taká kytica stojí do sto korún. Sto korún je pre osemnásťročné dievča veľa peňazí, prinajmenej niekoľko párov pančúch. K mŕtvemu nemôže mať nijaký vzťah, patrí ku generácii, ktorá pozná jeho meno a ešte tak funkciu a vie, že kedy-tedy prednášal na námestí tie nezáživné prejavy, ktoré ich nudili. Ale možno jej v niečom pomohol? Možno mala ťažkosti a on ju predsa len dostal na vysokú školu? Alebo ho uprosila, aby jej otca vypustili z väzenia? Dievča je chutné, pekné, a pekné ženy uňho vždy dosiahli viac, keď aj nie priveľa. Ale možno je to iba naivné, nejakým spôsobom čudácke dievča, ktoré dojímajú pohreby?

Smrť je vážna v každej podobe. Zoči-voči smrti sú aj ľudia vážni. Frank vie, ako sa ľuďom zachmúria tváre, keď náhodou stretnú pohreb neznámeho človeka, ako im na chvíľu potemnejú oči, ako sa, čo i len na chvíľu, zamyslia nad pominuteľnosťou žitia. Aj tu chodia ľudia po prstoch, hoci mäkký červený koberec by ich kroky celkom stlmil. Ku katafalku sa práve približuje skupina premrznutých, zmätených prváčikov. Začudovane a trochu vystrašene sa obzerajú okolo seba. Veľa z toho nechápu, okrem niekoľkých, ktorým už zomrel niekto blízky, nevedia ešte nič o smrti. Frank zlostne zazrel na učiteľa, ktorý sem deti priviedol. Načo? Načo? Deti museli prestáť dosť dlhú chvíľu na mraze. Šesťročné deti. Načo?

Deti vycupkali von na mráz. Ešte chvíľu budú zarazené, zmätené a tiché, potom sa rozdžavocú a zabudnú na tú čudnú miestnosť, kde ležal na čiernom podstavci akýsi ujo. Had sa posúva ďalej. A smrť je vážna, nech si už tí defilujúci mysleli o mŕtvom, kým ešte žil, čokoľvek, tu pociťujú blízkosť smrti, skľučuje ich jej

neúprosný majestát, zamýšľajú sa nad zmyslom a pominuteľnosťou života. Ale patria tie myšlienky jemu? Nepatria skôr len smrti samej? Dojíma, desí ich jeho koniec? Ktože ho poznal, ktože ho môže spomínať v dobrom, kto jeho odchod pociťuje ako nenahraditeľnú stratu? Frank sa spýtavo díva odchádzajúcim do očí. Je v nich účasť? Je v nich zármutok? Majú tí, čo mu nevedeli prísť na meno a robili ho zodpovedným aj za veci, za ktoré zodpovedný nebol, v očiach radosť či škodoradosť, uspokojenie?

Len nemnohí. V tých odchádzajúcich očiach niet lásky ani záujmu. Ani nenávisti v nich niet. Smrť je vážna, to áno, ale inak nič. Ten mŕtvy bol väčšine z nich ľahostajný. Nepoznali ho, nevedeli o ňom, kto je a aký je, takmer nič.

Frank už bol pri viacerých štátnych pohreboch, aj pri takých, kde sa ľuďom tisli slzy do očí. Tu sú oči suché. Ten mŕtvy, ten podľa tlače a rozhlasu veľký a nenahraditeľný mŕtvy je nekonečne sám. Nemá nikoho.

Pravdaže, je to divadlo. Z nepochopiteľných príčin majú ľudia pohreby radi. Tu je réžia perfektná, z galérie padá na zástupy dojímavá, vtieravá, smutná hudba, odráža sa od ligotavých krištáľov veľkého lustra, horia elektrifikované grécke ohne, striedajú sa čestné stráže, je tu veľa červene, veľa zelene, filmuje sa, televízia sníma priame zábery, všade, kam sa občan pohne, dotiera naňho organizovaná psychóza smútku, ale to všetko veľa neznamená. Ten mŕtvy napriek zástavám na pol žrde, napriek čierno orámovaným portrétom vo výkladoch, napriek rozsvieteným pouličným lampám, napriek ťaživej hudbe v rozhlase, napriek televízii, napriek tým tisícom lúčiacich sa je sám v tejto hodine, je nekonečne mŕtvy a nekonečne sám, za živa ho mnohí preklínali, mnohí ním opovrhovali, mnohí o ňom rozširovali pravdivé i vymyslené nechutné klebety, teraz už nikomu ani za to nestojí, veď je preč, niet ho, s neodvolateľnou konečnou platnosťou odišiel zo života, a tým aj z vedomia. Bol tento Veľký natoľko bezvýznamný, že nikomu nestojí ani za účasť, ani za úškrn, ani za škodoradostný svit v očiach? Bol? Naozaj bol taký bezvýznamný? Nikoho jeho odchod nevzrušil? Ani tých, ktorým ubližoval? Veď ublížil, ubližoval, ničil existencie... ani tých?

Ani tých. Je tu iba smrť, vážna, ale inak nič. Nikto. Nič.

Frank práve vyfotografoval šesticu pionierov pri striedaní šestice generálov, keď sa čosi stalo. V sieni zašumel potláčaný

výdych, ľudia zmeraveli na mieste, oči sa akosi zvedavo upreli k vchodu. Frank zreteľne počul nepotlačiteľné „ach“ z niekoľkých úst. Nemusel sa ani obzrieť. Vedel, čo sa pri vchode robí, dalo sa to vycítiť i vyčítať zo všetkých pohľadov. Teda to je ona? Toľko o nej počuli, toľko nepekného! Teda takto vyzerá? Má, pravdaže, na tvári závoj, ale aj cez ten vidno, že je to pekný kúsok. Vraj nenažívali spolu najlepšie. Najlepšie? Zle nažívali, mrchavo. Ona vraj vystrájala a on ju vraj častejšie zmlátil.

Z blízkej veže doznieval jedenásty úder hodín. Prišla vdova. Tí, čo jej stáli v ceste, odstúpili nabok. Vdova prišla spolu s otcom a so sestrou mŕtveho. Podopieral ju jej brat, jej brat vyslanec. Aj hore na galérii museli vycítiť dramatickosť chvíle. Mihli sa tam hlavy dvoch hudobníkov a hudba chvíľu hrala neisto.

„Je stále krásna, lasička...“ konštatoval Frank a iste nebol sám, všetci, najmä ženy, si ju s bezočivou zvedavosťou premeriavali. Nohy? Och! Perzián? Ach! Klobúk? Panebože!

Aj Frank si ju dôkladne premeral. Nohy? Štíhle, vysoké, krásne tvarované. Kožuch? Z Moskvy. Klobúk? Z Viedne. Pavučinky, taška, rukavice? Z Viedne. Asi jej včas povedali, že už niet nádeje.

Frank sa pristihol, že odhaduje obrysy jej tela pod kožuchom. Tá mohla prísť vo vreci a urobila by rovnaký dojem. Čerň ešte podčiarkuje jej žiadostivé a žiadúce čaro. Spod klobúka jej trčí niekoľko vlniek plavých, slnečných vlasov.

Frank od nej radšej odvrátil pohľad.

Diplomatický brat nežne viedol vdovu ku katafalku. Všetko znehybnelo, aj Frankovi prebehol mráz po chrbte. Čo urobí? Ako sa zhostí tejto chvíle? Zhostila sa jej dôstojne. Postála chvíľu nad mŕtvym, cez priesvitný závoj, na ktorý sa upierali pohľady všetkých, bolo vidno jej bledú nevyspatú tvár, ale nemyklo jej ústami, nestriaslo ju, z očí nevyšli slzy. Na chvíľu sa zadívala mŕtvemu do tváre, ale neurobila nijaký pohyb ani posunok, neukázala nijaké dojatie. Studená, prísna, vážna, to áno. Dojatá nebola. Za ňou sa rozplakala sestra zosnulého trhaným, kvílivým plačom. Vdova podišla k nej, vzala ju pod pazuchu a viedla ju okolo katafalku. Na druhej strane truhly zriadenci pohotovo pristavili tri stoličky. Na prostrednú si sadla vdova. Napravo od nej otec, naľavo sestra zosnulého. Diplomatický brat sa postavil za ňu. Frank nemohol neobdivovať tajného muža, ktorý to všetko zo zákulisia diriguje. Perfektná réžia... aj s tými tromi stoličkami to vymyslel perfektne. Možno to už vopred dohovorili?

Stolička je výsadou vdov pri pohrebe. Stolička akosi má byť. Tak teda sedela. Frankovi sa páčila, veľmi sa mu páčila, nehrala nijakú komédiu, nepredstierala city, ktorých niet, je štátnickou vdovou, to prináša so sebou isté záväzné povinnosti, až potiaľ je ochotná spolupracovať, ďalej nie. Ceremoniál jej prikazuje pobudnúť tu štvrťhodinu, tak teda pobudne, ale márne sa tešia tí, čo očakávajú, že padne do mdlôb, že ju pochytí hysterický plač, že sa na nich usmialo náhodné šťastie byť svedkami senzačnej tragédie či senzačnej komédie. Frank jej to pripísal k dobru.

Nebude mať ľahký život. Vrhnú sa na ňu, budú sledovať každý jej krok, klebety neutíchnu, skôr sa na nejaký čas rozmnožia, vilu nad mestom jej vezmú, kadečo sa skomplikuje, bude sa musieť v mnohom obmedzovať, penzia, čo aká vysoká, jej nenahradí bývalé možnosti. Ale je to také nešťastie? Zostane peknou ženou, iba ženou, auto západnej značky je jej, keď okolo nej prešumia vlny záujmu, bude si môcť žiť po svojom, žiť, lačne žiť, ako vždy chcela, bez obmedzení, ktoré jej stavalo do cesty postavenie. Sama asi pokladá tento deň za vyslobodenie. Bude jej ľahšie.

Tárali o nej, že je milenkou známeho herca. Vraj chodí k nej do vily zadným vchodom. Frank vedel, že sú to táraniny. Vilu strážia vo dne v noci tajní. Taká hlúpa zase nebola. Ale Frank sem-tam vídaval jej nápadné auto zaparkované v postrannej ulici. Herec, o ktorom sa tak dlho rozprávalo, tam nebýval. Ale Frank vedel, kto tam býva. Patrí k jeho zamestnaniu vedieť, kde bývajú spoločenské špičky.

Frank sa na ňu iste zadíval sugestívnym pohľadom, lebo zrazu obrátila hlavu. Pohľady sa im skrížili, stretli. Frank neuhol, ani ona nie. Frank trochu privrel viečka, na pozdrav či na účasť. Neočakával, že odpovie, nemala ho rada, ale aj ona privrela viečka, nenápadne, asi len on sám pobadal, že ich privrela. Frank na ňu zameral veľkú šošovku. Myklo ňou. Nerob to, načo? Frank ledva badateľne pohol plecom. Nedá sa nič robiť, nie som tu pre zábavu, ani ty nie, uznám ti všetko, ale v kancelárii by som zle pochodil, keby chýbal tvoj obrázok, tvoj obrázok jednoducho musí byť, tak sa to žiada a tak sa to svedčí. A teba zato neubudne...

Na blízkej veži odbilo štvrť na dvanásť. Vdova vstala. Ostatní s ňou. Brat ju viedol k východu. Dvaja zriadenci tam zbytočne organizovali priechod. Každý, kto tam stál, vedel, kto odchádza, a bol by sa vystúpil aj bez výzvy.

Len keď sa už díval na jej miznúci chrbát, Frankom tuho myklo! Preboha! Kde je Martin? Prečo neprišiel s nevlastnou matkou? Bol to jeho syn, bol predsa jeho synom, čo na tom, že ho ten mŕtvy kedysi vyhnal z rodiny po tej nepeknej afére na moskovskej univerzite, kde Martin študoval? Platí, smie také vydedenie platiť až za hrob ako kedysi v stredoveku? Martin bol jeho jediným synom a Frank vie, ako mal chlapca rád, asi mu to zavrhnutie nevyšlo z hlavy a asi tým trpel. Prečo tu nebol, prečo neprišiel? Nechcel, alebo si to neželala vdova? Nenávideli sa, nevlastný syn s nevlastnou matkou, nenávideli sa od prvej chvíle. Taká nenávisť nevybledne a nezastaví sa pred ničím.

Chlapec sedával Frankovi na kolenách a v boxe ho vždy poslal na desať k zemi, pravdaže, ak predtým zjedol všetok špenát. Vtedy ešte žil mŕtvy s Margitou, so svojou prvou ženou. Frankovi bývalo u nich dobre, ten mŕtvy ešte neobjavil v sebe štátnického génia, vtedy ešte myslieval viac na iných ako na seba. Neskoršie mu Margita nebola dosť reprezentačná. Zaostala. Nedržala krok s jeho rastom. A stučnela. Rozvod len-len že mu nezničil kariéru. Ale načo mu celá tá kariéra bola? Možno bez nej by tu dnes ešte neležal.

Margita bývala vždy pokojná, vždy dobrej vôle, zhovievavá k jeho náladám, vždy mával kadejaké romániky a Margita to vedela, raz Frankovi povedala: Také bujačisko, neudržíš ho. Pohromu, ktorá sa privalila na ich vzťahy, vycítil Frank o čosi prv ako ten mŕtvy. Keď to definitívne prasklo, Frank už nebol v kraji, ale dopočul sa o všetkom aj v hlavnom meste. Franka neprekvapila zvesť o ich rozvode. Tá plavá švandra, ako vtedy v duchu nazýval vdovu, čo pred chvíľou opustila smútočnú sieň, vedela, čo chce, a ten mŕtvy načisto podľahol jej čaru. Frank sa len čudoval, že našiel v sebe dosť odvahy na taký riskantný krok, ktorý mu mohol zlámať väz. Vtedy sa ešte podobné aféry posudzovali prísne a Galovič striehol na každý jeho chybný krôčik.

Franka už vtedy nič nepútalo k dlhoročnému priateľovi, vnútorne sa s ním celkom rozišiel niekoľko mesiacov predtým. Ale Margitu ľutoval. Častejšie si na ňu spomenul a vždy si zaumieňoval, že ju vyhľadá a navštívi, keď bude mať tade cestu. Margita bola skvelá žena, ten hlupák nevedel, čo od seba odohnal. Margita mu vedela vytvoriť zázemie pokoja a istoty v jeho búrlivom živote. To mu nijaká iná žena nemôže nahradiť. Tá plavá najmenej. Frank sa nazdával, že rozvod a sobáš mu ťažko poškodia, ale stal sa opak,

ten mŕtvy stúpal čoraz vyššie, až dosiahol postavenie prvého muža v krajine. Lenže kedykoľvek ho Frank videl, nevedel sa zbaviť pocitu, že úpadok, rozklad jeho osobnosti zapríčinil ten osudový životný krok. Na vášne tej plavej, na jej nekonvenčný spôsob života ani také bujačisko nestačilo. Frank bol dlhý čas presvedčený, že to ona ho štvala čoraz vyššie a súčasne sťahovala čoraz hlbšie.

Skade sa vtedy vzala? A ako sa dostala k nemu do kancelárie? Frank sa od prvej chvíle domnieval, že ju tomu mŕtvemu podhodil Galovič. Neraz sa vysmial sám sebe, ale čosi na tom mohlo byť. Od Galoviča sa dalo očakávať všetko. A od nej? To Frank nevedel.

Skade sa vzala, stade sa vzala. Jedného dňa bola tu. Frank sa ešte živo pamätá na ten deň.. .

Prvý muž v kraji. Mocný. Tvrdá predĺžená ruka revolučnej vlády. Keď ho tam posielali, povedali mu, vybrali sme ťa, lebo veríme tvojim schopnostiam. Je to zlý, spupný kraj, všade je plno svinstva, všetko nám tam viazne. Dodávky, výkup, výroba viazne, doprava viazne, katolíci dvíhajú hlavy a búria sa, roľníci nechcú vstupovať do družstiev, choď, daj to do poriadku, buď bdelý a tvrdý, a kde treba, buď neúprosný. Choď, sme s tebou, budeme ti pomáhať a budeme čakať na tvoje výsledky...

Šiel. Bol vytrvalý, tvrdý, neúprosný, kde treba. Neúnavný, nepodplatiteľný. Vo dne v noci bol v činnosti, cestoval po kraji, nečakane sa zjavoval tam, kde horelo, kde bolo treba vymiesť zaprášené kúty. Agitoval, presviedčal, prosil, hrozil, kričal, zatváral a neveľmi ho zaujímalo, či vždy právom, mal plnú moc, mal dosť odvahy na rozhodnutie a dosť energie na čin, tak zatváral, krajský Herkules s nadľudskou úlohou vyčistiť tisíc Augiášových chlievov. Čistil. Čistil s vedomým rizikom, že sám seba umorí. Neraz zobudil Franka v noci, poď, ráno musím byť v pohraničnom okrese, nechce sa mi cestovať nocou samému... prepadával nočné smeny vo fabrikách, posedel s robotníkmi, zisťoval, kde čo bolí, zariadil, čo vládal zariadiť, napravil, čo vládal napraviť, jeho možnosti boli obmedzené, ale v tých pohnutých revolučných časoch bol napriek omylom a chybám chlapom na mieste, plný nezničiteľnej energie, elánu – a napriek niekedy zbytočnej tvrdosti – aj rozhľadu a ľudského pochopenia. Neskoršie mal naporúdzi oveľa väčšie možnosti aj prostriedky. Ale už to nebol ten chlap.

Boli s Frankom intímni, dlhoroční priatelia, vídali sa radi, a hoci to nebolo celkom podľa predpisu a poriadku, zasväcoval

Franka do všetkých svojich starostí, radil sa s ním o akciách, ktoré chystal, Frank sa stal jeho dôverníkom, neoficiálnym poradcom, jeho čiernym i bielym svedomím. Frank ho neraz varoval pred závratom z kariéry, ale on sa len smial, na kariéru mu neostávalo času, zhorí prv, kým sa dožije uznania, ale dožil sa, kariéra prišla, nezhorel prv, len v nej pomaly zotlel. Bývalo im spolu dobre na dlhých nočných cestách. Frank z nich mohol vyťažiť veľa zaujímavého materiálu, kraj bol v pohybe a on bol v pohybe s ním, vďaka mocnému priateľovi sa dostal i ta, kam iní nemohli nazrieť.

Zveroval sa Frankovi so všetkým. Veril mu. Kedy-tedy sa ponosoval na svoje okolie, ako je málo ľudí, na ktorých sa môže spoľahnúť, všetci len striehnu, ako čosi schmatnúť pre seba, všetci majú plné papule revolúcie, plné bruchá revolúcie, len hlavy a srdcia nie.

„Keby si vybadal, že sa strojím vykonať niečo nečestné či hlúpe, riadne ma štuchni medzi rebrá..." povedal raz Frankovi, keď sa vracali z pohrebu kamaráta, partizána, ktorý sa dal skorumpovať a z obáv pred odplatou sa zastrelil.

Ale keď ho Frank medzi rebrá štuchol, zazlieval mu to, a bol to vari prvý krok k ich odcudzeniu.

V jeho kancelárii, kde ho Frank navštevoval takmer každý deň, vládla perfektná osobná tajomníčka. Napriek vtedy zvyčajnému súdruhovaniu ju z akýchsi príčin volali pani Hornáková. Franka vždy vítala s úsmevom a zaraz postavila na kávu. Frank ju mal veľmi rád a tešil sa, že jeho priateľ sa ani v tomto smere nepridržiava čoraz rozšírenejšej módy. Pani Hornáková bola staršia, nenápadná žena, jej prednosťou bola hlava, a nie nohy.

Raz našiel Frank predizbu kancelárie prázdnu. Zaňuchal vo vzduchu čosi cudzie, čo ta nepatrilo. Na štítku pri dverách horelo červené svetlo s nápisom „nevstupovať". Frank si sadol. Pani Hornáková sa musí o chvíľu objaviť. Nechcel ísť ďalej, hoci nevedel prečo.

Zrazu sa otvorili dvere kancelárie a v nich sa objavila vysoká, slnečná žena. Taká, u ktorej ani na chvíľu niet pochybností, že zlato jej vlasov je pravé. V ruke držala stenografický blok a trochu zarazene sa dívala na Franka, pohodlne uvelebeného pri kávovom stolíku.

„Čo si želáte, prosím?" opýtala sa neisto. To zase zarazilo Franka. Vstal. Nemohol od toho zjavu odtrhnúť pohľad.

„Nič.“ Usmial sa. „Prišiel som za šéfom.“

„Za šéfom? Ach tak...“ svitlo jej. „Súdruh predseda je zaneprázdnený. Nemôže nikoho prijať.“

„Mňa prijme,“ povedal s istotou, ktorá ju trochu vyviedla z miery.

„Vy ste tu nová, pravda?“ opýtal sa celkom zbytočne. Potom napriek jej posunkom podišiel k dverám a rázne ich otvoril. Prichytil svojho druha, ako sa zasnene díva z obloka kamsi do diaľky. Keď zbadal, že Frank nazerá cez dvere, badateľne ním myklo. Rýchlo podišiel k nemu, vzal ho pod pazuchu a vyšiel s ním do predizby.

„Musím ti predstaviť novú sekretárku...“ povedal, ale šlo to z neho akosi nasilu. Predstavil ich.

„Súdruh tu má vždy otvorené dvere. A prosím vás, urobte nám tuhú kávu...“

Frankovi prichodil jeho hlas strojený a neistý. Situáciu pochopil razom, bola priveľmi na dlani. Najradšej by bol zapískal od prekvapenia. Teda takto je to? Tak je to? Teda... no čo, raz to muselo prísť. Bože môj, asi to inak nejde. Toto je vari normálne, prirodzené, a nie to, čo bolo predtým.

Aj tak, keď už boli sami, neodpustil si otázku:

„A pani Hornáková?“

Mocný priateľ sa zahniezdil na stoličke.

„Pani Hornákovú som musel preložiť.“

„Kam?“

„Do dokumentácie.“

Nepýtal sa už ďalej, všetko bolo jasné. Napokon, prečo nie? Tá plavá vyzerala, že má čo ponúknuť a vie, ako to ponúknuť. Akosi sa im nedarilo nadpriasť rozhovor. Frank ho nečakaným príchodom zaskočil. Vpadol rovno do situácie. Trochu ho mrzelo, že mu predvčerom, keď boli spolu, nič nepovedal, také zmeny sa predsa nerobia bleskovo. Ale aj to bolo pre Franka potvrdenie, že uhádol, na čom je. Lebo Frank vie, ako sa to končieva medzi šéfmi a sekretárkami. Málokedy dobre a bez komplikácií. Keď už je to tu, mal ju aspoň formálne umiestniť v inom oddelení. Či ešte lepšie, nemal ju vôbec zamestnať v úrade. V úrade sa nič neutají a nevyzerá to dobre.

Aj ten druhý myslel na to isté, lebo zrazu povedal:

„Je to perfektná sila. Napriek tomu, ako vyzerá.“

„Vieš, koľko o tom koluje vtipov?“ opýtal sa Frank.

„Prijalo ju kádrové oddelenie. Ja som si ju nevybral. Hornákovú som musel dať preč, dopustila sa istej indiskrétnosti, maličkosť, ale inokedy by to už nemusela byť maličkosť...“

Frank sa zabával na jeho podráždení. Neklam, bratku, pomyslel si, mňa aj tak neoklameš a nemáš prečo klamať, ja ťa chápem, a do toho ma aj tak celkom nič, naostatok, je to pekná kosť, mohla byť aj horšia. Ale ty si mal vždy šťastie...

„Je to parádna kosť...“ povedal Frank. „Len... nestrať hneď celú hlavu, čosi si zachovaj aj pre seba.“

„Na čo ty hneď nemyslíš... Ja? Stratiť hlavu?“ usmial sa ten druhý, ale nebol to dobrý úsmev. Len si nebuď veľmi istý! pomyslel si Frank. ‚Toto je čudná história, začína sa inak ako tie, čo poznám. Po prvý raz si mi čosi zatajil. A po prvý raz sa pretvaruješ. Maj si ju, prečo nie? Aj mne by z nej srdce poskočilo. A nech koluje sto či viac vtipov, nech je to banálna, všade sa opakujúca história, dožičím ti tú ženskú. Máš na ňu pri svojom vypätí tak trocha právo. Ale dávaj si pozor, je tu aj ktosi menom Galovič!‘

Tá plavá im priniesla kávu. Keď odchádzala, obidvaja sa jej s úľubou dívali na nohy. Potom sa pozreli na seba, usmiali sa srdečne.

„Ale je to lasička, čo?“ povedal a buchol Franka do chrbta. Tak to bolo lepšie, tieseň, čo padla medzi nich, razom zmizla.

„Mal si ju radšej držať niekde bokom...“

„Bokom? Čo som buržuj? S takými maniermi je koniec...“

„Myslíš, že toto sú lepšie maniere? Nie sú vlastne také isté?“

„Trepeš. Poznáš ma predsa dosť dlho. To sú voloviny...“

Na tom aj ostali. Sú to voloviny. Basta. Medzi nimi sa tým nič nemôže zmeniť, oni už prekonali inakšie situácie.

Ale keď sa Frank pri odchode ešte raz obzrel na tú plavú nádheru a zachytil jej vyzývavý pohľad, akosi cítil, že sa medzi nimi začína meniť všetko. Tá vie, čo chce, a ide naisto! Frank pozná tú prastarú hru. Žena, ktorá ide po mužovi, urobí všetko, aby ho v čo najkratšom čase izolovala od priateľov. Kým sa jej to nepodarí, nie je si ním istá.

Bola to lasička. Páčila sa mu, ale od prvej chvíle nebolo medzi nimi sympatií. Frank ta chodieval čoraz zriedkavejšie. To už nebola tá stará, dobrá káva... A zdalo sa mu, že už nie je taký vítaný ako voľakedy.

Prestal ho navštevovať aj vo vile nad námestím. Necítil sa v Margitinej prítomnosti dobre. Nechcel byť štatistom v komédii, ktorá sa mu pred očami rozvíjala. Margita nebola hocikto, bol im za svedka na sobáši, čože, to nič, ale boli tu staršie a tuhé putá.

Frank nemusel vidieť všetko, aby vedel všetko. Jeho priateľ sa topil v novej situácii čoraz hlbšie. Už nebol taký horlivý ani presný, častejšie ako prv býval na cestách, a ľudia si už rozprávali, aké sú to služobné cesty. Frank mu nič nezazlieval. Jeho druh bol šťastný, čo mu môže želať viac? Spáli sa? Zhorí? Skomplikuje si život? Skape? Čo na tom, šťastie sa nemeria časom ani inými mierarni. Šťastie je alebo nie je, a keď je, môže sa pokaziť, zničiť, ale nikdy sa nemôže anulovať so spätnou platnosťou. A vari to už inak nemôže byť, za šťastie jedného vždy niekto druhý platí. Frankovi len nemôže byť celkom ľahostajné, že tým niekým druhým je Margita, práve ona. A ešte čosi sa mu usadilo v hlave. Nenaletel ten tetrov na Galovičovu vábničku?

Čas ukázal, že nenaletel. O rozvode a o sobáši sa rozprávalo široko-ďaleko. Zväčša odsudzujúco. To bol Galovičov čas. Ale Galovič nezasiahol, nehrmel o upadajúcich mravoch vedúcich súdruhov, ktorí revolučnú bdelosť a ostražitosť zamenili za pohodlie a nedôstojné chúťky. Nevykrikoval, že tí, čo by mali ukazovať príklad, sami klesajú do morálneho bahna. A Frank sa možno vo všetkom mýlil. Možno mu ju naozaj posadilo do kancelárie kádrové oddelenie. Nebola iba perfektná blondína. Bola perfektná aj v stenografii, aj v strojopise, aj v zaobchádzaní s ľuďmi. A možno vtedy, keď ju Frank videl po prvý raz, ešte medzi nimi nič nebolo, možno to prišlo až neskoršie. Prísť to prv či neskoršie muselo, to Frank vedel. Frank už videl a zažil viac podobných banálnych románikov. Šéf. Zodpovedný človek, zaťažený ohromným množstvom agendy. Mobilizuje, zasahuje, hasí, hlboko do noci diktuje správy, hlásenia, prejavy, nemá čas na odpočinok, na rodinu, na nič, nemá čas, to je to, nemá na nič čas, hrdlačí šestnásť a viac hodín denne, umára sa, bledne a vysychá pod ťarchou neraz neriešiteľných problémov. Bledý, nevyspatý šéf si uprostred polnočného diktátu zrazu pretrie čelo, čo som to len chcel... už zase mi unikla hlavná niť... som prázdny, taký prázdny... súdružka, prestaňme na päť minút, veľmi sa mi zachcelo kávy, tuhej, veď vieš...

V šuplíku je fľaša koňaku. Len to je nové. Koňaku. Nie vodky. Len to je teda nové a ani nie ktovieaké znepokojujúce. Lebo...

Aj pri ktoromsi z minulých polnočných diktátov sa šéf podobne chytil za čelo. Nehral to, naozaj bol ustatý. Káva bola tuhá a perfektná pisárka sa priznala, že nemá rada vodku...

A ďalší večer a ďalší diktát. Po ňom ju zavezie domov. Býva, chudera, ďaleko a je už dávno po polnoci. Na rozlúčku jej podá ruku. Možno by ju rád pritiahol k sebe, ale smie sa to? Dá sa to? Nevravel jeho priateľ kedysi čosi o vtipoch, ktoré kolujú?

A sekretárka.

Perfektná. Tristo úderov za minútu, tristo úderov čistopisu.

Krásne vlasy, pekné oči, klasické nohy, ale aj tristo úderov čistopisu za minútu. Ochotná, dobre upravená, v dobrej vôli, vie udržiavať poriadok v tom spisovom svinstve, hneď nájde, čo treba, telefónne čísla vie naspamäť... Obdivuje svojho šéfa. Je neúnavný, silný, múdry a fajn. Chudák, nakládli mu priveľa, ale chlap je, unesie tú ťarchu. Správa sa k nej korektne, slušne, páči sa mu, ale ani náznakom to nedá najavo. Vo svete kolujú také blbé vtipy, napokon, nie sú to iba vtipy, veď ona nie je po prvý raz za sekretárskym stolom. Ale on je iný. Niekedy by si želala, aby nebol taký celkom, celkom iný. Podľa jeho neustrážených pohľadov predsa vie, že nie je natoľko iný!

A uznanlivý je. A nemá gauč v kancelárii. Jej predchádzajúci šéf mal v kancelárii gauč, ale nebolo z toho nič. A odvezie ju domov, keď sa dlhšie zdržia pri diktáte. Šiel by, keby ho raz pozvala na kávu? Možno by šiel. Či iste by šiel. Má to skúsiť? Mohla by. Ale ešte radšej počká...

Čo mi to len dnes bŕka po rozume... vysmial sa Frank sám sebe, mysliac na tú starú históriu. Veď to predsa všetko bolo inak!

Ale bolo? Naozaj bolo? Nemuselo byť.

A nemuselo sa to začať ani na gauči v kancelárii, ktorý ta jedného dňa dvaja silní chlapi dotrepali, ani sa to nemuselo začať neskorým pozvaním na kávu. Možno sa to stalo na služobnej ceste v Tatrách, na ozajstnej služobnej ceste, do Tatier sa chodieva aj na ozajstné služobné cesty, ba niekedy aj v sobotu. Na takej sa to mohlo stať, sedeli do noci na niektorej z tých zbytočných porád nad vývojovým plánom rekreačnej oblasti, o ktorom prinajmenej vedela, že sa nikdy neuskutoční. Zapisovala, po polnoci ktosi povedal, že by nemuseli sedieť len tak nasucho. Hory. Víno. Mesiac...

Už zaspávala, keď ktosi ticho zaklopal na dvere.

„Kto je to?“ opýtala sa. Nemusela sa opýtať, ale patrí sa opýtať.

„Ja...“ počula.

„Ale ja už spím...“

„Na niečo som zabudol. Je to dôležité.“

„Nepočká to do rána?“

„Trafil by som zabudnúť.“

Chvíľu sa rozhodovala. Svedčí sa chvíľu rozhodovať. „Počkajte chvíľu, len si vezmem župan...“

Otvorila. Vo dverách ju chytil a tuho pritisol k sebe. Zdvihol ju a niesol ju na posteľ. Bezbranne trepala rukami, nohami, nie veľmi, ale to sa predsa tiež svedčí...

Mal ťarbavé prsty, nevedel rozopnúť gombičku na župane, šklbol ňou a vytrhol ju aj s kusom látky. Patrí sa či nepatrí povedať v takej chvíli: Kúpim ti nový? Povedal to až neskoršie. Bolo to také rýchle, že sa nezmohla ani na nie. Prvé, na čo sa zmohla od tej chvíle, čo po nej chmatol, bolo: Ty môj, ty môj, ty môj...

Frank si opäť vynadal do bláznov. Iste sa to takto odohralo neraz, ale nie medzi tými dvoma, tí na také čakanie neboli uspôsobení, Frank sa ešte po dlhých rokoch pamätá na pohľad dnešnej vdovy, keď vtedy vychádzal z jej kancelárie, vtedy, keď ho odvolali do centrálnej redakcie a šiel sa s priateľom povinne rozlúčiť.

Vidíš, ty chrúst... posmievali sa mu jej oči, chcel si sa mi stavať do cesty... mal si sa tu ako páv, ale mrzelo ťa... mne do cesty... a stačilo by len kývnuť prštekom, keby si mi za to stál, ty psík...

‚Ba či ho má aspoň rada...‘ pýtal sa. Nie z obáv, len tak zo zvedavosti. Bola to strojená rozlúčka. Frank si neskoršie vyčítal, že ta vôbec šiel. Sedeli pri koňaku a nebolo čo povedať. Bývalý priateľ nariekal, že nemá na nič času. Všetko sa komplikuje, všetko. Ľutoval sa. To bolo nové. To nemal zo seba.

„Budeš mi chýbať,“ povedal. „A zastav sa, neobíď nás, keď pôjdeš tadeto.“

Frank vedel, že mu nebude chýbať a že sa nezastaví, keď pôjde tadeto.

„To vieš, že sa zastavím.“

Aj ten druhý pochopil, že sa nezastaví. Slová niekedy mávajú presne opačný význam. Na ulici stretol Margitu. Potešil sa, odpadne mu posledná trápna návšteva.

„Obchádzaš nás...“ povzdychla.

Chcel ju odbiť frázou, že nie, neobchádza, ale práca... Nevedel to.

„Obchádzam..."

Aj ona aj on tým povedali všetko.

„Je to teraz kríž..."

Prikývol. Pravdaže, je to kríž. Okolo prefrkol Galovič v novom osemvalci s poznávacou značkou 001. Teda vyhral spor, presadil si svoje, skončila sa nechutná, verejnosťou škodoradostne pretriasaná zvada, kto má nárok na najnižšie prvé číslo v kraji! Díval sa za ním, kým nezmizol za rohom ulice. Za sebou počul Margitinu otázku:

„Skade sa vlastne tá odfarbená vzala?"

Aj jej to teda vŕta v hlave, nie iba jemu.

„Nie je odfarbená. S tým sa už budeš musieť zmieriť. Odfarbená nie je...

Nevyhol sa pozvaniu na večeru. Vykrúcal sa, ale Margita sa nedala.

„Nie kvôli mne. Ale Martina musíš vidieť." Nemohol odmietnuť.

Bolo to ako vždy. Margita prichystala výbornú večeru, chlapec zložil Franka strašným hákom na desať k zemi, bolo to ako vždy, len stará, intímna dôvera, ktorá tých troch ľudí spájala po celé roky, sa navždy stratila. Čosi nevyslovené stále trčalo vo vzduchu, čosi, na čo všetci mysleli, čo bilancovali, čo ich držalo tuhšie ako otázky, o ktorých sa rozprávali. Margita sa držala, nedala na sebe nič poznať, predstierala úplnú nevedomosť, ani nepovzdychla.

Frank si povedal: Polhodinu ešte posedím a vyhovorím sa, že ešte musím baliť. Sotva ma budú zdržiavať.

Potom Margita odišla s chlapcom. Frank sa chcel zdvihnúť, ale hostiteľ ho vytiahol na veľkú terasu, umiestenú nad veľkým námestím. Veľa hodín tu už spolu prestáli opretí o zábradlie a tešievali sa, ako dolu pod nimi hmýri život. Aj teraz sa zadívali na zle osvetlené námestie. Pod nimi hučalo korzo.

„Nehnevaj sa za taký večer..." povedal hostiteľ. Frank iba kývol rukou. Načo o tom hovoriť? „Rozvediem sa..." povedal ten druhý, pevne, rozhodne, bez zaváhania.

„Nuž, to je tvoja vec."

„Je. Ale myslel som na Margitu."

„O Margitu si nemusíš robiť starosti. Tá sa už s tým vyrovná."

„Viem. Ale je tu ešte Martin."

Frank mlčal. Pravdaže je tu ešte Martin, ale čo tu on môže robiť?

„Nevzdám sa ho!" povedal ten druhý zaťato.

Frank chcel povedať čosi, že o vzdávaní či nevzdávaní je vari predčasné hovoriť, o tom s konečnou platnosťou rozhodne súd, a ten v podobnom prípade ponecháva deti, pokiaľ sú, nevinnej stránke v rozvodovom procese. Ale prichodil si sám sebe smiešny. Súd? Kto je tu ešte súd? Súd, to je on, Martinov otec. Pravdaže, súd rozhodne po jeho vôli.

„Nechajme to..." odbil ho Frank. „Ja ti neporadím, ani nepomôžem."

„Viem, ale myslím, že je lepšie, keď sa všetko dozvieš odo mňa..."

Frank opäť nepovedal nič. Už raz boli v situácii, keď bolo lepšie, aby sa Frank čosi dozvedel od neho. Aj tomu druhému muselo prísť na myseľ, že v podobnej situácii už raz boli. Za iných okolností by bolo všetko ľahšie, ale v tom je to práve, že oni už raz v podobnej situácii boli.

Frank sa díval dolu. Po chodníku pod nimi sa prechádzali stovky mladých ľudí. Až nahor doliehali úryvky z rozhovorov, smiech, krik. Frankovi nevdojak zišla na um iná chvíľa na tejto terase, pri tomto zábradlí. Bolo krásne nedeľné popoludnie a ľudia vyšli po prvý raz po dlhej zime na prechádzku. Stáli tu spolu a rozprávali sa o veľkom poprsí miestnej krásky, ktoré by stálo za to vybaliť. Potom Frank vyskočil na múrik a zaostril na priateľa zrkadlovku. Postavil ho do patetickej pózy a bral ho z nadhľadu, aby bolo pod ním vidno celé námestie. Ten druhý póze ihneď porozumel a zrejme mu nebola proti mysli. Frank má tú snímku vo svojom archíve, pán mesta, pán kraja nad vyparádenou, sviatočnou nedeľou.

Vtedy ten druhý povedal v akomsi tranze:

„Vieš... keby niečo... tu guľomet, tam guľomet... Toto nie je byt, toto je pevnosť, bratku..."

Frank mu vtedy porozumel. Guľomety. Toho sa už jeho generácia do smrti nezbaví. Tu guľomet, tam guľomet, darmo je, boli to časy kruté, ale čímsi krásne, fronty boli čisté, tu môj guľomet, tam Nemcov...

Frankovi sa páčilo, ako to jeho druh povedal. Starý, bláznivý romantik. Ale to je práve dobre...

Franka mrazilo. Mrazila ho relatívnosť všetkého. Tu guľomet, tam guľomet... preboha, ale proti komu? Proti tým ľudkom, čo sa dolu tešia zo života? Aké „keby niečo“ tu ešte môže nastať? Tých „keby niečo“ predsa radikálne a navždy zmietla, ako sú všetci presvedčení, revolúcia! Na čo myslí predstaviteľ ľudu, ľudu, ktorý zvíťazil a vyniesol ho ako svojho k moci, keď hovorí tu guľomet, tam guľomet? Neverí tomu víťazstvu? Bojí sa? Čoho sa bojí, koho sa bojí?

Aj teraz, po dlhých rokoch, Franka tá spomienka ešte mrazí. A jedna privoláva druhú. To už bol ten druhý šéfom kabinetu, prvým mužom v krajine. Raz ho vzal po akejsi slávnosti do auta. Boli si vtedy už celkom cudzí, ale v ich minulosti bolo priveľa pút, aby si nemali čo povedať. Sedeli na zadných sedadlách a pri šoférovi jeho osobný strážca, pištoľník. Za nimi šiel druhý osemvalec, s pohotovosťou. Pištoľníkovi na chvíľu ovisla hlava. Zaspal. Štátnik to zbadal a zlostne ním zatriasol.

„Súdruh,“ vyrútil sa naňho, „konaj si svoju povinnosť!“ Pištoľník sa strhol, očervenel od hanby. Bola to taká malá, drobná príhoda. Frankovi sa nepáčila, ale rýchlo na ňu zabudol. A hľa, opäť sa po rokoch vrátila. Je tu. Božemôj, čo už za povinnosť pištoľníka v aute fičiacom stovkou? Čo sa vôbec mohlo stať? Atentát? Myslel si niekedy naozaj vážne, že by niekto naňho mohol spáchať atentát? A aj keď človek pripustí takú absurdnú možnosť, čo mohol pištoľník proti tomu robiť v aute fičiacom stovkou? Strach. Bol to strach. Napokon, Frank bol svedkom tohto strachu ešte raz. Čudného, možno smiešneho, ale možno vôbec nie smiešneho, možno veľmi tragického strachu.

Kolega fotoreportér, ktorý mal na starosti divadelné premiéry a kultúrne udalosti vôbec, ho požiadal, aby zaňho zaskočil na premiére pôvodnej divadelnej hry. Frank sa čudoval, prečo práve on, nemali sa veľmi v láske.

„Budú tam honorácie, tak je to čiastočne tvoj rezort...“

Frank odmietol. Ale vedúci fotooddelenia mu aj tak tú premiéru pridelil. Takmer s tým istým odôvodnením, budú tam honorácie. Honorácie prišli na premiéru v jednotnom čísle. Frank aj vedel prečo. Od istého času sa čosi šepkalo o štátnikovi a mladej herečke, ktorá v hre vystupovala. Iné vysvetlenie ani nemohlo byť. Štátnik chodil do divadla len na slávnostné oficiálne predstavenia. A vždy sa tam nudil. Riaditeľ divadla musel vopred vedieť, že príde vzácna

návšteva. Všetko bolo ako na ihlách. Aj to je, napokon, príležitosť, možno lepšia ako všetky ostatné, divadlo nevyhnutne potrebovalo adaptáciu. V klubovni prichystali pre hosťa malé pohostenie. Len tak medzi rečou možno spomenúť aj tých takých prepotrebných niekoľko stotisíc korún.

Cez prestávku Frank stretol na chodbe bývalého druha. Ten ho veľkoryso chytil za plecia a tajuplne mu povedal: Poď. Stiahol ho do klubovne. Riaditeľ, režisér, mladá herečka, ktorá štátnika pozvala a ktorá už na javisku skončila, a oni dvaja. Na prikrytom stole bola nachystaná misa sendvičov a dve fľaše vína, len také veľmi malé pohostenie, cez prestávku.

Sadli si. Riaditeľ práve začal, s akými ťažkosťami musia zápasiť. Režisér odzátkoval fľašu vína a nalial do pohárikov. Práve si chceli pripiť, keď sa otvorili zadné dvere a v nich sa objavila žena v čiernom kostýme. Frank ju poznal, vedel, kto je to.

Žena zrejme nečakala, že tu nájde uzavretú spoločnosť. Zastala v trápnych rozpakoch, potom rýchlo prešla cez klubovňu a druhými dverami vyšla do foyeru.

Štátnik zmeravel. Naľakane položil na stôl pohár s vínom.

Ostrým, syčivým hlasom sa opýtal:

„Kto to bol?“

Roztrasený riaditeľ sa zajakavým, prestrašeným hlasom snažil vysvetliť, že to je ich režisérka. Ich režisérka Pavlínová. Všetci vedeli, čo sa stalo a nemalo stať, na také niečo nikto nepomyslel.

„Martanová, nie?“ zasyčal Veľký muž.

Riaditeľ sa vykrúcal, no hej, Martanová, pravda, po mužovi Martanová, ale pracuje pod svojím menom, a keď jej muža prepustia, chce sa dať rozviesť, len za takých okolností ju nedávno prijali späť.

„Pracuje u vás?“

Riaditeľ už nevládal. Režisér premiéry sa ukázal statočnejší. Je to dobrá pracovníčka, napokon, odkrútila si svoje, dva roky pracovala v zapadnutom krajovom divadle, osvedčila sa tam, má najlepšie referencie a s mužovými protištátnymi machináciami nemala nič spoločné, inak by ju predsa neboli nechali na slobode a neboli by jej dovolili zostať pri divadle.

Štátnik sa prísne díval pred seba, na stôl s pohárikom.

„Má niečo spoločné s dnešným predstavením? Má tu dnes čo hľadať?“

Riaditeľ začal zoširoka vysvetľovať, že premiéra je sviatok celého divadla, vtedy prídu všetci, aj tí, čo nehrajú a nemajú s predstavením nič spoločné. Divadlo je jedna rodina. Už nemyslel na renováciu, na tých niekoľko stotisíc, potil sa, bál sa, veľmi sa bál, bolo mu jasné, že upadol do nemilosti.

Ale kto sa bál väčšmi? Štátnik zrazu schytil pohár s vínom, ktorý stál pred ním, a prudko sa obrátil k pištoľníkovi za sebou.

Vymyť! Prikázal mu.

Frank sa rýchlo odvrátil. Je to možné? Je niečo podobné vôbec možné?

Frank sa díva na rad občanov v čiernom, pomaly postupujúcich, defilujúcich okolo katafalku. V hlave mu hrá: Tu guľomet, tam guľomet... súdruh, konaj si svoju povinnosť... vymyť... a len teraz mu zíde na um, skade ten mŕtvy vlastne tú ženu poznal? Skade ju mohol poznať? Bola len prosiť za svojho muža inžiniera odsúdeného pre velezradu? Alebo v tom všetkom bolo ešte čosi inšie? Znovu si spomenul na tú dávnu scénu. Vošla, zastala prekvapená tým, čo vidí, možno sa aj zľakla, naisto bola veľmi zarazená, potom rýchlym krokom prešla k protiľahlým dverám...

Nie, nevyzeralo to na nič inšie. Že bola prosiť, je možné, pravdepodobné. Netreba vo všetkom hneď hľadať čosi inšie, a keby aj, Frank predsa vedel svoje.

Priateľ sa bál. Strach. Sám pomáhal vyvolávať psychózu hystérie a všeobecného upodozrievania. Kto niečo dlho hlása, napokon tomu aj sám uverí.

Ale on, Frank, ho poznal aj iného, keď sa ešte nebál, keď vyhlásil o sebe záväzne a hrdo: Môj život je revolúcia a revolúcia je môj život! Vtedy to znelo pravdivo, ba ani nie neskromne, a Frank mal dosť možností presvedčiť sa v ťažkých chvíľach, že je to tak. Čo sa s ním stalo a kedy sa to v ňom začalo? Kedy objavil ešte inú cenu svojho života ako revolučnú?

Frankovi zišla na um tá plavá. Vtedy? S ňou? Kvôli nej? Frank poznal jej avantúry, nejednu prežívali spoločne s priateľom a šťavnato ju okomentovali. Keď ju, lasičku, videl po prvý raz, hneď pocítil, že tu je čosi iné, nové, a čo nasledovalo, dalo mu za pravdu.

Nehovorievala mu v prvých spoločných nociach: „Nesmieš sa tak štvať, musíš sa aj trochu šetriť, pre mňa...“?

Nepovedal jej v niektorej z tých nocí: „Revolúcia je veľa, ale ty si všetko...“?

Bola to aspoň láska? Tá všetko spaľujúca, všetko povznášajúca, všetko ignorujúca, všetko ospravedlňujúca? Bola? Aspoň z jeho strany, bola? Frank nevie. Nebol pri tom. Nemôže vedieť, či jej šéf hovorieval omamujúce, ohurujúce slová, ktoré sa hovoria, ktoré sa musia hovoriť a ktoré sa nedajú nepovedať takej žene večer či ráno.

Ak to aj bola tá láska, taká láska, ani z tej mu nezostalo nič. Frank si márne láme hlavu. Nikdy sa už nedozvie, kedy ten mŕtvy zjednodušil základné heslo svojho života na: Ja som revolúcia, revolúcia som ja.

Tá plavá? Možno. Ale nielen tá plavá.

4

Zo svojho miesta za dverami mal Frank dobrý rozhľad po celej smútočnej sieni. Nepretržitý dlhý rad sviatočne oblečených ľudí zvoľna postupoval okolo katafalku, ktorého čerň sa už pomaly strácala v pestrosti vencov a kvetov. Každých desať minút sa pri mŕtvom striedala čestná stráž. Neviditeľná hudba hrala bez prestávky Chopinov smútočný pochod, pohrebný pochod z Eroiky, Čajkovského Andante cantabile, druhú vetu z Dvořákovho Koncertu pre violončelo, časti Smetanovej symfonickej básne Má vlast, úryvky z Brahmsovej štvrtej. Smútoční hostia sa na chvíľu pristavovali pri katafalku, zadívali sa na tvár mŕtveho, podišli ďalej, podpísali sa do kondolenčných hárkov a vracali sa späť do života, do mrazu a starostí.

Frank to už toľkokrát videl, ale vždy sa mu zdalo vzrušujúce a nové pozorovať, ako sa menia tváre a myšlienky ľudí. Smrť je iste vážna, ale len čo sa od nej človek odvráti, len čo sa k nej obráti chrbtom, meravá tvár ožije, opäť sú tu myšlienky, tie každodenné, človek sa zbavuje čohosi ťaživého, ešte nie je ani celkom preč, a už si vymieňa so svojím známym či blízkym dojmy, polohlasom komentuje štátnikov život a smrť, ba niekto povie aj to, čo si o ňom po celý čas myslel. K Frankovi zalietali franforce dojmov a viet, súdov a odsúdení. Vyzerá ako živý. Mal iba päťdesiatdva rokov. Pristane jej smútok. Má ju kto utešiť. Tej teraz spadne hrebienok. Ktovie, čo je na tom pravdy. Vraj aj on bol všelijaký, sekretárky striedal podľa módy vlasov. Nebol z tých najhorších. Narobil veľa svinstva. O mŕtvych len dobre...

Frankovi prebehla na chvíľu hlavou bláznivá myšlienka, ktovie, či tu všade nie sú skryté mikrofóny? Ak nie, mali by byť. Nie preto, aby za posmešný či neopatrný výrok niekto naháňal ľudí, skôr pre poučenie. Nie mŕtvemu, preňho je už neskoro, ale na jeho miesto nastúpi iný, mal by si to pozorne vypočuť už preto, aby na jeho možnom štátnom pohrebe hovorili ľudia čosi inšie. Nejeden úryvok, ktorý doľahol k Frankovi, znel nezmyselne. Nejeden až hlúpo, ale ako celok vytvárali pomerne verný obraz života a diela mŕtveho. Neveľmi lichotivý obraz.

„Za povstania sa správal veľmi zbabelo..."

Frank sa rýchlo pozrel, kto tie slová vyslovil. Akýsi ľudko, jeden z tých vždy dôležitých, vždy informovaných, ktorí vždy všetko

vedia a lepšie vedia a vždy všetko pošpinia. Frank vie, ako sa ten mŕtvy správal za povstania, bol neprestajne po jeho boku. Zosnulý býval veliteľom jedného z najlepších partizánskych odriadov, aké v povstaní bojovali. Odvážny, uvážlivý, pokojný v každej situácii. Z každej, i beznádejnej, vedel nájsť východisko. Čo sa neskoršie stalo s Juditou, je niečo celkom iné, to nesúvisí s tým, aký bol a ako sa správal v povstaní. S Juditou bolo vtedy všetko v poriadku, aj s ním bolo všetko v poriadku. Aj medzi nimi bolo vtedy všetko celkom v poriadku.

Bol rozhodný. Bol panovačný. Vyžadoval železnú disciplínu i tam, kde bola obťažná a zbytočná. Bol márnomyseľný, potrpel si na efektné činy a akcie, ale nehrnul sa do nich bezhlavo a nehnal svojich mužov zbytočne na jatky. Bol aj nemilosrdný a možno zbytočne krutý. Ktovie, či zbytočne, Frank by sa dnes nevedel vysloviť, či zbytočne. Veľmi mu zazlieval, keď na mieste zastrelil chlapca, sopliaka, ktorý zaspal na stráži. Ale neskoršie im vpadli Nemci do boku zato, že zlyhala stráž. Prekvapili ich na Kľaku spiacich, nepripravených, strieľali ich ako zajace. Frank vie, čo to je zaspať na stráži. Aj jemu sa to stalo. A možno sa to stalo aj strážnemu tej osudnej noci. Frank sa nikdy nedozvedel, čo sa s ním stalo. Možno ho Nemci našli spať a podrezali mu dýkou hrdlo, ale možno ho vôbec neobjavili, prešli okolo neho a prebudila ho až divá streľba. Frank vie, čo to je, neraz stál na stráži, vie, ako ťažko sa bojuje proti dotieravej únave, oči oťažejú, zdá sa ti, že viečko váži celý metrák, cítiš, ako sa ti oči obracajú bielkom hore, na chvíľu si stratil súvislé vedomie, na zlomok sekundy, ale bol to naozaj len zlomok sekundy? A márne je hrýzť sa do prsta, pretierať si oči slinou. Ostatní spia, a ty musíš stáť na jednom mieste, stáť, chôdza by mohla prezradiť tvoje pohyby a šuchot vlastných krokov by mohol prekryť iný, nebezpečný šuchot. Stáť, nie sedieť, v sede je človek menej odolný proti únave.

Každý raz zaspal na stráži, čo i len na malú chvíľu, ale nejeden na takú celkom malú chvíľu, ktorá rozhodla o osudoch mnohých. Každý raz zaspal, ale veliteľ odriadu nenechal nikoho na pochybách, že sa to smie stať len s rizikom smrti.

Bol by zastrelil aj mňa? pýtal sa neraz Frank. Bol by ma zastrelil, keby ma bol prichytil spiaceho, alebo by bol do mňa drgol a povedal mi: Zobuď sa, ty blbec?

Frank nevie. Čo bolo správne? Zastreliť? Nezastreliť? Darmo sa po smrti chlapčiska na jeho ospravedlnenie utešoval, že Nemci

aj tak v noci do hôr neprídu. Raz prišli a prišli v čase, keď zlyhala stráž, a to znamenalo koniec slávneho, vtedy už legendárneho partizánskeho odriadu. Toľko dobrých chlapov – len zato, že zlyhala stráž! Veliteľ nikdy Frankovi nepripomenul: Vidíš, vtedy si sa hystericky rozdrapoval, vidíš? Bolo to zbytočné?

Nikdy o tom nehovorili, hoci inak pospomínali všetko. Lenže Frank si nevie predstaviť, ako by sa mu žilo s vedomím, že na mieste zastrelil sedemnásťročné chlapčisko, ktoré zaspalo na stráži. Frank, pravdaže, s týmto vedomím žiť nemusel.

Vtedy na Kľaku rozstrieľali ich odriad na franforce. Legendu, že Nemci sa hôr boja, vyvolal len vlastný partizánsky strach. Prišli v noci a prepadli ich v spánku, zapaľovali im primitívne koliby nad hlavou, to nebol boj, to bola poľovačka. Piatim sa podarilo uniknúť, na inšie ako na útek nebolo pomyslenia. Piati. Z toho jedna žena a jeden ranený, ktorého museli niesť, na dve holé haluze zapli dva kabáty a na takých nosidlách ho niesli nahor, k hrebeňu, potkýnali sa, borili sa v snehu, padali. Ranený stenal, protestoval, lamentoval, že mu niet pomoci, pýtal si pištoľ, radšej nech zgegne hneď, ako znášať tú bolesť... Ale veliteľ rozhodol, že ho ponesú do bezpečia. Frank nemal tušenia, aké bezpečie má na mysli. Nemci ich predsa nenechajú uniknúť, ich dni sú zrátané a táto noc je konečná. Ale niesli ho. Traja sa striedali. Judita bola príliš vyčerpaná a slabá a okrem toho bola žena. Prešli. Prešli nocou cez ten smrteľný kruh, Frank nikdy nepochopí, ako sa mohlo stať, že prešli. Držali sa hrebeňa. Ktovie, prečo si navrávali, že opustiť hrebeň znamená istú smrť. Partizán, to sú hory, hory sú bezpečie, čím vyššie hory, tým bezpečnejšie, niet v tom logiky, ale v partizánskom boji je vôbec málo logiky. Držali sa hrebeňa, vytrvalo, hrebeň bol ich jediná nádej na spásu, boli na smrť ustatí, nič tak nevie znivočiť človeka ako porážka. Frank si hovoril: Ešte krok a padnem, ešte krok a padnem, hovoril si to pri každom kroku, ale urobil veľa krokov, ak aj nie najviac, tak najťažších v živote, každý z tých krokov bol najťažší v živote. Veliteľ kráčal pred nimi, dvaja niesli raneného, Judita bola vzadu, veliteľ zrazu zasykol: Ľahnúť, Frank zostal stáť, myslel si, že je to na oddych, veliteľ zasipel: Ľahnúť, vy hovädá, Nemci! Frankovi prebehla telom elektrická iskra, bolo po únave, vystriedal ju panický strach, koniec, to je koniec, definitívny, neodvratný koniec.

Ležali. Frank s vypúlenými očami hľadel pred seba do tmy. Nádej, divá, smiešna nádej ho na chvíľu uchvátila – možno ich

nezbadali! Ale pravdaže ich zbadali, z tmy pred nimi bolo počuť tlmené povely, šuchot, narážanie kovu o kov.

„Nestrieľať..." zasipel veliteľ. „Nestrieľať, kým nezačnú prví!"

Frank ho nechápal. Nie je to jedno? Keď už sú Nemci tu, keď už ležia pár krokov pred nimi v tme...

Nebolo to tak celkom jedno. Stratení boli, ale nie je celkom jedno, kto v takejto chvíli, v noci, v tme, začne strieľať prvý. Prvý musí páliť do tmy, na neznámy cieľ, ale v tej chvíli sa sám stane viditeľným cieľom.

Možno aj oni myslia na to isté... možno aj oni čakajú na záblesky našich zbraní... pomyslel si Frank.

Nastalo zvláštne ticho, desivé, hrozivé ticho. Nemci nestrieľali. Frank nemohol vidieť, čo robia, ale iste aj oni zaľahli a čakali. Predsa len sa trochu báli hôr a noci. Frankovi trešťalo v hlave, počul divý buchot vlastného srdca, napätie bolo neznesiteľné a sekundy sa vliekli, vliekli, boli dlhšie ako minúty a minúty boli dlhšie ako hodiny a hodiny boli dlhšie ako nekonečno.

„Načo ešte čakáte, doboha?" sipel ranený. „Chcú nás mať istých a takto nás majú istých!"

„Čuš..." zahriakol ho veliteľ. „To chce nervy."

Frank sa usmial. Nervy? Aké nervy? Kto ich ešte má? Nemci majú nervy, môžu si dovoliť ich mať.

A predsa stratili nervy Nemci. Možno len o minútu prv ako oni, možno len o sekundôčku. Frankovi sa zdalo, že počuje tlmené „Ab", a v tme pred nimi nastal akýsi šum, pohyb, opäť udieral kov o kov, tlmená kliatba, praskot suchých halúzok pod nohami, rachot uvoľneného balvana, ktorý sa kotúľal do údolia.

Potom bolo iné ticho. Celkom prázdne. Celkom slávnostné. Celkom veľké. A v tom tichu sa odrazu Frankovi zdalo, že počuje Juditu. Stenala. Zhíkla. Frank myslel, že to nervy, ale ranený vedľa neho bol pozornejší.

„Človeče, tí jebú..." zamrmlal ranený.

Frankovi to prichodilo také komické, že vyprskol do smiechu.

Vybral baterku, namieril ju do tmy, blikol, v lúči zazrel Juditine biele stehná smerovať dohora a počul tlmenú veliteľovu nadávku: Zhasni, ty hovädo.

„Jebú?" opýtal sa ranený znovu, zbytočne.

„Áno.

„Jebem mu boha! Jebem mu boha!“ uľavil si ranený. Čo? Aj jemu sa zachcelo? Dušu má na jazyku a zachcelo sa mu? Prečo nie? Zrazu sa aj Frankovi zachcelo, veľmi zachcelo. Človek nie je drevený klát. Ešte pred pár minútami tu boli Nemci, a to bujačisko ju teraz zvalilo, zvalilo ju tam, kde bola, Kriste pane! Čo by asi urobil takému, koho by našiel váľať sa s dievkou na snehu v bezprostrednej blízkosti Nemcov? Dal jej aspoň pod zadok nejaký kabát?

Nadránom skĺzli z Kľaku, ranený mal horúčku, blúznil, opatrne vošli do horskej dediny, ktorú poznali, našli dom Nemcami dosadeného richtára, vošli do dvora a zabúchali na dvere.

„Kto je?“ počuli za nimi bojazlivý mužský hlas.

„Otvor!“

„Kto je tam?“

„Otvor a uvidíš, čo sa pýtaš?“

„Neotvorím. Nemáte tu čo hľadať!“

„Spálime ti dom, bude z teba parádna pečienka...“

Richtár otvoril. Triasol sa na celom tele.

„Poznáš ma, ľudák...“ oslovil ho veliteľ. Richtár iba drkotal zubami.

„Poznáš ma, vieš, kto som. Nesieme raneného, má horúčku. Postaráš sa oňho. Ak sa mu niečo stane, niet tej diery na svete, kde by si sa mohol predo mnou skryť.“

Odsotil richtára, kývol na nás, aby sme raneného vniesli do izby. Tam zalamovala rukami richtárka.

„Nemci... obesia ma...“ jachtal richtár.

„Nemci tu budú ešte niekoľko týždňov. My tu zostaneme navždy. Tak sa rozhodni.“

Richtár chcel ešte čosi namietať. Veliteľ mu tresol po papuli. Zaliala ho krv. Richtárka bola múdrejšia. Bez slova upravovala posteľ, ešte teplú od jej tučného tela. Položili raneného na posteľ, tak ako bol, v topánkach.

„Obstaráš lekára, rozumieš? Chlapca nesmú dostať Nemci, ani nesmie umrieť...“

Richtár poslušne prikyvoval. Žena sa na neho vyčítavo dívala. To máš z toho... načo si to len bral, ty trkvas...

Dotkli sa raneného na rozlúčku a odišli. Utešovali sa, že urobili pre raneného všetko, čo sa dalo. Takto mal ešte nádej. Inak nie. Nemohli ho vláčiť po kraji bez pomoci.

Celý deň odpočívali v lese. Judita sa nahla k Frankovi. „Prepáč... to v noci..."

Zasmial sa, tak schuti.

„Bolo to nádherné, Judka! Nemáš sa za čo hanbiť!"

„Keď on je taký..."

Áno, taký bol.

Večer sa zdvihli. Tu kdesi mala operovať skupina, ktorú volali Ivanova. Frank o nej počul len málo, boli na druhej strane hôr. Naďabili na nich celkom náhodou, keď prechádzali hradskú. Aj v noci sa dalo vybadať, že je to parádna skupina. Dobre vyzbrojení, dobre oblečení. Mohlo ich byť zo tridsať. Veliteľ, Rus, si nakrátko vypočul, o čo ide, potom ich vzali medzi seba. Šli po hradskej ako na jarmok. Celkom ako na jarmok, pomyslel si Frank. Aj dve kravky viedli, dve kravky zapriahnuté do voza.

Po chvíli zahli na bočnú cestu vedúcu do hôr. Asi o hodinu sa našli na akýchsi lazoch. Vošli do voľajakého domu. Bol prázdny, ale v izbe bolo zakúrené, teplo.

„Odložte si, urobte si pohodlie..." vyzval ich Rus.

Frank už chcel odložiť zbraň do kúta, jeho priateľ a veliteľ ho však zadržal.

„Počkaj..."

Obrátil sa k Rusovi.

„Čo sa tu robí?"

Rus si ich skúmavo, takmer pobavene meral.

„Tak vy tvrdíte, že ste z Kľaku?"

„Netvrdíme. Sme."

„Ale my máme iné správy. Na Kľaku nezostal dnes v noci nikto naživе."

„Zostal. My sme zostali."

„To by ste museli dokázať."

Rus, volal sa Ivan, sa naširoko rozhovoril. Na Kľaku urobili Nemci nočný záťah. Cez ich zovretie sa neprešmykla ani myš. To by o sebe mohol tvrdiť hocikto, že sa prebil z Kľaku. Aj provokatér.

Frankov druh sa nedal vyprovokovať.

„Sme na smrť ustatí. A lační. Chceme jesť a spať. O ostatnom sa porozprávame ráno." Frank sa obával, že sa nedôverčivý Rus nahnevá, ale napodiv súhlasil. Prikázal doniesť mäsa a pálenky. Do čerta, tí si tu parádne žijú, ako v mieri...

Rus im ponúkol cigarety. Každému hneď celú škatuľku. Frankovi neušlo, ako sa dlho zadíval na Juditu.

„Najedli ste sa?"

Frank prikývol, jeho priateľ nepovedal nič.

„Hore je seno. Môžete sa vyspať do sýtosti. Ráno sa, samozrejme, porozprávame."

Vyšli hore schodmi na pôjd. Frank sa zvalil do sena a v tej chvíli zaspal. Spal asi veľmi, veľmi dlho. Zobudil sa náhle, zaliaty studeným potom. Snívalo sa mu, že ho obkľúčili Nemci. Chcel siahnuť po zbrani, ktorá mala ležať pri ňom. Zbraň tam nebola. V tej chvíli sa zobudil, natešený, že to bol iba sen. Siahol po zbrani, ktorá mala ležať pri ňom. Automat tam nebol.

Frank vyskočil. Ostatní ešte spali. Pobudil ich.

„Odzbrojili nás..."

To nevyzeralo dobre. Zišli dolu. V dome nebolo nikoho, len pri dverách stálo akési chlapčisko s puškou v ruke.

„Kde sú naše zbrane?" rozzúril sa Frank. Chlapec pokrčil plecom.

„Veliteľ prikázal...

„Kde je veliteľ?"

„Nesmiete opustiť dom. Skupina je na akcii."

Sopliak, po facke by mu hlava odletela.

„Mierni sa," krotil Franka priateľ, „všetko sa vyjasní."

Frank si nebol celkom istý, či sa všetko vyjasní. Rus sa mu nepáčil, ani kadečo inšie.

Večer sa skupina vrátila z akcie. Všetci mali dobré topánky, boli dobre oblečení, zbrane sa im blyšťali novosťou a opaterou. Nebolo ťažké uhádnuť, z akej akcie sa vrátili. Na voze, ťahanom koníkom, bolo plno vriec. Cukor. Teda – taká skupina...

Rus vošiel do izby v sprievode niekoľkých ozbrojených mužov. V rukách niesli kartóny cigariet. Vybrali obchod, vybrali trafiku, včera vybrali v ktorejsi dedine maštaľ. Keby ich Nemci zlikvidovali, prijali by to obyvatelia okolitých dedín ako úľavu.

„Banditi..." šepla Judita.

„Prečo ste nás odzbrojili? Prečo nás držíte pod strážou?" opýtal sa ich veliteľ.

„Ticho," zahriakol ho Rus. „Pýtať sa budem ja! Dáme vám zbrane, ale najprv si musíme preveriť, kto ste. Musíme byť opatrní, všade sa to len hemží provokatérmi a zradcami."

„Ako si nás chcete preveriť?“

„My už máme na to svoje metódy.“

Veliteľ pokojne vstal. Pomaly, uvážlivo rozpáral futro kabáta a vybral z neho dokrkvaný papier. Podal listinu Rusovi, ten ju pozorne čítal, akiste to bol dokument písaný po rusky. Rus čítal pomaly, dôkladne, zrejme tých niekoľko slov preletel niekoľkokrát. Akosi oskromnel.

„Charašo...“ povedal náhle. „Vydajte im zbrane.“

Dvaja chlapci priniesli zadržané automaty.

„Chcete zostať s nami?“ opýtal sa Rus neisto.

Frank chcel povedať: Nie. Aj na Judite videl, že by rada odmietla. Rus to ani nemienil ako pozvanie, skôr im tým chcel povedať: Choďte radšej do všetkých čertov. Veliteľ napodiv povedal veľmi rozhodne, že chcú. Obrovi potemneli oči neskrývanou zlosťou, ale čo mal robiť. Frank sa obzrel po ostatných. Zdalo sa mu, že niektorí sa rozhodnutiu jeho druha z akýchsi príčin tešia.

„Charašo,“ povedal Rus neprívetivo. „Keď zostanete, zostanete. Ale u mňa vládne železná disciplína...“

„Železnej disciplíny nie je nikdy dosť...“ usmial sa ich veliteľ.

Ostali. A tak sa dozvedeli, čo je to za skupina. To obsadili na noc pálenicu, hodovalo sa, pilo, to došli cigarety, a potom dostal Rus chuť na čosi inšie ako na hovädzie mäso. Novým nedôveroval. Mali zbrane, ale cítili, že sú pod stálym dozorom. Frank sa niekoľkokrát, no márne pokúšal nadpriasť rozhovor s niektorým členom skupiny. Rus asi zakázal. Frank si prichodil medzi svojimi ako vyvrheľ.

Jar prišla toho roku prv ako inokedy. Červená armáda bola už blízko. Prebíjala sa pomaly, v urputných bojoch, cez priesmyky. A tu boli partizáni, ktorí prepadali pálenice, trafiky, okrádali roľníkov o statok, šírili strach v celom okolí. Frank si všimol, že medzi lazníkmi a partizánmi nie je nijaký vzťah. Ľudia sa ich báli. Keď niekde hodovali, domáci sa učupili do kútika. V očiach mali strach a utrpenie.

Raz mu povedala Judita:

„Nenechávajte ma samotnú. Ten Ivan sa na mňa tak čudne díva...“

Frank si už prv všimol, ako sa obor díva na Juditu.

„Nemáš sa čo báť...“ utešoval ju, ale neznelo to asi veľmi presvedčivo. Uvedomoval si nevábne postavenie malej skupiny svojich

priateľov medzi mlčiacimi, neprívetivými chlapmi. Boli v ich moci, vždy pod dozorom, vždy niekto striehol na každé ich slovo, ani len porozprávať sa medzi sebou nemohli. Možno by sa im podarilo nebadane ujsť. Frank to navrhol svojmu veliteľovi. Ten ho odbil jediným slovom: Pokojne... Ale Frank cítil, že sa čosi stane, že sa čoskoro musí niečo stať.

Stalo sa, skoro. Bola krásna predjarná nedeľa, front bol už blízko, sovietske stíhačky im každú chvíľu preletovali nad hlavami. Boli na ceste, zastali na kraji mladého lesíka, Rus vydal rozkaz na odpočinok, rozostavil stráže. Frank vedel, aký je to pochod. Pochod nikam ako už viaceré predtým. Rus prikázal čistiť zbrane. Všetci chlapi horlivo leštili pušky a automaty, z ktorých vari ani jeden ešte nevystrelil. Tri desiatky dobre ozbrojených ľudí... to je v podmienkach partizánskeho boja už voľajaká sila!

Zrazu Rus zasyčal, Frank nerozumel čo, ale jeho chlapi ihneď všetci zaľahli. Márne sa Frank obzeral, čo sa robí, nikde nič podozrivé nevybadal. Ani nič nemohlo byť, na poli pod lesíkom uvážlivým krokom chodil akýsi roľník vo sviatočnom, v čiernych šatách a bielej košeli, s čiernym klobúkom na hlave. Taká ozajstná jarná, nedeľná idyla. Po dlhej zime si možno po prvý raz vyšiel do polí obzrieť, ako klíči ozimina. Roľník sa správal celkom pokojne, kdesi vysoko nad hlavou mu štebotal škovránok.

Ivan posunkom privolal k sebe dvoch svojich. Čosi im potichu, ale dôrazne prikázal. Chlapi sa po chvíli opatrne vzdialili. Frank ich zbadal až o hodnú chvíľu, keď sa objavili roľníkovi za chrbtom. Frank videl, ako mu jeden po krátkom rozhovore ukazuje puškou, aby šiel pred nimi. Priviedli ho do lesa. Bol to už postarší človek, očká mu zalietali na všetky strany, čohosi sa bál. Frank nemohol počuť, na čo sa ho Ivan pýta, ani čo mu roľník odpovedá. Po chvíli obor vybral z vrecka čierny zápisník, dlho v ňom listoval, potom ho so zrejmým uspokojením, že našiel, čo hľadal, zaklapol a vložil naspäť do vrecka. Hlasno, aby všetci počuli, prikázal tým dvom, čo roľníka priviedli: „Odveďte ho bokom a dobre ho strážte.“ Ustrašený gazda hľadal očami pomoc, vysvetlenie, ale stretol sa iba s mlčaním.

Ivan prišiel k Frankovi. Franka čosi v jeho pohľade znepokojilo.

„Tak...“ povedal Rus, „teraz si vás preveríme. Ten človek je svoloč. Volá sa Machala, je to ľudák a nemecký špión. Ty,“ ukázal na Franka, „ho zastrelíš. To je rozkaz!“

Rus vybral z vrecka veľkú pištoľ a podával ju Frankovi. Tomu asi myklo rukou. To predsa nie je možné! To nie je nijaký nemecký špión. To by bola vražda!

„Ten človek nie je nijaký špión!“ skríkol Frank pobúrene. Ale Ivan zrejme iba na to čakal.

„To znamená, že odmietaš vykonať rozkaz?“

„Taký rozkaz odmietam,“ rozkričal sa Frank. „Nie som vrah!“

Obrovi potemneli oči.

„Tak ste sa teda vyfarbili, holúbkovia! Mäska pojesť, vodky popiť, ale nemeckého špióna zastreliť, to nie, čo? Lebo patríte k sebe, lebo ste takí zradcovia ako on, čo? Ja som to od začiatku tuši!!“

V tej chvíli ho zasiahol úder, po ktorom sa zvalil ako podťatý strom. Frankov veliteľ ho sekol rukou cez väzy. Rus na zemi chripel, ťažko lapal vzduch, veliteľ mu vykopol z ruky pištoľ a stúpil mu na hrdlo.

„Sviňa!“ reval na Rusa, „ak sa pohneš, zašliapem ťa ako zmiju!“

To všetko sa odohralo rýchlejšie, ako mohol ktokoľvek čokoľvek urobiť. Aj tak to bola fantastická, riskantná chvíľa, na nich štyroch boli namierené všetky zbrane, len spustiť. Ale Frankov veliteľ i tak už bol pánom situácie.

„Som zvláštny zmocnenec partizánskeho štábu!“ povedal rozhodným, jasným hlasom. „Preberám nad vami velenie. Komu sa to nepáči, môže do piatich minút odísť! Kto ostane, bude poslúchať, bezpodmienečne poslúchať moje rozkazy.“

Vtom padol výstrel. Jeden. Veliteľ vytrhol pištoľ a dva razy vystrelil na chlapca, ktorému sa dymilo z pušky. Chlapec sa zvalil, zaliala ho krv. Frankov druh mu prestrelil krk.

„Ešte niekto?“ opýtal sa. Nie. Už nechcel nikto. Chlapi stáli zdesení tým, čo videli, a krotkí. Rus na zemi sa nehýbal. Len očami gúľal ako pes, keď má panický strach.

„Vstaň, sviňa!“ kopol do neho veliteľ.

Rus pomaly vstával.

„Ukáž ten bloknot!“ prikázal mu. Rus vybral z vrecka ošúchaný čierny zápisník. Veliteľ nazrel do neho, odpľul si a hodil ho Frankovi. Frank zalistoval v zápisníku. Boli v ňom iba noty. „Skladateľ?“ opýtal sa Frank.

„Nie. Klavírny virtuóz...“ odpovedal Rus ticho. Zrejme sa celkom zmieril so svojím osudom.

„Odzbrojíme ho?" opýtal sa Frank nového veliteľa.

„Nie. Ponechám ti zbraň..." obrátil sa k Rusovi. „Odteraz bude záležať len na tebe, ako ťa odovzdáme vašim, keď prídu. Alebo budeš, sukin syn, bojovať, alebo ťa odvezie NKVD ako banditu a vraha! A to platí pre všetkých, rozumeli ste?"

Chlapi sklonili hlavy. Rozumeli. A aspoň na niektorých bolo vidno, že ich nečakaný zvrat teší.

„Tak... a ideme..." prikázal veliteľ. A doložil, obrátený k Frankovi, aby ho všetci počuli:

„Ivana si vezmeš na starosť. Pri najmenšom podozrení – guľku! Si zaňho osobne zodpovedný!"

Mal zase skupinu. A ako to vyzeralo, nie najhoršiu.

Boli už dlho na pochode, keď sa k Frankovi pridružil jeden z Ivanových chlapov.

„Mal pekné čižmy..." pošepol mu záhadne.

„Čo?" nerozumel Frank.

„Ten roľník. Ten Machala. Mal pekné čižmy..."

Frank si odpľul. Mali Rusa zastreliť. Rozhodol sa, že to pri najbližšej vhodnej príležitosti urobí sám. Frankovi sa veľmi zachcelo odpľuť si aj teraz, ale v smútočnej sieni sa to dobre nedá. Akýsi všeinformovaný človiečik šiel pred chvíľou okolo a zasvätene pošepol inému:

„V povstaní sa správal zbabelo..."

5

Rozlúčka s mŕtvym nadobudla plánovaný pravidelný rytmus. Tak to má byť. Len nijaké výkyvy, medzery, zápchy, len nijaké rušivé príhody. Frank odhadol intenzitu na tridsať ľudí za minútu. Za dva dni sa v smútočnej sieni vystrieda vyše tridsaťtisíc občanov a ďalšie tisíce prídu na námestie pred budovu, aby boli svedkami poslednej rozlúčky. Frankovi sa už zliali tváre defilujúcich, prestal vnímať jednotlivé črty, podrobnosti. Všetky boli v čomsi rovnaké. Všetky vážne. A všetky bez účasti. Frankov záujem ochabol, inak by bol hneď vybadal, že sa stalo čosi nepredvídané. Nevšimol si, že pri vchode zrazu vznikol nezvyčajný šum a zhluk, až výkrik „odpáľ“, nehodiaci sa do týchto priestorov, ho upozornil, že sa robí čosi nezvyčajné. Frank sa pozrel ku vchodu. Usporiadatelia sa snažili zadržať akéhosi človeka, chceli mu zabrániť, aby sa dostal do siene. Frank toho človeka poznal. Po hlase ho poznal.

Muž v ušpinenom vatovanom kabáte, v bagančiach, olepených smolou, so sčernetými, od mrazu popraskanými rukami, špinavý a neupravený, odstrčil dvoch strážcov pokoja a ticha a vzrušene vbehol dnu, zmätene sa poobzeral a zastal pri katafalku. Frank videl na tvárach všetkých, čo boli svedkami tej čudnej scény, zmätenú otázku: Čo je to za bezočivca, ako sa opovažuje? To je znesvätenie vážneho, slávnostného aktu, a napriek tomu, že ich k mŕtvemu nič nepútalo a že k nemu nemali veľkú úctu, pobúrila ich taká neúcta k pietnemu aktu, zdalo sa im, že ich vlastná dôstojnosť a vážnosť sa tu čímsi znehodnocuje. Ech, tá dnešná mládež... skazená! Skazená!

Zo zadnej chodby vyšiel tajný muž, náčelník prehliadky. Zastal v kúte, zmätene a pobúrene sa díval, čosi mu šepkali, on krútil hlavou, nie, to by bolo ešte horšie, nechajte ho, veď odíde, a o chvíľu bude všetko opäť v normálnych koľajach. Nemôžeme tu riskovať zvadu, či dokonca bitku!

Takmer všetky oči preklali hanobiteľa štátneho aktu, kým vysvitlo, že sú očitými svedkami nie každodennej tragédie. Špinavý, strapatý mládenec so smolou na bagančiach, na rukách a na tvári stál sám pri mŕtvom a nervózne húžval v ruke čiapku s polámanou strieškou. Zrazu sa mu chrbát roztriasol od plaču, položil hlavu na sklený príkrov a nečujne pohyboval ústami. Potom sa schytil a vybehol von, akoby ho besy naháňali.

Frank, keď tam mladík stál, vyšiel zo svojho úkrytu, zameral naňho objektív – a pomaly nechal ovisnúť aparát bez cvaknutia.

„Som sentimentálny blbec..." vynadal si, „taká snímka..."

Nesporne by taká snímka bola obohatením Frankovej tajnej zbierky. Ale – nemohol to urobiť.

Frank vybehol za mládencom na mrazivú ulicu. Dobehol ho, zozadu mu položil ruku na plece.

„Martin..."

Ešte mal v očiach slzy.

„Och, strýko..."

Volal Franka strýko, nie ujo. Pre výslovnosť. Kedysi, keď bol ešte celkom malý, len ťažko sa učil vysloviť r. A strýko Frank, to znelo.

„Otec... Prečo o ňom všetci hovoria zle? Kým bol zdravý a mocný, tak sa ho báli. Teraz sa vŕšia na mŕtvom."

„To sú hlúposti, Martin."

„Tešia sa. Všetci sa tešia, že zomrel. Aj tá suka sa teší." Frank ho chcel zahriaknuť, ale načo? Martinovi nikto nevysvetlí a nevyvráti, že tá plavá nezapríčinila otcov pád a napokon i jeho smrť.

Namiesto námietok povedal:

„Mal si prísť s ňou, Martin. V nedeľnom..."

„Ja? S ňou? S takou? Aj dnes sa bude váľať s tým manekýnom..."

„Tak už dosť, Martin!" nezdržal sa Frank.

„Ech čo, je to švandra... ty vieš, že je to švandra..." uľavil si Martin horko. Frank mu neodporoval. Načo? A čo, keby to naozaj malo tak byť, keby sa dnes v noci naozaj mala, ako sa Martin vyjadril, váľať s tým svojím manekýnom? Kto by ju za to mohol odsúdiť? Má vari sedieť uprostred báb-modleníčok doma, lamentovať a predstierať smútok, ktorého v nej niet? Aj tak to bola mrazivá predstava. Štátnik na márach, a jeho žena, štátna vdova, v milencovej posteli. Frank ju dnes videl. Čerň jej veľmi pristala. A mohlo by to byť vzrušujúce a nové odkladať tak kus za kusom všetko čierne, čierny kožuch, čierny klobúk, čierne rukavice... čierne šaty, čierne pavučinky, čiernu košieľku s čiernymi čipkami, čiernu podprsenku...

„Ale aspoň preobliecť si sa mal, Martin!"

„Nemohol som. Nechcel som ta ísť. Neviem, čo ma to zrazu pochytilo. Musel som... len na chvíľu som odbehol z práce. Asfaltujeme

narýchlo hlavnú ulicu, pozajtra musí byť hotová, pôjde po nej smútočný sprievod...“

Kráčali ešte kus cesty spolu, mlčky, každý zabratý do svojich myšlienok. Martin myslel na tú švandru, ktorá skazila otcovi život, Frank na to, že asfaltujú hlavnú ulicu. Za tri dni. V mrazivej zime. Koľko vydrží takto položený asfalt? Mesiac? Dva?

„Ukáž sa niekedy, Martin. Vieš, kde bývam. Keby si niečo potreboval...“

„Pekne zarobím, strýko...“

„Tak som to nemyslel. Poď, je zima, dáme si niečo v kaviarni.“

„Nemôžem, strýko. Odskočil som len na chvíľu. Ale ty príď, mama ťa rada uvidí.“

„Mama je pri tebe?“

„Býva u mňa. Vieš, oženil som sa. A čakáme. Byt máme neslávny, za mostom. Určite príď, strýko...“

Frank si zapísal adresu, že príde. Povedal: Dobre, niekedy.

Asfaltér odbehol. Zrýchlil krok, keď sa rozlúčili. Vyrástol na poriadny kus chlapa. Kedysi mu Frank rozprával o Pepkovi námorníkovi, ako zakaždým premohol obra, keď sa najedol špenátu. Chlapcovi sa to páčilo, keď sa najedol špenátu, vždy to na Frankovi vyskúšal a vždy ho poslal na desať k zemi. Frank sa díval za hranatým asfaltérom. Teraz by nechcel okúsiť jeho ľavačku.

Raz, bude to už šesť rokov, zakýval Martin na Franka na ulici. Frank zabrzdil.

„Čo je, Martin?“

„Odvez ma, strýko.“

Frank ho vzal do auta. Prešli asi sto metrov a chlapec ho požiadal, aby zastavil, že vystúpi.

„Kam si vlastne chcel ísť?“

„Nikam, strýko. Len som chcel vyskúšať, ako sa v takom malom aute sedí...“

Čo má ten hranatý asfaltér spoločné s namysleným sopliakom spred šiestich rokov? Nič. Našiel sám seba. Jeho otec sám seba nenašiel...

6

Frankovi sa nechcelo naspäť. Nič sa tam nerobí, čo bude po celý deň trčať v studenej hale? Vdovu má, členov kabinetu, generálov, pionierov na čestnej stráži zachytil, plačúcu starenku si vyčká zajtra, veď aj druhý deň treba doniesť do redakcie nejaké zábery, aj Galoviča má, a ten bude rečniť až pozajtra, načo teda? Na stožiaroch trepotal ľadový vietor zástavami, elektrické lampy svietili všetky. „Hľa," pomyslel si Frank, „asfaltuje sa, dopĺňajú sa vypálené výbojky..." Zo všetkých výkladov sa do pochmúrnej ulice díval portrét mŕtveho, niekde čierne orámovaný, inde s iniciálkami mena, ešte ďalej s nejakým heslom, odišiel veľký syn, vďačný národ nezabudne, robotnícka trieda sa skláňa...

Vďačný národ sa zamračene ponáhľa hore a dolu ulicou. Nemá čas ani chuť myslieť na mŕtveho. Možno si ako Frank všimne svetlá a povie si, no konečne, a spýta sa, či máme toľko prúdu nazvyš.

Vďačný národ, zakrútený, zamračený, slziaci od pichľavého vetra, ponáhľa sa hore a dolu ulicou. On sa naň díva zo všetkých výkladov, na rozkopané, špinavé mesto, na vybité ulice, z nich teraz hlavnú narýchlo asfaltujú. Nikto neodpratúva z okrajov vozoviek hŕby zľadovateného svinstva, ktoré spolu s ošarpanými fasádami domov umocňuje nevľúdnosť mrazivého dňa. Nedotknutý sneh na voľných plochách, v parkoch a na plošinkách, kde nie je premávka, sčernel od popolčeka, ktorý neprestajne zasypáva mesto z desiatok fabrických komínov a preniká do ulíc, do bytov, do pľúc. Dnes aspoň vietor rozohnal večný smrad, ležiaci nad mestom, smrad z veľkej chemickej fabriky, smrad sírovodíka, vo dne v noci ležiaceho vo vzduchu. Za mestom je tabuľa, ktorá víta návštevníkov, ale ešte prv ich privíta ten zápach.

Vietor preháňal po zľadovatenej dlažbe zdrapy papiera, popadaného z nákladných áut. Škrípajúce električky ovešali strapce cestujúcich. Na chodníkoch sa nohy chodcov brodia v sypkej brečke, v sivej zmesi snehu, popola, soli a špiny. Ráno rozhlas ohlasoval odmäk. Ak naozaj príde, bude to ešte horšie, sypká, zamrznutá zmes na chodníkoch sa premení na čierne, mazľavé blato.

Pred predajňou ovocia stál dlhý had. Prišli citróny. Už sme si tak na tie šóry zvykli, že sa do nich staviame ako barany, dnešný

človek si ledva vie predstaviť, že by to bez veľkej námahy mohlo byť aj inak... pomyslel si Frank.

V inom ročnom období nevyzerá mesto tak nevľúdne. Ten mŕtvy si vybral zlý čas na svoj odchod. On, pravdaže, mesto nikdy takto nevidel. Žil hore nad mestom vo veľkej vile, domovník každé ráno odpratal sneh z chodníka a zo schodov, pri ktorých nasadal do osemvalca. Keď opúšťal vilu, už ho pred domom čakalo vyhriate veľké auto a odviezlo ho do barokovej rezidencie. Kedy si naposledy premočil topánky? Kedy sa pošmykol na zľadovatenom chodníku? V posledných rokoch azda okrem poľovačiek, ktoré sa mu stali vášňou, únikom, náhradkou, útechou, neurobil krok pešo. Na mesto, ak sa naň vôbec zadíval, hľadel z okna svojej vily alebo cez sklá vyhriateho osemvalca. A niekoľkokrát do roka zo slávnostne ozdobenej tribúny na námestí.

Frank mu ten život nezávidel. Nebolo čo závidieť. Pravdaže, mal pohodlnú vilu, no jeho pracovné vypätie bolo väčšie, jeho potreba pokoja naliehavejšia, prakticky bol stále v úrade, v službe, keď sa niekde niečo stalo, zobudili ho v ktorúkoľvek nočnú hodinu, Frank mohol vypnúť telefón, nič by sa nestalo, štátnik mal na pracovnom stole niekoľko liniek, ktoré nikdy vypnúť nesmel.

Mal mať rýchle a pohodlné auto, veľa cestoval, neraz súrne, situácia vo vzdialenej oblasti si vyžadovala, aby bol na mieste.

Mal mať záhradníka, mal mať všetko, jeho postavenie bolo reprezentačné, na jeho oblečení záležalo, to všetko mal mať, mohol mať, smel mať, to mu len málokto, aj to len nezasvätený, závidel.

A nebolo čo závidieť ani na jeho práci. Denne sa musel zapodievať desiatkami vážnych i menej vážnych problémov, z ktorých mnohým vôbec nerozumel, ale za ktoré zodpovedal. Začínalo sa to rannou poštou. Výstavba chemického kombinátu... byt pre herečku, zvláštny prídel auta pre spisovateľa... vyhradil si, že sám bude schvaľovať prídely áut mimo kvóty, a tak sa mu na stole vŕšili stovky sračiek, ktoré mohol vybaviť referent na vicinálnom úrade. Pravdaže, občania sa naňho obracali so všemožnými starosťami, ale dobre fungujúci úrad si vie s takými vecami poradiť. Lenže on chcel rozhodovať o všetkom sám. Potom namiesto spravovania krajiny riešil protekčné bytové prípady, prideľoval osobné vozidlá, určoval s konečnou platnosťou, či nejaký študent so sporným posudkom smie alebo nesmie študovať na vysokej škole, či nejakému defraudantovi majú alebo nemajú odpustiť zvyšok trestu.

Určoval, kam pôjdu miliardy, a babral sa s tisíckami. Tak sa časom z neho stal exemplár akéhosi všereferenta, referentíka nad všetkým, výkonného úradníka, beznádejne zahrabaného v detailoch tam, kde mal určovať hlavné smery výstavby. Rozhodoval o všetkom, o tom, čo je právo a čo nie je právo, vyslovoval suverénne súdy o umení, v ktorom sa nevyznal, dnes viedol poradu o poľnohospodárstve, zajtra o zložitej technológii vodných stavieb... rozčúlil sa nad zle fungujúcou železničnou dopravou, sám si ju vzal na čas pod dozor, a nevyriešil nič.

Je len samozrejmé, že v každom prípade boli na vine tí druhí. Tak sa časom v jeho myslení stal celý národ bezhlavou a beztvarou masou, ktorú treba viesť za ručičku, viesť, strážiť, trestať, ktorej nehodno dôverovať, ktorá robí všetko napriek, a to jemu napriek, ktorá mu závidí a chce ho znemožniť. V posledných rokoch nedôveroval už vôbec nikomu. Všetci ho zradili, opustili, oklamali, podviedli, na nikoho sa nemohol spoľahnúť.

Strašne sa rozčúlil, keď sa dozvedel, že cementáreň, ktorú pred niekoľkými rokmi slávnostne otváral, postavili na malej báze vápenca, takže ju pri kapacite fabriky vyčerpajú za dva-tri roky. Zašiel ta osobne, dal zavrieť projektantov, vyhnal z miest referentov, stavební inžinieri, ktorí nemali s projektom nič spoločné, dostali vysoké tresty za sabotáž.

Zabudol? Zabudol, či vtedy vôbec nepočúval? Zabudol, že to bol on sám, kto s konečnou platnosťou rozhodol, kde má cementáreň stáť? Zabudol, že na oslavách v krajskom meste prišla za ním delegácia miestnych funkcionárov a odborníkov, ktorí ho upozorňovali, že cementáreň bude stáť „po vetre“, že zasype bielym prachom jedno z najkrajších miest v krajine? Priniesli konkurenčný projekt, ktorý sami vypracovali na základe znalosti miestnych pomerov. Navrhovali postaviť cementáreň na druhom boku doliny, priam pod vápencovou horou. Vyčíslili, že sa tým usporia milióny. A mesto, ich mesto, zostane naďalej perlou krajiny.

Už zabudol? Celkom zabudol, čo im vtedy na ich naliehavé vysvetľovanie a prosby odpovedal? Asi zabudol. Frank nezabudol. Frank bol svedkom, ako sa na delegáciu vyrútil.

„Pre tunajších meštiakov si industrializáciu krajiny kaziť nedáme.“

Tak. Basta. Obrátil sa k nim chrbtom. Tí pokrčili plecami a pobúrene, urazene, ustrašene odišli. Dnes sa vápenec dopravuje

do cementárne niekoľko kilometrov dlhou lanovkou z lomu, ktorý nedávno otvorili na úpätí tej istej hory, kde vtedy chceli s miestnymi pomermi oboznámení občania postaviť cementáreň. Mesto je zapadané špinavobielou vrstvou ťažkého cementového prachu. Keď si po hodinovom pobyte v meste pretrieš tvár, môže sa ti stať, že ti na líci navrie od ostrého prášku krvavá šmuha.

Dnes? On leží na márach a v delegácii, ktorá prišla z toho mesta držať pri ňom čestnú stráž, boli dvaja, ktorým vtedy ukázal chrbát...

Isteže sa v priebehu rokov sám presvedčil, že nejeden jeho „škrt pera“ priniesol namiesto osohu katastrofu. Ale vždy boli na vine druhí. Chceli mu podkopať pozíciu. Chceli ho zdiskreditovať, znemožniť, úmyselne mu podkladali na podpis falošné doklady. Napokon sa už bál rozhodnúť o čomkoľvek. Tým zaťatejšie si však upevňoval svoje osobné postavenie, uzurpoval pre seba vždy väčšiu právomoc, sústreďoval vo svojich rukách všetku moc, akú mohol dosiahnuť. Nie aby vládol, toho sa vzdal. Aby sa udržal, aby sa zachoval, cítil sa tak menej zraniteľný, istejší. Aj tak sa bál. Bál sa. Veľmi sa bál jediného človeka, ktorý stál mimo dosahu jeho moci, ktorý mal takisto pevné, ak nie pevnejšie postavenie. Bál sa Galoviča. Právom sa ho bál, právom sa nazdával, že po celý čas striehne, ako mu prehryznúť pažerák. Frank, ktorý po celý čas jeho závratnej kariéry sledoval jeho vzostup a pád, pričom nie všetko považoval za vzostup a nie všetko za pád, dávnejšie všetko predvídal. Neboli už zadobre, ale Frank ešte uvažoval, nezájsť za ním? Nepovedať mu všetko, čo si myslí? Bola to márna myšlienka. Na to už bolo neskoro. A časom Frankovi celkom na ňom prestalo záležať. Iba raz mu počas posledných rokov bolo štátnika predsa len ľúto...

7

Bol to taký nevydarený banket, urazil na ňom cudzieho diplomata, bol už podgurážený, stratil kontrolu nad sebou, napokon takt, cit pre mieru nebol jeho silnou stránkou ani v triezvom stave. Diplomat demonštratívne odišiel. Frank si nevedel predstaviť, ako sa aféra skončí, podľa všetkého by sa mal konzulovi písomne ospravedlniť. Frank by ho bol rád videl v úlohe kajúcnika. Ten človek nikdy, odmalička, v nijakom prípade nepripustil, že urobil voľajakú chybu. Nikdy sa k ničomu nepriznal. V škole ho učitelia mlátili, aj doma sa mu dosť ušlo, ale nezastenal, nezaplakal, nepodvolil sa a nikdy nič neodvolal, aj keď musel cítiť, že nie je v práve.

Banket sa tým skončil. Frank si už odcvakal svoje, motal sa okolo kuchyne medzi zriadencami, čašníkmi a šoférmi. Tam za plentou býval ešte vždy glg koňaku, aj keď už na slávnostných stoloch boli čaše prázdne.

Zrazu sa za plentou zjavil štátnik. Namrzený, ustatý požiadal o dúšok. „Mali ste ťažký deň, súdruhovia, prispeli ste k vydarenému priebehu večera, vypime si na zdravie..." Len potom zbadal v kúte Franka s čašou koňaku v ruke. Frankovi sa zdalo, že sa stretnutiu potešil.

„Ty paskuda..." usmial sa, „vieš, kde je najlepšie..."

Potom mu asi svitlo, že povedal priveľa, prešiel na úradný tón:

„Vy reportéri nám robíte samé ťažkosti..."

Frank sa zatváril celkom nevinne. Nevedel, čo má veľký muž na mysli. Tón sa mu nepáčil. Je to už asi štátnikov spôsob hovoriť v kategóriách vy, my. Frank si o tom, kto komu robí ťažkosti, myslel svoje. A potom, tak sa predsa nehovorí ani s bývalými priateľmi.

Frankovi sa nechcelo púšťať do sporu. Nemalo význam škriepiť sa o tom, kto komu robí ťažkosti.

Veľký muž hodil do seba koňak, razom, tak ako píjavali za mladi, keď sa ešte chlapievali, kto viac znesie. Vzápätí požiadal o ďalší. Chcel piť. Chcel sa opiť. Chcel v sebe zahlušiť mrchavú príchuť nevydareného večera.

Zbadal, že sa Frank na neho výsmešne díva. Možno mu aj svitlo prečo, lebo ho chytil okolo pliec.

„Teba som tým nemyslel..."

„Čo, mňa nepokladáš za reportéra?“ posmieval sa mu už celkom otvorene Frank.

„To je inšie. Myslel som na tých, tých pisárikov.“

Potom mu svitlo, že sa asi pred čašníkmi a šoférmi zhadzuje. Alebo mu v alkoholom otupenej hlave svitla iskrička spomienky na čosi dávne. Zrazu chytil Franka pod pazuchu.

„Poď. Ešte si u mňa nebol. Nevieš, ako bývam...“

Frank pochopil tú náhlu intímnosť. Chce piť. Veľmi sa mu chce piť a nemá s kým. Už ani nemá, s kým by si vypil, a veľmi sa mu chce piť, a tak ďaleko ešte nie je, aby pil sám, a Frank mu pripomína čosi dávne, iné časy, keď spolu sedávali pri fľaši vodky a bolo im dobre. Ale tie časy sú preč a už sa nikdy nevrátia. Pravdaže, aj Frankovi sa chcelo piť, ale na rozdiel od štátnika mal na výber, mal kde, mal s kým. Vyhováral sa, je už neskoro, možno niekedy inokedy, treba aj spať, a povinnosti...

„Ty a tvoje povinnosti...“ podráždene vybuchol veľký muž. Vyhŕklo to z neho nevdojak, iste nechtiac, ale bola v tom celá pravda, bolo v tom všetko, čo si o dávnom kamarátovi myslí. Ty obyčajný fotoreportérsky tajtrlík...

„Nemyslel som na svoje povinnosti...“ uškľabil sa Frank. „Tie isteže, nestoja za reč. Ale tvoje sú iné, štátnické...“ Čašník za Frankom sa nahlas uchechtol. Nebýva často, aby si taký fotografko robil posmech z veľkého muža... Ten chcel vybuchnúť. Bolo na ňom vidno, ako sa premáha, ako v sebe potláča výbuch hnevu. Podarilo sa mu. Netaktného čašníka zdrvil zničujúcim pohľadom. Už nikdy nebude roznášať koňak na bankete!

Potom, navonok pokojný, pozval Franka znovu – tak poď, mám doma lepší koňak, posedíme ako kedysi. Potrebujem to...

Potrebuje to! Iste potrebuje. Rýchlo sa naučil prikazovať, aby svet skákal, ako on potrebuje. A ako kedysi? Verí tomu sám, že si môže s Frankom posedieť ako kedysi?

Frank chcel opäť odmietnuť, no tentoraz jednoznačne. Ale vtom sa na chodbe zjavila tá plavá. Nezáležalo jej na tom, či sú tu čašníci a zriadenci.

„Tušila som, že ťa tu nájdem...“

Vtom spoznala Franka. Zmohla sa na prekvapené „ach“.

Frank sa jej obradne poklonil.

„Dávno sme sa nevideli...“ povedala.

„Ja som vás videl pred štvrťhodinou,“ neodpustil si Frank.

„Tak nie, tak som to nemyslela. Samozrejme, videli sme sa.“

„Bočí od nás,“ poznamenal veľký muž.

„Bočí. Nie sme mu dosť dobrí...“

„Čuš...“ zahriakol ju. Frankovi to bolo trápne. Ešte sa tu povadia.

„Pozval ma na koňak...“

„Ale?“ usmiala sa. Ten úsmev bol jednoznačný: Ale, už aj ty si mu dobrý? No Frankovi sa zdalo, že je tomu z akejsi príčiny rada.

„Tak poďme... aj mne sa zachcelo...“ dodala.

Vyšli von. V recepčnej sieni už nebolo nikoho. Na stoloch ležali v neporiadku nedojedené misy, plné popolníky, prázdne poháre.

Sadli si dozadu, pri šoférovi sedel osobný strážca. Frank cítil blízkosť tej plavej, jej vôňu, jej dráždivé čaro. Roky jej neubrali, skôr pridali. Ale má, čo chcela? Je to presne to, čo chcela? Nepredstavovala si vtedy všetko inak? Frank vedel, že žijú zle. To sa nedá utajiť. A naostatok, jedno jediné „čuš“ napovie viac ako kilometre klebiet.

V aute mlčali, akási tieseň padla na všetkých troch, predtucha zbytočného večera. Frank si rád vypil, ale nie vždy a nie s každým, sedieť pri najlepšom koňaku a nemať si pritom čo povedať, to je otrava. Frank sa cítil nesvoj, tá plavá mu bola od prvej chvíle protivná, je, pravdaže, lasička, ale, moja milá, prihováral sa jej v duchu, ja som už videl tebe podobné venuše, cieľavedomé ako ty, lačné života a lesku ako ty, jedna z nich, nahrbená a scvrknutá, umýva schody v smradľavom C hoteli, lenže tá má aspoň čosi za sebou, vedomie, že žila, že si užila, že to čosi stálo za to. Keď je z čoho rezignovať, dá sa rezignovať. Aká bude tvoja minulosť, prvá dáma v krajine? Byť prvou dámou v krajine ešte neznamená byť dámou, čím sa ťa, isteže, nechcem dotknúť. Čo tebe ostane, ak niekedy, a to nemôžeš vylúčiť, budeš umývať schody? Zastaneš aspoň raz na deviatom schode s vnútorne preteplenými úsmevom – ach, to bol môj partizán, ach, ale sa mi vtedy zakrútila hlava? Alebo sa ti vráti dnešná slávnostná večera? Pozoroval som ťa po celý čas, ako si unudene sedela za vrchstolom, s akým dešpektom si sa dívala na tučné, neforemné a smiešne ženy prominentov, s akým zdesením si sa prizerala, koľko skonzumujú sladkostí, ktoré, darmo je, ty si už nemôžeš dovoliť. Videl som ťa, s akým odporom si sa odtiahla, keď sa k tebe naklonila mamka v nepriedušnom brokáte podobnom pancieru, ktorý je pre ňu vrcholom elegancie, a ty si zacítila jej pot. Je to tak veľa, byť prvou

dámou medzi mamkami? Tie mamky sú aspoň samy sebou, nemusia nič predstierať, sadnú si k veľkému okrúhlemu stolu, dajú si priniesť na misách torty so šľahačkou a oklebetia každý chĺpok, ktorý máš na sebe. Tie sú dnes v barokových salónoch doma, pristanú tam, a ty nimi darmo pohŕdaš, ich opovrhovanie tebou je oveľa silnejšie a opodstatnenejšie, ty si votrelec, nie ony.

Je to len lesk krištáľových sál, po ktorom si túžila? Žiješ predsa v krištáľových sálach, každý týždeň nejaké výročie, nejaké prijatie, nejaká oslava v rezidencii veľkého muža alebo v hotelových salónoch alebo niekde inde. Musíš sa usmievať na ľahostajných, nudných mužov, podávať si ruky a štebotať o počasí a o krajčírke s ľahostajnými ženami, musíš sa mračiť na neľahostajných mužov, každý tvoj úsmev je akt protokolu, protokol, pravdaže, je trochu smiešny, ale ty sa musíš podľa neho správať, ideš do divadla na slávnostné predstavenie Libuše, zatiaľ čo tvoj dobrý známy hrá hlavnú rolu na premiére Zostupujúceho Orfea, nemôžeš ísť, kam chceš, musíš ísť, kam nechceš, nesmieš jesť, čo chceš, nesmieš milovať, koho chceš, nesmieš milovať, ako chceš, sú tiene, ktoré registrujú každý tvoj krok, je to ten život, ktorý si chcela, keď si si predstavovala, že tu kdesi je život?

Rozprávajú o tebe, že za tebou do vily nad mestom chodia milenci. Nie jeden, ale dvaja, traja, osve i súčasne, tvoj konzum mužov je vraj neukojiteľný. Ja viem, že vilu strážia dvaja tajní, a domovník, upratovačka a záhradník tiež patria k tomu záprahu. Kto by sa za tých okolností odvážil chodiť na noc do vily prvého muža v krajine tým povestným zadným vchodom, ktorý možno ani neexistuje, milovať prvú dámu v krajine? A ako by si sa mohla opovážiť neskoro v noci niekoho prijať? Nie z ohľadov naňho, to viem, zo strachu, zo strachu z Galoviča, lebo, o tom vari nemáš pochybnosti, tiene okolo teba, to sú Galovičovi ľudia, strážcovia nielen bezpečnosti, ale i mravov. Každý, kto k vám tahore príde, musí sa legitimovať, tajný zapíše do diára jeho príchod, jeho odchod. Možno, možno ťa i dráždi, provokuje, nutká k bláznovstvám taká láska pod štátnou kontrolou, lenže muži z tvojho okruhu, muži v tvojom dosahu sú zbabelá háveď, moja milá, tu by mohlo ísť o kariéru, ak nie o čosi horšie, a prepáč mi moju nevyslovenú úprimnosť, akákoľvek by si bola žiadúca, pri vedomí, že ťa hladkám a kdesi vonku sa niekto díva na hodinky, ako dlho som už v dome, by mi zašla chuť. Tebe nie?

Možno je niekde v tvojej pamäti potláčaná spomienka, ktorá sa potlačiť nedá, spomienka na lesnú čistinku, nedeľné popoludnie, ktosi ešte veľmi mladý a nešikovný sa ťa dotýka a tebou zachvieva pocit, ktorého sa bojíš, ale proti ktorému si bezmocná... čo dnes môžeš? Nič. Tvoj život nie je môžem, tvoj život je musím, smiem, mám.

Túlavam sa často po večeroch, večerné mesto je moja veľká izba, vídam zavše tvoje auto zaparkované v nenápadnej uličke. Nie vždy v tej istej nenápadnej uličke. Uličky sa menia. Isteže tam počuješ, čo žena musí, chce a rada počuje, aká si, aká si krásna... ale nikdy ti to nikto nepovie ráno, lebo ty nesmieš ostať do rána, ty musíš povedať včas, v hodine, keď sa končievajú koncerty: Musím už ísť. Koncertnú abonentku máš na štvrtok. Vo štvrtok, vždy vo štvrtok od pol ôsmej do pol jedenástej... O tri štvrte na jedenásť si urobí tajný, stojaci pri vile nad mestom, záznam do diára...

A on? Nikdy nebol prieberčivý. Vlastne je ťa preňho škoda. On má azda ešte menej možností ako ty. Nemôže predstierať, že ide na koncert. A nemá ani dosť fantázie, ani dosť odvahy. Strieda sekretárky. Ty si bola prvá v sérii. Niekedy zabzučí v jeho izbe signál, dievča sa zdvihne s notesom v ruke, pri dverách sa zažne červené „nevstupovať", a ešte pre istotu zamkne. Možno mu to stačí. Ale, moja milá, život to nie je, to nie je normálny život normálneho človeka. Aj on vie, že viditeľné i neviditeľné oči striehnu na každý jeho krok. Na každom kroku ho sledujú štyria strážcovia, keď ide na záchod, stojí jeden z nich pri dverách, do ktorých vošiel. A keď na barokovej kanape vyzlieka novú, nepýta sa v duchu, ako som sa pýtal ja kedysi, keď som hútal, skade si prišla: Nepodhodil mu ju Galovič? Nie je tá čierna jašterica agentom cudzej rozviedky, nemá za úlohu vymámiť z neho štátne tajomstvá? A nie je to novodobá Cordayka?

Tak žiť? Odprírodnene, neprirodzene, jalovo? Byť zajatcom vlastnej moci?

Kedysi sa kvôli tebe rozviedol. Mohlo ho to stáť kariéru, ale ešte nebol tak vysoko, mohol si to dovoliť. Vy dvaja ste spätí navždy. Dnes ani rozvod, ani rozchod neprichádza do úvahy. Štátnici sa nerozvádzajú. Mohol by sa rozviesť a prestať byť štátnikom, ale na to nemá dosť odvahy. Čo by si počal? Kde by sa uchytil? A prečo by to urobil? Kvôli nejakej žene? Inej žene? Raz to urobil kvôli žene. Tou si bola vtedy ty. Vieš, ako sa to skončilo, aj on vie, ako sa to skončilo.

Istý anglický kráľ sa pred rokmi vzdal kvôli žene trónu. Aspoň sa tvrdilo, že kvôli žene. On sa nemôže vzdať, to nejde, vzdať sa, opustiť svoje pozície, jeho nepriatelia by mu hneď skočili na pažerák. Z postu, ktorý zastáva, sa odchádza iba s kopancom alebo s infarktom.

Frank sa živo pamätá na tú cestu autom do vily nad mestom. Mohol by svoje vtedajšie myšlienky zopakovať slovo za slovom. Ten mŕtvy v smútočnej sieni mu ich znovu oživil a potvrdil.

Zastali pred veľkou vilou, v ktorej Frank ešte nikdy nebol. Pri vchode, v záhrade a na schodišti sa ihneď zažali svetlá. Pri bráničke stál muž v civile. Pozdravil, keď okolo neho prechádzali. Nikto mu neodpovedal. Frank v tejto vile nikdy nebol, ale poznal jej históriu. Postavil ju cez vojnu protežovaný zbohatlík na najkrajšom mieste a s prekrásnym výhľadom na mesto a rieku. O vybavení vily si už vtedy ľudia rozprávali legendy. Po vojne premenili vilu na detské jasle. Ktovie, čo mu to zišlo na um usadiť sa práve v nej. Obyvatelia okolitých štvrtí mu to veľmi zazlievali.

Ale možno si to sám nevymyslel. Možno ho postavili pred hotovú vec. Deti v okolí prišli o jasle a ľudia si podobné zmeny vždy vysvetľujú zjednodušene. Tak či tak, ak si premenu jaslí na reprezentatívnu vilu vymyslel niekto pred ním, mal ju odmietnuť. Krásnych víl nad mestom bolo dosť a vtedy nikomu nerobilo veľké starosti „z vyšších záujmov“ vysťahovať hocikoho, nemuseli to byť práve deti.

Frank sa poobzeral po priestrannej hale, do ktorej ho voviedli. Celú jednu stenu až po povalu pokrývala knižnica. Frank pohľadom hľadal rebrík. Rebríka tu nebolo. V kúte bol veľký okrúhly stôl, kožený diván a tri pohodlné kožené kreslá. Pri diváne stál malý bar. V protiľahlom kúte bol ozdobný kozub, celú miestnosť pokrýval mäkký koberec. Celú bočnú stenu nahrádzal jeden široký oblok. Stena pri vchode bola ovešaná obrazmi, aj nad sedacím kútom visel obraz. Portrét tej plavej. Frank sa naň zvedavo zadíval. Maliara spoznal podľa spôsobu maľby. Bol to výborný portrét. Istý. Ale Frank maliara poznal a vedel približne odhadnúť, ako dlho mu sedela.

Frank vhupol do mäkkého kresla, takmer sa v ňom stratil. Tá plavá postavila na stôl poháre a fľašu koňaku. Sadli si oproti sebe, Frank vybadal, že si ho zvedavo premeriava.

Aj Veľký muž to musel zbadať.

„Myslel som, že si ustatá..." povedal netaktne. Na chvíľu sa jej oči zúžili pohŕdaním.

„Už som ožila. Aj ja mám chuť."

Chcel ju odpratať. Len s námahou sa premohol, aby jej to nepovedal ešte drsnejšie. Tak sedeli, štrngli si a upili. Frankovi sa páčilo, ako rozkošnícky pila. Veľký muž vsotil do seba pohár naraz. Hneď mu naliala ďalší, dvojitú dávku.

Nálada bola stiesnená, nikomu nebolo do reči. Iste už ľutovali, že ho pozvali. Z minulosti tu ostalo trčať veľa nevysloveného. Ale keď si chcel posedieť ako kedysi, tak to má...

Frankovi šlo trápne mlčanie na nervy. Vstal, s pohárikom v ruke podišiel k policiam, prezeral chrbty kníh.

„To je mužova knižnica. Svoju mám inde..." povedala od stola. Frank, pravdaže, pochopil, prečo mu to hovorí. Boli to mŕtve knihy, uložené do políc v takom poradí, ako ich dostal z vydavateľstiev, bez výberu, bez systému. Ak má ona svoju knižnicu, tak si iste z balíkov vyberie knihy, ktoré ju zaujímajú. Ostatné skončia tu. Nie je to knižnica, je to sklad kníh, mŕtvych kníh, ktoré nikto nikdy nevyberie z police. Dá sa poznať, či knižnica žije, či je mŕtva. Raz to aj tak všetko skončí v antikvariáte. A polovicu z nich ani tam nebudú chcieť.

Ale najviac ho šokovali obrazy. On na tribúne s krojovaným deckom na rukách. On uprostred úderníckej skupiny drevorubačov. On na družstevných dožinkách, za vrchstolom. On, partizánsky veliteľ s orlím pohľadom, sliediacim v diaľke po nepriateľovi. On s rukou vystretou na povel k útoku. On za guľometom. On ako vodca robotníckej mládeže uprostred svojich druhov... Všetky, doslova všetky boli podľa Frankových fotografií. Ba snažili sa byť verné, len tvár ženy v partizánskej skupine nebola Juditina. Keď sa vracal k stolu, hostiteľ sa vyhol jeho pohľadu a nervózne chytil pohár s dvojitou dávkou koňaku. Oči tej plavej sa pobavene smiali. Po celý čas viedli pri stole len taký mnohovravný a viacvýznamový rozhovor očami. Pán domu nebol ešte taký otupený, aby nevybadal ostne v tom tichu.

„Je to dobrý maliar..." vybuchol. „Realistický. Nenakreslí ucho pri kolene."

Prečo tak zrazu a tak podráždene? Frank ľahko pochopil prečo. O tých obrazoch zrejme už bola častejšie reč. Zrazu sa aj jemu zachcelo pridať trochu jedu do atmosféry večera.

„Realistický? Toto voláš realistický? Tú vystretú ruku ti urobil prikrátku a na jednom obraze akoby si škúlil...“

Sivé oči sa opäť prižmúrili, tentoraz s radostným súhlasom. Franka to zarazilo. Je to až také zlé medzi nimi? Také zlé, že sa tá žena baví na tom, keď jej muža zosmiešňujú? Ten nevycítil výsmech. Zamračil sa. Žeby? Prikrátka ruka? Nikdy si to nevšimol. A že škúlil? Ech tí umelci, šarlatáni, darmožráči!

Frank maliara poznal. A vedel si predstaviť, ako tá galéria vznikla. Prišiel skromne: Hľadá materiál z dejín revolučného hnutia a z povstania. Chce urobiť veľký cyklus obrazov. Materiál? No, lepšie povedané, fotografie. Fotografia, keď sa do nej vie umelec zahĺbiť, je zdrojom bohatej inšpirácie. O niekoľko mesiacov to priviezol, nechcel za to nič, len cenu rámov. Zaslúžilý umelec. Raz sa opitý vo výtvarníckom klube rozdrapoval, že titul nedostal pri okrúhlych narodeninách ako druhí.

Frank sedel oproti portrétu tej plavej. Stále ho priťahoval, čímsi ho dráždil. Ona sedela pod obrazom. Vari pre ten obraz k nej Frank po prvý raz pocítil úctu. Nech je, aká chce, ale je to osobnosť, ona je tu osobnosťou, nie on. Maliar z nej vedel vyhmatať viac, ako sa dalo poznať z bežného pohľadu na jej tvár. Asi sa s tým dlho hral.

„Vzal zaň dvadsaťtisíc, gauner...“ prerušil Frankove myšlienky hostiteľ.

„Nuž,“ usmial sa Frank, „zaslúžilý umelec, mastnejšie ceny...“

Nie, nemohol ho nahnevať, ten už nebol schopný pochopiť, že sa mu niekto vysmieva.

Tá plavá zrazu vstala.

„Prepáčte, pôjdem sa preobliecť...“

Ostali sami. Hostiteľ rýchlo zhltol koňak a hneď si znova nalial dôkladnú dávku.

„Robí mi scény, keď si viac uhnem...“ vysvetľoval zbytočne. Frank sa ani veľmi nečudoval. Takto piť... asi vie, prečo mu bráni. Frank pozná, ako sa také divé pitie končí, napokon, bol vtedy u Judity. Alebo sa spije do nemoty, alebo zosurovie.

Frank sa opäť zadíval na portrét. Nazdala sa kedysi, že vyhrala? Nevyhrala, ani on nevyhral, či lepšie, nevedel, čo vyhral, nevedel, čo má. Asi s ňou nevie zaobchádzať. Stačilo, že ju má, kým to s ňou bolo nové, vzácne, ba neisté, priťahovala ho znovu a znovu. Potom sa stala jeho vlastníctvom. Začal ju zanedbávať, nepochopil,

že takú ženu neslobodno beztrestne zanedbávať. Sú iné ženy, ktoré sa uspokoja s tým, že sú ozdobou, žiarivým, dokonalým doplnkom, dôkazom úspechu. Táto nie. Táto ho chcela celého, nechcela sa deliť s nikým a s ničím. Kariéru? Lesk? Postavenie? Neobmedzené prostriedky? Isteže, ale aj jeho celého. A to sa nedá. To bol zase jej omyl. Zazlievala mu asi, keď prišiel domov z ďalekej cesty ustatý na smrť, zatiaľ čo ona čakala. Mal sa na ňu vždy usmievať, vždy ju hladkať, rozmaznávať, vždy milovať...

Vrátila sa. Prišla v jednoduchých tmavých šatách, bez ozdoby. Šperky odložila. Vedela to. Ihneď zaplnila halu svojou dráždivou prítomnosťou. Aj on ju zacítil, pozrel sa na ňu so žiadostivým obdivom. Bez ozveny.

Jej chlad sa ho dotkol. Dobre, keď si taká... Zhltol, nevypil, rovno zhltol veľký koňak. A nalial si znovu.

„Nepi..." chytila ho za ruku. „Vieš, čo ti povedal lekár..."

Beštia, vie to s ním. Chce ho opiť. Pravdaže, teraz bude piť ešte divšie. Lekár! Teraz hovoriť o lekárovi! Pred hosťom, ktorý ho vždy poznal ako nezničiteľného chlapa! Ťahom vypil fľašu borovičky a ešte došiel na majáles! Just bude! Neisto vstal a načal druhú fľašu. Ona len pokrčila plecom. Vzdáva sa zodpovednosti, urobila svoje, viac nemôže. Teda takéto scény mu robí, keď si uhne...

Frank videl chlapa vypiť za noc dva litre ostrej pálenky. To sa ešte dá. Ale takéto pitie nikto nevydrží. Nevydržal to ani hodinu. Stvrdli mu čeľuste, začal nesúvisle bľabotať, oči mu nabehli, upadol do stavu polovedomia, keď už človek nevníma nič a nikoho. Chcel chytiť pohár, siahol vedľa.

Aj Frank už dosť vypil. Zamrvil sa v kresle, akoby sa chystal na odchod. Rukou ho vrátila späť.

„Ešte si dáme. Chutí mi. Nalejte..."

„Ale posledný..."

Prikývla. Nalial jej, nalial sebe. Očami ukázal na prázdny pohár pred opitým. Aj jemu? pýtali sa Frankove oči. Aj jemu, prižmúrili sa jej. Pridržala mu ruku, aby dolial doplna. Potom sama položila opitému pohár do ruky. Musela ho drgnúť, aby sa prebral.

„Pijeme na tvoje zdravie..." vysmievala sa mu už celkom otvorene.

Zabľabotal čosi nesúvislé, ale koňak vypil ťahom, vzápätí mu pomykalo ústami, vstal, chcel urobiť krok, a zvalil sa ako podťatý.

Pomohli mu na nohy. Bol najvyšší čas. Ešte ho stihla dotiahnuť na záchod. Frank počul, ako ho napína, ako to z neho strieka. Nechala ho tam, vrátila sa s celkom nevinným výrazom.

„Nič neznesie. Vždy sa to takto skončí. Prepáčte, vypite si, ja sa oňho ešte musím postarať."

Nežná, pozorná manželka... ponížila ho, zosmiešnila pred dávnym druhom, ktorý ho poznal aj inakšieho. To chcela.

Frank sa opýtal:

„Nemám vám pomôcť?"

Nie, nie, krútila hlavou, už si zvykla, nie je to po prvý raz...

„Tak, potom..."

Och nie, nie, nechoďte, prepáčte, je to taký skazený večer, iste je to nemilé, ale teraz by som nezniesla byť sama, ešte si vypijeme, veď ešte nie je tak celkom neskoro, a vy, ako som sa dopočula, ste nočné vtáča, len nevravte nič, aspoň vidíte, že o vás predsa čosi viem, len ho uložím, hneď sa vrátim, koňak je dobrý a vo fľaši je ešte dosť...

Nič z toho nevyslovila, to všetko Frank vybadal z jediného posunku, ale bolo v ňom obsiahnuté naozaj všetko.

Teda tak? Frankovi signalizovalo čosi v alkoholom načatej hlave, neblbni, odíď, toto nie je nič pre teba, tu nemáš čo hľadať. Ale neodišiel, sadol si, páčila sa mu, čertovsky sa mu páčila, a čo tam po ostatnom!

Počul, videl, ako vlečie nemohúceho opilca kamsi do spálne, tlačila ho pred sebou. Franka, ktorý jej chcel pomôcť, odmietla, ba či ho aspoň vyzlečie, či mu uvoľní kravatu, či mu aspoň vyzuje topánky? Možno ho len prehodí na posteľ, aby sa tak zajtra zobudil.

Vrátila sa.

„Na zdravie," zdvihla pohár, „ja ešte pôjdem upratať to svinstvo... hneď som tu... medzitým bude už aj káva..."

Prišla bez kávy.

„Poďte, nemám túto halu rada, je ako čakáreň, v ktorej človek čaká na smrť. U mňa je útulnejšie."

Frank mal poslednú možnosť odísť, aj mu to prišlo na um, ale šiel za ňou ako psík. V jej izbe bolo naozaj útulnejšie, zariadila si ju s istým vkusom, tak pre seba. Pár vybraných kníh na polici, dva obrazy súčasných maliarov, nijaká nahotinka, ako by bol Frank očakával, ale dve temné krajinky.

Páčila sa mu. Veľmi sa mu páčila. Pri koňaku a káve na neho zaútočila, priamo, nečakane.

„Povedzte, čo vlastne máte proti mne?“

Frank spozornel. Čo je to za hru? Ale imponovala mu jej nebezpečná priamosť. Odpovedal jej protiútokom:

„A vy?“

Usmiala sa. Pohrozila mu prštekom.

„Vy ste ale...“

Frank útočil ďalej.

„Čo by som mohol mať proti vám? Páčite sa mi. Od prvej chvíle, od prvého stretnutia.“

„Máte trochu čudný spôsob dávania najavo, že sa vám niekto páči.“

Frank jej neporozumel. Kam mieri?

„Štvali ste ho proti mne. Ech, dnes už na tom nezáleží. Vari možno ľutovať, že ste ho neštvali lepšie, účinnejšie.“

„Nemal som o to nijaký záujem.“

„Mali ste. Bol vaším dlhoročným priateľom. Tušili ste od prvej chvíle, že s tým bude koniec. Ak to neviete, ja som trochu prispela k tomu, že vás odvolali z kraja. Bola som hlúpa.“

Frank spozornel. Je to ponuka? Takto, presne takto sa začínajú rozhovory, ktoré sa končievajú v posteli.

„Prečo?“

„Tak. Nestálo to za to.“

„Sklamali ste sa v očakávaniach?“

„Aj to. Ale vtedy som ho chcela mať iba pre seba. Vy ste mi prekážali. Stále o vás rozprával. Kým ste boli vy, nebol celkom môj.“

„Milovali ste ho?“

„Veľmi. Bol chlap, akého som chcela, na ktorého som čakala. Možno som urobila chybu, že som naliehala na rozvod a že som sa potom zaňho vydala. Ako milenec bol nádherný. Mohlo to tak ostať...“

„A Galovič?“

Pozrela sa na neho udiveným, takmer pobaveným pohľadom. „Čo ten má s tým všetkým spoločné?“

Nemohla sa pretvarovať, natoľko nie. Frank si v duchu vynadal do somárov, že mu to vôbec mohlo zísť na myseľ.

„Tak. Myslíte, že by mu bol trpel také, ako sa on vyjadruje, mravné bahno?“

„Prosím vás! Šéf a jeho sekretárka! Nepočuli ste to nikdy?“

„Počul, dosť často. Aj videl. Ale keď sa to niekomu hodilo, tak ten šéf a jeho sekretárka na to veľmi doplatili.“

„Rozvod bol ešte väčším rizikom. Veľmi sa ho bál. Tam sa vlastne začínali všetky naše nedorozumenia. Ja mám, viete, proskribovaný pôvod. A on napriek sladkému hrkútaniu nemyslel iba na mňa. Už vtedy sa driapal nahor. Chcel spraviť kariéru.“ Frank sa odmlčal. Chcel spraviť kariéru? Iste, chcel urobiť kariéru, ale nebolo to trochu aj preto, že ti chcel imponovať, že ťa chcel zasypať leskom, že ti chcel dokázať, že nad neho vo svete niet?

„Vy...“ opýtal sa po chvíli, „ste nechceli?“

„Čo?“

„No, vám bola jeho kariéra proti mysli?“

„Samozrejme, že nie. Ale viem, ako sa o mne hovorí, že som ho do nej voštvala. To nie je pravda. Zlyhali sme práve v tom, že sa mu kariéra stala žiaducejšou ako ja.“

„Teraz čosi predstierate.“

„Prosím vás! Pozrite sa na mňa. Potrebujem to? Čo by som z toho mala?“

„Možno... možno ste si to všetko len inak predstavovali.“

„Nie. Uspokojila by som sa s rybou na obed a s vrecom na seba. Chcela som chlapa. V tom som sa azda mýlila. Dnes už niet chlapov. On sa zdal chlap, ale nebol.“

„Poznal som ho dobre. Viem, či bol, či nie.“

„Možno bol. Ale prestal byť. Trasie sa o seba, o svoje postavenie, bojí sa každého, všetkých, a preto musím žiť ako zajatkyňa v tomto dome. K nám nikto nechodí. Nikto k nám nechodí, a on stále skúma steny, či mu niekde nenastrčili odpočúvacie zariadenie. Je to doživotný žalár. Niet z neho úniku.“

„Máte nápadné auto.“

Jej sivé oči sa trochu zúžili.

„Ach... ja sa s tým netajím. Hnevá ma len, že musím navonok zachovávať dôstojnosť. Aj vás som mala dávno poslať preč. Ale dnes sa mi nechce. Rusi majú na to výborné slovo: Naplevať...“

Frank zaraz vstal.

„Prepáčte...“ zamrmlal, „naozaj...“

„Čo ste sa tak naľakali?“ posmievala sa mu. „Aj vy sa bojíte? Čoho sa všetci tak bojíte? Povedzte, čoho sa vy chlapi bojíte? Kedysi, ak to nie sú legendy, ste sa nebáli ani neba, ani pekla, ani Nemca.“

„Ja... tu nejde o mňa..."

„Ale áno, o vás ide, o nič inšie. O vaše mizerne platené miesto. O miestečko na našom výslní. Povedať vám, čoho sa tak bojíte? Galovič bude mať zajtra na stole hlásenie, že ste tu boli do rána. Hlásenie s podrobnosťami. Kedy zhasli veľké svetlá v hale, kedy sa zažalo svetlo v mojej izbe."

Franka čosi vydráždilo.

„Povedzte, koľko mužov sa tu už takto bálo?"

„Ste prešibaný. Máte pravdu. Aj ja sa bojím. Ale ja som len žena. Môžem kadečo zapríčiniť, no rozhodovanie o tom, či som zapríčinila, či nie, je aj tak v rukách mužov."

Frank sa márne snažil skrútiť rozhovor na čosi inšie. Šikovne mu unikala. Páčila sa mu. Veľmi. Ale načo ho vovliekla sem, do tejto izby? Pre dráždenie nervov? Alebo chce všetko zo seba vymiesť, potrebuje sa vyhovoriť a Frank je prvý, kto sa jej náhodou priplietol do zhovorčivej nálady? Páčila sa mu. Chcel ju. Ale – ako? Takáto hra je konečná a do rána už nie je ďaleko, páčila sa mu, chcel ju a uvedomoval si, že je to jediná príležitosť, ktorá sa, pravdaže, kráti, uniká. Ale čo si počať?

Má si k nej prisadnúť, zvrátiť jej hlavu nazad? Má si z ničoho nič pokľaknúť a vyznať je horúcu lásku? Nie on. A nie jej. Noc musí dozrieť, aby z nej niečo bolo, ale ona úmyselne uniká. Hrá sa. Hrá sa, ale Frank potom nevie, čo tu má ešte robiť. Ale zdvihnúť sa nevedel. Páčila sa mu. Rozhodol sa pre útok.

„Váš portrét je veľmi pekný..."

„Áno? Páči sa vám?" Zrejme ju to tešilo.

„Ste krásna žena..."

Vybadala hneď, kam mieri.

„Viem..." povedala. Frank sa jej posmechom nedal pomýliť.

„Boli by ste nádherný model."

„Model? Na čo?"

„Na akt."

Smiala sa. Smiala sa nahlas, čisto, krásne.

„Och, vy..." vstala, chytila mu hlavu do rúk, pobozkala ho, „och, vy ste milý."

„Myslel som to vážne."

„Nevedela som, že robíte aj akty. Ako sa to robí?"

„To je dosť zložitá procedúra," ustupoval Frank. „Model musí pred snímaním najmenej hodinu odpočívať. Šošovka je nemilosrdná,

zachytí všetko, vrezy gumy od nohavičiek, deformácie od podväzkového pása, červené čiary po podprsenke, po ramienkach. To všetko musí najprv zmiznúť, telo musí byť hladké a biele...“

„To som nevedela.“

„To málokto vie.“

„A myslíte, že by som bola na to súca?“

„Ideálna.“

Opäť sa začala smiať. Dlho, zvonivo, čisto.

„Teda...“ smiala sa, „takto po mne ešte nikto nešiel. Čo si muži všetko nevymyslia...“

„Páčite sa mi.“

„Ste tak chutne ťarbavý, Frank... že je to až nádherné.“

„Páčite sa mi.“

„Na to je už neskoro, Frank. To moje nápadné auto... spomenuli ste ho. Rozumela som vám, dúfam, dobre, chceli ste tým povedať, že ho sem-tam vídate na nezvyčajnom mieste?“

„Na niekoľkých.“

„Na jednom. Vždy na jednom. Pravda, raz, dva razy ste ma mohli vidieť na inom, ale vždy dlho na jednom. Môžem vám o tom rozprávať bez rizika, k mojej povesti Messaliny už niet čo pridať. Na ktorejsi recepcii ma pristavil taký chutný chlapec. Pozrel mi do očí, povedal: Páčite sa mi. Chcem vás. Na inej recepcii som našla pod kabelkou kľúč, zakrútený do papiera s adresou. Pravdaže, najprv som sa presvedčila, kto na nej býva. A on? Nikdy vám nerozprával, ako ma dostal? Nie? To sa čudujem. Bez jediného slova. Nie som z tých, ktoré predstierajú záujem o zbierky motýľov, a vy ste babroš.“

Pochopil. O pol tretej je už neskoro začínať noc, najmä ak má byť jediná.

Páčila sa mu. Páčila sa mu ešte väčšmi. Nie ako Licka. Licka, to bolo dlhé trápenie. Táto sa mu páčila tak akosi, že sa bez toho dá zaobísť. Krásne, ak áno, nič sa nestane, ak nie. Škoda neopakovateľnej príležitosti. Ale musel ju obdivovať. Je v nej viac, ako tušil.

Pozrel sa na hodinky. Vstal. Ešte ho zdržala.

„Ešte nie, ešte ostaňte chvíľu...“

Bol zmätený. Nevedel, čo ešte chce.

„Prečo za ním sliedite?“

Frank sa ani neusiloval skryť svoj úžas a zmätok.

„Sliedite po ňom. Pasiete po ňom. Pozorujete ho. Vyhýbate sa styku s ním, ale vždy ste mu v pätách. Nevynecháte jedinú

príležitosť, keď sa môžete dostať do jeho blízkosti. Nerobte sa hlúpym, nie som taká hus, vy sa nazdávate, že vidíte všetko, ale ja vidím o čosi viac, ja okrem toho, čo vy, vidím aj vás!“

„Má to byť – varovanie?“

„Nie, Frank. Zle ste ma rozumeli. Len som zvedavá. Nemyslím si, ako vy kedysi o mne, že v tom má prsty Galovič. Ani si nemyslím, že z toho chcete niečo vyťažiť. Frank, niekoľkokrát som vás videla, ako ste fotografovali. Načo vám to je?“

„Vy viete ísť človeku na telo. Ale vás, aj to ste si iste mohli všimnúť, nefotografujem nikdy.“

„Viem, že sa nad ním zmráka. On je už taký otupený, že to necíti, nevidí. S ním je koniec, Frank. Je to už len otázka času. Pre mňa to bude možno vyslobodenie, aj keď si iste užijem svoje. Nie som taká naivná a hlúpa, Frank, ako ste si možno aj vy mysleli. Viem, kedy ste ho zavrhli, aj približne tuším prečo. On je už mŕtvy, Frank. Ešte o tom nevie, ale je mŕtvy. Mrzelo by ma – ani nie tak kvôli nemu, ale len tak – keby ste kopali do mŕtveho.“

„To som nikdy nemal v úmysle.“

„Musíte mať veľmi zaujímavú zbierku motýľov, Frank...“ Usmial sa. Nepovedal nič.

„Mala som vás v hrsti, Frank. Mohla som vás zničiť. Stačilo len čosi naznačiť. Ste hrdý na to, že vidíte všetko. Vtedy v tom lese ste si mysleli, že vás nikto nevidí. Tí, čo mali vidieť, nevideli. Ja som videla, Frank. Volá sa to teleobjektív, pravda?“

„Vy ste úžasná...“ vydýchol Frank.

„Teraz sedíte tu, v mojej izbe, za dosť zvláštnych a riskantných okolností. Neviem, či dobre chápete, čo tým chcem povedať, Frank...“

„To bola zbytočná otázka.“

„Nenávidím ho. Keď pije, je zlý, a ja sa trasiem pred každou nocou. To radšej – veď ste dnes videli. Ale to je moja a jeho vec, Frank. Je sám. Nikoho nemá. Ani ja som mu nebola tým šťastím, ktoré hľadal. Niekedy mi ho je ľúto. To som vám chcela povedať, Frank. Boli ste mu kamarát.“

„To je strašné, strašné, čo hovoríte.“

„Vôbec nie strašné. Len sa obzrite okolo seba. Normálne. Tak žijeme. My hore, vy dolu, všetci tak žijeme.“

Zdvihla sa.

„A teraz prepáčte, Frank, nie som už z tých, čo vyzerajú sviežo po pretancovanej noci.“

Vstal. Definitívne. Pobozkal jej ruku. Pri dverách mu ponúkla ústa. Len tak. Na rozlúčku.

„Škoda...“ povedal. Ak si to aj ona myslela, nebolo to na nej vidno.

Frank kráčal domov plný zmätku. Taká žena, taká nádherná žena! Vo štvrtok nato šiel náročky tichou, zle osvetlenou ulicou. Parkovalo tam nápadné športové auto západnej značky.

8

V kaviarni bolo teplo a živo. Študenti, redaktori, šoféri, špehúni, milenci. Jednotlivé slová splývali do hučivého, trvalého hluku. Nikoho tu nezaujíma, že neďaleko odtiaľto leží ktosi na márach. Vo veľkom meste umiera každý deň niekoľko ľudí a niekoľko sa ich narodí. Veď kto to bol? Kto z týchto mladých ho poznal? Kto s ním kedy prišiel do styku? Z novín a z fotografií vedeli, že existuje. O jeho minulosti nevedeli nič, ani ich nezaujímala. Triedny boj? Bolo čosi také? Povstanie? Čo im stále vykrikujú, že za nich bojovali, mreli, hladovali? To bolo. Dnes sú iné časy. Nikto im nemá čo vyčítať, že sa narodili.

A v poslednom čase aj tak bolo okolo mŕtveho štátnika ticho...

Nezomrel predvčerom. Frank by mohol presne zistiť dátum a hodinu jeho verejnej smrti. Správy tlačovej kancelárie majú na každom liste dátum a minutáž vydania. Jedného dňa rozoslala tlačová kancelária na farebnom papieri redakciám všetkých časopisov, rozhlasu, televízii dôvernú informáciu s upozornením, že sa v nijakých článkoch ani reláciách nemá objavovať jeho meno a fotografia.

Vtedy verejne zomrel. Ešte o tom nevedel, o belasej dôvernej informácii pred ním nikto ani nemukol, medzi novinármi nemal nikoho, kto by ho bol na to upozornil. Vo Frankovej redakcii sa veľmi chechtali na výbuchu jeho zúrivosti, keď videl v novinách, ako sa Galovič, a nie on, objíma s cudzím veľvyslancom. Zavolal si vtedy riaditeľa kancelárie a vyhrážal sa, že tú novinársku bandu celú vyhádže. Redaktori si z neho robili posmech. Bol už taký opustený, že nepochopil, o čo ide? Sám kedysi dával tlačovej kancelárii podobné príkazy o iných, ktorí verejne zomreli. Ktovie, či si v posledných týždňoch svojej vlády vôbec všimol, že ľudia, jeho ľudia, ľudia okolo neho sa voči nemu správajú celkom inak. Odmeranejšie, familiárnejšie. Odmeranejšie tí, čo sa báli, aby sa nezviezli spolu s ním, familiárnejšie tí druhí, tí, čo prispeli k jeho pádu a očakávali za to odmenu vo forme, povedzme, nástupníctva.

Po dlhé roky sledovali jeho zápas s Galovičom. Prehral. Proti Galovičovi aj tak nemal nikdy výhľady. Ale povedal mu to vôbec niekto?

Ešte zvolával gremiálky, porady, kabinetné zasadania, ešte usporadúval bankety, ešte podpisoval, prikazoval, úradoval, ale už neexistoval. Čo nie je v novinách, verejne neexistuje.

Dnes vyšla tlač orámovaná čierne. Oficiálny portrét štátnika sa díva na čitateľa z prvých strán. Jeho meno bude ešte zajtra a pozajtra vysádzané veľkými písmenami na prvých stranách. Ešte o týždeň prinesú týždenníky jeho fotografiu, hodnotenie jeho osobnosti, nekrológy. O rok sa objaví v historickom kalendári jeho fotografia a skrátené životopisné údaje. Potom sa budú objavovať len v sumároch. Narodil sa, zomrel... o desať, pätnásť rokov už veľmi mnohým ľuďom nepripomenie jeho meno nič.

Sú také ulice, pomenované neznámymi menami, o ktorých nikto nič nevie. Ale podľa neho ani nijakú ulicu nepomenujú. V centrálnom archíve tlačovej kancelárie zostanú tri jeho fotografie pre prípad, ktorý sa sotva vyskytne, že by ich niekto v budúcnosti potreboval.

Už teraz nechýba nikomu. Aj tí, ktorým ublížil, si nad správou o jeho úmrtí povedali: Dosť, je mŕtvy, tým sa všetko končí. Možno holič, ktorý ho strihával, si ho zavše pripomenie. Dával dobré prepitné. Možno niektorý z dávnych spolužiakov, keď si bude po rokoch prezerať fotografiu triedy, zastaví sa pri jeho tvári. Kto toto bol? Ach áno, ten. A možno práve v tejto chvíli si niekto hovorí, tak tých päťdesiat korún, ktoré som mu pred dvadsiatimi rokmi požičal, mi už nevráti.

To sú dosť mizerné spomienky na človeka, ktorý zomrel. Iste nie sú jediné, ale aj tie ďalšie sú len podobné.

Frank sa poobzeral po kaviarni.

„Možno som tu jediný, kto na neho pomyslí..." povedal si. Ani on nie s ľútosťou, ale – možno predsa. Frank ho poznal, Frank vie, ako si ten mŕtvy zbabral život. Ako a za čo. Frank chcel práve vstať a odísť, keď ho niekto plesol po zátylku, až zabolelo. Nazlostene sa obzrel. Aj mladým ľuďom pri susednom stolíku sa to bujné priateľské gesto videlo prituhé, zmĺkli, s napätím čakali, čo z toho bude. Za Frankom stál zaslúžilý umelec, akademický maliar, známy.

„Tak čo, zomrel ti priateľ..." oslovil Franka a tváril sa pritom, akoby sa bol pred chvíľou dozvedel, že vyhral prvé poradie v športke.

Franka pochytila zlosť.

„Zomrel," odvrkol. „Zomrel mi priateľ. Ale ja som mu nikdy neliezol do riti."

Maliar zrazu nevedel, čo si počať. Vycítil Frankovu podráždenosť a vytušil, že sa to nemusí dobre skončiť.

„Ty hneď vyskakuješ..." pokúsil sa zahladiť hroziaci spor. Ale už sa to nedalo.

„Ty parazit! Ty voš! Myslíš, že nikto nevie, za čo a od koho si dostal titul zaslúžilého posranca? Teraz, keď je mŕtvy, opovažuješ sa kydať naňho hnoj?"

Maliar už vedel, že je zle. Obzeral sa, kade zmiznúť. Ale už bolo neskoro. Frank ho vtisol na stoličku. Nedbal, že v kaviarni je zrazu celkom ticho a že sa všetci zvedavo pozerajú k jeho stolu.

„Neujdeš. Teraz budeš sedieť, lebo ťa na tú stoličku pribijem. Nazdávaš sa, že nikto nevie, prečo ti jury každoročne udeľovala ceny za tie tvoje machule? Koľko štátnych objednávok na staničné haly, idiotské fresky, reštauračné siene, ktorými si zasvinil celú krajinu od západu na východ, si dostal s jeho pomocou? Myslíš, že nikto nevie, za čo? Ja viem, za čo."

„To si vyprosujem..." bránil sa chabo maliar. „Nemám s tebou čo hovoriť."

„Máš! Máš so mnou čo hovoriť, a budeš so mnou hovoriť, a teraz. Potom sa môžeš ísť ponosovať, kam chceš, ak máš na to dosť bezočivosti a odvahy. Ty si ma oslovil, nie ja teba, tak si ma teraz pekne vypočuješ. Si lajniak. Si žijúci dôkaz lajniaka. Keby sa mne opovážil niekto vykričať do očí, čo ja teraz vykrikujem tebe, skočím mu na pažerák a nepopustím, kým nezmeravie. Ale ty si lajniak, ty hoduješ len na mŕtvole. Kým žil, dával si mu k dispozícii svoj ateliér a podhadzoval si mu kurvy. To je, pravdaže, tvoja vec. Ale nebudeš sa na ňom vŕšiť, keď je mŕtvy.

Si lajniak a lajniakom zostaneš, ale ja sa postarám, aby všetci vedeli, že si lajniak. A teraz odpáľ. Smrdíš!"

Maliar sa nedal dva razy núkať. Vybehol ako potkan. Aj Frank vstal. Mrzelo ho už, že sa nechal tak strhnúť hnevom. Výstup zelektrizoval všetkých špehúňov v lokáli. Ako Frank odchádzal, dvaja vyšli súčasne s ním. Frank zastal a posmešne sa na nich zadíval. Čo chcú? Majú prípad? Poznajú ho, aj on ich pozná. Čo budú hlásiť? Že urážal pamiatku mŕtveho? Ale veď on sa ho vlastne zastával. Lenže nebudú hlásiť práve to, že sa toho mŕtveho zastával?

„Ťažká služba..." neodpustil si malú provokáciu. Tí dvaja sa zamračili a zmizli. Frank sa s uspokojením díval, ako sa tratia za rohom ulice. Čosi sa zmenilo. Ešte pred pár rokmi by ho boli zbalili. Teraz sa im už možno vysmiať do očí. Je to veľa? Je to málo? Frank by nevedel odpovedať. Je to naisto dosť, keď sa už ľudia nemusia na každom kroku triasť a obávať sa i nevyslovenej myšlienky, ktorá sa im zrodí v hlave.

Frank sa vracal do smútočnej siene. Bol na seba namrzený. Nemal sa dať vyprovokovať. Načo? A čo má druhým vyčítať, poburovať sa, že niekto robí monumentálne machule? Nerobil a nerobí on sám monumentálnu fotografiu? Tribúny, zhromaždenia, bankety, parády, manifestácie, oslavy, úsmevy, len úsmevy, z tuctového robil jedinečné, z podenkového večné. Kde je to večné, historické, neopakovateľné, čo zachytil na tisícoch fotografických záberov? V mŕtvych, zaprášených archívoch, nepotrebná starina. Tak čo sa uráža, čo vykrikuje? Prečo ho tak pobúrilo, že ho niekto nazval priateľom mŕtveho? Nebol? Bol, býval, takmer polovicu života prežili bok po boku. Neskoršie sa medzi nimi čosi zbabralo. Ale dá sa vytrieť to minulé z pamäti, z vedomia, zo života?

Frank mal čoraz horšiu náladu. Prečo tak vyskočil? Nebol aj to strach? Strach, že ho môžu spájať s tým mŕtvym, strach, že ho ktosi na porade zahriakne: Ty čuš, aj ty si bol jeho nohsled. Strach, že iný zaujme jeho miesto banketového reportéra? Frank dobre vie, že mu niektorí kolegovia závidia jeho postavenie. Niet čo závidieť, ale závidia mu. Jeho kariéru si vysvetľovali dlhé roky tým, že má mocných tamhore, a vedeli aj, kto sú tí mocní, či lepšie, kto je ten mocný. Bola to len do istej miery a do istého času pravda. Teraz, pravdaže, bude o všetkom rozhodovať Galovič, a ten nemá Franka rád. Možno je tento pohreb poslednou Frankovou prácou na výslní spoločenského života. Možno ho už zajtra pošlú robiť budovateľskú fotografiu, úderníkov, dojičky, mladé ženy za strojom. Zmení sa niečo? Namiesto mikrofónov bude fotografovať stroje, stroje a ešte nejakú tvár pri nich. Bude cvakať, ako cvakal, pracovne sa nezmení nič. Ale inak sa zmení všetko. Aj medzi fotografmi sú prominenti a Frank bol dlho jedným z nich, ba čo viac, bol na čelnom mieste. Už nebude. To sa zmení. Frank to cíti už dlhší čas a tuší, že toto je jeho posledný štátny pohreb. A darmo si nahovára, že toho má už aj tak po krk, predsa len to nebol zlý pocit byť v blízkosti

veľkých, rozprávať sa s nimi, môcť sa ukázať na miestach, kam iní nemohli.

Ale stojí to všetko za to, že zaprel kamaráta? Frank zastal. Zaprel ho? Veď ho predsa bránil proti tomu lajniakovi? Márne si čosi nahovára. Pravdaže, zaprel ho. Pobúrilo ho, že ho maliar nazval priateľom mŕtveho. To ho pobúrilo. Preto sa tak naňho osopil. Z obavy, že by ho niekto mohol spájať s tým mŕtvym. Frank s ním už dávnejšie prerušil styky. Prestal si ho vážiť, vysmieval sa z neho, odsudzoval ho. To sa medzi dvoma ľuďmi stáva, ale to neznamená, že možno anulovať toľké roky spoločne prežitého života! Keby mal Frank odvahu opýtať sa sám seba, či ľutuje, že sa s tým mŕtvym voľakedy ráčil, asi by sa nezmohol na jednoznačnú odpoveď. Ľutovať? Ľutovať najkrajšie roky života, ktoré prežili spolu, bok po boku? Čo by Frankovi ostalo, keby z nich toho druhého vytrel? Vlastný život nemožno anulovať a Frankov vlastný život, to bol aj ten druhý. Ten, ktorého zaprel v hodine, keď ten druhý bol strašne sám, v hodine, keď mal vykríknuť: Nie je mi ľahostajný, mal som ho rád a napriek všetkému, čo sa stalo, nie je, nemôže mi byť ľahostajný ani dnes... najmä dnes nie!

Spomienka za spomienkou, chvíľa za chvíľou sa vracajú Frankovi do mysle. Neusporiadane, ale úplne, jedna strieda a zaháňa druhú. Vtedy sa pobili. Strašne sa pobili...

Frank bol už vyučený fotograf. Pracoval do štvrtej v ateliéri. Ten druhý ho čakával pri rieke. Frank vtedy miloval dievča, čo sa večer čo večer vždy po práci pridalo k nim. Keď bol teplejší večer, kúpali sa nahí v zátoke, obrastenej hustou vrbinou. Nahovárali si, že aj tým búrajú staré prežitky. Dvaja mládenci, dievča, patriace jednému z nich, a hľa, niet meštiackych priehrad medzi nimi, dívajú sa na ňu, ako ide do vody, urastená víla, mesiac sa jej ligoce na nahom tele, skočia za ňou, plávajú hodný kus, vykrikujú, smejú sa, je im spolu dobre, vo dvoch, v akomkoľvek inom zoskupení by im nebolo tak dobre, takto im je nádherne. Páči sa im, prečo by sa nepáčila? Je pružná, pekná, odvážna, radosť ju vidieť, ale je Frankova, je to Frankovo dievča, to vie každý. To musí vedieť každý a každý to musí rešpektovať.

Raz sa prechádzali pri rieke, tak ako vždy. Čakali na dievča. Frank bol akýsi nesvoj, oneskorila sa, a to bolo u nej nezvyčajné. Každú chvíľu sa díval na hodinky. Raz, keď sa zase pozrel na hodinky, povedal ten druhý:

„Margita dnes nepríde."

Povedal to akosi čudne, až Frank spozornel.

„Čo je?" opýtal sa.

„Čo má byť?" vyhol sa ten druhý odpovedi.

„Prečo by neprišla?"

„Tak. Viem, že nepríde."

Zastali proti sebe.

„Povedala ti niečo?"

„Nie. Nič." Frank nevedel, čo si má myslieť. A na tom druhom bolo vidno, že sa k čomusi odhodláva, k čomusi, čo vôbec nebolo ľahké.

„Máme sa s Margitou radi..."

Frank ešte nepochopil. Čo to má byť? Isteže sa máme s Margitou radi. Prečo mu to hovorí? Ako to vlastne myslí? Margita je jeho, Frankova, každý vie, že je jeho.

„Ako to myslíš?"

„Tak. Máme sa radi."

Frank márne hľadal jeho oči. Ten druhý sa díval do zeme. Až v tej chvíli Frank všetko pochopil. Naraz a všetko. Zmija! Ech, také sú všetky...

Potom čosi zarezalo, hlboko, žeravý nôž sa zapichol Frankovi do hrude a rezal, pálil, neznesiteľne bolel. A potom Frank skočil. Bez výkriku, bez varovania. Skočil k tomu druhému, chmatol ho za hrdlo a stískal, stískal, videl, ako mu pred očami znenávidená tvár fialovie, ako márne otvára ústa... V poslednej chvíli sa tej svini podarilo chytiť Franka za palce a oslobodiť sa zo smrtiaceho zovretia. Vzápätí kopol. Kopol strašne, Frank myslel, že mu odletela noha od členka. To iba znásobilo jeho zúrivosť, vrhol sa naňho, zrazil ho na zem, a mlátil, rozmlátil mu nos, ústa, obočie, koleno mu vrazil do podbrušia. Ten druhý zreval od bolesti, vymrštil obidve nohy a prehodil Franka cez seba. Pod strašnými ranami cítil Frank, ako slabne, ako z neho uniká všetka vôľa a sila, členok mal v plameni, vzopäl sa, poslednými silami zhodil zo seba smrtiacu záťaž, a prv ako sa ten druhý stačil pozbierať, zasadil mu tvrdý hák, po ktorom sa odporúčal na zem. Prvý. Druhý. Tretí úder. Frank zacítil rezavú bolesť v prstoch. Pozrel si na ruku. Hánky mal dokaličené, dorezané na zuboch toho druhého. Ten sa ešte raz pokúsil vstať. Frank ho posledným úderom pribil o zem. Potom ostal stáť, ťažko oddychoval a pomaly sa mu vracalo plné vedomie

a súvislosti. Pri nohách mu ležal ten druhý, dobitý, krvavý, neschopný sa hnúť. Len chrčal. Keď chrčí, tak ešte žije. Frank ho chytil za nohy, stiahol ho do plytčiny, namočil mu hlavu do vody a potom si pomyslel na čosi lepšie, zabiť, zabiť ju, zabiť tú zmiju!

Frank dodnes nevie, ako sa dostal do tej ulice. Nič nevedel, nič necítil, na nič sa nepamätá. Musel sa ponáhľať, nohu mal stále v ohni, rýchlo puchla, musel dôjsť, musel sa ta dovliecť, musel ju zabiť.

Potom stál pred tým domom, pred domom, kde sa večer čo večer lúčil s dievčaťom, a zrazu bol slabý a biedny a nevedel, čo má robiť. Ulica bola prázdna, len od rieky sa prostriedkom vozovky vliekol akýsi mátožný tieň. Frank sa stačil odtiahnuť za gaštan. Neskoro. Ten druhý ho zbadal.

„Si tu?“

Frank mlčal, ale ten druhý vedel svoje.

„Viem, že si tu. A Margitu nechaj na pokoji!“

Frank vyšiel spoza stromu, ťažko sa vliekol k tomu druhému. Každý krok bol pre neho utrpením, ale vliekol sa vytrvale k tieňu uprostred tmavej ulice. Ten druhý sa ani nepohol. Čakal. Frank ho chytil za hrdlo. Ten druhý sa nebránil. Frank uvoľnil zovretie. Nemohol. Nemohol to urobiť. Pustil toho druhého a vliekol sa preč. Za ním čosi buchlo. Obzrel sa. Na zemi ležal temný tieň. Nechal ho ležať, jeho myseľ, jeho vedomie vyplnila jediná myšlienka. Špitál. Špitál je blízko. Musí vydržať aspoň po vrátnicu.

Vrátnik, keď ho zazrel, len zalomil rukami.

„V Riečnej ulici... leží v Riečnej ulici...“ zachrčal Frank. Pokúsil sa ešte o krok, skríkol od bolesti a spadol na schody.

Ešte v ten večer ho pozašívali, zlátali, nohu mu dali do sadry a zavesili na hák. Na všetky otázky odpovedal Frank zarytým mlčaním. Lenže taká bitka medzi takými kamarátmi sa utajiť nedá. Aj toho druhého doviezli do nemocnice. Mesto malo svoju senzáciu. Za Frankom prišiel četník. Chcel všetko vedieť, všetko, márne ho Frank posielal do čerta, nedal sa odbiť. Lískal sa, hrozil, nahováral Frankovi, že by mohol dostať vysoké odškodné za ťažké ublíženie na tele, upozorňoval ho, že je jeho povinnosťou podať trestné oznámenie na nebezpečného násilníka. Je to iba formalita, stačí podpísať už vyplnený formulár.

Chceli toho druhého dostať. Chceli ho postaviť pred súd ako nebezpečné indivíduum, ohrozujúce životy a zdravie pokojných

občanov. Z buriča a revolucionára chceli urobiť násilníka, chceli ho mať v trestnom registri trochu inak, ako ho tam už mali, ako kriminálneho zločinca, potenciálneho vraha. Vôbec ich nezaujímalo, čo sa vlastne medzi nimi stalo. Chceli toho druhého, ten ich zaujímal, báli sa ho, už vtedy vedeli, čo z neho vyrastá.

„To sú sprostosti, pán strážmajster...“ zahováral Frank, „všetci v meste vedia, že sme kamaráti.“

„My vieme svoje. A niekto vás predsa musel tak doriadiť,“ netrpezlivo odsekol četník.

„Vy tomu nebudete veriť, pán strážmajster. Zrazil som sa s lokomotívou. Vykoľajila sa, chuderka, ešte teraz tam leží na hrádzi,“ vysmieval sa Frank četníkovi. Ten sa rozčúlil. Dobre, keď Frank nechce, je to jeho vec. Ale nech sa nečuduje, keď budú stáť pred súdom obidvaja.

„Môžete ma aj s vaším súdom, viete čo...“

„To je urážka úradnej osoby,“ začal vrieskať četník. „To vám príde draho, tu sú svedkovia, ktorí to počuli...“

Četníkove výkriky zarazil až hlasný smiech v nemocničnej izbe. Pacienti sa výborne zabávali. Odpálil, celý fialový, bezmocný od zlosti.

Na druhý deň prišla Margita. Sadla si na peľasť. Nič nedbala, že sa k nej Frank obrátil chrbtom.

„Blázni...“ dohovárala mu, „takí dvaja blázni...“

„Choď preč.“

Nešla. Nepovedala už nič, ale nešla. Hladkala mu chrbát, ktorým mu mykalo od plaču. Odišla až potom, keď si od nej dal hladkať aj ruku a keď sa na ňu usmial ako kedysi.

Po čase ich vídali, ako všetci traja chodia spolu k rieke. Všetko bolo ako prv. Len čosi sa zmenilo, taká drobnosť. Už sa za teplých letných večerov nekúpavali spolu nahí.

9

Frankovi sa veľmi nechcelo vrátiť do smútočnej siene. Zastavil sa v redakcii a odovzdal laborantke filmy na vyvolanie. Tá sa naňho skúmavo pozrela. Vždy si vyvolával filmy sám.

Frank sa ešte nejaký čas potuloval nevľúdnymi ulicami a potom šiel domov na obed. Mäso na tanieri. Nechutilo mu. Doma vždy býval kríž, keď Frankovi nechutilo, ale tentoraz žena nevybuchla. S účasťou mu prešla po vlasoch.

„Je ti zle, pravda?“

Myknutím pleca ju odohnal.

„Je to otrava.“

„Mal si to už dávno nechať. Iní vydávajú hrubé drahé knihy, vychádzajú im v cudzine, majú kopu tuzexov...“

„Prosím ťa...“ zahriakol ju. Nechcelo sa mu vypočuť do konca tú otrepanú gramofónovú platňu. Má pravdu, Frank vie, že má pravdu, ale má aj nešťastný zvyk vyrukovať s ňou v najnevhodnejšej chvíli.

Zdvihol sa od stola, vošiel do tmavej komory. Sňal krycí priečku. Za ňou boli pedantne poukladané hrubé trezory. Tuzex... tu je tuzex! Vášeň, ktorá stála Franka len na papieroch a filmoch tisíce. Dokumentácia, akej na svete niet. Tu je každý. Tu je všetko.

Kedysi, krátky čas, boli na trhu celofánové albumy veľkosti deväťkrát dvanásť, v obaloch z tenkej umelej hmoty. Frank ich vtedy nakúpil dvadsať a neskoršie ľutoval, že neskúpil všetky. Tých dvadsať – do každého sa vojde päťdesiat fotografií – už dávno nestačí. Frank ich na chrbte očísloval arabskými číslicami. Vie presne, čo v ktorom je. Stačí načiahnuť ruku.

Frank sa načiahol, vybral z prostriedka jeden album. Veľký muž, aj ten je už dávnejšie mŕtvy, stojí na balkóne hotela, v ktorom sa pred polhodinou ubytoval. Stojí dojatý a uveličený, kýva zástupom, zhromaždeným na námestí pod balkónom. Polhodinu, iba polhodinu je v provinčnom meste. Dvetisíc mladých v belasých košeliach ho prišlo pozdraviť, kričia: Nech žije, tlieskajú, domáhajú sa ho. Veľký muž dojato kýva na pozdrav. Toľko obdivu! Toľko lásky! Aká je krásna naša mladá smena!

Iný záber. Z iného mesta. Veľký muž má na hlave banícku helmu. Kráča v sprievode riaditeľa a niekoľkých inžinierov

k šachte. Na ťažnej veži je štít s jeho menom. Baňu pomenovali po ňom.

A inde mikrofón. Pri ňom veľký muž, už nie celkom veľký. Rozťahuje ruky a hovorí: Aj ja, súdruhovia, som zabudol na revolučnú bdelosť a ostražitosť, podľahol som zvodom nepriateľa...

A opäť tá istá baňa. Fárajú väzni. Medzi nimi známa tvár, namiesto vtedy módnej šiltovky má na hlave trestaneckú čapicu. Baňu premenovali už prv.

A brána veľkej väznice. Vychádza z nej kedysi veľký muž. Holohlavý. S malým kufríkom v ruke. Obzerá sa, či ho niekto nečaká. Nečaká ho nikto.

A zas otvorené vráta starej synagógy. Pred nimi nákladné auto. Kedysi veľký muž z neho skladá veľký bal sprešovaného starého papiera. Nad synagógou svieti nápis: Zberné suroviny, n. p.

A ešte jeden záber. Cintorín. Čerstvá jama. Pri nej skromná truhla. Luteránsky farár. Mendík s krížom. Žena v čiernom. Ešte akýsi muž. Dvaja hrobári. Luteránsky farár preto, lebo katolícki nesmú pochovávať samovrahov.

Tragédia v malom. Tragédia vo veľkom. Ako sa volal ten, ktorého meno sa kedysi hrdilo na ťažnej veži veľkej bane? Frank vie, ako sa volal. Kto ešte vie? Ešte jedna žena. A pár susedov. Koľko času prešlo od záberu na balkóne hotela? Pätnásť... Pätnásť rokov. Neskoršie patril Frank k málo ľuďom, ktorí kedysi veľkého muža pri stretnutí na ulici pozdravili.

Ale v tento deň nevedel Franka rozptýliť a potešiť ani jeho trezor. Vstal, pripevnil kryciu dosku. Nemal náladu na nič.

„Prídeš na večeru?“ opýtala sa ho žena s akousi úzkosťou v hlase.

„Neviem. Nechystaj nič. Ak prídem, vezmem si niečo studené.“

Porozumela. Teda nepríde, zase. Ostala stáť vo dverách ako vždy, dívala sa za ním pohľadom, ktorý tak dobre poznal: Dobre, neprídeš, ale aspoň sa neopi... Franka to vždy hnevalo, ale tentoraz sa vrátil. Vrátil sa, chytil jej hlavu, pritisol si ju na hruď. Tak tam chvíľu bez slova stáli. Cítil, ako sa mu v rukách chveje. Chcel jej povedať čosi dobré, čosi nežné, čosi milé, ale lepšie bolo vari nepovedať nič. Pobozkal ju na rozlúčku. To už dávno neurobil. Prečo? Prečo ju nepobozká každý deň? Veď sa majú, i po toľkých rokoch, stále radi. A ona to s ním nemá ľahké. Z platu, nech ho obracajú,

ako chcú, nikdy nevyjdú. Frank je večne na cestách, a ona ho čaká. Frank vie, s akými obavami vždy naňho čaká. A vždy ho to hnevá. Za toľké roky už mohla privyknúť.

‚Pôjdem dnes rovno domov...‘ ubezpečuje sa. Zrazu je veľmi rád, že ju má, že je taká, aká je, že naňho čaká. Že nie je natoľko sám, ako si niekedy nahovára. A rozumie jej. A vie, čo chcela povedať, keď mu sem-tam z ničoho nič dohovárala: Nepleť sa medzi nich! Urob knihu o vážkach. To je trvácnejšie.

‚Dnes,’ povedal si Frank znovu, ‚pôjdem rovno domov...‘

10

Polohlasom vyslovená poznámka zelektrizovala Frankovu otupenú pozornosť. Rýchlo sa pozrel, kto to povedal. Zo siene vychádzali dvaja neznámi muži. Neznámi. Ten mŕtvy by povedal: Dvaja z davu, dvaja z ulice. Dvaja celkom anonymní, neznámi muži.

Lebo on, Frank, pozná všetkých známych mužov. Všetkých bez výnimky. Frank sa za tie roky naučil rozlišovať a poznávať tváre. A pamätať si tváre. Tváre sú jeho profesiou. Frank vybehol von. Predbehol tých dvoch. Zameral na nich objektív aparátu, cvakol. Videl, ako sa zarazili, ako sa jeden z nich naľakal, ako ten druhý očervenel. O chvíľu budú jeden druhému trpko vyčítať: Čo si nedržal zobák? Ešte sa dostaneme do nešťastia! Už nie, za také poznámky sa už ľudia nedostávajú do nešťastia. Len o tom ešte nevedia. Starý strach má ešte vždy ozrutánske oči. Frank len chcel mať zachytenú podobu hlasu ľudu. Tí dvaja, celkom neznámi, sú hlasom ľudu. Hlasom ľudu, ktorý to už nemôže dlhšie vydržať, len čo sa obráti chrbtom ku katafalku, zasvrbí ho jazyk a povie tomu druhému, ktovie, či dosť dobrému, polohlasom:

„Zomrel na urémiu..."

Frankom otriaslo. Ani toho neostal ten mŕtvy ušetrený. Čo vie jeden neverejný, neznámy občan, vedia všetci neverejní, neznámi občania.

Frank je fotoreportér. Možno povedať slávnostný, oficiálny. Oficiálny fotoreportér nielže môže, ten musí vedieť všetko. Frank vie, na čo zomrel ten na katafalku. Vie to on, vie to neverejný občan. Frank pritom rozmýšľal, či to už vie vdova. Či to vedia členovia kabinetu? Vdova by to mala vedieť. Ktovie?

Urémia je zlá choroba.

Traja významní lekári, tri vedecké kapacity, podpísali úmrtný protokol. Ich správa vyšla v tlači. Vydala ju ústredná tlačová kancelária ako oficiálny dokument. V správe o úmrtí bola len malá zmena, tri zmenené hlásky. Leukémia. Taká malá zámena. Traja lekári, tri vedecké kapacity, sfalšovali skutočnú príčinu smrti.

Na urémiu môže zomrieť každý. Aj Frank. Aj tí lekári. Aj ten neznámy, čo pošepkal tajomstvo inému neznámemu, keď vychádzali zo smútočnej siene.

Štátnik nemôže. Štátnik nesmie. Nijaký štátnik ešte nezomrel na urémiu. Štátnik nemá právo zvoliť si príčinu úmrtia. Prinajmenej nie verejne. Môže umrieť na čokoľvek, to je jeho súkromná vec, ale verejne nesmie.

Bude sa to šepkať. Od ucha k uchu. Nie o ňom, o tých druhých, o tých, čo sfalšovali úmrtný protokol. Je to smiešne. Je to trápne a smutné, žalostné. Urémia je nebezpečná, nepríjemná choroba. Niektoré orgány v tele prestanú fungovať, do krvi vnikne moč, otrávi ju, rozloží. Predstava moču v tomto puritánskom svete môže vzbudzovať nechutné predstavy. Súdiac podľa novín, veľmuži len rečnia, podpisujú historické štátne akty, prijímajú oficiálnych hostí, chodia na oficiálne návštevy, vyznamenávajú, varujú a hrešia, zotrvávajú v srdečnom rozhovore. To je ich verejná, odľudštená, retušovaná tvár. Že aj oni sú niekedy plní pochybností, že trpia rozličnými komplexmi, že sú neraz malicherní, neraz zlí, že – nech je to už akokoľvek komplikované a riskantné – majú milenky, že na seba v kúpeľni vyplazujú jazyk a robia do zrkadla grimasy, že ich vzpriamené postavy sú neraz dielom krajčírskeho majstra, že si radi vypijú, že neraz majú vo svojej knižnici pornografické obrázky, ktoré ich bavia väčšmi ak čítanie filozofických traktátov, že to v ich domácnostiach nebeží ani po masle, že sa im rodia deti? Bol to ten mŕtvy, čo kedysi v školskej lavici šokoval Franka otázkou, či aj vladári chodia na záchod.

Pravdaže, k predstave veľkého mŕtveho akosi nepristane, že zomrel na moč v krvi. Môžu byť ľudia, ktorým to prichodí dehonestujúce. Štátnik má umierať na infarkt, to je najdôstojnejší odchod: Puklo mu srdce od ťarchy povinností. Frankovi zišla na um tá rozkošná scéna zo Zvonodrozdova, v ktorej staručký politik zomrie pri milovaní prostitútky. Nad hrobom mu rečnia, že do posledného dychu namáhavo pracoval pre blaho vlasti. Frank si v duchu opakoval mená mnohých význačných mužov z dejín, o ktorých sa vie, že zomreli na progresívnu paralýzu. V ich životopise sa o tom taktne mlčí. Marata zavraždila Cordayka vo vani. Historici to vedia, aj to vo svojich dielach konštatujú. Len zamlčujú, prečo Marat tú ženu prijal v takej nezvyčajnej situácii. Nazdávajú sa, že by to na veľkého tribúna vrhlo zlé svetlo. Frank sa rozpamätal na rozhorčenie starého penzionovaného ruského kontradmirála, ktorý, keď sa pýtali na jeho osobné stretnutie s Leninom, zavrčal: Dajte mi pokoj! Čo stále do mňa dobiedzate? Lenin bol ryšavý, ale nikto o ňom nenapíše, že bol ryšavý, nikto nenamaľuje, ako mu horela brada! Každý trepe

o historickej dlažbe, po ktorej Lenin chodil. Ale vo vtedajšom Piteri boli ulice dláždené drevenými kockami. Dnes je tu všade asfalt... maľujú ho v lakírkach a on nosil baganče... Novinár, s ktorým bol Frank vtedy v meste na Neve, ten rozhovor opísal. Pravdaže, vyškrtli mu to. O tom, aký bol Lenin, predsa nebude rozhodovať nejaký senilný kontradmirál! Cenzori vedia, aký má byť! A ty, súdruh, nepokúšaj sa tu takým perfídnym spôsobom znižovať význam revolúcie!

Dobre. Propaganda vždy pričesávala, retušovala, odľudšťovala veľkých mužov dejín. Ale je tu aj čosi ako lekárska etika, lekárska prísaha, lekárska česť! Medicínske inštitúcie na celom svete prísne dbajú na dodržiavanie základných mravných kódexov. Lekár, ktorý sa proti nim čímkoľvek previní, nemilosrdne a navždy stráca svoj patent.

Traja známi lekári. Známi. Frank ich všetkých troch pozná. Keď ich pozná Frank, sú známi. Frank vie o nich aj čosi viac, ako vedia mnohí iní občania, ktorí si prečítali ich mená pod úmrtným protokolom. Frank vie, že ten vysoký, pekný lekár bol osobným lekárom zosnulého. Pozná jeho občiansku i odbornú povesť. Dobrú, najmä čo sa týka odbornosti, dobrú povesť. Liečil zosnulého do posledka. Keď zistil vážnosť jeho stavu, urobil, čo mu kázala povinnosť. Prizval dvoch ďalších vedcov na konzultáciu. Nechcel, a ani nesmel rozhodovať sám. Tí traja starostlivo sledovali priebeh a spád nemoci. Iste urobili všetko, čo bolo v ich silách, aby zabránili najhoršiemu. Schádzali sa pri pacientovom lôžku, zistili nový stav, vymenili si naň názory, určili diagnózu, zhodli sa na najúčinnejšom spôsobe liečby. Boli pri ňom aj v hodine konca. O priebehu choroby a spôsobe liečby viedli starostlivo vypracovaný protokol, ktorého kópiu posielali na informáciu kompetentným miestam.

Keď si po pitve umyli ruky, s definitívnou platnosťou podpísali úmrtný list. Frank nevie a sotva sa kto kedy dozvie, či už na tom pôvodnom dokumente napísali, že smrť zapríčinila leukémia.

Frank však vie čosi inšie. Krátko po oznámení úmrtia si dal troch lekárov zavolať k sebe Galovič. Frank Galoviča pozná. Vie si celkom živo predstaviť, čo sa uňho počas tej návštevy odohralo. Galovič stojí za stolom, vyzýva vážnym hlasom, ktorým nepredstiera ani zármutok, ani radosť, aby si sadli. Sám si sadá na tvrdú stoličku. Galovič na rozdiel od iných nemá za stolom vo svojej pracovni mäkké kreslo, ale tvrdú, obyčajnú stoličku. Chvíľu mlčí a významne

sa díva na dokument, ležiaci pred ním na stole. Potom sa zadíva do očí trom návštevníkom. A povie svojím nepríjemným, hrubým hlasom: Ten dokument roztrháme, súdruhovia, pravda? Aj originál, aj všetky kópie...

Tí traja sa hniezdia. Jeden sa odváži opýtať: Prečo?

„Urémia nemôže byť uvedená ako príčina smrti, súdruhovia!"

Tí sú ešte zmätenejší. Jedného z nich pobúri Galovičov tón a suverenita, s akou rozhoduje o ich záležitosti.

„Čo to má znamenať?" vyhŕkne podráždene.

Galovič čosi také očakával. Nijako sa nedá vyviesť zo svojho povestného pokoja.

„Urémiu nemožno oznámiť ako oficiálnu príčinu smrti, súdruhovia..."

„To..." odváži sa namietnuť ten najsmelší, „to, čo žiadate, je v rozpore s naším svedomím!"

Galovič sa naňho posmešne pozrie. Svedomie? Svedomie si povedal, ty inteligent? Ty docent na vysokej škole? Potom sa čudujeme, aké nepodarky nám chrlia naše univerzity! Ako to môže vyzerať, keď im ich profesori trepú z katedry čosi o svedomí? Ty červiak, nazdávaš sa, že nikto nevie, kedy a kam chodíš do kostola? Kedy si bol posledný raz na spovedi, ty vedecká kapacita? Jemu, Galovičovi, budeš šermovať pred očami svedomím a podobnou kresťanskou záťažou?

„To sú všetko taľafatky, súdruhovia!"

Sú zhrození. Guľatý internista s ohromnými, tučnými rukami rozhorčene vyskočí, chce tým naznačiť, že tu nemá čo hľadať. Ale je to len gesto. Gesto, nič inšie. Zastane na pol ceste, keď za sebou počuje:

„Musíte spísať nový úmrtný protokol, súdruhovia. Tu na mieste! Musíme vydať oficiálnu správu. To súri..."

Tí dvaja, čo ostali sedieť, pozrú na seba, krčia plecami. Kto krčí plecom, je už rozhodnutý. Galovič vie, čo má robiť, ako im pomôcť z pomykova. „Ja sa do medicíny nerozumiem, súdruhovia. To je vaša vec. Urémia nemôže byť príčinou jeho smrti."

Osobný lekár zosnulého pochopil. Aj jeho sediaci kolega pochopil. Osobný lekár býval osobným lekárom aj iných prominentov, aj takých, ktorých mu neskôr vyčítali a upadol kvôli nim na čas do nemilosti. Aj jeho kolega, čo zostal sedieť, je jasný prípad. Galovič bude s konečnou platnosťou rozhodovať o tom, či sa stane

v kabinete prednostom odboru zdravotníctva, prípadne neskoršie členom kabinetu.

Ten tretí je katolík...

Spísali a podpísali. Stačilo iné slovo s trochu zmenenými hláskami. Ihneď sa na ňom zhodli a podpísali. Galovič sa díva, čaká, potom vstáva na znamenie, že audiencia sa skončila. Ech, vy inteligenti! Takto vás mám v hrsti. Môžete sa zvíjať, vnútorne rozhorčovať, môžete si o mne myslieť, čo si myslíte – ja totiž viem, čo si o mne myslíte – keď chcem, podpíšete! Keď som chcel, podpísali ste!

Tak nejako sa to muselo stať. A Frank vie, že to mohol byť len Galovič. Vžíva sa na chvíľu do situácie tých troch. Čo by on urobil na ich mieste? Podpísal by? Nepodpísal?

Guľatý internista. Katolík, veriaci v nepoškvrnenosť Panny. Toľké roky visel osud ústavu, ktorý sám založil, vybudoval a zveľadil, na vlásku pre jeho svetonázorové zaťaženie. Niekoľkokrát ho kolegovia zachránili pred pohromou, keď varovali mocných: To nemôžeme, ten človek má svetovú povesť a autoritu vo svojom odbore, jeho ústav vykazuje skvelé výsledky v liečbe krvných chorôb! Má teraz z nejakého donkichotského vzdoru naraz zničiť svoje celoživotné dielo? Ústav, ktorý mu je nadovšetko? Majú si jeho pýchu a zadubenosť odskákať trpiaci ľudia? Ten šarlatán, ktorého mu kedysi nasadili do ústavu ako zástupcu, len čaká na svoju príležitosť! Má mu ju poskytnúť? Nejde mu o seba, on sa nestratí, uživí sa. Mohol by niekde v závetrí vzdialeného okresu začínať znovu. Ale načo začínať znovu, keď je tu už dobre vybavený ústav s drahými zahraničnými prístrojmi? Keď je tu zrastená skupina skvelých pomocníkov? Smie? Smie svojím vzdorom ohroziť existenciu inštitúcie, ktorá si získala také meno a dosiahla také dobré výsledky? Smie to urobiť? Je čestné a správne nepodvoliť sa tomu neandertálcovi a opustiť dobytý post? Alebo je čestné a správne, hoci ťažké, držať svoje miesto, brániť ho, zaťať zuby a ísť ďalej?

Podpísal. A Frank nevie: Mal podpísať, nemal podpísať?

Ten druhý... dobre pozná situáciu v zdravotníctve. Všade je neporiadok, všade kopa hlúpej, zbytočnej administratívy, lekári liečia len mimochodom, v prvom rade píšu, sú preťažení, nedocenení, zle platení, umierajú mladí... tamhore sedí byrokratický kuvik, ktorému je vedľajšie zdravie národa, hlavné sú čistučké, guľatučké, hladučké hlásenia. Každý rok bilancuje: Toľko a toľko nemocničných postelí, toľko a toľko investícií, toľko a toľko lekárov, aparátov,

ohuruje verejnosť číslicami, korunami, počtom chorých. Nie počtom uzdravených, počtom chorých. Jasá, že plán využitia nemocničných postelí sa plní na sto percent!

On, ten, čo podpísal, vie, čo, kde a ako by sa malo robiť a zmeniť! Nebojí sa ani bitky, ani rizík z bitky! Odvážil by sa vyčistiť ten chliev, cíti, že má na to dosť energie aj organizačných schopností.

Jeho menovanie je otázkou najbližších týždňov. Presuny v kreslách, ktoré nastanú po úmrtí šéfa kabinetu, jeho menovanie ešte urýchlia.

Podpísal. Mal podpísať? Nemal podpísať?

Ten tretí? Ten si pozorne všimol zažltnuté bielko muža za vrchstolom.

Nadrapuj sa, nadrapuj, koľko chceš... čoskoro budeš potrebovať lekára...

Podpísal. Podpísal sa pod slovo, ktoré prvý vyslovil. On jediný pochopil tú scénu v jej plnom dosahu.

Frank ich stretol na chodbe, keď odchádzali. Šli ťažko, bez slova, s ovisnutými hlavami, nebolo im dobre. Keď si Frank neskoršie v redakcii prečítal správu, vedel, prečo im nebolo dobre. A vedel, že aspoň dvom z nich dlho, veľmi dlhý čas nebude dobre, keď ich, hoci v spánku, prepadne spomienka na chvíľu pokorenia a hanby.

Frank ich pozná. Čo by urobil na ich mieste? Podpísal by? Nepodpísal? Frank nevie. A je len rád, že nemusí okrem cestovných účtov nič podpisovať. Na chvíľu sa mu zdá, že nie je celkom na zahodenie byť fotoreportérom, a nie čímsi iným. Čo aj salónnym.

Ale kto to tak rýchlo vyniesol? Tí traja? Iste nie. Na nich zverejnenie prísneho tajomstva vrhá mrchavé svetlo. Galovič? Galovič o tajomstvách nikdy nerozpráva. Galovič je tu na to, aby tajomstvá počúval. Vdova? Vedela vôbec, aká choroba skosila jej manžela? Nemusela vedieť, nemuselo ju to totiž natoľko zaujímať.

Ako sa podobné tajomstvá dostávajú na svetlo? Ani to vlastne nie je taká záhada. Nejaký laborant robil skúšky krvi. Pri zosnulom bola až do konca nemocničná sestra. Ležal na izolovanom oddelení kliniky, ale ostatní pacienti vedeli, že je tam, a boli zvedaví, v nemocnici sú ľudia vždy zvedaví. Tu padla poznámka, tu neustrážené slovko. Redaktor, ktorý v tlačovej kancelárii kontroloval oficiálnu správu, zle sa pri nej uškľabil.

„Zomrel na urémiu..." povedal Frankovi. A Frank v tej chvíli pochopil správanie troch lekárskych kapacít, ktoré stretol pred hodinou. Pochopil a bolo mu z toho zle.

Takisto ako večerný redaktor sa budú škľabiť, už sa škľabia všetci. Galovič to asi nechcel, Galovič je priveľmi primitívny, aby si vymyslel takú rafinovanú intrigu, ale chcel-nechcel, bola to veľmi mrchavá posledná služba tomu mŕtvemu.

Ani tomu neušiel.

Bol štátnikom.

Nijaký štátnik – pokiaľ je Frank informovaný – ešte nezomrel na urémiu.

Frank sa tak zamyslel, že zabudol na okolie. Nezbadal, že sa čestná šestica vystriedala. Keď sa pozrel po dlhej chvíli ku katafalku, stál tam Muklík.

Muklík... Franka zamrzelo, že premeškal striedanie. To mu nemalo ujsť. To mu nemalo ujsť!

Franka náhle pochytila nezvyčajná horlivosť. Vyšiel spoza bronzových dverí, cvakal Muklíka spredu, Muklíka zozadu, Muklíka zboku, Muklíka v detaile... ustrašené potkanie očká muža, stojaceho na čestnej stráži, naľakane, zmätene poletovali sem-tam, márne hľadali nejaký oporný bod, na ktorom by sa mohli zachytiť. Frankovi bolo veľmi ľúto, že nemá pri sebe kýchací prášok, ale akoby nebesá vypočuli jeho tajné želanie, mužík na čestnej stráži začal zrazu mŕštiť nos, zovrel ústa, pomykalo mu rukou, nevydržal, musel si poškriabať nos, cvak, mal ho, ostatní členovia šestice zle na Franka zazerali, pochopili, aké divadlo tu predvádza, ich nahnevané oči ho posielali: Choď preč, nevyrušuj, čo nedáš pokoj! Aj oči Frankovej obete prosili, ubolene, utrápene prosili: Čo ma mučíš, čo ma napádaš, prestaň, lebo tých niekoľko minút už nevydržím. Frank predvádzal svoje čudné divadlo, kľakal, bral mužíka z pohľadu, potom zdvihol aparát do výšky, chcel ho mať, chcel ho mať spolu s mŕtvym, malý Muklík škriabajúci si nos a Veľký mŕtvy v pozadí. Nikto tú snímku neuvidí, nikto jej neporozumie, len Frank jej porozumie, a Muklík vie, prečo ho tak horlivo fotografuje.

Viditeľne si vydýchol, keď prišla ďalšia šestica. Frank šiel s vystriedanými za plentu. Muklík si vreckovkou utieral z čela studený pot. Utrápene a vyčítavo pozrel na fotografa. „Ako sa ti stálo?" opýtal sa Frank škodoradostne.

„Daj mi pokoj..." odvrátil sa mužík. Vyhŕkli mu slzy. „Konečne slzy v dome smútku," povedal Frank. Na mužíkovi bolo vidno, že by sa najradšej naňho vrhol, keby... keby mal dosť odvahy. Spomienka na mnohé dávne facky a kopance schladila jeho zlosť do patričných medzí.

Už v škole udával. Volal sa Miklík, ale od malička mu prischlo posmešné Muklík. Už v škole žaloval všetko, čo vedel, a keď nevedel nič, tak si vymyslel. Zbili ho. Žaloval, že ho zbili. Znovu ho zbili. Znovu žaloval. Znovu zbili... už v škole sa od neho všetci odvracali ako od čohosi štítivého, nečistého. Mal to v očiach. Mal to v postave, v chôdzi, mal veľké uši, akoby ho poznamenávali na celý život. Veľké uši... sliediť, počúvať, žalovať, udať. Za vojny štval na toho mŕtveho, na Franka, na ich skupinu zabijakov, nadával im do boľševickej zberby, do vrahov, zradcov, diablových zapredancov, sadistických podľudí, nadával im verejne, v tlači, vo svojom fašistickom plátku, ktorého bol šéfredaktorom. Ešte v poslednom čísle, deň pred príchodom Červenej armády, sa vyhrážal: Vrátime sa a zašliapneme tú zberbu.

V servilnej horlivosti a v špinení ľudí prekonal všetko známe. Frankovi neraz prichodil ako prasa, chrochtajúce od rozkoše nad špinou. Pritom bola všetka jeho námaha márna, bol luterán, bol síce členom, ba aj funkcionárom gardy, ale bol luterán, a tých vtedy nepúšťali ku korytu. Na špinavú robotu bol dobrý, a to bolo všetko.

Ale jemu to neprekážalo, s akousi zarytou posadnutosťou štval, štval do posledka. Bola to mánia, mal noviny, mohol sa v nich vŕšiť, odtláčať slizké nadávky, urážky, asi mu dobre robilo brodiť sa v špine.

„Vrátime sa..." vykrikoval v poslednom článku. Ale nemal sa skade vrátiť. Nikam totiž neušiel, na čas sa skryl, a keď prešumelo, ponúkol svoje osvedčené služby a schopnosti politickej reakcii. Opäť štval, už nie v mene Boha a národa, ale v záujme obrany a svätej demokracie proti hydre totality. Zmenil len orientáciu, slovník si zachoval.

Rovnaký slovník si zachoval aj neskoršie. Proti zradcovskej buržoázii, imperialistickým zapredancom, trockistickým hyenám, jeho články sa hemžili výrazmi, ako hnojnica dejín, výkaly chorých mozgov. Preplával cez tri režimy, zariadil sa aj v štvrtom.

Keď sa ten mŕtvy stal vládcom kraja, vyhnal ho z novín i z mesta.

„Otravuje tu vzduch..." povedal na zdôvodnenie. „Ako ste ho mohli trpieť?"

Ten mŕtvy vtedy vedel byť dôsledný. Dal si predložiť Muklíkove spisy. Veľmi sa s Frankom nasmiali na jeho stručnom životopise. Do agrárnej strany sa prihlásil preto, lebo vo Švehlovej koleji, v ktorej býval počas štúdia v Prahe, mohli žiť len študenti organizovaní v agrárnej strane.

Do gardy vstúpil z existenčných dôvodov. Bol však iba matrikovým členom, na dôkaz čoho uviedol, že neplatil členské príspevky. Popravde bol vždy presvedčeným demokratom a obdivovateľom sovietov, štvavé články písal, aby tieto sympatie zakryl a aby mohol byť užitočný v protifašistickom boji.

Len zhluk nepriaznivých okolností mu zabránil stáť počas povstania bok po boku s hrdinským ľudom proti fašistickým beštiám, vrahom, krvavým okupantom. O jeho postoji napokon svedčí fakt, že neudal fašistom redaktora, o ktorom vedel, že má spojenie s ilegalitou. A pokiaľ ide o jeho písanie? Z rozboru štýlu sa dá na prvý pohľad uhádnuť, že chcel diskreditovať fašizmus, náročky písal nepravdy a používal hrubé, mrzké výrazy, aby sa slušní ľudia odvracali od vtedajších mocipánov.

Žiaľ, po porážke fašizmu nenašiel správnu cestu. Na čas podľahol pseudodemokratickým heslám zapredaneckej buržoázie. Až slávne víťazstvo robotníckej triedy mu otvorilo oči a ukázalo jedinú správnu cestu...

A dolu, pod podpisom, ešte ten šikovník pripísal:

„Je pravda, že som napísal Ódu na Hitlera, ale vtedy som bol opitý, nikdy som báseň nechcel uverejniť, ako sa predsa len proti mojej vôli dostala do novín, je mi záhadou... hlboko ľutujem a hanbím sa za tento čin..."

Nový vládca kraja krútil hlavou.

„Ako je to možné? Čo sú súdruhovia hluchí, slepí? Ako ho mohli trpieť, čo i len hodinu na takom poste?"

Vzápätí rozhodol:

„Kameňolom! Nič inšie neprichádza do úvahy! Robiť má, robiť musí, ale v kameňolome!"

Muklík sa rýchlo odpratal z Frankovej blízkosti. Keď sa Frank vracal nazad do smútočnej siene, nevdojak sa pozrel mŕtvemu na tvár. Najradšej by bol vykríkol: Vieš, kto stál pri tebe čestnú stráž? Muklík! Muklík, ktorý nebol dlho v kameňolome a ktorého si sám

prijal za prednostu tlačového odboru svojej kancelárie. Bol si hluchý! Ako si ho mohol prijať?

Ale Frank sa nemusel pýtať, poznal aj odpoveď. Keď sa zosnulý stal šéfom kabinetu, usporiadal veľký banket. Frank tam mal službu. Bolo to ich prvé stretnutie po dlhých mesiacoch. Frank sa s ním už vnútorne celkom rozišiel. Ale nemohol neprijať podávanú ruku.

„Navštív ma niekedy v kancelárii..." pozval ho nový Veľký muž. Frank sa vyhováral, zhon, prepracovanosť, tie večné cesty... niekedy, iste, niekedy by mohol prísť...

„Som tu obklopený samými doktorskými titulmi. Usmievajú sa na mňa, boja sa ma, ale v skutočnosti ma nenávidia. Našinec bez škôl im smrdí. Na nikoho sa nemôžem spoľahnúť, o každej maličkosti musím rozhodovať sám. Ale to zmením! Zmením to!" ponosoval sa šéf kabinetu. Potom povedal priamo, čo chce.

„Tam v kraji sme boli dobrá partia, mal som spolupracovníkov, na ktorých som sa mohol spoľahnúť. Túto svoloč doktorskú vyhádžem. Nahradím ju ľuďmi z kraja, ktorých poznám. Len nemám nikoho na miesto šéfa tlačového odboru..."

Veľký muž sa odmlčal a skúmavo sa pozrel na Franka.

„Myslel som pritom na teba..." doložil, keď sa Frank robil nechápavým. Franka ponuka veľmi prekvapila. Bleskurýchle uvažoval, čo by mohla v jeho živote znamenať. Ale potom si na čosi spomenul.

„Vieš," odpovedal opatrne, aby to nebolo ani odmietnutie, ani súhlas, „nie som sedavý typ. Som fotoreportér. To viem robiť. Na to stačím. Nechcel by som robiť niečo, na čo nestačím. Musel by som si to rozmyslieť."

Bola to predsa len lákavá ponuka.

„Rozmysli si, porozmýšľaj. Dám ti trojnásobný plat. Dám ti aj viac. Nebudem sa veľmi starať o sadzobník..."

Frank nepochopil hneď, čo tým chcel povedať. Keď mu svitlo, očervenel. Teda kúpiť si ho chce? Chce si takýmto spôsobom vykúpiť jeho mlčanie? Možno ľutuje, že ho nedal hneď vtedy zavrieť. Teraz to už nemôže urobiť, tak chce svoju chybu napraviť inak. Chce si ho kúpiť...

Frankov reportérsky plat bol, pravda, biedny. Ale toto nebola čistá ponuka, zapáchala kadečím. Zdržal sa, aby nevychrlil, čo si o tom myslí. Odmietne, ale odmietne tak, aby ho to nestálo aj reportérsku existenciu.

„Rozmyslím si to..." odpovedal vyhýbavo.

Ten druhý v tom videl súhlas. Také povinné okúňanie.

„Tak príď," povedal natešene, „určite sa dohodneme."

Frank neprišiel. To bolo najlepšie východisko, neprísť vôbec. A tomu dlho trvalo, kým našiel tlačového prednostu.

Jedného dňa zvolal Veľký muž k sebe šéfredaktorov novín a časopisov. Franka poslal riaditeľ zachytiť tú historickú chvíľu, ktorá sa mala stať medzníkom v stykoch vedenia a tlače.

Frank takmer zdrevenel, keď vošiel dnu. Za vrchstolom sedel pri Veľkom mužovi – Muklík.

„To predsa nie je možné..." zašepkal Frank najbližšiemu redaktorovi. Ten sa naňho súcitne usmial. Čo ty, potrimiskár, vieš, čo je možné a čo nie... Veľký muž sa tváril, akoby Franka ani nebolo. Vstal, začal rečniť o perspektívach vývoja, o ohromných, inšpiratívnych a organizátorských úlohách našej siedmej veľmoci, tlače, o zodpovednosti novinárov a o nevyhnutnosti prehĺbiť styk denníkov a týždenníkov s jeho úradom, aby mali noviny naporúdzi informácie priamo od zdroja.

„Takéto porady budeme zvolávať každý mesiac, súdruhovia. Môj prednosta tlačového odboru, súdruh Muklík, vás bude na nich informovať o všetkých aktuálnych otázkach nášho vývoja, o úlohách, ktoré stoja pred nami v našom spoločnom, krásnom úsilí pri pretváraní ľudskej spoločnosti..."

Muklík sa díval na zarazené tváre zhromaždených novinárov s víťazným uspokojením. Kdeže Muklík, ten sa nestratí, vyhodíš ho komínom, vráti sa späť cez splachovaciu rúru.

„Kde toho nabral..." počul Frank vydýchnuť. Muklíka poznali všetci. Frank okrem všeobecných rozpakov mal ešte iný, dosť hlúpy pocit. Vie, kde ho vyhrabal, aj prečo. Chcel Frankovi ukázať, že sa bez neho zaobíde. Nuž, ukázal.

Od toho času sa štátnikov slovník zmenil. Zvulgárnel, bol radikálnejší. Kedysi býval skvelým tribúnom, na verejných zhromaždeniach vedel ľuďom vysvetľovať priamym a zrozumiteľným spôsobom aj najzložitejšie politické a svetonázorové otázky. Vedel rozpáliť, nahnevať, povzbudiť k činom. Pravda, to bolo kedysi, hoci nie tak veľmi dávno. Od tých čias sa štátnikov spôsob styku s ľudom zmenil. Z tribún odznievali zdĺhavé, nudné, suchopárne, vopred napísané prejavy. Štátnik vedel skvele rečniť, ale písať nevedel. Napísať stránku bolo preňho utrpením. Možno preto nenávidel novinárov a literátov. V prednese písaných prejavov a referátov sa jeho

rečnícky talent časom stratil, keď rečnil, znelo to ako monotónne hučanie, ktoré nemá zmysel, ktoré len uspáva. Pravda, vtedy sa bez papiera neopovážil prehovoriť nikde nikto. Na schôdzach vystupovali ľudia s napísanými trojminútovými diskusnými príspevkami. Papier bol zárukou vedeckosti, premyslenosti, presných formulácií. A nudy.

Nie z trucu. Nie preto vzal k sebe Muklíka, aby ukázal Frankovi, že sa bez neho zaobíde. Nevedel písať. A niekto to musel robiť zaňho. Muklík bol ochotný robiť čokoľvek. Netrvalo dlho a posmieval sa v novinárskom klube svojmu šéfovi. Vystatoval sa, že mu píše prejavy.

Jedného dňa, opitý, vykrikoval na celý klub:

„Chce vydať spisy! Požiadal ma, aby som zredigoval jeho prejavy! Jeho prejavy... všetky som písal ja! Ale vyjdú pod jeho menom a vo vysokom náklade. Honorár zhrabne on..."

Frank tomu nechcel veriť. Ale prejavy vyšli. Vyšli, len v regáloch knižných obchodov sa neobjavili. Galovič ich dal stiahnuť a zošrotovať. Pre politické chyby.

Frank má jeden výtlačok doma. Galovič, ktorý upozorňoval na politické omyly, chyby a úchylky v spisoch, vysoko knihu precenil. Nič podobné v nej nebolo. Bola to len zlátanina vtedy bežných bezduchých fráz.

To sa však už štátnikova kariéra začínala chýliť ku koncu. Krátko nato vydala tlačová kancelária dôvernú správu všetkým redakciám, že sa jeho meno a fotografie nemajú v novinách objavovať.

Frank nechcel veriť ušiam, keď sa dopočul, že štátnik obvinil z politických chýb a úchyliek v svojich spisoch tlačového prednostu Muklíka. Ale je ešte niečo nemožné?

Muklík dobre pochopil, prečo ho Frank s takou horlivosťou fotografuje pri katafalku s mŕtvym. Ale ktovie, možno z toho vykorčuľuje sám jediný, možno vymenia všetkých členov kabinetu, všetkých prednostov odborov, a Muklík zostane. Pokiaľ ide o Muklíka, to Frank dávno vie, sú možné aj tie najfantastickejšie prekvapenia...

11

Popoludní Frank urobil – odhliadnuc od Muklíka – len niekoľko povinných záberov, skôr len na dôkaz pre redakciu, že bol na mieste. Zastavil sa v redakcii, odovzdal na vyvolanie dva filmy. Pred vývesnými skriňami redakcie, umiestnenými na priečelí budovy, sa tiesnili skupinky ľudí. Frank už ten záujem pozná. Zábery z tribún, sprievodov, pohrebov vždy majú svoje obecenstvo. Nestoja, neprezerajú tie obrázky z piety k mŕtvemu. Na fotografiách bývajú dobre rozoznateľné tváre. Možno ja, možno niekto známy... Zajtra neprestane vo foto oddelení zvoniť telefón. Sekretárku obľahnú záujemci o fotografie.

Je asi prastarou túžbou človeka vidieť svoju podobu zvečnenú na fotografii, na olejovom obraze, na filmovom plátne, a pre Franka, ktorý tie zvečnenia vyrába, je to nepochopiteľná túžba. Len vo veľmi málo rodinách chýba rodinný album. Tí, o ktorých sa píše, si vystrihujú a nalepujú novinové články o sebe do kompletnej zbierky. Pre publicitu je človek ochotný urobiť čokoľvek. Aj zločin.

Frank s tým má už veľa skúseností a zväčša smiešnych zážitkov. Tu mu pchá ktosi stokorunáčku do vrecka, aby ho zachytil v blízkosti niektorého zo slávnych. Tu prídu za ním dvaja mladí. Po počiatočných rozpakoch mu povedia, čo chcú. Chcú, aby šiel s nimi do ich bytu. Aby ich vyfotografoval pri súloži. Frank sa bráni. To je zakázané.

„Nikto sa to nikdy nedozvie. Sme manželia. Dobre vám to zaplatíme."

Frank odmieta. Nechce. Keď sú manželia, načo im je taká séria snímok? Chcú vedieť, ako pritom vyzerajú. Zhora, zboku, zdola.

„Namontujte si ku gauču zrkadlá..."

To už urobili. Ale to rozptyľuje, to nie je to pravé. A chceli by si obrázky zachovať pre neskoršie časy.

„A nebojíte sa, že by také obrázky mohol niekto zneužiť? Za to sa dobre platí."

Toho sa nebáli. Mali všetko podrobne premyslené. On by šiel s Frankom do tmavej komory, aby bol pri vyvolávaní filmu. Z každého negatívu by urobili jednu zväčšeninu. Potom by film spolu spálili.

Mladá, pekná žena sa predsa len pri Frankovom skúmavom pohľade začervenala.

„Viete..." povedala v rozpakoch, „máme sa radi, a ja by som chcela vedieť, ako vyzerá. Ja mám vždy zavreté oči."

Frank dlho bojoval sám so sebou, kým odmietol. A odmietol z dôvodu, ktorý im nepovedal. Čo bude s obrázkami, keď sa rozvedú? A rozvedú sa. Ľudia, ktorí už v takom mladom manželstve vymýšľajú podobné zvláštnosti, dlho spolu nevydržia.

Frank si ešte dlho potom predstavoval tú scénu. Dvaja na gauči, osvetlení zo všetkých strán reflektormi, a tretí, ktorý sa na to díva, chodí okolo, kľaká si k nim, skláňa sa nad nimi a cvaká snímky. A tí dvaja si myslia, že fotograf nie je človek?

Frank má doma – ktorý fotograf nemá? – bohatú kolekciu ženských aktov. Zo skúsenosti vie, že sotva existuje pekná mladá žena, majúca všetko všade v poriadku, ktorá by sa nedala prehovoriť. Väčšinu z tých, ktoré fotografoval v Evinom rúchu, nemusel prehovárať, a sú medzi nimi aj také, ktoré ho o to požiadali samy. Potiaľ je všetko v poriadku. Frank má vycvičený a zostrený zmysel pre línie a tvary, farby, svetlá a tiene. To už patrí k remeslu. Frank pokladá ženské telo za nádheru všetkých nádher, za najdokonalejší výplod prírody. Frank vie, že čistá nahota je menej dráždivá ako nejakým doplnkom zdôraznená polo či štvrť nahota. Ale to je niečo celkom iné. Frank, nech akokoľvek o tom rozmýšľal, nevedel si predstaviť, že by sa mohol milovať so ženou v prítomnosti niekoho tretieho, kto sa na nich díva. Dá sa to vôbec? Iste, dá sa, robievajú to, Frank vie o takých žúroch, ale pri nich vždy a v každom prípade ide o čosi inšie, je to istá forma exhibicionizmu, ten je dráždivým zážitkom, nie samotná súlož. Ale tí dvaja mladí chceli čosi inšie, chceli postihnúť nepostihnuteľné. No ktovie, možno o pár desaťročí budú podobné snímky visieť nad manželskými posteľami namiesto dnešných sobášnych, ak ešte vôbec budú existovať manželské postele.

Manželské postele... Frank vie o jednej, nad ktorou visí čudný obraz. Ohromná kolorovaná fotografia toho mŕtveho, ako dvíha na tribúnu trojročného chlapca, ktorého mu podáva šťastný, rozžiarený rodič. Otec decka, čašník z veľkej reštaurácie, pribehol na druhý deň za Frankom. Vytiahol ho k vývesnej skrinke pred budovu.

„Vy ste robili ten obrázok?"

Frank sa priznal.

„Chcem ho! Nech stojí, čo stojí, musím ho mať."

Frank ho poslal za sekretárkou, nech sa s ňou dohodne.

„Nie! Nie tak. Ja chcem veľkú fotografiu, najväčšiu, aká sa dá z negatívu zväčšiť. Kolorovanú."

„Ja nekolorujem..." namietol Frank.

„To nič. Mám známeho maliara, ten mi ju vykoloruje."

„Čo chcete s takou ohromnou fotografiou robiť? Nestačila by vám trinásťkrát osemnásť do rodinného albumu?"

„Chcem takú veľkú. Chcem ju mať nad posteľou."

„V spálni?"

„Postele sú v spálni..."

Frank mu urobil obrovskú zväčšeninu, štyridsaťkrát šesťdesiat. Tým sa to neskončilo. Mesiac nato ho čašník pozval do svojho bytu.

„Musíte sa pozrieť..."

Frank šiel, pozrel sa, videl. Pripadalo mu to veľmi smiešne. Ale je to také smiešne? O čo smiešnejšie ako tie tisíce olejotlačí nad tisícmi iných manželských postelí? Anjel strážny sprevádza nevinné dieťa cez úzku lavičku nad priepasťou. Kristus plače nad skazou Jeruzalema. Vojvodca na koni si po vyhratej bitke prezerá bojisko. Je priam neuveriteľné, čo všetko sú si ľudia schopní zavesiť nad manželské postele.

Frank sa díva do tvárí občanov, defilujúcich okolo katafalku. Ani uspokojenie ani smútok. Možno trochu zvedavosti. Vo fabrike ich vybrali do oficiálnej delegácie, ktorá sa má rozlúčiť s mŕtvym. Tak sú tu, lúčia sa. Bez účasti. Bez záujmu. Nikto ho nemal rád. Nikto ho neželie.

Nikto? Možno sa v jednom dome práve jeden čašník díva na obraz na stene. Možno mu je ľúto, že zomrel. Čo teraz s tou drahou, ohromnou, tak krásne kolorovanou fotografiou v masívnom pozlátenom ráme? K mŕtvemu má celkom iný vzťah ako tí, čo tu chodia okolo. Preňho je zosnulý najväčšou osobnosťou, s ktorou sa dostal do styku. A tá osobnosť, ten veľký a slávny, nesmrteľný, drží na rukách jeho syna. Syna obyčajného, drobného človeka, čašníka! Počul o ňom kadečo, čašníci počujú veľa, ale to je len závisť, klebety, táraniny, ohováračky! Ten mŕtvy je veľký, dobrý, veď drží na rukách jeho syna. Mal rád deti. Kto má rád deti, nemôže byť zlý...

Ale čo teraz s obrázkom, keď štátnik zomrel? Paľko medzitým podrástol , nemôže ho vložiť do rúk inému štátnikovi na tribúne.

Pred niekoľkými mesiacmi odstraňovali z úradných miestností štátnikov portrét. Nikto to neprikázal. Ľudia vedia niektoré veci vycítiť. O ďalších pár mesiacov nebude visieť nikde. Aj tie oleje sníme vdova zo steny a uloží ich v pivnici alebo v nejakej komore. Ale jeho podoba nezmizne celkom zo sveta. Zachová sa ešte dlho nad jednou manželskou posteľou. To ešte potrvá, kým sa istý mladý muž, dedič malého rodinného domca, rozhodne pre bytovú generálku a namiesto tej smiešnej a nepeknej fotografie, na ktorej je on sám, trojročný, s akýmsi neznámym človekom, zavesí na stenu reprodukciu Modiglianiho aktu alebo nejaký originál najnovšieho umeleckého smeru.

Inak je ten mŕtvy sám. Frank chápe ľahostajnosť, s akou ľudia prijali správu o jeho smrti. Nesedávali s ním niekoľko rokov v tej istej školskej lavici, nedelili sa s ním o poslednú cigaretu, aj Frankovi sa to vidí už veľmi dávno, kdesi v neskutočne. Bolo to vôbec? Nenahovára si Frank niečo? Neštylizuje, neidealizuje si tým vlastnú minulosť? Bol ten mŕtvy taký, ako ho Frank videl? Ako potom, ak býval taký, mohol takto skončiť? Kam sa podeli vlastnosti, ktoré na ňom Frank tak obdivoval a ktoré mu, pravdu-povediac, aj trochu závidel? Priamosť, odvaha k činu, chuť riskovať, hravý hazard, vyrovnaná fyzická i duševná sila, cieľavedomosť, skromnosť...

Iste, vždy chcel vyniknúť nad inými, vždy chcel byť prvý na čele. Ale keď iní – Franka nezaujíma, z akých dôvodov – spoznali jeho výnimočnosť, umožnili mu vyniknúť a urobili ho prvým, prestal byť výnimočným a vynikajúcim a prvým, potlačil v sebe práve tie vlastnosti, ktoré ho vyniesli nahor. Dosiahol, po čom zrejme roky túžil, i keď to nedal na sebe spoznať. Sústredil vo svojich rukách moc. Ale moc nevyužíval. Len ju zneužíval na zabezpečenie ešte väčšej moci. Nestala sa v jeho rukách prostriedkom, stala sa cieľom všetkého jeho snaženia.

Kedy sa to začalo? Kedy premenil kdesi hlboko v sebe my na ja? Bolo to v ňom, alebo ho tak sformovali a skazili nové okolnosti? A čo z toho mal? Aké šťastie mu prinieslo jeho postavenie?

Bolo to krátko pred vypuknutím zhubnej choroby. Štátnik dával večeru pre zahraničných hostí. Stál pri dverách salónu a každému podával ruku. Frankovi aj to podávanie rúk prichodilo vždy

smiešne. Načo podávať ruku členom kabinetu, s ktorými sa pred polhodinou rozišiel?

Frank sa chcel nepozorovane prešmyknúť okolo neho. Necítil sa tu dobre. Bude pobehovať, cvakať, fotografovať ho s hosťami, ale v novinách bude fotografia, ako sa Galovič objíma s vedúcim cudzej delegácie.

Štátnik bol nezdravo bledý, ustatý. Možno už v ňom hlodala choroba, o ktorej ešte nevedel? Bol neistý, v poslednom čase cítil, že čosi nie je v poriadku, aj jeho najbližší sa k nemu správali akosi inak. Keď podával prichádzajúcemu Frankovi ruku, skúmavo sa mu zadíval do očí.

„Aj ty si ma zradil...“ povedal trpko.

Frank mal už-už mal na jazyku podráždenú poznámku: Nikto ťa nezradil, len ty sám, ale včas ju zadržal v hrdle. Načo? „Vytvorili sme nedýchateľné ovzdušie nedôvery. Nikto nikomu neverí. Každý je sám.“

Frank si pomyslel: Neskoro si na to prišiel. Ale keď si na to predsa len prišiel, možno, že nie je celkom neskoro.

„Už niet priateľov...“ pokračoval ten druhý v meditovaní.

Frank sa zdržal aj tentoraz. Mohol mu, pravdaže, pripomenúť jeho vlastné slová o priateľstve v politike.

Vtedy ho Frank videl posledný raz. Krátko nato sa dozvedel, že je chorý, že leží na separátnom oddelení nemocnice pre prominentov. Uvažoval, či ho má navštíviť. Vyšlo mu, že nie. Keď raz tadiaľ išiel, stretol štátnikovho osobného strážcu. Poznali sa dlho, bol to stále ten istý, čo kedysi zanedbal svoju povinnosť tým, že si vo fičiacom aute na chvíľu zdriemol. Ten si jeho prítomnosť v tých miestach falošne vysvetlil.

„Ideš ta?“ opýtal sa. Frank pokrútil hlavou. Pištoľník zastal.

„Nuž. Je to bieda. Leží po celé dni sám. Nikto ho nepríde navštíviť. Žena sa len telefonicky každé ráno opýta, ako sa má. Asi je rada, keď počuje, že horšie.“

„Čo mu je?“

„Čosi zlé. S krvou. Ale možno je tak lepšie...“

Nemusel dopovedať. Frank pochopil.

„A ty?“

„Čo ja? Aj ten po ňom bude potrebovať tiene. Len sa povráva, že nás zrušia.“

„Bavilo ťa to vôbec?“

„Nuž... keď ja nič inšie robiť neviem... a nebol to zlý život. V neprestajnom zhone, ale mne sa to páčilo. Tak nezájdeš? Potešil by sa.“

Frank pokrútil hlavou. Nezájde.

Trochu ho prekvapilo, čo počul z úst muža, ktorý sám seba nazval tieňom.

„Všetci ho zradili.“

A tentoraz Frank vyslovil, čo nepovedal tomu mŕtvemu pri poslednom stretnutí.

„Zradil sám seba.“

A ešte väčšmi ho prekvapilo, keď pištoľník povedal s povzdychom:

„Veru... ja viem...“

Hľa, ani tí nie sú celkom zo železa, aj oni čosi cítia, čosi vidia, o čomsi rozmýšľajú, čosi vedia. Muklík dnes na čestnej stráži iste myslel na celkom iné veci.

12

Franka privítala žena s tým, že kúpila lístky do kina. Divadlá a kiná hrali. V divadle len na tri dni zmenili program na vážnejší. Zomrel štátnik, ale národný smútok nevyhlásili.

Frankovi bolo ľúto odmietnuť. Dávnejšie už spolu nikde neboli. Ale ešte čosi mal, čosi, čo si na ceste domov zaumienil vykonať.

„Inokedy, Pavlínka. Dnes ešte mám robotu."

„Nikdy nemáš pre mňa čas..." vyčítala mu.

Pritisol ju k sebe. Vždy sa upokojila, keď ju pritisol k sebe. Má pravdu, zanedbáva ju, a nie vždy z nutnosti. Aj tak jej povedal len to, čo hovorieval vždy: Vzala si si reportéra.

Len veľa nepi... prosili ho jej oči, keď sa zdvihol, že pôjde.

Dom našiel skoro. Stará búda na spadnutie. Nemali zvonček, musel na dvere zabúchať päsťou.

Otvorila mu Margita.

„Servus, Gitka..." pozdravil ju, akoby sa boli posledný raz videli včera.

Bola rada, že prišiel. Povedala mu to.

„To je pekné od teba."

„Nevedel som, že tu bývate. Bol by som prišiel už prv." Načo klamem? pokarhal sa v duchu. „Prišiel som preto, že zomrel. Za jeho života nemalo význam chodiť."

Byt páchol asfaltom a plesňou, hoci to sú dva zápachy, ktoré k sebe zvyčajne nepatria. Margita zbadala, ako vtiahol nosom do seba vzduch.

„Byty... veď vieš, ako je to..." povzdychla si. A aby ju zle nepochopil, vzápätí doložila:

„Od neho by som nebola nič chcela. Ani Martin, po tom, ako sa k nemu zachoval."

Posadila Franka za stôl v kuchyni, v ktorej zrejme bývala. Čosi starodávne ho ovialo, spomienka na kuchyne v malom meste, kde spolu rástli. Na tie čisté, vždy vydrhnuté kuchyne s vyšívanými holandskými mlynmi či vyšívanými poučeniami: Bárs aký milý hosť, za tri dni úplne dosť... Keď môj milý bude píjať vodu, nebudem oplakávať dievčenskú slobodu...

Margita sa nezmenila. Tú nezmení nič, je stále, ako bývala. Spoľahlivá, pevná, jednoduchá. Azda preto ju nechal. Nebola dosť reprezentatívnym doplnkom jeho kariéry.

Z vedľajšej izby vyšiel Martin s mladou ženou.

„Prišiel som prv, ako si sa nazdal..."

Margita sa zrazu rozplakala.

„Čo zase plačeš, mama?" karhal ju syn. „Neplač. Už dva dni stále plače..."

Ech, ty hranáč, čože to hráš pred Frankom za komédiu! Mladá žena sa taktne vzdialila. Nechcela prekážať. Frank postavil na stôl fľašu vodky, ktorú kúpil cestou.

„Dúfam, že nepohrdneš, Martin?"

„Ešteže čo..." usmial sa asfaltér.

Sedeli, rozprávali sa o všetkom možnom, len aby nemuseli začať o tom jedinom, na čo všetci traja mysleli. Martin o chvíľu odišiel spať, asfaltéri zavčasu vstávajú. Frank ešte ostal, posedel s Margitou do polnoci. Pospomínali všetko možné, čo spolu zažili. Len toho mŕtveho nie. Až keď sa Frank lúčil, povedala Margita:

„Ani mu nemal kto oči zatlačiť. Všetkých od seba odohnal. Ani ja nemôžem naňho v dobrom myslieť. Nie kvôli sebe. To je dávno preč a to som mu ani nezazlievala. Nemôžeš udržať muža, keď sa spochabie. Ale vlastného syna vyhnať z domu ako prašivého psa..."

„Martinovi sa nemohlo nič lepšie stať, Gitka. Má iné jadro, nebol na taký život. Dôležité je, že našiel sám seba. A teba. Kedysi ti ho vzal, ale teraz je tvojím synom. Dnes večer bolo dobre vidieť vás tak pospolu. Po celý deň som počúval len samé mrchavé veci."

„Povedz, čo sa to len s nami všetkými porobilo? Bol by si si niekedy pomyslel, že to bude mať takýto koniec?"

„Nebol. Ale to robí moc, Gitka. Našla nás nepripravených, nevedeli sme a ešte sme sa nenaučili, ako s ňou zaobchádzať."

„Ja som nevedela tak žiť, ako odo mňa žiadal. Vždy som sa ostýchala. Načo by mi bola bývala slúžka? Ako sa to zhodovalo s tým, za čo sme sa bili? Nechcela som nič, čo nemohli mať aj iní. Videlo sa mi vždy, že čosi zrádzam. Veď čím sme sa odlišovali od bývalých pánov? Mali sme hojnosť, a iní žili z prídelov. Nevedela som sa dívať ľuďom do očí, vždy sa mi videlo, že mi čosi vyčítajú. Keď prišiel s rozvodom, veľmi to bolelo, ale teraz som rada. Toto je starý dom, práchnivý, plesnivý, ale cítim sa tu lepšie."

„Bola si?“

„Nie. Ani nepôjdem. Pre mňa zomrel už dávno. Možno som ho mala kedysi priveľmi rada, aby som ho mohla vidieť, aký v skutočnosti bol. Ten, čo odo mňa odišiel, to už nebol on, ale cudzí človek.“

Frank si spomenul, ako mu ten mŕtvy poslal moták, keď ho prepúšťali z väzenia:

„Opatruj Margitku. postaraj sa, aby jej nič nechýbalo. A nech mi dáva pozor na syna. Ten už bude žiť krajšie...“

Vtedy myslel na budúcnosť syna, ktorého ešte nevidel. Keď sa Martin narodil, bol vo väzení. Margitu k nemu na návštevu nepustili ani s deckom. A keď aj jeho pustili a obidvaja sa spolu zberali do hôr, povedal Margite:

„Teraz budeme biť my ich. Ty chráň syna. Aj to je boj, chrániť synov. Načo by sme inak bojovali?“

Tak ju odbil, keď chcela ísť s nimi. Ženy tam nebudú nič platné, povedal jej, vojna je vec chlapov. Podvolila sa. Vždy sa mu podvolila. Vtedy sa mu každý vo všetkom podvolil. Boli tam v horách ženy a boli veľmi osožné. Vydržali všetko, vydržali neraz viac ako tvrdí chlapi.

Dnes je ten mŕtvy pre obidvoch cudzí, ako je cudzí každému. Ale Frank s Margitou ho poznali aj iného. Boj bol od malička jeho údelom. Zúfalí četníci, ktorí si s ním nevedeli dať rady, ho neraz zmlátili do bezvedomia. Opatrní meštiaci v malom meste sa ho báli. Vycítili, že ak má hroziaca revolúcia také pevné zálohy, nie je utopistickým snom, ale nástojčivo búcha na dvere dejín.

Viedol štrajky. Poburoval ľud na námestí. Chceli ho kúpiť, umlčať, diskreditovať. Nenávideli ho, ale museli ho rešpektovať. Bol všade, kde sa žiadalo chlapov. Keď sa veľké európske vraždenie skončilo, nasadzovali ho vždy tam, kde horelo. Bol komisárom pre obnovu železníc. Bol prísediacim pri zvláštnych súdoch. Bol splnomocnencom pre výkup. Domov vtedy chodieval len kedy-tedy, na skok, funkcie zožrali všetok jeho čas.

Čo z toho mal? Čierne kruhy pod očami od nevyspatia a celú armádu nepriateľov.

Svoju novú kariéru začínal ako veliteľ revolučných milícií. Vymetal štátne úrady, riaditeľstvá, banky, vymetal reakciu, vyťahoval na svetlo dňa svinstvá, ktoré mali ostať skryté v tme. Jeho

slovník bol vtedy slovníkom vojvodcu: Útok, bitka, hlavný úder, obchvat, dobyté pozície, šance, dorúbať, rozniesť na kopytách...

Raz s ním bol Frank v kine na slávnostnej premiére jedného z troch filmov o Maximovi. Pri scéne, keď Lenin poveruje negramotného robotníka vedením cárskej banky, zaryčal Frankov priateľ nadšením. Potom sa k nej dlho vracal, vždy, keď bohoval, ako tí „červení doktori" brzdia rozlet robotníckej triedy a zabraňujú vyzdvihovaniu robotníckych kádrov do vedúcich funkcií.

Bol z tých, čo objavili nepriateľa v strane. Kadejakí úchylkári, karieristi, intelektuáli, mäkkýši, agenti sa v nej usalašili. Von s nimi, kým sa im nepodarí zničiť revolúciu.

Čistil. Čistil a čistil. Osvedčil sa. Poslali ho vyčistiť zasvinený kraj. Žiadali od neho: Buď rozhodný, pevný, tvrdý a nepodplatiteľný. A nesentimentálny. Neboj sa tvrdých činov a pamätaj, keď sa rúbe les, lietajú triesky. Za triesky ťa nikto nebude volať na zodpovednosť.

Tak rúbal. Triesky lietali. Vyrúbal kraj, povolali ho vyššie. Prerúbaval sa od spodku. Podtínal pozíciu „doktorského kabinetu", Myslel už vtedy na to, že by raz mohol stáť na čele iného, nedoktorského kabinetu, kde by sa mohol hrdiť, že ani jeden jeho spolupracovník nemá akademický titul?

Les sa, pravdaže, vytne rýchlo, ale nový dorastá veľmi pomaly. Azda bolo jeho tragédiou, že sa zrazu našiel na samom rúbanisku? Rozohnaný drevorubač nemal do čoho zaťať. Velikáni padli, už mu nijaký kmeň nezacláňal slnko. TýčiI sa nad okolím, sám velikán. Velikánov podťal. To znamená, že velikánov možno podťať. Aj jeho, velikána, možno podťať. Tam kdesi sa musel začínať jeho zlom, premena jeho osobnosti. Čo vedeli o jeho plánoch, cieľoch a poslaní tí, ktorých pomáhal odstaviť?

Usmievali sa naňho a on sa usmieval na nich, podávali si ruky, vymenili najnovšie anekdoty... srdečne sa zabávali, ale už deň nato hrmel jeho hlas o zrade, akej sa dopustil včerajší spoločník. Úsmev. Srdečné stisnutie ruky ako taktická pomôcka v triednom boji. V triednom boji? Áno, podľa neho vtedy, v triednom boji. Ale čo sa zmenilo? Stretáva sa s niekoľkými ľuďmi, usmieva sa na nich a oni sa usmievajú naňho, srdečne si pri stretnutí stískajú ruky, vymieňajú najnovšie anekdoty. Lenže teraz je on velikán a musí dobre počúvať a dobre pozorovať, skade zasviští sekera kontrarevolúcie. Komu veriť? Kto je tu ešte verný? Verný je, kto

nikdy nezakolísal. On nezakolísal nikdy, on je verný. O sebe to vie, ale o kom ešte? Veriť sa dá len verným. On bol verný. Veril len sebe. Naostatok veril už len sebe. Jediný verný, jediný, posledný velikán uprostred spleti triesok, ktoré lietali.

Ešte vo dverách povedala Margita Frankovi:

„Nebanujem nič. Bola som šťastná, to je vari najviac, čo človek môže o sebe povedať. A som rada, že ma opustil. Nebola by som sa mohla dívať, ako mi pred očami upadá. To už bol úpadok, keď si začal s tou odfarbenou. Urobila som proti tomu všetko, čo sa dalo. Ale on vždy presadil svoje..."

13

Frank vyšiel do mrazivej noci. Musel kráčať opatrne, na stromoch primŕzala hmla, na chodníkoch sa vytvorila zrkadlová šmykľavá námraza. Frank mal plnú hlavu stretnutia s Margitou. Nechcelo sa mu spať. Keď prechádzal okolo vinárne, zišlo mu na um, že tam už dávno nebol. Vrátil sa. Možno ešte stojí za pultom Licka?

Licka ešte stála za pultom. Vináreň od tých čias, čo v nej bol posledný raz, spustla, ošumela. Vináreň bývala kedysi exkluzívna. Aj Licka bývala exkluzívna. Veci starnú, opotrebúvajú sa, aj ľudia. Poťahy v boxoch boli premastené, predraté, na povale vytvorila presakujúca voda špinavožltú maľbu podľa zákonov abstrakcionizmu. Od čoho a aké fľaky má na svojom kedysi bielom tele Licka?

Frank nešiel hneď k pultu. Ostal stáť uprostred miestnosti a obzrel sa po vinárni. Poloprázdna. Pár prostitútok, ktoré dnes asi márne čakajú na tučného chrena. V kúte sedel mladík v koženej bunde a stískal akési neveľmi vábne dievča. Cigáni boli tí istí, ale za tie roky, čo tu nebol, veľmi ostarli.

Dlhú bočnú stenu krášlila kedysi nádherná dekorácia, olejová maľba ohromných rozmerov. Belasé more. Biely Manhattan. Tak sa bar kedysi volal. Socha slobody, ku ktorej sa blíži veľký luxusný parník. Na parníku do hneda ohorený muž ušľachtilých čŕt zvádza krásnu dámu. Len farby na to monumentálne dielo museli stáť státisíce.

Nemilosrdný čas nahlodal aj toto superdielo. V začmudenom prostredí belasé more spopolavelo, biely Manhattan ožltol, spustol, ako pustnú domy v meste. Na viacerých miestach odpadla omietka. Večernú toaletu krásnej dámy a bielu košeľu krásavca pošpinil akýsi zúrivec, ktorý o ne rozbil pohár s červeným vínom.

Kedysi exkluzívny podnik prešiel zo súkromných rúk do komunálnych. Na čas z neho urobili sklad elektromateriálu. Neskoršie aj komunálnym otcom svitlo, že revolúcia nemusí znamenať všetkému koniec, že život vlastne beží ďalej a že víno a pálenka sú dobrou akumuláciou. Bar Manhattan premenili na vináreň Duklu. Otcom komunálneho pohostinstva narobila výzdoba vinárne ťažkú hlavu. Čo s ňou? Taká krásna maľba, také umenie, ale je to perfídny Manhattan, symbol všetkého zla na svete. Ktosi navrhol,

aby na sochu slobody dali primaľovať obeseného černocha, ale to sa ostatným zdalo predsa len priveľa. Ale čo s tým? Rozhodli sa, umenie-neumenie, maľba musí dolu. Napokon, more by mohlo zostať, aj loď, na lodi by stačilo premaľovať zástavu, zvodcu na lodi obliecť do montérok a krásnu dámu do kroja... čosi s tým museli urobiť, ale nová maľba neprichádzala vôbec do úvahy, za roztancované bosé devy na orosenej lúke dnešní maliari pýtajú obrovské sumy. Podľa plochy. A toto je obrovská plocha.

Potom ktosi dostal šťastný nápad, ako tú krásnu maľbu, to umenie, zachrániť. Nielen zachrániť, ešte aj agitačne využiť! V deň, keď otvárali vináreň, na modrej ploche mierne zvlneného mora sa zaskvel nápis:

„Šmelinári v tomto bare snívali sny o doláre."

Tak zachránili Manhattan. Tak pripomenuli každému, kto sem vstúpil, že prv sem chodili celkom iní hostia a že až víťazstvo pracujúcich otvorilo tabu brány do týchto priestorov každému.

Frank s poľutovaním zistil, že nápis tam už nie je. Ktovie, ako dlho potrvá, kým premenujú vináreň Duklu na bar Manhattan? A pretože sa už nutne žiada renovácia, možno obnovia aj tú maľbu, aby sa zaskvela v krásnych, čistých farbách. Maľbu, pravdaže, môžu obnoviť. Licku nie. Frank sem chodieval kvôli Licke. Licku neobnoví nikto.

Licka ešte stále stojí za pultom. Jej kedysi svieže líca sa potiahli sivou, nezdravou farbou. Farba povolania. Pod bradou jej narástli tukové faldy, kedysi obdivované okrúhle boky sa zdeformovali. Keď odchádzala za plentu do kuchyne, Frank si všimol, že má na nohách kŕčové žily. Prestála tu tisíce nocí.

Ani fialkové oči už neboli také fialkové. Len vlasy, čierne, havranie vlasy ostali, aké boli. Možno si ich farbí, ale aspoň nie na blond. A ešte čosi ostalo...

„Máte to ešte stále krásne, Licka..."

Usmiala sa ako vždy, keď si Frank sadol k pultu a lačno sa jej díval na vyčnievajúcu hruď. Vždy sa zastrájal, že jej ju raz odkryje.

Usmiala sa. „Ste stále ten starý lichotník... ale ani to už nie je ono. Bez drôtov, no škoda hovoriť... Dáte si ako vždy?"

„Ako vždy. Len mi dajte do vodky pol citróna."

„Cha, citrón. Aj vy starnete."

„Čože ja. Horšie, že vy."

„Pri tomto živote..."

Aká bývala krásna... pomyslel si Frank. Mala to, čomu sa hovorí diabol v tele. Stala sa atrakciou nočného mesta. Chodili za ňou celé procesie, sochári, básnici, dôstojníci, pili pri pulte rum a hltali očami Lickine oči, Lickine tvary, Lickine vlasy. Aj Frank. Držalo ho to dlhý čas. Bol by kvôli nej urobil všetko. Raz jej to povedal.

„Ste milý..." usmiala sa, „ale to nejde. Som takto spokojná. Ja nerada náhradky ani polovičatosť."

Frank sa nevzdával. Vytrvale jej dvoril. Chodil ako námesačník. V najnemožnejších chvíľach ho prepadala predstava, ako ju vyzlieka. Prirovnával ju k ženám, ktoré poznal a ktoré stretával. Nijaká popri nej neobstála. Jej odporovanie ho privádzalo na pokraj zúfalstva. Povedal jej to.

„Chudáčik..." pohladkala mu ruku. „Keby mal váš život závisieť od toho, či sa so mnou vyspíte, nechcem vás mať na svedomí."

Franka sa veľmi dotklo, že sa mu vysmieva. Odišiel rozhodnutý nikdy viac ju nevidieť. To sa ľahko povie, keď sa niekto nazlostí. Neraz to Franka pochytilo uprostred noci, vstal, obliekol sa, zišiel do mesta, chodil pred vchodom do vinárne, čosi ho ťahalo dnu, čosi mu bránilo vojsť, nevošiel, vydržal, nevošiel, vynadal si do hoviad, Licke do kadejakých, zahráva sa s ním, švandra, s ním a so všetkými ostatnými, možno je perverzná, možno frigidná, možno lesbická, vysmieva sa mu, chce ho len pokoriť..." iste má nejakého fičúra, ktorého živí, šatí z peňazí, ktoré jej pchajú alkoholom omámení študenti, umelci, inžinieri, pasúci sa na jej vzhľade, na jej postave.

Nešiel ta. Vydržal to dlho, mesiac, možno dlhšie. A nebol by ta šiel už vôbec.

Jedného dňa mu povedal kolega: Frank, telefón. Frank vzal ľahostajne slúchadlo do ruky, ale na druhom konci drôtu bola Licka, jej hlas, jej hlas mu hovoril: Frank, príďte ku mne na whisky, ak máte čas a chuť.

Frank vyjachtal, že príde, kolegovi povedal, že má čosi súrne, vybehol, nevyšiel, vybehol na ulicu. Potom štyrikrát obišiel veľký blok, kde bývala, aby si nemyslela, že na prvé zavolanie letel za ňou ako psík. Posadila ho k sebe na široký gauč, pripili si, chytila mu ruku, povedala mu: Frank, miláčik, chýbate mi, viem, že je to trápenie, ale čo robiť, život je už taký zložitý, stále čosi zauzľuje, čosi rozuzľuje, vy ste veľmi milý, Frank, mám vás rada, nerobilo by mi nič ísť s vami do postele, nie je to nič ťažké, urobila som

to už, niekedy na tom nič nie je, einmal ist keinmal, Frank, žena môže mať za sebou sto milencov a začínať znovu ako panna, ale ja neviem náhradkovo žiť, Frank, milovať, keď to nič nedá mne ani tomu druhému, ja keď, tak celkom zhorieť, v noci, v hlbokej noci, moja koža neznáša denné svetlo, vo dne to neviem, a moje noci, moja siedma noc sviatočná... v utorok, keď máme zatvárací deň... chceli by ste to tak? Chceli? V utorok od siedmej do polnoci, keď sa musíte pobrať domov, päťdesiatdva utorkov do roka? Ja nie, ja tak neviem, a inak nemôžem, býva mi ľúto tých mužov pri pulte, vytrvale sedia, dívajú sa na mňa, hovoria mi milé veci, čakajú, hnevajú sa, keď sa musím venovať aj druhým, predstierajú, ako im chutí alkohol, ale popravde čakajú, že urobia na mňa dojem, že neodolám, že pôjdem... a o pol štvrtej príde k pultu hlavný a rezolútne vyhlási: Záverečná, páni, zatvárame... a ja potom sedím ešte hodinu-dve nad tými hlúpymi papiermi, každý gram, ktorý som už raz zapísala, musím zapísať znovu, každú dávku zvlášť, a odchádzam prázdna, ustatá, zničená o piatej, o pol šiestej domov s jedinou myšlienkou spať, vyspať sa, spať až do súdneho dňa... nedávno ma jeden z tých najvytrvalejších počkal v aute. Čo som mala robiť, vzala som ho k sebe. Len čo si ľahol, zaspal. A ja som bola veľmi rada. Zo mňa nemá nikto nič, Frank. To som vám chcela povedať."

„Ale takto nemôžete predsa žiť! Nie vy, Licka!"

„Čo inšie mi ostáva?"

„Mohli by ste..." Franka zarazil jej výsmešný pohľad. „Čo by som mohla? Nájsť si iné zamestnanie, denné, pravda? To by som mohla a vy by ste sa o mňa postarali, každý mi vždy hovorí, ako sa o mňa postará, sú takí, čo mi núkajú manželstvo, prisahajú, že k svojim ženám nič necítia, plačú, že ich manželstvo bolo omylom, chudáčikovia nepochopení, zradení svetom, niektorí to tak vedia, že by ma naozaj dohnali k ľútosti, k plaču... ale ja som to už prežila, Frank, tú veľkú jedinú, hviezdnu lásku. Koľko vydržala? Rok? Koľko vydržala tá druhá, večná, nekonečná? Pol roka? Tu na tomto gauči mi jeden prisahal: Vezmem ťa k moru, prežijeme spolu krásne týždne... viac sa neukázal, ani som nečakala, že sa ukáže, taký inžinierik, minul v tú noc celomesačný plat. Ja už poznám všetko, čo vie muž hovoriť žene, čo všetci muži hovoria všetkým ženám. Vy ste milý, Frank, mám vás rada, neviem prečo, nijako sa nelíšite od ostatných, ale s vami je mi

dobre, mrzelo ma, že ste sa nahnevali. Akosi ste mi chýbali. Tak som vás zavolala..."

Franka pochytila nezvyčajná tieseň. Ľútosť nad celým svetom. Má pravdu. Je to tak. Mohol by jej povedať: Licka, nemôžem bez vás žiť, urobím všetko, postarám sa o vás, odídem od ženy, ale to povedala ona prv, ako s tým sám mohol začať, a darmo ju bude presviedčať, že sa tým už dlhší čas vážne zaoberal, aj to už počula, aj to už od niekoho počula.

Ako z diaľky počul jej hlas: Ľahnúť si spolu nie je nič ťažké a mimoriadne, Frank, ale niekedy je možno mimoriadne a oveľa viac neľahnúť si spolu.

Frank si presadol do kresla oproti nej. Pocítil voči nej čosi nové, akúsi vrúcnosť za jej slová, za to, že nechce nič predstierať, nič skrývať, má pravdu, isteže má pravdu, Frank nepochyboval o tom, že by vedela hovoriť čosi celkom iné, šepkať vášnivé slová, vyrážať výkriky nadšenia, obdivu, extázy. Keby mu bola padla okolo hrdla a šepkala vášnivo: Milujem ťa, Frank, nemôžem žiť bez teba, bol by jej uveril, pravdaže, bol by jej uveril, ale – má pravdu.

„Lenže toto nie je život, Licka. Vy nie ste zrodená za mníšku. Máte čosi, ale to mizne a mizne. A potom?"

„Mne sa páči jeden chlap, Frank. Veľmi sa mi páči. Neviem prečo. Páči sa mi. A vidíte, práve ten je pre mňa nedostupný. Niet styčných možností. Jeho svet a môj svet nemajú nič spoločné."

„Kto, Licka?"

„To vám nepoviem. Vysmiali by ste sa mi."

Frank opäť chodieval do vinárne Dukla a častejšie Licku navštívil v byte. Časom sa zrodila medzi nimi až nežná dôvera. Frank mal kohosi na tomto svete a ona tiež.

Raz, keď bol u nej, bolo to iné. Povedala mu:

„Poď, Frank. Roky utekajú. A my sme hlúpi..."

Bol to jej voľný deň, zostal do budúceho večera, keď musela ísť do práce, bolo to krásne, bolo to jedinečné, bolo to úžasné... A bol to koniec. Koniec medzi nimi. Ešte prišiel. A ešte prišiel. A ešte prišiel. Potom neprišiel dva razy za sebou. A prišiel čas, keď nechodil vôbec. Kdesi v minulosti bola Licka, krásna Licka, kedysi by bol urobil všetko, aby ju mal, aby bola jeho, aby ju mohol milovať...

Teraz po rokoch sa pristihol, že si vykajú. Licka ho rada vidí. Aj on ju. Hoci mu je ľúto, že to už nie je tá nádhera s diablom

v tele. Licka bola. Bývala. Tá za pultom, to je len milý, veľmi milý človek.

Ktosi ho zozadu chytil za plece. Obzrel sa. Za ním stál známy. Profesor Fonda.

„Smiem si prisadnúť?“

„Nech sa páči.“

„Nevedel som, že si taký nočný vták.“

„Ani ja o tebe.“

„Dávno sme sa nevideli.“

„Dávno,“ povedal Frank.

„Čo piješ?“

„Vodku.“

„Slečna, dajte aj mne vodku. Vypijem si s tebou na jeho pamiatku.“

„Ja nepijem na jeho pamiatku...“ podráždene odvrkol Frank.

„Na tom nezáleží. Môžeme si zato vypiť na jeho pamiatku. Myslím, že zomrel včas.“

Frank sa na profesora prekvapene pozrel. Ako to myslí? Ale je jasné, ako to myslí, nemôže to predsa myslieť nijako inak.

„Ako to myslíš?“

„Ako vravím. Zomrel včas. Smrť je niekedy milosrdná. Usporila mu veľa horšieho, ako je sama.“

„Tebe to predsa môže byť jedno?“

„Áno. Môže. Ale vidíš, život je čudný, nie je mi to celkom jedno.“

„Ešte povedz, že ti je za ním smutno.“

„Smutno nie. Ale je ho škoda. Ty si ho predsa intímne poznal.“

Frank uvažoval, či to profesor myslí vážne. Ale mohlo to tak byť. Býval vždy čudák.

„Ty si vždy bol čudák...“

„Prečo? Že sa zopsul? Aj zato je ho škoda. Zopsul sa, to viem dobre aj ja. Ľahko je sa zopsuť, keď má človek na to toľko príležitostí, ako mal on. Ťažko je nezopsuť sa.“

Prečo mi to rozpráva? pýtal sa Frank. Chce sa hrať na veľkodušného? Chce mi tu nahovoriť, že si toho mŕtveho vážil, že ho mal rád po tom všetkom, čo medzi nimi bolo? Chce robiť veľkorysé gesto? Čo mu to chce nahovoriť? Ten mŕtvy mu robil samé príkoria v živote. Vyhnal ho zo strany, vyhnal ho z vysokoškolského kresla. Dlhé roky ho prenasledoval.

„Čo robíš teraz?“

„Pracujem v mestskom archíve.“

„Ako dlho?“

„Dva roky.“

„Predtým si bol vo výrobe?“

„Predtým som bol v bani.“

„Tak čo mi tu chceš nahovoriť?“

„Nič ti nechcem nahovoriť. Načo? Videl som ťa tu, viem, akí ste bývali kamaráti, viem aj, že ste nimi prestali byť, ale teraz je mŕtvy. A pokiaľ ide o tú baňu, nikdy som sa nikde tak dobre necítil.“

„Tak čo si tam neostal?“

Ten druhý chvíľu mlčal. Zrejme sa ho Frankova podráždenosť dotkla. Možno rozmýšľal, či nemá bez slova odísť. Potom sa rozhodol inak.

„Pozri...“ povedal a ukázal si dolu na nohu. Vyhrnul si nohavicu. Pod ňou bola protéza.

„Prepáč...“ ospravedlňoval sa otrasený Frank. „To som nevedel. To som naozaj nevedel.“

„To nič. Ja sa s tým nijako nehrdím. Ale keď si sa ma pýtal...“

„Človeče, Fonda... a ty mi chceš nahovoriť...“

„To mi vravíš už po druhý raz. Ja ti nechcem nahovoriť celkom nič. Možno som čudák, ako sa domnievaš. Iste sa mnohým musím taký zdať. Ale ja k nemu nemôžem cítiť nenávisť. Bol to chlap, taký chlap, že som mal pri ňom pocit menejcennosti. Ku mne sa inak správať nemohol. Ty si povieš: Zničil ho, aj na jeho zmrzačení nesie vinu... ale na svojom zmrzačení nesiem vinu ja sám. Bol som neopatrný. Človek nemá byť neopatrný. A ja som mu svojím spôsobom vďačný. Pomohol mi práve svojím správaním mnohé pochopiť. Našiel som sám seba a možno, ak to vôbec niekto smie o sebe povedať, aj zmysel toho, čomu sa hovorí život. Kedysi ma lákali svetlá, čačky, on mi nedovolil žiť, ako som chcel, tak som vtedy nechtiac musel žiť inak. Mám svoj tichý, súkromný život, nikto o mne nevie a nikto sa o mňa nestará, mám zle platené miesto, ktoré mi nikto nezávidí, na ktoré sa nikto nepchá. To je dnes vari vrchol slobody, nikomu neprekážať, o nikoho sa nestarať a nikoho sa nemusieť báť. Tam medzi knihami som objavil tiché čaro ich tichého sveta, a to je cennejšie ako príjmy, pocty, kariéra. Mám čas. Zahĺbil som sa do rímskeho práva. Je to asi neaktuálne,

nevýnosné, možno smiešne. Ale keď sa s tým bližšie zoznámiš, vnikneš do dobrodružstva, ktoré sa volá svetové dejiny. Pochopíš z nich všetko."

„Aj dnešok?"

„Aj dnešok. Práve dnešok. Je neuveriteľné, ako sa za podobných historických situácií opakujú tie isté chyby. Od čias lovcov mamutov. Človek je ešte vždy vo svojej podstate lovcom mamutov. Tých už dávno niet, ale človek ešte vždy chce uloviť čo najväčší kus mäsa. A všetka civilizácia aj všetka kultúra sú len na to, aby túto jeho prapodstatu maskovali."

„Trochu preháňaš, nie?"

„Možno, ale len, ako vravíš, trochu. Poznáme sa predsa dlho, vieš, ako to bolo. On mal vodcovský komplex. Vždy chcel byť prvý, vo všetkom. Aj ja som mal vodcovský komplex. Museli sme na seba naraziť. Okrem toho tu bola ešte žena..."

„Tomu som nikdy neveril."

„Čudné, že si tomu neveril. Vždy som si myslel, že ti to povedala. Boli ste spolu zadobre. On včas vycítil, že mu ohrozujem jeho vlastníctvo. Dievča, s ktorým chodí. Pokiaľ viem, chodil si s ňou predtým ty. Mne sa páčila. Kvôli nej som sa chcel dostať medzi vás. On to vycítil hneď, prv ako sa mohlo s jeho vlastníctvom čosi stať. A už sú to roky, už na tom dnes nezáleží, môžem ti povedať, mohlo sa stať. Stade jeho zanovitá averzia voči mne. Koľkokrát som rozmýšľal, či by som sa ja bol zachoval inak voči komukoľvek, kto by mi bol chcel ukradnúť dievča. Sotva. To viem, že ty si sa zachoval inak. Ale ty si bol vždy ten druhý, v jeho závese. A aj ty si ho skoro zabil."

„Myslíš, že preto?"

„Pravdaže preto."

„Neidealizuješ si ho trochu?"

„Vôbec nie."

„Cherchez la femme... ja som tomu nikdy neveril, vždy som sa domnieval, že si to len vymyslel ako zámienku."

„Ja som sa už s Margitou stretával. Nachytal nás raz pri rieke, zrejme nie náhodou, hľadal nás. Vyfackal ju predo mnou, ukázal rukou domov, marš... a ja som sa tomu prizeral, nemal som dosť odvahy vrhnúť sa na neho. Bol by ma zmlátil, to viem. Ale mal som sa dať zmlátiť. Vtedy som prehral. Nie iba dievča, myslím, že vtedy som prehral všetko. Dlho mi trvalo, kým som pochopil, že

som prehral. Ešte dlhšie ma to škrelo. Z nás dvoch mohol obstáť iba jeden. Silnejší. On bol silnejší."

„Mýliš sa. Mýliš sa vo všetkom. Preto ťa štval, preto ťa tak vytrvale prenasledoval, lebo mal pred tebou komplexy. Ty si vedel viac, ty si vedel veľa z filozofie, z teórie, a on sa cítil pri tebe nesvoj, menejcenný. Nenávidel každého, kto vedel čosi, čo on nevedel. Nenávidel inteligenciu."

„To si navzájom neodporuje. To všetko môže vyrastať z toho istého koreňa. Vieš, aký som vtedy býval chorľavý, trstinka, nie chlap. Ako si mohol vysvetľovať skutočnosť, že jeho dievča, rozumieš, jeho dievča sa spúšťa s takým sraľkom? Čo inšie si mohol myslieť? Ohúril ju peknými rečičkami, to oni vedia... to je všetko, čo vedia tí panskí, študovaní fičúri... Všetci títo muži bez vzdelania trpeli pocitmi menejcennosti. A ja som bol veľmi vhodný fackovací panák, otec, ako vieš, bohatý advokát, na mne sa mohol vŕšiť a dokazovať mi, že je viac ako ja, že ma môže zašliapnuť ako žabu. Keď sa zamyslíš nad tým, čo zabraňoval mne, pochopíš, čo sám chcel. A predsa si myslím, že bez neho, bez mužov ako on, by sme neboli vyhrali."

„My? Ako to myslíš, my?"

„Presne tak. My. My komunisti. Ja, pravda, nie som už členom strany. Bolo v jeho silách tomu zabrániť, zabránil tomu. Ale nikto nemôže nikomu zabrániť, aby sa cítil tým, čím sa cítiť chce, a aby aj konal podľa toho. On patril ku garnitúre tých tvrdých, čo museli prebojovať cestu. Len nevedeli prestať. Zo žuly neurobíš vápenec. V tom je aj jeho tragédia. No, je čas ísť spať. Som rád, že som ťa po toľkých rokoch videl. Už nás akosi ubúda..."

Profesor, Frankovi utkvel v hlave ako profesor z čias, keď bol dekanom na právnickej fakulte, odkrivkal k východu.

„Čudný človek, pravda," povedala Licka.

„Čudný."

Frankovi nebolo veľmi do reči. Kde berú niektorí ľudia toľko sily? Život s nimi zavíri, dupe po nich, zvalcuje ich, a oni sa znovu pozbierajú a idú si po svojom, za svojím. Fonda... chcel sa kedysi dostať medzi nich, medzi robotnícku mládež. Prijali ho s nedôverou. Čo taký advokátsky synček medzi nimi chce? Frank skoro vybadal, s akou nedôverou sa správa k študentovi jeho priateľ. Triedny inštinkt, tak sa tomu hovorilo. A hľa, vysvetlenie je niekde celkom inde. Dievča. Margita. Ale je to vysvetlenie? Bol by

sa Frankov priateľ správal k advokátskemu synčekovi inak, keby nebol vypozoroval, čo ten chce? A bola Margita príčinou, prečo začal Fonda vyhľadávať ich spoločnosť, prečo sa chcel dostať medzi nich? Keď Frankov priateľ presadil zamietnutie jeho prihlášky, zdôvodnil to tým, že sa chcel medzi nich votrieť ako provokatér. To bolo nesprávne zdôvodnenie. Frank vedel, že je nesprávne, všetci vedeli, že je nesprávne, ale kto by si lámal hlavu a bral si na zodpovednosť prijať syna bohatého fiškála, jedného z najbohatších ľudí v meste? A predsa sa Fonda nedal, nepustili ho medzi seba, hľadal iné možnosti, čoskoro sa o ňom dopočuli, že zakladá krúžok marxistických študentov. Otec ho za to vyhnal z domu, ale Fonda už nezišiel z cesty, ktorú si zvolil. Frankov priateľ, pravdaže, soptil proti nemu. Vyhlasoval ho za rozbíjača jednoty a všetkým im stále pripomínal, akú voš si chceli nasadiť do kožucha.

Keď ich ilegálnu skupinu fašisti vybielili, zatkli spolu s nimi aj Fondu. Aj oni sa, pravdaže, vyznali v taktike. Vedeli, ako sa zasieva do ľudí semeno nedôvery. Ich mlátili do obličiek, Fondu, nevydareného syna úspešného otca, skoro prepustili. To bol pre Frankovho priateľa nový dôkaz, že s Fondom nie je čosi v poriadku. Ale bolo. Fonda zorganizoval novú silnú ilegálnu skupinu, ktorá zohrala dosť veľkú rolu v prípravách povstania. Cez povstanie pracoval ako redaktor povstaleckých novín. Opäť zle.

„Vždy v závetrí, v bezpečnom závetrí," cedil medzi zubami veliteľ ich odriadu, keď sa to dozvedel.

Neskoršie sa Fonda stal docentom, univerzitným profesorom, napokon aj dekanom právnickej fakulty. Študenti ho zbožňovali. Mal stále okolo seba mladých. Keď sa Frankov priateľ stal šéfom kabinetu, boli Fondove profesorské dni zrátané. Prepustili ho z fakulty – pre stratu dôvery. Študenti zorganizovali protestnú podpisovú akciu. Tá mu, pravdaže, dodala. Obvinili ho z poburovania študentov a vylúčili ho zo strany. Mohol hovoriť o šťastí, že sa mu nestalo nič horšie.

Potom Frankovi zmizol z dohľadu a po rokoch i z vedomia. Aké čudné stretnúť ho dnes vo vinárni a počúvať jeho názory a jeho postoj.

„Ja som ho mala rada," prerušila Licka Frankovo zamyslenie. Nerozumel jej. Fondu?

„Toho, čo zomrel. O ňom ste sa predsa rozprávali? Mala som ho rada."

„To ste mi nikdy nepovedali."

„Povedala. Raz som vám rozprávala o istom mužovi, ktorý sa mi veľmi páči. Myslela som naňho."

„Prosím vás, a poznali ste ho? Viete, kto a aký bol?"

‚Viem. Počula som o ňom veľa, najmä zlého. Ale ja som ho mala rada. Raz mi pomohol."

Frank sa na ňu nedíval veľmi duchaplne. Licka... a ten mŕtvy...

„Čudujete sa, však? Ale mne naozaj pomohol, keď mi bolo najhoršie. Niektoré veci som vám nikdy nerozprávala. Nesmela som. Teraz už na tom nezáleží, už je to dávno preč. Vy ma poznáte pod dievčenským menom. Bol čas, keď som sa volala Stadlerová..."

Stadlerová, Stadler, Stadler...

„Ten. Presne ten. To bol môj muž. Veľký organizátor, veľký komunista. Pamätáte sa ešte? Zorganizoval hromadný útek kapitánov priemyslu, ako sa im vtedy hovorilo. Ušli na piatich autách, ktoré, celkom nové, ukradli z predajne. Podplatili dôstojníkov pohraničnej stráže a tí sa zviezli s nimi."

„A vy? Ako viem, ušli aj so ženami."

„Ja som nešla."

„Prečo?"

„Nechcela som. Kam som mala utekať? Načo? S tým hlupákom?"

„Nuž, hlupák. Urobil tam kariéru, je jedným z direktorov ohromnej medzinárodnej banky."

„Pre mňa bol hlupák. Ja som sa len modlila, nech sa im ten útek podarí, aby som ho mala z krku. Nikdy som ho nemala rada. Kúpil si ma, ako si človek kupuje angorskú mačku. Mal pre čosi môjho otca v hrsti. Neviem presne prečo. Tak som sa zaňho vydala. Na smrť ma nudil. Ku koncu som sa ho už celkom štítila. Žili sme oddelene."

„Na Západe by ste boli mali s vaším šarmom, s vašou postavou neobmedzené možnosti."

„Možno. Ale čo sú možnosti? Čomu hovoríte možnosti? Peniaze? Salóny? Ja som takého života okúsila. Nepáčil sa mi. Je to nekonečná nuda. A potom, bridilo sa mi utekať. Dnes stadeto, zajtra ktovie skade. Kde na svete je istota? A načo istota? Istota ženy môjho druhu, zabezpečenie, pravidelne vstávať, vysedúvať vždy s tými istými ľuďmi, počúvať vždy tie isté reči... Tohto roku

idem k moru. Viete, aké je to dobrodružstvo, ako sa už teraz teším, aké je to pre mňa vzácne? Čo by mi tam bolo vzácne, na čo by som sa mohla tak tešiť?“

„Chcete mi azda nahovoriť, Licka, že tu sa nenudíte? Veď pravidelne vstávate, vysedúvate s tými istými ľuďmi, počúvate stále tie isté reči...“

„A viete, že nie? Viete, Frank, aký je toto pestrý svet? Koľko sa pri tomto pulte vystriedalo ľudí, osudov, zaujímavých rozhovorov, ako to vie upútať? Každý večer je iný. Iste, každý večer niekto na mňa vyvaľuje oči, každý večer mi niekto vtipnejšie či menej vtipne, bezočivejšie či menej bezočivo navrhne, aby som sa s ním vyspala, ale aj to je milé, Frank. Muži sú smiešna časť ľudstva. Prichodím si tu ako v divadle. Divadlo len pre mňa, dramatické, plné napätia, zvratov, tragédií i komédií, a ak chcete, aj poézie, najmä poézie. Niekedy, Frank, zavrieme včaššie. Ostane tu Lajoš báči, hlavný, kuchárka, vrátnik, sadneme si do kúta, Lajoš báči vezme tárogató, hrá, hrá len pre seba a pre nás, taká rodinná slávnosť. Tak ho nikdy nikto nepočuje. Kde na svete to nájdem? Čo mi to nahradí? Mohla som tu urobiť kariéru, Frank. Tri roky za sebou sem chodieval jeden Angličan, bohatý Angličan, za mnou, navrhol mi sobáš, chcel ma zasypať peniazmi, odieť do zlata. Odmietla som. Už som raz žila s mužom, s jedným mužom. Stačilo mi na celý život. Nie som asi uspôsobená na niektoré veci. A sem pristanem. Sám viete, že sem pristanem.“

„Sem pristanete, Licka.“

„Podnik starne. Ja s ním, starneme spolu. Pamätáte sa, aký býval Lajoš báči fešák pred rokmi? Nahrbilo ho už. Aj moji ctitelia sa vymenili. Ešte stále ma chcú, ale sú to iní ľudia ako kedysi. Ani ja napokon nie som tá, čo som bývala. Teraz sem chodia matrózi z Dunaja, zopár mladých bohémov, zopár vykoľajených, zopár stroskotancov. Chcú stále to isté ako tí, čo sem chodievali pred rokmi. Čosi nájsť, čosi zažiť, na čosi zabudnúť, o čomsi snívať. Frank, nijaký muž tu nevydrží sedieť hodinu a nevyrozprávať mi o sebe všetko. Nijaký farár si nevypočul toľko tajomstiev ako ja. Mám ich rada, tú nezodpovednú háveď, tých ťarbavých mužov, ktorí si nevedia dať rady so sebou.“

„Možno máte pravdu...“

„On sa mi veľmi páčil, Frank. Bol to jediný muž, ktorý sa mi v živote veľmi páčil. Od prvej chvíle, Frank.“

„Áno. On sa mnohým páčil."

„Počula som o ňom veľa. Tu sa, Frank, dozviete o všetkom všetko. Nehovorilo sa o ňom zvlášť pekne. Ale mne sa páčil. A nežil vraj veľmi dobre. Poznali ste ju?"

„Veľmi sa na vás podobala, Licka. Taký váš negatív. Čo je na vás čierne, je na nej biele. Videli ste ju niekedy?"

„Boli tu raz s väčšou spoločnosťou po nejakej recepcii. Prišiel ku mne, podal mi ruku, opýtal sa ma, ako žijem. Nedbal, čo si o ňom pomyslia tí cudzinci."

„Kde ste sa zoznámili?"

„Frank, veď som vám hovorila, kto bol môj muž. Keď ušiel za hranice, tak ma zavreli."

„Aha..."

„Bolo to hlúpe. Dva týždne sa ma vypytovali na veci, o ktorých som nemala tušenia. Môj vyšetrovateľ bol mimoriadny tupec."

„A on bol vtedy na čele bezpečnosti."

„Áno. Potom ho poslali na kraj. Inak, Frank, inak by mi nebol unikol."

„Pustil vás?"

„Pustil ma. Jedného dňa si ma dal predvolať. Šiel priamo k veci. Môj vyšetrovateľ stál pred ním ako sopliak.

‚Cudzia rozviedka...' rozkričal sa na vyšetrovateľa. ‚Cudzia rozviedka tu šarapatí, ale tú vy neviete odhaliť, a namiesto toho tu šikanujete ľudí, ktorí nemajú s cudzou rozviedkou nič spoločné. Povedzte,' obrátil sa ku mne, ‚prečo ste zostali? Prečo ste neušli, keď ste mali príležitosť?'

‚Nechcelo sa mi. Kam utekať? Je to hlúpe.'

Vybral zo zásuvky akýsi papier, čosi tam vpísal, podal mi ho.

‚Prepúšťací list. Môžete odísť. Už vás nikto nebude obťažovať. Uvedomte si len, že vaše časy sa minuli. Vilu už nemáte, musíte si nájsť náhradný byt. A prácu. Bez práce tu nemôžete žiť. Dostali by ste sa znovu sem. Môžete si zo svojej bývalej vily odniesť osobné veci. Len osobné. Dozrieme na to. Nijaké šperky. Náhrdelník, prsteň, hodinky. A jeden obraz, nič viac. Nábytku toľko, koľko potrebuje na bývanie jedna osoba. Nerobte nijaké hlúposti. Listy z cudziny nám odovzdáte. Vy radšej nikomu von nepíšte.'

Čo vám mám povedať, Frank, bol báječný. Bol to niekto. Imponujúca osobnosť."

„Neskoršie by vám už asi nebol tak imponoval."

„Neviem. Ja som ho potom videla už len raz, vtedy v noci, keď boli tu.“

„Nič vám ani nenaznačil? Nič nechcel?“

„Nie. Ani ja som si nemyslela, že som urobila naňho dojem. Že zavolá, že sa pokúsi. Páčila som sa mu, to viem. A chcela som, aby zavolal. Aby prišiel. Nič. Podpis, vybavený prípad. Vlastne ešte raz mal so mnou takú menšiu prácu. Keď som tu nastupovala, chceli, aby som pracovala pre nich. Odmietla som. Chceli ma zastrašiť. Vyhrážali sa mi, že tu nebudem môcť pracovať. Viem, že vtedy zakročil, dozvedela som sa to neskoršie. Inak by som tu nebola mohla pracovať.“

Frank odchádzal domov s čudnými pocitmi. Mal plnú hlavu toho mŕtveho, po celý deň sa Frankovi vtieral do mysle, prepadal ho v nečakaných chvíľach na nečakaných miestach, pripomínal sa mu, dráždil ho. Nemal nijaký dôvod neveriť Fondovi a neveriť Licke všetko, čo mu vyrozprávala. Prekvapilo ho to. Ten mŕtvy predsa len nie je taký sám, ako sa Frank pri pozorovaní ľahostajných občanov, defilujúcich okolo katafalku, nazdával. Niekto naňho spomína s ľútosťou. Niekto s rešpektom. Ba niekto aj v dobrom. Fonda povedal: Zomrel včas. Možno. Možno naozaj zomrel v najvyšší čas. Frank si predstavoval, ako by asi vyzeral jeho pohreb o rok, po páde. Bol by sám, zdiskreditovaný, vykopnutý, nijaký štátny pohreb, nijaká hudba, skromný hrob v kúte cintorína, nad jamou pár ľudí. Licka. Fonda. On, Frank. Pár ľudí. Nie priateľov, priateľov nie, ale pár nie celkom ľahostajných ľudí. Nebolo by to tak lepšie? Naozaj zomrel včas?

14

Ráno bolela Franka hlava, bolo mu zle od žalúdka, celý svet ho mrzel. Vstával s nechuťou, raňajky nechal stáť, vypil len nesladenú čiernu kávu. Ani tá nepomohla. Žena sa naňho vyčítavo dívala. Proti svojmu zvyku nepovedal nič. Nech si myslí, že pil. Vždy si to myslí.

Na ulici bol odmäk. Keď po polnoci odchádzal od Margity, bola ešte všade hladká námraza. Keď vyšiel z vinárne, cítil, že veje teplý vietor. Za tých pár hodín, čo spal, sa počasie celkom zmenilo. Namiesto námrazy pokrýval chodník čierny, lepkavý maz.

Frank šiel do smútočnej siene len s veľkým sebazaprením. Podchvíľou ho pokúšalo vrátiť sa domov, nejsť nikam, nikomu nič nepovedať, nech ho vyhodia, čo sa stane, keď ho vyhodia? Pavla má pravdu, iní fotografi žijú na voľnej nohe, vydávajú drahé fotoknihy vo vysokých nákladoch, každý má chatu, auto, auto, nie takú kraksňu ako Frank. Potom sa vysmial sám sebe. Revolucionár. Partizán. Chata. Auto. Vysoké honoráre. Ustali sme. Zmeštiačteli. Milióny ľudí dnes rozmýšľajú rovnako. Peniaze, auto, chata, postavenie, sláva. To sú dnešné mamuty. Fonda vidí dobre. Ba či mal praveký človek bohaté loviská? Dnešné loviská nie sú veľmi bohaté. Nedostáva sa peňazí, chát, áut.

Toto sme nechceli... uvažoval Frank. Nechceli, a takto sa to skončilo. Je tu ešte niekoľko čudákov. Fonda. Nechce peniaze, nechce chatu, nechce auto. Stačí si sám. Vystačí s tým, čo má. Licka. Čo chce Licka? Aby dnes prv zavreli, aby Lajoš báči vzal do ruky tárogató. Čo chce Margita? Margita chce žiť a nemusieť sa hanbiť. Čo chce vdova? Aby prestali za ňou sliediť všezvedavé oči, aby mohla byť sama sebou. Martin chce byť hranatým asfaltérom. Nič menej. Nič viac. Tí všetci už okúsili, ako chutí sláva, peniaze, moc, okúsili a prišli na to, že je aj čosi iné, možno hodnotnejšie.

Ten mŕtvy mohol ešte žiť...

Frank šiel. Jestvuje čosi, čo sa volá povinnosť. Možno trochu smiešna, možno zbytočná, ale sám si ju zvolil. A dobre je ísť za ňou práve vtedy, keď sa človeku bytostne nechce. Keď mu všetko v ňom a okolo neho našepkáva: Nechoď, ty blázon.

Rad občanov pred budovou už nebol taký hustý a dlhý. Že by museli šetriť so zálohami? A keď tam už stál, bol rád, že prišiel.

Mohol vyfotografovať starenku, utierajúcu si pri katafalku oči bielou šatôčkou. Taká drobná, nenápadná bielovlasá pani, dosť cez sedemdesiatku, taká drobná, nenápadná, že si ju nikto ani nevšimol. Tak drobne, nenápadne asi cupkala životom, z detstva do staroby. Pre tých, čo ju uvidia v novinách na fotografii, to bude drobná, nenápadná starenka, ktorá sa lúči s mŕtvym na katafalku. Len Frank ju zbadal, len jeho znepokojila jej prítomnosť. Povedal jej niekto niečo? Dozvedela sa, aký rozruch spôsobila, keď raz vytriasala z obloka na treťom poschodí omrvinky z vianočky na ulicu? AIe ktože jej to mal a mohol povedať? Kto jej mohol povedať najmä to, ako hlboko ten mŕtvy bez jej vedomia ovplyvnil jej staré roky, akú pohromu od nej odvrátil? Prišla asi len tak. Stará penzionovaná učiteľka, po celý život vedená k úcte voči autoritám. Zomrel štátnik. Viedol národ. Patrí sa vzdať mu úctu, rozlúčiť sa s ním. A tá hudba vtisne človeku slzy do očí a všetko okolo je také slávnostné a smutné...

Keď sa Galovič dostal na čelo bezpečnostného aparátu, zmenili sa tam spôsoby práce. Horlivejšie, vynachádzavejšie, vytrvalejšie vyhľadávali, zneškodňovali, likvidovali triedneho nepriateľa. Galovič sa, pravda, zaoberal politickými aspektmi obrany. Do čela operatívneho aparátu presadil človeka, ktorého si priviedol so sebou z kraja, svoju pravú i ľavú ruku, chorobné, podozrievavé indivíduum, istého Jančušku.

Jančuška vo dne v noci prenasledoval záškodníkov, diverzantov, špiónov, nepriateľov režimu. Vo dne v úrade, v noci v spánku. Do práce svojich podriadených zaviedol tvrdé a čudné móresy.

„Každý je nepriateľ... každý je potenciálny zradca. Človek je od prírody zlá, predajná kreatúra. Vašou povinnosťou je prichytiť ho pri čine. Neverte nikomu. Neverte priateľom, neverte bratovi, neverte vlastnej žene. Sami skúmajte každú svoju myšlienku, každý svoj čin. Pochybnosť, zakolísanie sa v našich podmienkach už rovná zrade!“

Tak učil svojich podriadených. Vykoreniť! Vykoreniť bolo heslo, bola úloha, bola svätá povinnosť. Vykoreniť.

„Špión,“ poúčal ich, „pracuje dnes iným spôsobom ako kedysi. Na vedeckých princípoch, pomocou najmodernejšej techniky. Pritom zachováva čo najhlbšiu anonymitu, je nenápadný, stráca sa v množstve. Aj my musíme postupovať vedecky, naša technika musí prevýšiť techniku špionáže. Všímajte si všetkého a všetkých. Sledujte

všetkých. Ale najmä dávajte dobrý pozor na tých, ktorých ledva vidno, na nenápadných. Slepec je, pravda, nenápadný, ale nemusí byť slepcom. Každý, koho stretnete, môže byť diverzant. Vašou povinnosťou je vykoreniť!“

Taký bol Jančuška. Do tých čias, kým na jednom bankete nezačal hystericky vrieskať:

„Nepite tú kávu, je otrávená!“

Všetci zbledli. Všetci zdreveneli od ľaku. Pravdaže, ihneď dali urobiť chemickú analýzu kávy. Jediný jed, ktorý obsahovala, bol kofeín. Banket sa skončil neslávne. A Jančuška na psychiatrii. Zistili u neho pokročilé štádium paranoje. Tak prišiel Galovič o jeden zo svojich najschopnejších kádrov. A Galovič nezabúda. Nezabúda nikdy. Jednou z Galovičových povinností je nezabúdať. Na nič, nikdy...

Tá drobná, nenápadná pani odcupkala zo smútočnej siene. Netušila, nikdy sa nedozvedela a nedozvie, aký boj o ňu zviedol ten mŕtvy s Jančuškom a s Galovičom.

Upozornil na ňu Jančuška. Naďabil na ňu celkom náhodou, hoci popieral existenciu náhody. Na prechádzke, ale Jančuška aj na prechádzke bol v službe.

Frank sa o celej veci dozvedel len náhodou, hoci to nebola celkom náhoda. Cestoval v rýchliku v jednom kupé s dávnym známym. Vedel, že je bezpečnostným dôstojníkom. Ten nenápadne zaviedol rozhovor na toho mŕtveho.

„Čo sa ma pýtaš? Poznáš ho tak dobre ako ja.“

„Áno, ale ty sa s ním stýkaš.“

„Ja sa s ním už dávno nestýkam.“

„Ale aspoň to vieš – dá sa s ním rozumne hovoriť?“

Pritom sa bojazlivo obzeral, či ich nikto nemôže počuť. A zrazu sa už neovládol.

„Mám tej služby po krk. Naháňame tiene. Ozajstní škodcovia sú kdesi celkom inde.“

Frank na to nepovedal nič. Už počúvať muža z týchto kruhov bolo rizikom. Pravda, patril do ich dávnej partie, býval dobrým kamarátom, ale aký je dnes? A čo od neho, od Franka, chce? Že niečo chcel, bolo jasné.

Muž sa už zase ovládol.

„Spracovávam teraz taký prípad...“ povedal ticho, „bolo by to veľmi smiešne, nebyť toho, že to zaváňa bezhlavou krutosťou. A ja už nechcem. Nemôžem.“

Chce, potrebuje sa vyhovoriť. Teraz. V tejto chvíli. A nemá komu. Asi by začal aj pred celkom neznámym človekom.

„Ty predsa vieš, čo robím. Teraz som vedúcim zvláštnej skupiny, ktorá nemá nič inšie na práci ako pozorovať staručkú penzionovanú učiteľku. Už týždeň sledujeme každý jej krok. Teraz cestujem preveriť istú ženu, ktorá jej poslala pohľadnicu. Možno je to jej sestra, možno švagriná či čosi podobné. Poznáš predsa Jančušku?“

Frank prikývol. Pozná.

„Jančuška je blázon, patrí do cvokhauzu. Minulý týždeň prišiel celkom rozrušený do mojej kancelárie. Volá sa Hatalová, povedal mi. Hatalová Veronika. V osobných záznamoch nemáme o nej nič podozrivého. Včera večer, a to sa už stmievalo, vystrčila z obloka biely obrus a trikrát ním kývla hore-dolu. Ten oblok je smerom k hranici...“

„Nie...“ nezdržal sa Frank.

„Ale áno. Poveril ma vedením zvláštnej skupiny, ktorá zisťuje, s kým a akým spôsobom je tá stará žena v spojení. Dnes vieme o nej všetko. Namontovali sme v jej byte odpočúvacie zariadenia. Zo zlosti som prikázal umiestniť malý mikrofón aj na záchode. Urobili sme u nej tri dôkladné domové prehliadky. Ech, človeče...“

„Prečo si to neodmietol?“

„Odmietnuť?“ muž sa nechápavo pozrel na Franka. „U nás odmietnuť? To by som už vyšiel z budovy len ako zaistený a na cestu k súdu. A načo odmietnuť? Dostane to do ruky niekto iný, bude sa chcieť pred Jančuškom blysnúť... vieme dnes o každom jej kroku, čo nakupuje, aké má príjmy, čo raňajkuje, kam a kedy chodí na prechádzky, tak sa moceme okolo nej, desať dobre platených ľudí. Tá pohľadnica je prvá pošta, ktorú dostala. Jančuškovi je aj to nápadné. Dostáva niekto poštu, zle je, nedostáva, aj to je zlé. Poslal ma preveriť, kto sa skrýva za odosielateľkou. Keď som Jančuškovi hlásil, že sa stýka výlučne s jej podobnými staršími vdovami, to len utvrdilo jeho podozrenie. Človeče, je to komédia, z obloka, z ktorého zakývala obrusom tri razy hore-dolu, sme teleobjektívmi vyfotografovali celé okolie, špeciálnymi ďalekohľadmi sme museli hľadať tajnú pozorovateľňu, pod ríňu sme namontovali tajnú kameru, ktorá automaticky spustí, keď sa otvorí oblok. Niekedy sa pýtam, či tu má niekto zdravý rozum.“

„Tak prečo to nezavesíš na klinec?“

„Zavesiť na klinec? U nás? To je u Jančušku dezercia, velezrada. Z našej služby sa odchádza len s infarktom alebo s guľkou – aj to sa totiž stáva – alebo s kopancom či zatykačom. Ale ja už nevládzem, nemôžem. Pred rokom sme zatkli skupinu archeológov, aj tých odhalil Jančuška. Robili prieskum hore na hrade. Jančuška ich obvinil, že chcú prekopať tajnú chodbu pod zemou na druhú stranu hranice. Čo myslíš, malo by nejaký význam ísť za tamtým a upozorniť ho, čo sa u nás robí? Zachoval si aspoň on ešte trochu súdnosti?“

Frank pokrčil plecom.

„Skúsiť to môžeš. Možno neurobí nič, ale báť sa nemusíš. Nenávidí Galoviča, už preto neurobí nič proti tebe.“

„Je to riziko. Ale čo, pôjdem, v najhoršom ma vykopnú, je to lepšie ako skončiť v blázinci. Človeče, príď sa na tú starenku pozrieť, vždy v piatok sa schádzajú v Grande na týždennú tortičku.“

Frank šiel. Nadporučík tam už sedel. Frank si k nemu prisadol. „Tá v tom čiernom klobúčiku...“

Pri okrúhlom stole sedelo päť starých dám, o čomsi sa bavili, iste o starých časoch a o skazenosti dnešnej mládeže. Asi o dva týždne počkal Franka natešený nadporučík pred redakciou.

„Bol som. Je to predsa len statočný chlap. Pustiť sa do sporu s Galovičom nie je ľahké. To chce odvahu. Jančuška musel dostať riadne po nose. Dnes rozpustil našu zvláštnu skupinu, oznámil nám, že úloha je skončená. Ale aj tak by som chcel odísť, dať sa preložiť k dopravákom.“

Frank sa čudoval. Neveril, že by sa jeho priateľ odvážil čosi v tej veci urobiť. Človeka nikdy nemožno poznať celkom dobre.

Tá drobná, nenápadná pani už dávno odcupkala. Ba či vôbec vybadala, ako sa v istom čase mihali okolo nej akési tiene, ako sa čosi temné plúžilo a striehlo na každý jej krok? Prečo by vybadala? Kto by od nej mohol čo chcieť?

Sem prišla bez osobného popudu. Stará penzionovaná učiteľka, ktorá si zachovala úctu k autoritám...

15

A stála tam Judka...

Ohorená, s vystupujúcimi lícnymi kosťami, s nosom trochu úzkym, trochu prichudá, s obelenými vlasmi. Mala na sebe drahý kožuch, drahý na prvý pohľad. Frank sa zarazil, keď ju spoznal, a s napätím ju pozoroval. V očiach nebolo nič, v tvári nebolo nič, hranatá, ako do skaly vytesaná tvár, ktorá neprezradí, čo sa za jej výrazom skrýva.

Franka trochu zamrzelo, že ju vidí. Nemala sem chodiť. Nemusela prísť. Je mŕtvy. Už nič nenapraví, už nič nesplatí, nevráti. Kochať sa vedomím, že je mŕtvy, to je mizerné zadosťučinenie. Jej, Judite, nepristane.

Judita postávala chvíľu pri katafalku, bez hnutia, bez mihnutia viečkom. Potom rýchlo, nervózne obišla rad pred sebou. Pri vchode jej Frank zastúpil cestu.

„Čo tu robíš?“ opýtal sa karhavo.

„Prišla som...“ odvetila bezradne.

Ktosi za nimi urobil „sssst“. Tam nemohli stáť.

„Poď,“ vyzval ju Frank, „zájdeme na kávu.“

Zišli zo schodov.

„Dlho sme sa nevideli...“ vydýchla. Frank v duchu rátal. Dlho. Desať rokov? Nie, desať rokov to ešte nie je. Posledný raz sa videli vtedy, tej noci.

„Prečo si prišla?“

„Neviem. Prišla som. Neviem.“

„Kde žiješ, Judka?“

„Stále tam vo svojom brlohu.“

Frankovi to nič nehovorilo.

„V chate. Chatu nám vtedy nevzali, vieš? Zabudli na ňu alebo čo.“

„Čo robíš? Z čoho žiješ? Ako vidím...“ Frank pohladkal jej kožuch.

„Och, mám sa celkom dobre. Budeš sa veľmi smiať. Všetci sa mi sprvoti smejú. Pestujem psy.“

Frank zastal. Čo robí? Pestuje psy? Čo to je, pestovať psy?

„Čo pestuješ?“

„Psy. Mám chov. Čistokrvné, vieš?“

Frank stále nechápal.

„Neviem. Čo to je pestovať psy, mať chov psov? Ľudia, pravda, pestujú psy, mačky, kanáriky, papagáje, ale to predsa nie je existencia?“

„Je. Navyše výnosná. Mám krásny psinec tam v horách.“

„Také niečo som ešte nepočul.“

„Teraz teda počuješ. Vieš, akým výhodným artiklom sú čistokrvné psy?“

„Aké psy? Vlčiaky?“

„Nie. Vlčiaky nie. S vlčiakmi som začínala, pred rokmi. Vlčiaky veľmi potrebovala armáda, pohraničná stráž, ale s tým je koniec. Majú svoje vlastné chovy. Teraz chovám boxery a pinčlíky. Príď ma tam hore navštíviť, sám uvidíš. Z jari je tam u mňa krásne a môžeš si vybrať šteňa. Aj za reportáž by to stálo, trocha reklamy nezaškodí a ty by si mal zaujímavú reportáž. Asi nevieš, že dnes sú pinčlíky vo veľkej móde. Toľko to vynáša, až sa obávam, že ma skomunalizujú.“

Frank ešte stále krútil hlavou.

„Čo, nevedel si, že je niečo podobné u nás možné? Že u nás ešte existujú rozličné súkromné podnikania, povedzme chov bĺch pre akváriové rybičky? To je ešte lepší obchod ako psy. Vieš, koľko je v republike akvaristov? Rozmýšľal si niekedy, čím sa tie rybičky živia? A ja? S mojimi psami? Dlho som sa tešila priam priazni štátu. Zaslúžila som sa o utužovanie obranyschopnosti vlasti. Taký plat, ktorý by sa rovnal mojim príjmom, tu druhý neexistuje. Pravda, musím platiť vysoké dane, ale vyžijem z toho kráľovsky. Za každé vyvezené šteňa mi vyplácajú časť jeho ceny cez tuzex. Chodia ku mne milovníci a pestovatelia psov z celej Európy. A ja chodím von, na medzinárodné výstavy, mám jednu zlatú a dve strieborné medaily za čuvače.“

„Prestaň...“

„Čo? Nepáči sa ti to? Čo inšie som mala robiť? Lekársky diplom mi odobrali. Ani na píle pri gátri ma nenechali pracovať. Zasadli si na mňa páni z kraja, nemohla som sa nikde uchytiť. A medzi tou psou háveďou mi je dobre. Aj psy sú všelijaké, ale nezradia...“

Frank vycítil z jej slov pichľavú výčitku. Ale to počká, najprv sa chce dozvedieť všetko o tých psoch. Ešte vždy nevedel, či si z neho Judita nerobí dobrý deň.

„Ako si to vymyslela s tými psami?“

„Ja sama nie. Aj mne sa to spočiatku zdalo absurdné a šialené. Ale nemala som z čoho žiť, nikde ma nenechali pracovať. Mohla som odísť z kraja, ale povedala som si, just nie, zgegnem hladom, ale nepoddám sa. Nech som sa uchádzala o akékoľvek miesto, sľubovali, vítali, ale keď si prezreli moje papiere, krútili hlavou: Ľutujú, medzitým už miesto obsadili, nemajú mzdové fondy, nezmestím sa do systemizácie. Ktosi na mne sedel, ktosi ma chcel dohnať k zúfalstvu. Raz, čírou náhodou, som stretla Horváta. Pamätáš sa naňho, nie? Bol s nami v horách. Keď som ho stretla, bol v dôstojníckej uniforme pohraničnej stráže. Potešil sa, šli sme na kávu, vyrozprávala som mu o sebe všetko. Pomohol mi. Povedal mi: Judka, my tamdolu potrebujeme psy, vlčiaky, naše psince nestačia, mohol by som ti obstarať čistokrvnú sučku, dobrú sučku a dobrého vlčiaka. Dívala som sa naňho ako ty pred chvíľou na mňa. Myslela som, že si zo mňa robí posmech. Ale on to vravel vážne. ‚Pri tej svojej chate by si si mohla vystavať ideálny psinec. O odber sa nestaraj, to nechaj na mňa.‘ Mne sa ti to začalo páčiť, bola to šialená myšlienka, ale pasovala ku mne a k mojej situácii. Horvát ma ešte dlho presviedčal, rozprával mi o psincoch a o psoch. Ponúkol mi na začiatok pôžičku. Vidíš, je to skoro ľudoprázdna dolina, po celý deň sa v nej rozlieha brechot psov. Som členom medzinárodnej kynologickej spoločnosti, chodím na kongresy, navštevujú ma grófi, bankári a ich paničky, takému sa nelení odskočiť si z Paríža do zapadnutej slovenskej dediny poradiť sa, kúpiť pekné šteňa, prípadne priviezť sučku na spárenie. Aj u nás sa rozmáha psia móda. Naše novopečené dámy kupujú najmä pinčlíky.“

„A to priznávaš a platíš dane! Vedieš účtovné knihy, v ktorých registruješ každý kus, príjmy, výdavky, kúpu, predaj, odpis zahynutých šteniat? Tak?“

„Presne tak. Podľa zásad súkromného podnikania. Ale o to nejde. Teší ma to. Psy sú fajn. Aj ony majú rozličné charaktery ako ľudia, sú vrtošivé, závistlivé, smelé, zbabelé, sú druhy, ktoré sa boja tmy, iné búrky, sú medzi nimi silné individuality i sluhovské, poddanské duše. Kým taký drobizg vychováš, užiješ si veľa zábavy i starostí. Vieš, niekedy, keď musím predať psíka, ktorý mi zvlášť prirástol k srdcu, je mi do plaču. Mám dva boxery, ktoré nikdy nepredám. Krásne exempláre, vysoko bodované, vyhrala som s nimi medzinárodnú súťaž. Núkajú mi za ne veľa, preplácajú, nie, nepredám, vyhováram sa, že sú na plemeno.“

„A tvoj muž, Judka?“

„Nemám muža. Pustili ho prv ako mňa. Rozviedol sa so mnou, ešte keď som sedela. A Horvát bol skvelý kamarát. Poradil mi, pomohol, neodvrátil sa odo mňa, nerobil sa, že ma nevidí, keď sme sa vtedy stretli. Mnohí sa vtedy odvrátili, Frank.“

Hovorila to bez zatrpknutosti, tej sa už zrejme zbavila.. Ale hoci povedala mnohí, Frank cítil, že tým myslí aj jeho.

„Ja som sa všetko dozvedel až neskoršie, Judka.“

„To nechaj...“ zahnala sa rukou. „Už je to preč.“

Ale nič nebolo preč. Nič sa nedá zahnať kývnutím ruky. Spomienka na prežité nie je mucha. Spomienka na ten deň, na ten večer, na tú noc...

Ten mŕtvy vtedy slávnostne poklepával základný kameň novej fabriky v malom mestečku v zapadnutej doline. Bol ešte len krátko novým mužom, šéfom kabinetu. Očakávalo sa od neho veľa. Jeho prejav si prišlo vypočuť obyvateľstvo zo širokého okolia. Po slávnosti bola veselica, ktorú rozohnal popoludňajší lejak. Význační hostia rýchlo nasadali do limuzín. Frank sa práve obzeral, kto by ho mohol vziať do auta, keď počul za sebou: Poď, nasadaj...

Nasadol. Slávnosť pokračovala v okresnom meste veľkou okresnou žranicou v nevľúdnej reštaurácii nevľúdneho hotela. Franka pristavil vrátnik: Kam, súdruženko? Frankov priateľ povedal: To je v poriadku, súdruh ide so mnou.

V jedálni boli pripravené stoly. Priateľ povedal Frankovi:

„Nie aby si fotografoval hostinu...“

Frank vycítil nový, cudzí tón. Pravda, obidvaja už vtedy cítili vzájomné odcudzenie, vídali sa len pri takýchto príležitostiach. Ale bol to nový tón, zhovievavý, protektorský a aj trochu pohŕdavý. Frankovi sa žiadalo obrátiť a odísť.

Žranica sa začala pečenými pstruhmi. Frank sa čudoval. Bol čas hájenia, stanovili ho prísne zákony. Ale zákony zrejme neplatili vždy, všade a pre každého. Najmä pre tých nie, ktorí ich sami vymysleli a odhlasovali.

Frank si sadol na samý koniec stola. Nemal rád tieto oficiálne obedy, kde sa síce podávajú pstruhy, ale sa aj prednáša celý rad hlúpych, stereotypných prípitkov, pri ktorých sa predstiera bodrosť a veselosť a pri ktorých oťažejú hlavy od rýchlo vypitého vína, pri ktorých sa každý tisne, aby bol čo najbližšie k vzácnemu

hosťovi, aby sa ho mohol dotknúť, vymeniť si s ním pár slov, prípadne vymámiť z neho prísľub na stavebné povolenie. Frank nezávidel priateľovi tie veľmi časté príležitosti pri slávnostnom stole. Musel si vypočuť veľa otrepaností, musel sa tváriť, že ho zaujíma všetko, čo kto tára, musel sa usmievať, potľapkávať po pleci, musel hádzať okolo seba nezáväzné sľuby, na ktoré už v nasledujúcej chvíli zabudol, a musel sa veľmi nudiť.

Franka vždy len jedno donútilo zostať na bankete do konca. Bavilo ho pozorovať, ako sa nudia druhí, ako chcú všetci hovoriť odrazu a nikto nikoho nepočúva, ako sa vyťahujú, ako sa tvária, štylizujú do vlastnej veľkosti, ako sa žranica končí rozprávaním vtipov o Kohnovi, Grünovi, Icikovi a Sáre, hlúpych vtipov, dávno otrepaných a zle prednesených.

Frankovi sa toho dňa nechcelo. Zdvihol sa od stola, možno ešte chytí vlak. Veľký muž za vrchstolom naňho zavolal, keď bol na polceste:

„Kam ideš?"

Frank mykol plecom.

„Neblbni, počkaj, aj ja pôjdem o chvíľu. Musím, súdruhovia. Povinnosti." Frank ostal. Autom bude doma prv ako rýchlikom, ani nevie, či nejaký ide.

V aute si Frank neodpustil poznámku:

„Pstruhy sú v tomto čase chránené."

„Nechaj ich, bol to pre nich veľký sviatok. A pstruhy boli výborné..."

Krátko pred odchodom z mesta dal šéf kabinetu pokyn šoférovi, aby na najbližšej križovatke zahol doprava.

„Ešte sa niekde zastavíme. Budeš prekvapený...

Frankovi sa to neveľmi videlo, ale čo už mal v tej chvíli robiť? Zastali pred veľkou vilou, zo všetkých strán obopnutou zrejme krásnou záhradou. Vchod do vily bol osvetlený. Vystúpili.

„Príď o dve hodiny," prikázal šéf kabinetu šoférovi. Osobnému strážcovi neprikázal nič, ten vedel, čo má robiť. Prešli cez kovovú bráničku. Priateľ zazvonil pri dverách. Otvorili sa, stála v nich Judka.

„Frank, och, Frank... to je milé..." skríkla a hodila sa mu okolo krku. Frankovi sa zdalo, že jeho priateľa víta s akýmsi ostychom. Ale už tu boli ďalší, bielovlasá dáma, starší pán s veľkými okuliarmi a akýsi mladý muž.

Vítali ho ako navráteného strateného syna. Ten mladý bol Judkin manžel.

Bielovlasá Juditina matka žiarila.

„Aká je to česť... aká je to česť...“

Starý doktor gratuloval šéfovi kabinetu k jeho funkcii.

„To odložme,“ povedal Frankov priateľ. „Tu som stále ten starý. Vieš,“ obrátil sa k Frankovi, „toto je ten dom, kde som sa skrýval. Nebyť tu Bélka, dnes by som asi nežil.“

To Frank nevedel. Vedel len, že sa jeho druh skrýval v tomto meste u akéhosi lekára, ale nikdy mu ani na um neprišlo, že to boli Judkini rodičia.

Zaviedli ich do ohromnej haly, odkiaľ viedlo drevené, krásne vyrezávané schodište na poschodie. Čakali ich. Uprostred haly bol bohato prikrytý stôl.

„Už sme jedli,“ protestoval Frankov priateľ.

„No, vari neohrdnete?“ ohradila sa Judkina matka. Museli zasadnúť k večeri. Judka obsluhovala. Po večeri sa utiahli do kúta. Frank bol rád, že Judku vidí. Od rozchodu po vojne ju nestretol, vedel len, že v Prahe dokončuje lekárske štúdium. Bolo to veľmi milé prostredie, Frank sa cítil tak dobre ako málokedy, hoci tušil isté napätie, zapríčinené možno mlčanlivosťou Juditinho manžela, tiež lekára. Starý doktor Polonec žiaril. Na chvíľu kamsi odišiel, keď sa vrátil, niesol v náručí batériu zaprášených fliaš a roztopašne si pohmkával akúsi pesničku.

„Také víno...“ povedal pateticky, „také víno nenájdete nikde v tomto štáte. Pamätáš sa,“ obrátil sa k štátnikovi, „vtedy sme ho koštovali, bolo ešte mladé. Teraz má akurát správny vek.“

„Máš ho tak veľa?“

„No, veľa nie, ale nie každý deň sú u nás takíto hostia. Dva roky si sa neukázal.“

Áno, Frankov priateľ tu býval ako doma, možno ešte o čosi väčšmi ako doma. Starý lekár mal výbornú náladu. Bolo potešením dívať sa naňho, s akým mladíckym elánom otvára fľašu, ako sa pritom oblizuje, ako dvíha pohár proti svetlu, s akým gustom ochutnáva, ako prevaľuje tekutinu po jazyku, s akým uspokojením mľaská, ako si uľaví: Na, teda...

„Dal som v pivnici inštalovať klimatizáciu. Víno musí mať stálu teplotu.“

Pospomínali staré časy. Potom lekár hosťovi zdĺhavo vysvetľoval naliehavosť prístavby k nemocnici, kde bol riaditeľom. Ani sa nenazdali, lekár už otváral štvrtú fľašu ťažkého vína. Rozhovor viazol, plietli sa im jazyky. Štátnik pil viac ako ostatní. Upadol do akéhosi tranzu, mlčal, nepočúval, nevnímal nič, bol kdesi ďaleko. Oči mu blčali čudným citom, čeľuste mu meraveli. Len pil. Pil na ex. Tak po partizánsky.

Potom sa náhle zdvihol. Ako námesačník šiel ku schodom, ktoré viedli na poschodie. Lekár ho chcel dirigovať inam, ale on zrejme nepočul. Vyšiel na drevenú galériu, vošiel do akýchsi dverí.

„To je Judkina spálňa..." kričal za ním lekár. Nevedeli si to vysvetliť. Dívali sa na seba s nevyslovenou otázkou. „Prebral.." povedal Frank.

Judita sa zdvihla, rýchlo vybehla hore schodmi.

Lekár polohlasom vysvetľoval Frankovi:

„Bola to vtedy jeho izba..."

Zhora zrazu preťal ticho Judkin výkrik. Frank sa zdvihol, vybehol hore a náhlivo otvoril dvere izby. Vo dverách ostal stáť ako pri kovaný. Priateľ bol nahý. Ležal cez Judku na posteli. Judka sa zúfale bránila. Pri posteli ležali jej roztrhané šaty. Frank sa spamätal, skočil k nim.

„Čo robíš, ty hovädo!"

Strhol nahého z Judky. Tá využila situáciu, vybehla von. Priateľ sa vytrhol Frankovi z rúk a utekal za ňou. Hnal sa za ňou nahý dolu schodmi. Judka kričala. Ostatní sa zdesene dívali na prízračné divadlo. Judka sa zamkla v záchode. Nahý chcel vyraziť dvere, za ktorými sa skryla.

Prvý sa spamätal starý lekár.

„Koňak. Nalejme do neho koňak..."

Donútili ho vypiť konskú dávku koňaku. Rozkašlal sa. Pohasol. Zrazu bol ako baránok. Nechal sa Frankovi odviesť hore. Nechal so sebou robiť všetko. Frank mu povedal:

„Obleč sa..."

Pomáhal mu, priateľ už nebol schopný sám sa obliecť.

„Trauma..." vysvetľoval starý lekár. „Záchvat exhibicionizmu. Priveľa pil. Je to ťažké víno. To nič, to sa stáva..."

Frank ho zviedol dolu schodmi. Judka, jej muž, ani stará pani tam už neboli.

„Prepáčte..." ospravedlňoval sa Frank. „Pôjdeme..."

Priateľom zrazu myklo. Vyvracal sa na koberec. Frank so starým lekárom ho odviedli do kúpeľne, umyli mu tvár a poutierali sako aj topánky. Už nikto nepovedal ani slovo. Pri bráničke stálo auto. Frank s osobným strážcom uložili opitého na zadné sedadlo. V tej chvíli zaspal. Frank sa vrátil k osvetlenému vchodu.

„Je to veľmi nepríjemné..." ospravedlňoval sa lekárovi.

„Je. Trauma. Asi vôbec nevie, čo robil. Bol celkom v tranze."

Frank mu podal ruku na rozlúčku.

„Príďte zase. Príďte kedykoľvek..." Neznelo to veľmi úprimne. Prečo by aj malo?

Frank si sadol k spiacemu. Rozmýšľal o tom, čo sa stalo. Lekár má iste pravdu. Traumatický stav, záchvat exhibicionizmu. Vyše dvoch mesiacov býval v tej izbe. Judka mu ta nosila jedlo, pitie. Raz ju položil na posteľ. Dala sa. Asi bol prvý, komu sa dala. Ženám sa vždy páčil. A pre Judku bol tajomným, romantickým hrdinom, ktorého hľadá garda, polícia, gestapo. Jej rodičia to asi vedeli – a trpeli. Po rokoch, v hlbokej opitosti sa mu tie časy oživili v mozgu spálenom alkoholom. Asi naozaj nevie, ani si asi nespomenie, čo navystrájal. Frank mu to pripomínať nebude, ani tamtí iste nie. Aj tak to bolo nepríjemné, trápne, hlúpe. Taká situácia... pravda, nikdy nevedel piť, nepoznal mieru. Našťastie starý lekár videl už kadečo v živote. Bral to ako taľafatku. To sa niekedy stáva. Vedel by rozprávať iné, nechutnejšie príhody.

Šofér odviezol domov najprv Franka. Spáč sa vôbec neprebral. Tajný vystúpil za Frankom.

„Čo sa tam stalo?"

„Nič. Veľa pil, prebral.."

‚Akurát tebe budem vešať na nos, čo sa stalo...' pomyslel si.

Pri najbližšej príležitosti skúmal štátnikov výraz. Netváril sa nijako. Zrejme sa nerozpamätal, aspoň nie na všetko.

Asi po dvoch rokoch išiel Frank cez okresné mesto. Hore na kopci svietila belosťou nová nemocnica.

Frank sa potešil. Priateľ predsa dodržal slovo. Frank zatúžil porozprávať sa s Juditou. Zišiel z hlavnej cesty, odbočil na križovatke, kde odbočili vtedy v noci doprava. Vtedy, pravda, bola noc, ale ten dom nájde ľahko. Stáli pred ním veľké, košaté stromy. Frank zabrzdil. Zdalo sa mu, že je na mieste. Vystúpil z auta. Čosi sa mu nevidelo. Je to ten dom? Nie je?

Nie je. Z domu vyšla skupinka trojročných detí s vychovávateľkou. Detské jasle. Frankov vyvinutý orientačný zmysel sklamal.

Prešiel celú ulicu, nahor i naspäť. Nenašiel nič, čo by mu len trochu pripomínalo tú vilu. Je to vôbec tá ulica, nezmýlil sa o jednu? Zastavil pri trafike. Kúpil si cigarety a opýtal sa starej ženy, kde býva doktor Polonec. Ale žena bola hluchá, nepočula. Neodpovedala. Lenže ako môže predávať cigarety, keď je hluchá?

Opakoval otázku hlasnejšie.

„Ja o ničom neviem. Dajte mi pokoj..." odvrkla. Tá bosorka.

Tiež by mohla byť vľúdnejšia. Ale možno sa tu ešte nevyzná. Trojročné deti sa hrali v záhrade. Frank zastavil pri mrežovanom plote. Zavolal na vychovávateľku.

„Doktor Polonec? Vy ste zrejme ich známy?"

Frank prikývol.

„Tu ste dobre, nezmýlili ste sa. Ale už dva roky tu nebývajú."

„To predsa nie je možné?"

„Prosím vás! Čo dnes nie je možné?"

„Ale veď to bola ich vila."

„Teraz, ako vidíte, patrí štátu."

Frank začal šípiť čosi nedobré. Čosi, na čo nechcel pomyslieť, čomu sa vzpieral uveriť.

„Možno sa presťahovali do nemocnice?"

„Do nemocnice... áno... do takej zvláštnej, s mrežami..."

„Ale prečo? Viete prečo?"

„Ja o tom nič neviem. To sa musíte opýtať tých, čo vedia."

Nechala Franka tak, obrátila sa mu chrbtom.

Čašník v reštaurácii, ktorého sa po dlhých prieťahoch opýtal, či nevie, čo sa stalo s doktorom Poloncom, mal zrazu veľmi naponáhlo.

Iste je presvedčený, že som špiceľ... pomyslel si Frank. Celé mesto zrejme žije v trvalej psychóze strachu.

Frank si spomenul, že má v meste známeho, právnika. Vyhľadal ho.

„Aký máte na tom záujem?" opýtal sa advokát opatrnícky.

„Judita, tá mladá, bola s nami v horách. Jednoducho nemôžem uveriť, že by bola schopná nejakej podlosti. Ani jej otec."

Na právnikovi bolo vidno, že váha. Má? Nemá? Potom vybuchol.

„Je to veľké svinstvo. Ich odsúdenie pobúrilo celé okolie. Polonca mali ľudia radi."

„Kedy ich zatkli?"

„Na to sa už presne nepamätám. Môžem vám to však zistiť. Kolega, ktorý ich obhajoval, je môj dobrý priateľ. Ak chcete bližšie podrobnosti..."

„Tak podrobne to zase nemusí byť. Ja len... viete aspoň, prečo ich odsúdili?"

„Viem, bola to fraška, obvinili ich zo spolupráce s nepriateľskou rozviedkou."

Franka to neprekvapilo. Tušil, že to bude čosi podobné.

„Ale to je fantastické, nie?"

„Je. O nijakej rozviedke nemôže byť ani reči. Lekár bol, pravda, neopatrný. Písal si s dávnym priateľom, ktorý emigroval do Izraela. V listoch ho otvorene informoval o všetkom, čo sa u nás robí. Ak ste ho poznali, viete, že vedel byť veľmi ironický. Naivne sa domnieval, že u nás existuje čosi ako listové tajomstvo. Pravdaže, jeho listy zachytili, okopírovali, myslím, že to robili s celou korešpondenciou, ktorá prichádzala, alebo odchádzala do tej krajiny. Pred súdom isté vety vytrhnuté zo súvislostí mohli naozaj zle pôsobiť. A nemohol poprieť, že ich písal. Márne sa bránil, že v úplnom texte mali celkom iný zmysel. Vždy ho zahriakli. Písali ste? Napísali ste to? Priznávate sa? To stačí."

„Ale, no dobre, lekár písal listy. Lenže zavreli aj Juditu, aj jej muža. Tí predsa listy nepísali? Tí sa mohli brániť, že o obsahu otcovej korešpondencie nevedia nič..."

„Tých ani nepostavili pred súd. Držali ich vo vyšetrovacej väzbe. Mladého lekára čoskoro pustili, Judita ešte sedí. Za tým muselo byť čosi inšie, čo nepoznáme."

„A stará pani?"

„Stará pani dostala mozgovú mŕtvicu. Od rozčúlenia."

„Strašné."

„Pravdaže, strašné. Svinstvo."

„Teda, neviete sa rozpamätať, kedy ich zatkli?"

„Nie, na to sa už nepamätám. Niekedy koncom leta to bolo, to viem."

„Pomôžem vám. Koncom leta tu bola taká slávnosť. Kladenie základného kameňa novej pletárne..."

Právnik sa zamyslel. „To by mohlo byť... počkajte... myslím, že sa rozpamätám. Áno, pamätám sa. Tá slávnosť bola v nedeľu. A koncom toho týždňa ich zatkli. Prečo vám na tom tak záleží? Sledujete niečo konkrétne?“

„Myslíte, že by pomohlo, keby vyšiel najavo motív ich likvidácie?“

„To ťažko. Ja si totiž o tom myslím svoje. Len jedno nechápem. Mali silného, mocného priateľa. Vďačí im za život. Že ich ten nechal padnúť... Ale o tom ste vy predsa lepšie informovaný ako ja...“

„Na obnovu procesu sa nedá myslieť, pravda?“

„Nie. On to naozaj napísal. Dokázali mu to. Priznal sa. Po právnej stránke spadá pod zákon. Ten zákon je tu. Môžete si o ňom myslieť, čo chcete, ale je tu a je to zákon. V meste bolo z toho veľké pobúrenie, ale viete, akí sú ľudia. Čoskoro tu začali stavať novú nemocnicu a vilu premenili na detskú škôlku. A na krivdy sme si už akosi zvykli. Nikoho dlho netrápia.“

Frank sa rozhodoval. Má advokátovi povedať, čo vie?

„Keby, rozumejte ma dobre, pán doktor, keby sa objavili nové súvislosti. Keby sa, povedzme, dalo dokázať, že celá aféra má nechutné politické pozadie. Keby ich, povedzme, zlikvidovali preto, že niečo vedeli, aby sa takým spôsobom zabránilo verejnému škandálu, ktorý by mohol byť pre niekoho z vysokopostavených veľmi nepríjemný... dalo by sa niečo robiť?“

Právnik spozornel.

„Vy niečo viete?“

„Možno niečo viem. Ale neodpovedali ste mi. Dalo by sa niečo robiť?“

„Na to sa nedá odpovedať len tak. Hovoríte o vysokopostavenom. Tu asi veľa záleží na priaznivej či nepriaznivej konštelácii jeho politického súhvezdia.“

„Vy sám osobne ste nepočuli nič? V meste sa nerozprávalo o ničom, čo sa odohralo v ich vile?“

„Neviem, na čo narážate. V meste sa rozprávalo len to, že doktor Polonec má veľké zásoby výborného vína a že u nich sem-tam býva veselo.“

Frank sa rozhodol.

„Vy ste právnik. Ste viazaný diskrétnosťou a mlčanlivosťou pri styku s klientmi.“

„Na to sa nespoliehajte. Dnes kadečo neplatí. Ja som súčasne podľa nášho dnešného štatútu povinný spolupracovať pri odhaľovaní a likvidácii triedneho nepriateľa.“ To bolo dosť otvorené slovo. Frankovi sa páčilo.

„Ja to riskujem, pán doktor. Možno predsa len bude dobre, keď sa to dozvie niekto z vašich radov.“

Frank vyrozprával o tej noci v Poloncovej vile.

„Nuž...“ povzdychol si právnik po dlhšom mlčaní. „Všetci sme cítili, že tu niečo nie je v poriadku, že za tým ešte čosi musí trčať. Len sme si to falošne vysvetľovali. Inak. Mysleli sme, že celá tá hanebnosť je namierená práve proti Poloncovmu priaznivcovi. Bol tu dlhý boj o vymenovanie riaditeľa nemocnice. Polonec mal silného protikandidáta. Nelekára. Musím vysloviť jeho meno, alebo si ho domyslíte sám?“

„Nemusíte, pán doktor...“

„My sme sa nazdali, že ide o prestíž. Pravdaže, to, čo ste mi povedali, vysvetľuje všetko. Ak sa nemýlim, podľa vášho rozprávania boli ste vtedy očitým svedkom?“

„Bol som pri tom, pán doktor. Sám som mu nalial do hrdla koňak, aby ho dorazil. Čo myslíte? Keby sa to postavilo takto...“

Advokát krútil hlavou.

„Nič nedosiahnete. Komu to chcete povedať? Sudcom? Tí sa trasú o svoju existenciu. Galovičovi? Iste, ten na čosi také len čaká. Možno by ste napomohli pri výmene v kresle, ale Poloncovi by to nepomohlo. V nijakom prípade. A mohlo by sa stať, že by ste na to doplatili vy sám, len vy sám. Poloncovi môže pomôcť len jediné. Cesta milosti. Amnestia, prepustenie na podmienku. Hoci pochybujem, že je to možné. Juditu musia už skoro pustiť. Veď ju neodsúdili, nič proti nej nemajú. Ak vám môžem poradiť, nechajte si to všetko pre seba. Ja budem mlčať. Som ešte taký staromódny fiškál, trvám na niektorých zásadách. Lenže, čo my dnes môžeme?“

Advokát podporil svoje slová bezmocným roztiahnutím rúk. „Nie. Najlepšie, keď na to zabudnete. Vyznám sa v dnešných praktikách. Nikto by sa tým ani nezaoberal.“

Právnik sa na Franka čudne pozrel.

„Môžem aj ja byť k vám úprimný?“

„Nech sa páči, pán doktor.“

„Ako sa mohlo stať, že vy ste na slobode?“

Frank sa zarazil. Na to do tej chvíle nepomyslel.

„Neviem si predstaviť, že by bol, ak sú vaše domnienky správne, zastal na polceste. Či myslíte, že áno?"

„Sotva."

„Nebude v tom predsa len čosi inšie? Ten čas môže byť len náhodnou zhodou. Alebo – nemohol to vedieť ešte niekto? Nechceli z Polonca vymámiť práve podrobnosti o tej noci?"

Frank si spomenul na otázku osobného strážcu, keď ukladal opitého do voza. Čo ten robil po celý čas vonku? Mohol niečo vidieť či počuť?

„To sotva, pán doktor. Keby boli čosi vedeli, museli by vedieť, že som tam bol aj ja. Asi by ma v takom prípade neboli nechali na pokoji."

„Je to pomotané, čo?"

„Všetko je pomotané."

Áno. Všetko je pomotané. S tým sa rozišli...

„A to žiješ medzi tými psíkmi sama? Celkom sama?" opýtal sa Frank, keď už sedeli v kaviarni.

„Otec je v Kanade."

„Dali mu pas?"

„Dali. Krátko nato, čo ho prepustili. Aj mne by boli dali, ale ja som nechcela. Čo v Kanade? Mala som už svoje psíky."

„A tvoj muž?"

„Och, ten... to bolo len také, vieš? Ako ti to povedať?"

Frank porozumel.

„Povedz, Judka, prečo si vtedy po oslobodení tak rýchlo odišla?"

„Nechcela som mu stáť v ceste. Bol ženatý, mal dieťa. V horách, to bolo inšie, ale on mal svoju ženu rád a ja som to vedela, to sa vycíti."

„A teraz pestuješ pinčlíky."

„Si hlúpy. Prečo nie pinčlíky? Poznám mrzkejšie záľuby. Čo je na tom smiešne, ak niekto, kto sa cíti sám, pritúli k sebe živé, cítiace stvorenie?"

„Ale prečo si prišla?"

„Prečo... je mŕtvy... chcela som ho ešte vidieť. Všetci ste ho opustili. Je mi ho ľúto. Ty povieš, že sa zmenil, ale pre mňa nie. Pre mňa zostane taký, akého som ho poznala. Silný, priamy chlap. Je ho škoda. Nie je sám všetkému na príčine. A nám nemohol pomôcť. Boli by to využili proti nemu. Otec mu písal

z väzenia, ale list mu asi nedoručili. Keby bol mohol, bol by nám pomáhal.“

Kristepane, je taká naivná? Takto si všetko vysvetľuje?

„Judka, nikdy si si nepomyslela, že to všetko mohlo byť aj celkom inak?“

Pomyslela. Zrejme si to aj ona pomyslela. Nervózne si hrýzla prst.

„Neviem, na čo narážaš.“

„Vieš. Dobre vieš.“

„To nie je pravda...“ rozčúlila sa. „Toho by nebol nikdy schopný. Ako môžeš tvrdiť o ňom čosi také práve ty?“

Má ho rada. Mala ho po celý ten čas rada. Bol jej prvou, vari jedinou láskou. Nechce si pripustiť, že jej prvý milenec, jej jediný milenec mohol byť aj podlý. Poznala ho. Ako silného, priameho chlapa. Taký zostal v nej bez ohľadu na to, čo sa s ním i s ňou neskoršie stalo. Mýli sa. Nie jeho opustili, on odkopol všetkých, ktorým na ňom záležalo, ktorí ho mali radi, ktorí si ho vážili. Nie je to zvláštne, že v tento deň najväčšej opustenosti na neho myslia po dobrom práve ľudia, ktorým ublížil? Judke ublížil. Fondovi ublížil. Martinovi ublížil. Margite ublížil. Aj jemu? Aj Frankovi? Frankovi neublížil. Frank si pripomenul otázku advokáta, s ktorým sa kedysi rozprával o tragédii doktora Polonca. Prečo sa jemu nič nestalo? Nemá naostatok Judita pravdu? To sa už ani Frank ani nikto iný nikdy nedozvie. Možno nie. Možno to bola naozaj len náhoda, možno naozaj chceli Poloncov prípad použiť vlastne proti nemu. Stýkal sa s vlastizradcom, opil sa v jeho vile do nemoty.

Frank nevie, možné to je, možné je všetko. Ale nechať padnúť priateľa, ktorého poznal, vyjedal, ktorý toľko pre neho riskoval, nechať zničiť ženu, ktorá ho mala rada, ktorú miloval v horách, nič neurobiť, aby im pomohol, to je takisto hanebné. Nie, nech si Judka tvrdí, čo chce, ba aj ak má pravdu, Frank si o tom mŕtvom nemôže nič inšie myslieť. Všetkých odkopol. Tým, najmä tým dozrel sám k pádu, k neslávnemu koncu, z ktorého ho vyslobodila iba smrť.

„Vieš, Judka, čo robí teraz Fero Cígeľ?“

„Fero? To je ten murár z hôr, nie? Ten, čo sme ho zniesli z Kľaku?“

„Ten.“

„Čo robí?“

„Murára.“

„To je predsa v poriadku, nie? Čo ti práve teraz prišiel na um?“

„To by bolo v poriadku, Judka. Ba bolo by to aj veľmi v poriadku. Ale on nerobil vždy murára. V istom čase bol riaditeľom veľkého hotela tam v krajskom meste.“

„Stále nechápem. Riaditeľmi boli mnohí chlapci z hôr. Niektorí ešte sú.“

„Fero už nie je... Možno si ho teraz doberajú chlapi z partie, možno sa mu vysmievajú: To bol pekný kamarát a vydarený veliteľ! Keď si bol v svrabe, prstom pre teba nepohol. A on im zanovito odpovedá to isté, čo ty. Nemohol nič robiť, nedalo sa, sám mal silných nepriateľov, boli by to využili proti nemu... ja som sa s ním raz v meste, kde teraz žije, o tom do krvi poškriepil.“

„Nechápem, ako to súvisí.“

„Súvisí to, Judka. Tamhore v kraji bola vtedy každý mesiac nejaká konferencia, porada, oslava. Pochopiteľne, chodili za Ferom: Fero, večeru pre dvesto ľudí, Fero, na dva dni chceme reštauráciu... Fero sa ošíval, bol som pri tom, keď sa raz opýtal: Ale kto to zaplatí? Vieš, čo mu náš priateľ povedal? Si predsa komunista, nie? Tak čo sa pýtaš? Nuž, Fero bol komunista, prestal sa pýtať. Potom prišla štátna kontrola. Fero chodil usmiaty, čo tam, nech si len kontrolujú. Nuž, kontrolovali a nakontrolovali mu miliónové manko. Že je komunista? Tým horšie, hanebne zneužil dôveru strany. Sedemnásť rokov, Judka. Sedemnásť rokov mu dali. Dve tretiny si z toho odsedel. A dodnes tvrdí: Nemohol nič robiť, boli by to využili proti nemu...“

„Veď by to boli využili, nie? Čo mohol robiť?“

„Mohol robiť jediné, Judka. Jediné, čo sa dalo. Mohol vystúpiť pred súdom ako svedok. Súdy v kraji vtedy aj tak podliehali jemu. Mohol vysvetliť, ako to manko vzniklo. Lenže jeho sa nijaký prokurátor neopovážil obťažovať nemiestnymi otázkami. A on sám mlčal. Pravdaže, mohol čosi urobiť, Judka! Mohol odísť, odísť z funkcie, keď videl, čo sa robí a kam to všetko smeruje. Bolo v jeho moci nepripustiť ten proces, a keď ho už pripustil, mal sa hlásiť k svojej zodpovednosti.“

„A ty? Keď si to vedel, prečo si nič neurobil ty?“

„Ja som už nebol v kraji. A ja som nemohol nič robiť. Doložiť, kam sa ten milión podel, mohol len on. Ja som náročky šiel na ten proces, keď som sa to dozvedel. Sudca Ferovi vôbec nedal hovoriť,

len čo začal vysvetľovať, zahriakol ho a upozornil, že to nepatrí k veci. Keď mu pohrozil, že ho pre neúctu k súdu dá vyviesť a že ho budú súdiť v neprítomnosti, už som sa nezdržal a vykríkol som, že to je svinstvo. Hneď ma vyviedli von a mal som z toho opletačky. Tak to bolo, Judka. Nikoho sa nezastal."

Frank vycítil, že zahral na boľavú strunu. Judita sa zamkla do seba. Úporne zápasila s čímsi v sebe, s čímsi, čo vyháňala, ale celkom nemohla vyhnať.

Len keď už vstávali od stola, prerušila mlčanie.

„Vieš, som rada medzi psami. Je mi lepšie..."

Sľúbil jej, že sa na tie psíky príde niekedy pozrieť. Ale nevedel, či ju to veľmi potešilo... Zaviezol ju na letisko, ponáhľala sa k svojim psom. Frank sa už do smútočnej siene nevrátil. Načo?

16

Večer Frank vysušil na leštičke niekoľko fotografií. Fotografia je niekedy prefíkaná vec pre toho, kto pozná jej zákony. Frankovi sa vydarila najmä jedna snímka. Muklík. Ohromný Muklík, obor Muklík vztýčený nad malinkou mŕtvolou. Frank pozná svoj aparát, vie, ako zaobchádzať s perspektívou.

Keď ukladal snímku do červeného trezoru, musel sa usmiať sám nad sebou. Načo mu to je? Prečo to robí? Tej snímke aj tak nikto neporozumie, pre každého by bola bezcenná. Ktože je ten obor Muklík? Nikto nevie. A o nejaký čas nebude nikto vedieť, kto je ten maličký mŕtvy. Ale Frank bude vedieť, vie, prečo ju robil, preňho nie je bezcenná.

Frank začal listovať v albume. Jeho prvé snímky. Na nich ten mŕtvy ešte ako nedospelý mládenec. A Margita. A ich dávna partia. Kúpanie na mlynici. Výlet do hôr. Divadlo, ktoré hrali. Každý rok nacvičili nejakú hru. Priateľ vždy dostal rolu prvého milovníka. Pouličné bitky. Demonštrácie. Predvolebné zhromaždenia. Priateľ ako vojak, keď sa vrátil z hranice. Posledná schôdza. A hory. Ich skupina. Kadečo chýba, kadečo zostalo len v hlave, v pamäti. Na niektoré obrázky sa Frank zadíval dlhšie. Spomínal.

Priateľ ako komisár obnovy na prvej lokomotíve, ktorá prešla cez obnovený tunel. A na inej lokomotíve, idúcej cez obnovený most. A polonahý, zapotený, s čakanom v ruke na stavbe hradskej. Na dramatickom zábere, keď vyhadzuje z vládneho kresla reakčného politika. V belasých modrákoch s červenou páskou na rukáve kráča na čele milícií.

Potom obrázky z kraja.

Priateľ, ako bije dedinské ženy palicou po riti... To býval ešte chlap na mieste...

Ešte sa neohrial v krajskom kresle a roboty bolo nad hlavu. Sto problémov naraz, dodávky surovín do závodov viazli, vlaky meškali, roľníci nechceli plniť dodávky, bránili sa proti združstevňovaniu, zdĺhavé porady, bleskové cesty ta, kde niečo horelo, náhle rozhodnutia, podpisovanie miliónových investičných kvót, starosti s nedostatkom pracovných síl, a navyše katolíci začali šarapatiť, v dedinách boli vzbury, štát po pápežovej exkomunikácii žiadal od farárov vyhlásenie lojality. Nie všetci farári boli ochotní podpísať.

Z kancľa sa dramaticky lúčili so svojimi ovečkami. Dochádzalo k dedinským rebéliám, vo dne v noci strážili dedinčania, ozbrojení sekerami, motykami, niekde i strelnými zbraňami, ktoré si doniesli z povstania, svojich dušpastierov. V jeho kraji to bolo najhoršie. V kancelárii sa mu stále množili správy o prepadoch áut, prechodiacich krajom, o zbití, ba i zabití funkcionára. Nechali to naňho, je to jeho kraj, nech si urobí poriadok, nech ukáže, čo vie.

Prišla správa, že v jednej dedine zabarikádovali krajinskú cestu. Frank bol vtedy pri ňom, videl, ako očervenel, vstal, zavolal veliteľa milície.

„Sto chlapov. Ihneď..."

Vybral zo zásuvky pištoľ.

„Ideme..."

Zišli na nádvorie. Tam to vrelo. To boli jeho zálohy, ozbrojení chlapi z fabrík. Sto chlapov povyskakovalo na pripravené nákladné autá. Šli...

Už zďaleka videli barikádu na kraji dediny. Frank robil zábery. Na barikáde stál akýsi starík s dupľovkou. Zúrivo kýval na šoféra prvého auta. Za barikádou stála veľká skupina žien, niektoré mali v rukách vidly, iné skaly.

Priateľ prikázal šoférovi zastaviť až tesne pri barikáde, ktorú postavili z povytŕhaných dlaždíc. Vyskočil prvý, nedbal na rozčúleného staríka, ktorý naňho mieril dupľovkou. Chlapi zoskákali za ním. Zoradili sa pred barikádou.

„Rozíďte sa!" zahrmel na ženy. „Rozíďte sa hneď a zaraz! A pošlite sem svojich mužov, o hodinu chcem mať hradskú v poriadku!"

Nerozišli sa. Jedna z báb vyskočila na barikádu a otrčila milicionárom holý zadok. Druhá začala hystericky vrieskať: Bite nás, zabite nás, strieľajte, vy psi!

„To by sa jej tak páčilo, strieľať!" precedil priateľ cez zuby. Potom dal rozkaz, krátky, jasný, vyštekol jediné slovo:

„Palice!"

Mali ich tam pekne prichystané na autách. Sám si vzal jednu, vyskočil na barikádu, vytrhol starcovi pušku z ruky.

„A po riti!"

Vybral si tú, čo na nich otrčila zadok. Mlátil ju po ňom pružnou lieskou, hnal ju doprostred dediny. Ženy sa rozutekali s krikom každá inam. Pozahadzovali vidly, odhodili skaly. Vrieskali od

zdesenia a bolesti. Keď prišli milicionári na druhý koniec dediny, k druhej barikáde, nebolo tam živej dušičky.

„A teraz chlapov. Povyťahujte ich z domov!“

O polhodinu mali pod zbraňou do sto zamračených, ale mlčiacich, vyplašených dedinčanov. „Na cestu s nimi. Jedno auto tu zostane. Na dozor. O hodinu bude hradská pojazdná!“

Až potom vybrali z fary farára. Ten sa vykrúcal, bránil. On predsa podpísal...

„Mali ste mať rozum. Nič proti vám nemáme. Ale zajtra budete v meste. Omša nebude.“

Len potom dal zvolať zasadanie národného výboru.

„Ste zosadení. V obci budú nové voľby. Do tých čias tu bude vládnuť mnou vymenovaný komisár. A prvé, na čo si posvieti, budú dodávky...“

Frank sa musel nad obrázkom nevdojak usmiať. Tá žena sa na úteku potkla, spadla, priateľ jej zdvihol sukňu a sekal ju lieskou po zadku. Inak sa vtedy nedalo. Preliata krv sa nedá zmyť a rováše sa zahoja...

Nie, nedalo sa inak. Frank sa díva na ďalší obrázok. Skupina rozpačitých vidiečanov mädlí v rukách klobúky a baranice. Stoja v jeho kancelárii. Hodinu ich nechal čakať v predsieni, kým zazvonil na Hornákovú, aby ich vpustila.

„Čo máte na srdci, súdruhovia?“ opýtal sa nevinným, takmer nežným hlasom, z ktorého len Frank vycítil skryté potešenie.

„Ak... ste prišli orodovať za farára, zbytočne márnite čas.“

Neprišli orodovať za farára a on dobre vedel, prečo prišli.

Jeden z nich sa osmelil. Nie na farára. Teraz vedia, že farár bol ich zlý pokušiteľ. Aj v susedných farnostiach sú farári, ale tým sa nič nestalo. To ich vlastne farár nahuckal na všetko. Oni prišli, ech, teda, pre tú elektrinu.

Začudoval sa. Pre akú elektrinu? Veď vari len majú elektrinu v dedine? Pokiaľ vie, už pred rokmi ju ta zaviedli.

Prešľapovali, odkašlávali, súkali zo seba slovko za slovkom. Veď majú, pravdaže, majú, ale to chalanisko hlúpe. Nebyť toho, že je v špitáli, zaslúžilo by si... Ešte stále sa tváril, že nevie, o čo ide. Nech sa len trochu poškvaria vo vlastnej šťave. „Ja stále ešte neviem, čo máte na srdci. Niekto by mi to už konečne mal vysvetliť. Aké chalanisko? Čo má spoločné s elektrinou?“ Ale to všetko farár. A kostolník. Kostolník najväčšmi poburoval. Ženy,

hlupane, strážili faru. A vtedy večer sa blížilo k dedine niekoľko áut, kostolník vyšiel na vežu a rozhýbal zvony na poplach. A vtedy sa to stalo, ten sopliak, mal len trinásť rokov, čože má taký za rozum? Vyliezol na stožiar a kombinačkami prestrihol vedenie do dediny. Skoro ho zabilo, keď na zemi stúpil na prerezaný drôt. A tie autá vôbec neboli s milíciou, boli to traktory lesnej správy...

Frank videl, ako priateľovi pomykalo ústami. Ako násilím potlačil výbuch smiechu. Ako mimoriadne vážne sa zatváril.

„To je vážna vec, súdruhovia. Vážnejšia, ako by sa mohla na prvý pohľad zdať. Drôty sú z medi."

Veď hej, prešľapovali, veď aj oni vedia, že drôty sú z medi. Ale či by tento... v dedine je tma... a mnohí majú elektromotory... a sečku teraz musia rezať ručne...

„Ale viete, že teraz máme päťročnicu?"

Áno, to vedia, ktože by nevedel, že máme päťročnicu?

„No vidíte. A meď, súdruhovia, meď je nad zlato. Meď musíme za drahé devízy dovážať z kapitalistických krajín, a tie nám ju ani nechcú predať. S každým kúskom medi treba podľa toho zaobchádzať. Kde teraz vziať takú neplánovanú meď?"

„Veď je to len kúsok..."

„To si myslíte vy, že len kúsok. Ten kúsok by nám mohol chýbať pri zavedení prúdu do dediny, ktorá ešte nie je elektrifikovaná. Ani elektrikárov niet. Všetci sú nasadení na dôležitých úsekoch. Nemôžem vám pomôcť, súdruhovia. To nemôžem. Vaša dedina nebola v pláne. Ľutujem. Musíte si pomôcť, ako sa dá. Možno máte ešte odložené petrolejky..."

Veď oni, ozval sa jeden, sú pokojná obec. To len tým babiskám čert hlavy pomútil. A nechceli by to zadarmo. Veď by sa vari pri dobrej vôli niekde našiel ten kus drôtu. Aj montérom by dobre zaplatili. Nie sú nevďační.

„Čo?" rozhorčil sa, „podplácať chcete? To sa dalo prv, mňa podplácať nebudete! Mám teraz dôležitú poradu, súdruhovia. Ľutujem. Nemôžem pre vás nič urobiť."

Smutne sa poberali k dverám. Keď už boli v predsieni, vyšiel za nimi.

„Hovorili ste čosi o sečke, súdruhovia. Že ju musíte rezať ručne."

Zastali. Predsa len je vari ešte aká-taká nádej?

„Sečka sa naozaj ručne zle reže. Štát vám dodáva prúd do strojov. A čo vy? Ako je s mliekom, mäsom? Sečka je mäso a mlieko. Splnili ste?“

Jáj, veď to. Nesplnili. Nešťastné dodávky. Nesplnili. Mrchavý rok bol.

„Tak! Mrchavý rok bol. V susednej dedine, tri kilometre od vás o mrchavom roku nevedia nič, statočne si plnia svoju zmluvu s štátom. A nepoškodzujú spoločný majetok, tam babiskám čert rozum nepomútil. Teraz prídete a poviete: Kúsok medi. Iste, kúsok, ale aj ten kúsok medi museli vyrobiť vo fabrike robotníci. Tí chcú jesť. A čo majú jesť, keď bude každá dedina tak zanedbávať svoje povinnosti ako vy? Potravinových lístkov, na ktoré sa nič nedostane, sa nenajedia. Teda, súdruhovia, doneste mi výkaz o splnených dodávkach mlieka a mäsa a zistíme, čo sa dá robiť. Možno sa nejaká tá meď nájde. Aj montér k nej.“

S tým ich nechal odísť.

„Nemal si tak kruto...“ povedal mu položartom Frank.

„To nič, prídu. Prídu zase. Upíšu sa čertovi! Podpíšem s nimi osobitnú zmluvu. Splnia dodávky – elektrina svieti, nesplnia, elektrinu vypneme. Kto raz mal elektrinu v dome, nebude nikdy chcieť vysedúvať pri petrolejke. Odhliadnuc od toho, že petroleja niet...To bude ich súkromná, čestná päťročnica...“

Tak vládol. A vtedy sa nedalo inak. Dostal z podhorskej dediny, ktorá sa dávno preslávila svojím rebelantstvom, posmešný list, podpísaný všetkými občanmi aj členmi národného výboru. Oni tamhore nikoho a nič nepotrebujú, oni na starostlivosť štátu serú, žandárstva sa neboja, majú svoje guľomety a nijaké dodávky plniť nebudú...

Frank ho našiel, ako sa nad listom chytá za brucho od smiechu.

„Na...“ vybuchol medzi smiechom, „prečítaj si, čo písali Záporožci tureckému sultánovi...“ Frank na tom nič smiešne nenašiel. To je výzva. Ak dedinu neskrotia, rozšíri sa to po celom okolí. Autorita štátu bude fuč. Smial sa ešte, keď dvíhal slúchadlo a žiadal, aby ho spojili s riaditeľom krajských spojov.

„Súdruh riaditeľ, v Pohore je pošta, pravda? Aj telefón? Kedy ste ho ta natiahli? Pred polrokom? Tak. Vypnúť. Až do odvolania vypnúť. A poštu nedoručovať a nevyberať. Tamojšieho úradníka pošlite na neplatenú dovolenku na neurčito. Oznámte mu to listom. Čo? Na čiu zodpovednosť? Na moju, pravdaže, na moju. Áno, dám

vám to písomne. Veľmi rád. O to sa nestarajte, nezbláznil som sa, viem, čo robím.“

Stisol gombičku na stole.

„Autobusový dispečing.“ Spojili ho.

„Koľko autobusov chodí do Pohory? Dva denne? Zrušiť. Do odvolania zrušiť. Na moju, len na moju zodpovednosť. To práve chcem, aby bola bez spojenia. Neboj sa, viem, čo robím, a viem prečo.“

Stisol gombičku.

„Elektráreň! Hrica!“ Spojili ho.

„Súdruh Hric, s okamžitou platnosťou prerušíte dodávku prúdu do Pohory. Do odvolania. Do čerta, čo všetci máte, pravdaže si to zodpoviem! Dám ti to písomne. Kedy? Hneď, ešte dnes, ešte v túto hodinu...“

Stisol gombičku. Milíciu. Veliteľa.

„Sto chlapov. Vyberaných. Pôjdeš s nami. Hneď o polhodinu vyrazíme. Cestou ti to vysvetlím. Isteže zbrane. A vezmite dve sekery...“

„Ech, Záporožci...“ uľavil si.

Zoskákali pred národným výborom. Dedina bola ako vymretá. Ale Frank vybadal za každým oblokom sliedivé oči, ktoré sledovali, čo sa bude robiť. Nerobilo sa dokopy nič. Frank sa díva na obrázok, na ktorom priateľ vytína drevený stĺp s označením autobusovej zastávky. Stĺp naložili na kamión.

„Tak. Nasadať a domov...“

„To je všetko?“ opýtal sa začudovaný milicionár.

„Všetko.“

V meste pri autobusovej stanici dal zastaviť.

„Vyskočíme...“ povedal Frankovi.

Vyskočili. Šli do kancelárie.

„Kedy ide autobus do Pohory?“

Úradník ho nepoznal.

„Autobus nejde. Do Pohory oddnes nepremáva autobus.“

„Prečo?“

„Páni na kraji sa asi zbláznili. Vydali taký príkaz...“

Nepovedal nič. Vyšli von, pozreli sa na cestovný autobusový poriadok. Počuli, ako škrekľavý hlas z ampliónu oznamuje, že autobus do Pohory nepôjde, obidve linky sa až do odvolania rušia.

Na nástupišti stála skupinka čakajúcich. Niektorými myklo. Dvaja sa šli presvedčiť do kancelárie, či dobre počuli. Keď vyšli, bolo na nich vidno, že počuli dobre.

Skupinka sa s nadávkami roztrhla a pohla, pešo.

„O týždeň prídu prosiť."

Prišli už o tri dni. Veľmi pokorne. Nechal ich čakať tri hodiny na chodbe. Keď ich prijal, nevyzval ich, aby si sadli. Na stole pred ním ležal ich list. Vzal ho do ruky, ukázal im ho.

„Kto z vás ho podpísal?"

Nechceli sa k nemu hlásiť. Podpísali zrejme všetci.

„Je v dedine niekto, kto ten list nepodpísal?"

V pomykove pozerali jeden na druhého. Je niekto taký v dedine? Nevedia.

„Neviete, čo? Ak je v dedine niekto, kto ten list nepodpísal, nech príde o týždeň. Prv nie! O týždeň. A vy von! S vami sa nemám čo zabávať!"

O týždeň prišiel farár, učiteľ, predseda národného výboru a štyria roľníci. Prijal ich hneď.

„Vy ste nepodpísali?"

Predseda sa okúňal.

„Von! S tebou nerokujem. Čítali ste to, dôstojný pán?"

Starý farár sa priznal. Čítal. Odhováral ich, upozorňovali ich aj s riaditeľom školy, že to je vzbura, rebélia a že to bude mať zlé následky. Tie sú tu.

„Mohli sme tam poslať bezpečnosť, súdruhovia! Všetci, čo to podpísali, porušili zákon! Na zajtra zvolajte celodedinskú schôdzu. Chcem, aby tam boli všetky zbrane, ktoré sú poskrývané v dedine, pekne na jednej kope. Urobíme domové prehliadky. Ak nájdeme čo len jedinú pušku, prestaneme s vami vôbec debatovať. Uvidíme, ako sa zaobídete bez štátu!"

Na druhý deň našli v krčme, kam zvolali schôdzu, malý arzenál. Milicionári povynášali zbrane na nákladné autá. Schôdza bola krátka. Hovoril len on. Vybral list a prečítal ho. A zahrmel:

„Záleží na vás, či chcete mať v dedine takéto vedenie! My proti tomu nemáme nič. Ak chcete, chcite. My nechceme od vás nič. Nemusíte nič dodávať. Môžete si žiť bez štátu. Ale autobusy sú štátne, telefón je štátny, elektrinu vám dodáva štát. Môžete si vybrať. Môžete skúsiť, ako sa vám bude žiť bez štátu. Štát to bez vás voľajako vydrží. Mohol som vás všetkých postaviť pred

súd, ale načo? Vybavte si to medzi sebou, mňa zaujíma menej, ako môže zaujímať vás, ktorý mudrc vám to poradil. Dávam vám týždeň času na rozmýšľanie. O týždeň pošlite ku mne delegáciu, ale upozorňujem vás, že s nikým, kto ten list podpísal, rokovať nebudem. Možno potom podpíšem s vami takú súkromnú zmluvu, taký dodatok k päťročnici. To je všetko...“

Rýchlo odišiel. Učiteľa, ktorý ho chcel pristaviť, odtisol nabok. Nasadli, boli preč.

Keď prišli, bol veľmi srdečný. Pohostil ich slivovicou, ani slovom nepripomenul, čo sa stalo. Kýval hlavou na súhlas, keď mu oznámili, že chcú nové voľby. Usmieval sa, keď mu predložili výkaz o splnených dodávkach.

Stisol gombičku. Elektráreň.

„Súdruh Hric, zaveďte ihneď prívod prúdu do Pohory.“

Stisol gombičku. Spoje. Zapojte telefónnu linku do Pohory. Stisol gombičku. Autobusy.

Od večera obnoviť normálne spojenie do Pohory. A prepustiť dispečera, ktorý vysvetľoval občanom, že páni z kraja sa zbláznili.

Na dedinách tým získal ohromný rešpekt a v závodoch veľkú popularitu. Pravdaže, roznieslo sa to do každej dediny. Len Galovič šomral. Načo také parády...

Inak sa nedalo.

Frank sa díva na sedemnásť kráv. Na fotografiu, na ktorej je sedemnásť kráv priviazaných o ohradu pred krajským sídlom. Sedemnásť kráv z Hanoviec.

„Poď so mnou...“ zavolal vtedy Franka, „do Hanoviec na celodedinskú schôdzu...“

Schôdza bola v krčme. Návšteva, ktorú nečakali, ich prekvapila, a ako sa Frankovi videlo, dosť nemilo. Privítali, stlačili sa za predsedníckym stolom a zmĺkli.

„Len pokračujte, súdruhovia. Len ďalej... akoby ma tu nebolo...“ vyzval ich. Nepokračovali.

„Ak sa k tomu nemáte, budem teda pokračovať sám. Dodávky, všetci vedia, plníte obstojne. Najmä v mäse. V mäse dodávky vysoko prekračujete. V novinách o vás píšu ako o vzornej obci v plnení dodávok mäsa. S mliekom, vajíčkami a chlebom je to už horšie. Človeku by sa mohlo zdať, že vaše kravy vôbec nedoja. O tom som sa s vami prišiel porozprávať. Neviem si to dobre vysvetliť. Možno mi to vysvetlíte vy...“

Predseda obce to aj skúsil. Neveľmi smelo sa pokúšal vysvetľovať, že je predsa taká zvyklosť, no zákon to nie je, ale robí sa to, mäsom možno nahradzovať, povedzme, vajíčka a vajcami mäso a mlieko... oni predsa splnili dodávky mäsa od začiatku roku na tristošesťdesiat percent, keď sa to prepráta na iné, tak vlastne dodávky vysoko prekračujú, všetky dodávky, sumárne... mäso je najdôležitejšie, aj noviny o tom píšu...

„Tristošesťdesiat percent, pravda? Koľko je to jalovíc, súdruhovia?"

Predseda opäť zdĺhavo vysvetľoval, koľko to je podľa váhy. Oni myslia na plnenie dodávok vo váhe. Koľko jalovíc? Od začiatku roku sedemnásť jalovíc...

„Tak. Sedemnásť. A všetky sa volajú Malina, pravda, súdruhovia?"

Frank videl to zdesenie. Prasklo to, zle je, všetko vyšlo najavo.

„Teraz by ste mi ešte mali vysvetliť, súdruhovia, ako je možné plniť dodávky na tristošesťdesiat percent, dať sa okiadzať v tlači od hlúpych redaktorov a pritom neodovzdať ani kilogram mäsa. Nechce sa vám, súdruhovia? Mlčíte? Tak vám to musím vysvetliť sám. Zákon, ktorý stanoví, že predaná krava sa rovná splnenej dodávke, je zákon dobrý, myslí na záujmy roľníka. Predáš kravu, nemáš prebytok, nemáš z čoho dodať. Ale taký zákon, najmä takýto zákon, tu nie je na to, aby sa s ním špekulovalo. Čo platí pre jednotlivca, nemôže platiť pre celú obec. My sme podpísali kontrakt s obcou, nie s jednotlivcami. A vy ste nám za to plnili percentá, a nie mäso, súdruhovia!"

Vstal.

„Dlhujete mi sedemnásť kráv! Obec Hanovce dlhuje kraju sedemnásť kráv. Zajtra ich chcem vidieť pred budovou, v ktorej úradujem. To je všetko, súdruhovia. Môžete pokračovať, mňa tu už netreba."

Odišli.

„Myslíš, že ich privedú?" opýtal sa Frank na spiatočnej ceste.

„Pravdaže, privedú. Vedia, ako bolo v Pohore."

Na druhý deň popoludní vyfotografoval Frank tých sedemnásť kráv. Boli pekné, vykŕmené, nijaký odpad.

Frank sa v mysli vrátil späť do tých čias. V pohraničnej dedine raz v noci narátali šesťdesiatčlennú skupinu pašerákov, ktorá tiahla s ťažkými batohmi k hranici priam okolo pohraničnej stanice.

Vládca kraja o hodinu neskoršie sám osobne zatkol veliteľa stanice a na hodinu prepustil všetkých jej zamestnancov. Inokedy vyhodili do vzduchu čiernu pálenicu, dobre maskovanú v poliach. Obec bola potom mesiac bez prúdu. Ovládal kraj vypínaním elektriny. Je to iste lepšie ako bajonetmi.

Okrem toho predsedal na schôdzach, poradách, gremiálkach, spisoval správy, hlásenia, chodil do terénu, vo dne v noci bol na nohách, málo vtedy spával, všade čosi viazlo, volalo po zákroku, po pomocnej ruke, po rozumnom riešení.

Vtedy býval chlap. Stačil na všetko, stačil aj na vtedajšie úlohy. A vtedy sa žiadalo konať, rozhodnúť, riskovať, zvládnuť situáciu, nebáť sa. Bol v kraji populárny, mali ho radi, rozprávali o ňom legendy.

Kedy nastal v ňom ten zlom, zlom jeho osobnosti? Prišiel náhle a naraz, či nebadateľne, postupne? Pre Margitu je tá otázka prostá, ľahko na ňu odpovie. Tá odfarbená. Tá ho zavliekla do skazy. Boli časy, keď si to myslel aj Frank, ba to bolo prvé, čo si pomyslel, keď ju po prvý raz videl v kancelárii. Ale nebolo to niekde celkom inde? Nie je tá žena skôr následkom, výsledkom, ako príčinou? Nebolo okolo neho priveľa pochlebovačov, ktorí ho dennodenne presviedčali o jeho genialite, o jeho výnimočnosti, o tom, že jeho život, jeho čas, jeho osoba sú čosi cennejšie ako iné, že si môže preto viac dovoliť, že si môže dovoliť všetko? Že výnimočný človek môže výnimočne žiť? Frank sa pamätá na istého člena kabinetu. Stretol ho krátko po tom, čo ho vymenovali do čelnej funkcie.

„To mi nemali urobiť..." vyvracal nový muž Frankovu gratuláciu takmer plačlivým hlasom. „Na tie úlohy ja nestačím, zhorím, vykopnú ma..."

Frank s úžasom sledoval premenu, ktorá sa potom s novým mužom stala. Pár mesiacov sedel v kresle, a už bol suverénom, rozhodujúcim škrtom pera o miliónových hodnotách. Upodozrievavo sa díval na svojich kolegov, na svoje okolie, akoby sa pýtal: Ako to, že ma tak neskoro objavili? Že môj talent neuznávali? Kto z vás je ten, čo brzdil, spomaľoval moju cestu na post, kam som už dávno podľa svojich schopností patril? Pravdaže, neobstál. Pravdaže, vykopli ho. Chodí po meste ukrivdený, urazený, svoj pád vysvetľuje akýmsi sprisahaním voči sebe, tajomne naznačuje: Ja by som vedel rozprávať...

Je tu jedna fotografia. Z rodného mesta. Veľký muž rační k zástupom. Na tom istom námestí, kde kedysi prednášal svoje ohnivé prejavy. Len obecenstvo je iné. Všade naokolo sú najmä tí, proti ktorým kedysi soptil. Frank obrátil niekoľko listov naspäť. Stará partia. Kamaráti. Šli s ním a šli za ním. Bol vždy uznávaným, rešpektovaným vodcom. Nikto mu neupieral právo na to postavenie, vyvinulo sa prirodzene, samo.

Dnes predpoludním sa s ním prišla rozlúčiť delegácia z rodného mesta, okolo päťdesiat ľudí. Frank márne hľadal medzi nimi niekoho zo svojich. Tí neprišli, neprišiel ani jeden.

Neprišli ani vtedy na jeho slávnostný prejav na námestí. Frank sa díval na záber z tribúny, z veľkej tribúny, na ktorej bolo do dvesto ľudí. Ani jedna stará, milá tvár. Frank prezerá záber z obecenstva. Ani tam niet nikoho z nich. Na námestie neprišli tí hrdí chlapci, tí bitkári z čias tvrdých bojov, do ktorých ich vodil. Ale čakali ho. Mal, musel prísť! Frank vedel, kde ich nájde. V krčme, v ktorej sa schádzavali kedysi, v ich krčme. Tam boli všetci, čo prežili. Keď Frank vošiel, celá krčma stíchla. Čakali iného, nie Franka. Čakali aj Franka, ale najmä toho druhého. Keď sa Frank zjavil, vedeli, že čakajú márne.

Dávny druh zakričal na Franka z kúta krčmy:

„Aj ty si už vrana s pozlátenými nohami..."

Reagovali na to výbuchom smiechu. Frank sa obrátil, bez slova vyšiel na vzduch. Do očí sa mu tisli slzy. Od zlosti. Od poníženia. Vrana s pozlátenými nohami... Frank vedel, čo tým chceli povedať. Kedysi ako chlapčiská chytili vranu. Miestny čudák, ktorý vyberal vranie hniezda a jedol vraniu polievku, ich stretol pri rieke, keď víťazoslávne išli so svojím úlovkom.

„Žije, chlapci?"

Ukázali mu ju. Žije.

„Nože jej pomaľujte bronzom chvost a nohy a pusťte ju medzi vrany... Ale najprv ju musíte opiť..."

Opili vranu. Bronzom na vianočné orechy jej pomaľovali chvost a nohy. Chvost strieborným, nohy zlatým. S ohromným hurhajom ju niesli späť k rieke, kde hniezdili vrany. Vyplašili kŕdeľ čiernych vtákov a vypustili tú pomaľovanú. Frank už na pomaľovanú vranu zabudol, nebola to preňho pekná spomienka, na nepekné spomienky sa skôr zabúda. Ale všetci nezabudli.

Dobehli ho. Neblbni, dohovárali mu, to nepatrilo tebe. To mu ušlo len tak... Ale Frank sa už do krčmy nevrátil. Nemohol.

Nemohol preto, lebo vedel, že majú pravdu. Už k nim nepatril, pridlho sa motal v iných sférach, nerozumel by im a oni by neporozumeli jemu. Vrátili sa z bojísk, vzali kanvičky s neosladenou kávou a šli zapáliť „kocheraj“ vo vyhasnutej fabrike. S hrdosťou sledovali vzostup jedného z nich, najlepšieho z nich. Je náš, ten nás nepredá, ten na nás nezabudne, má na to hlavu, aby sa za nás a o nás ďalej bil. Veríme mu, stojíme za ním... Neskoršie nad kadečím krútili hlavou. Čo to robí? Ako to žije? Čakali, že príde, že mu povedia svoje. Neprišiel. Neprišiel, lebo v hotelovej jedálni bol banket a on nemohol chýbať v čele stola. Tamtí, čo sedia pri ňom naľavo-napravo, tí si ho chytili. Opili ho, pozlátili mu nohy, postriebrili chvost. Neprišiel, a viac nech sa už neukazuje. Uďobú ho, ak sa ukáže...

Dobre, to Frank vedel pochopiť. Ale ako on sám k tomu príde? Ale vedel, pravdaže, aj to, pridlho sa motal medzi pozlátenými, hoci vždy sedával len na krajíčku stola, čosi z tej pozlátky sa obtrelo aj naňho. Bol to krutý, ale oprávnený ortieľ. Vydedili ho. Aj jeho vydedili, nielen niekdajšieho veliteľa.

Je s ním koniec, uvažoval Frank. Koniec, ktorý je už len otázkou času. Zabudol na svojich, a tí ho vydedili.

Frank sa celkom zahĺbil do toho čudného životopisu, ktorého jednotlivé kapitoly po dlhé roky trpezlivo ukladal k sebe, stránku za stránkou, obrázok za obrázkom. Zadíval sa na snímku, ktorú kedysi cvakol s neskrývanou škodoradosťou. Na snímke bol jeho priateľ, horár, taký reklamný horár v horárskej uniforme, s mohutnou ryšavou bradou. A dvaja cudzinci, muž a žena. Hostil ich vtedy, záležalo na nich, prišli na oficiálnu návštevu, na dôležitú štátnu návštevu. Pripravili pre nich bohatý program. Veľký muž ich po celý čas sprevádzal. Zaviedol ich do opery, na vzorné družstvo, vláčil ich po pamätihodnostiach mesta, usporiadal pre nich veľkú recepciu, bleskovo ich povodil po krajine, ukázal im z auta hory, priehradu, na dve hodiny sa zastavili v modernom, novom závode, zhromaždenému osadenstvu rečnili o družbe, o potrebe zachovať mier, navzájom sa ubezpečovali o tom, ako si svoje stretnutie vážia, ako sa ctia, aké potrebné je stretávať sa takto častejšie, lepšie sa spoznať, odstraňovať nedorozumenia, ktoré ešte sú.

Ale čo v sobotu? V sobotu nie je v krajine hosťa pracovný deň. Napokon Muklík, autor programu, dostal šťastný nápad. Na pstruhy!

„Máte radi rybačku?“ opýtal sa hostiteľ pri večeri v salóniku hotela. Hosťovi sa rozžiarili oči. Rybačku? Je možná aj rybačka?

„Tak dobre...“ rozhodol sa hostiteľ. „Zajtra sa ide na rybačku!“

Rýchlo sa dohovorili. Keď počuli, že pstruhy, priam zajasali od nadšenia. Hostiteľ sa vyťahoval. To je program, čo? Tí tak ľahko na nás nezabudnú, odnesú si stadeto najlepšie spomienky!

V sobotu ráno vyšlo z mesta šesť čiernych reprezentačných limuzín. Nešli ďaleko, zo tridsať kilometrov za mestom odbočili k blízkym horám. Frank bol pritom, pri diplomatickej rybačke nemôže chýbať fotograf. Švédski hostia sa tešili. Pstruh je ušľachtilá ryba, športová, takmer taká športová ako severský losos. Milý malý národík.

Ktovie, čo všetko si pod pstružou rybačkou predstavovali. Asi divú horskú riavu, od ktorej zalieha v ušiach, vôňu lopúchov, v čírej vode sa bleskove mihne tieň, ani by to nikto nezbadal, nebyť niekoľkých ohnivých bodiek na jeho chrbte, skok, nevydaril sa, ešte jeden skok, a nádherný exemplár opäť prekonal jednu z mnohých prekážok na neúnavnej púti hore bystrinou...

Možno sa čudovali. Aká podivuhodná krajina! Pár desiatok kilometrov od hlavného mesta – a pstruhy! Šesť limuzín zastalo pri akomsi oplotenom priestranstve. V otvorených železných vrátkach stál statný reklamný horár s ohnivou hlavou. Vítal hostí. V oplotenom priestranstve boli tri malé jazierka. Horár viedol hostí k nim. Jeho dielo! Jeho hrdosť! Šoféri pripravovali udice. Všetkých pochytila rybárska horúčka. V jazierkach sa hemžilo pstruhmi, podchvíľou sa vyhodil krásny exemplár vysoko nad vodu, nad trochu zakalenú a trochu slizkú hladinu. Všetkých pochytila rybárska horúčka natoľko, že si vôbec nevšímali vzácnych hostí. Horár, kráľ tohto pstružieho raja, sa chvastal: Sú lačné, potvory, náročky som im nedal žrať, nech dobre berú. Na holý háčik skočia!

Švédski hostia stáli bokom, trochu zarazení, trochu hanbliví. Možno vôbec nie sú takými rybármi, ako sa včera chceli zdať.

„To sú dúhované pstruhy, pravda?“ naivne sa opýtala švédska žena. Horár začal zoširoka vysvetľovať, áno, dúhové, dobre sa im u nás vodí, pochádzajú, prosím pekne, z Kanady, z takej diaľky, ale naše podmienky im mimoriadne svedčia, dorastajú, prosím pekne, rýchlejšie ako potočný pstruh, aj v liahni sa lepšie množia...

Štíhla, elegantná Švédka počúvala jeho výklad s čudným úsmevom. Keď skončil, opýtala sa tlmočníka, čo znamená „prozýmpekne“

a doložila, že pod tým rozumela pstruha. Jej muž sa nesnažil predstierať ani len zdvorilý záujem. Otrávený stál bokom a s neskrývaným pohŕdaním sa díval na prvých vášnivcov, ktorí sa už nemohli dočkať a vyťahovali z liahne rybu za rybou, na každý vrh – pstruh.

Hostiteľ vycítil, že čosi nie je v poriadku. Urazil azda niekto hosťa? Posunkom privolal tlmočníka.

„Čo sa stalo?“ opýtal sa neisto. Tlmočník pokrčil plecom. Nevie.

Švédsky hosť to už dlhšie nevydržal. Prudko, rozčúlene pristúpil k nim.

„Povedzte, prosím, hostiteľovi, že som športový rybár, a nie vrah!“

Hostiteľ nepochopil. Z očí mu sršali hromy a blesky. Kto sa tu čosi opovážil? Kto tu čo zbabral? Vynadal azda niekto hosťovi do vrahov?

Vysoká Švédka sa pokúsila zachrániť situáciu.

„Môjmu manželovi nie je dobre. Ak dovolíte, vrátili by sme sa radšej do mesta.“

Nečakala, či dovolia alebo nie, a rýchlym krokom sa poberala k limuzínam. Hostiteľovi ešte chvíľu trvalo, kým pochopil, čo už dávno pochopili všetci. Frank videl, ako zrazu očervenel od jedu.

„Nafúkanci...“ sipel cestou k autu. „Namyslení buržuji... každý vie, ako vznikol ich blahobyt. Milióny padali na frontoch, a oni na to dodávali Hitlerovi rudu a oceľ.“

Na druhý deň bol Frank na letisku. So vzácnymi hosťami sa lúčil šéf protokolu a – Muklík.

Frank sa prichytil, že si nahlas šepká. Šepkal si nad obrázkom: Vrana s pozlátenými nohami... k svojim sa vrátiť nemôže. A medzi pávmi je a zostane vranou...

Frank s povzdychom zavrel album a uložil ho na miesto. Jeden život. Jeden takmer celý, už vyhasnutý ľudský život. Zajtra ta vloží posledný obrázok. Čosi sa uzavrie. Čosi sa skončí...

17

Tej noci nemohol Frank zaspať. To sa mu stávalo zriedka. Pri ňom pravidelne, hlboko dýchala jeho žena. Frank ležal na chrbte s otvorenými očami, hľadel do ničoho, do tmy. Možno nie do tmy. Možno do ďalekej, hlbokej minulosti. Darmo si nahováral, že ten mŕtvy bol niktoš, s ktorým sa netreba zaoberať, že ho prezrel už dávno a už dávno zatratil, že je mu celkom ľahostajný, že sa dožil konca, aký si zaslúžil. Rozumom to uznával, ale človek sa neskladá len z rozumu, človek sa okrem iného skladá aj zo svojej minulosti a Frankova minulosť bola neodmysliteľná od toho mŕtveho, prežili spolu priveľa, nemalo by nijaký význam popierať to, človek môže v sebe podobné popretia pestovať, môže na čas, niekedy na veľmi dlhý čas v sebe potlačiť pocity, ktoré sú mu na ťarchu, ale potom príde taká nečakaná chvíľa, ťažká, všetko ťa prepadne, chceš-nechceš, musíš sa s tým vyrovnať. Staré, zabudnuté deje, lásky a chvíľky sa vracajú s nezvyčajnou ostrosťou do mysle, staré trápenia ťa znovu mučia, staré hanebnosti, na ktoré veľmi nechceš spomínať, ťa prepadnú, keď najmenej potrebuješ, aby sa ti pripomínali, pred svetom môžeš kadečo maskovať a skrývať, ale sám pred sebou sa neskryješ, čo ako sa pokúšaš, čo ako si myslíš, že sa to dá. Každý prežije v živote svoju ťažkú hodinu aspoň raz, a čím ich je menej, tým sú ťažšie, ťažkú hodinu holej, dotieravej pravdy, keď musí priznať sám sebe, že je taký, aký je, bez príkras, ktoré ukazuje na obdiv svetu, aj bez príkras, ktoré predstiera sám pred sebou.

Ba či si aj ty, mŕtvy... prešiel Frank v úvahách k niekdajšiemu priateľovi... ba či aj ty si ju prežil, svoju zlú hodinu? Aká bola? Kde a kedy ťa asi prepadla? Kedy si prišiel na to, že si zradil sám seba? Vedel si si to aspoň raz priznať, ty, kedysi priamy chlap? Vieš, ako ťa mali radi? Vieš, čo to je za bohatstvo? A ako si s ním zaobchádzal? Čo si porobil s ľuďmi, s tými niekoľkými, ktorí jediní dnes v noci na teba myslia? Ako si vracal oddanosť, lásku? Brať. Po celý život si len bral, hrabal, od malička si len bral, hrabal, namiesto opätovania oddanosti splácal si blahosklonnou priazňou, dovolil si, aby sa aj iným ušlo čosi z tvojho výslnia. Trpel si ich, znášal za to, že ťa milovali. Lichotilo ti to.

Vždy ťa niekto obletoval, niekto obdivoval, vždy ti niekto závidel. Vždy ťa niekto poslúchal, od školskej lavice to tak bolo.

Býval som tvojím dlhoročným tieňom, satelitom, držal som sa ťa, vyhľadával, strážil si ťa, a tebe to robilo dobre, veď ani Frank nebýval hocijaký, mal svoju silu, cenu a svoju hrdosť, ale podľahol tvojmu šarmu, poddal sa tvojej autorite, bývali ste rovnakí, ale ty si bol vždy prvý, medzi nami dvoma bolo celkom samozrejmé, že ty si a zostaneš vždy prvý. Vodcovský typ. Prečo nie sú rodené vodcovské typy, ako sú rodené lokajské nátury, sú draví a zakríknutí, smelí a bojazliví. Ty si bol vodcovský typ, nikto ti to neupieral, každý ťa rešpektoval, nepriatelia sa ťa báli, spoznali včas nebezpečenstvo tvojej osobnosti, chceli ťa zničiť a nezničili ťa, nepriatelia ťa nezničili. Zničili ťa priatelia? Nie, zničil si sa sám. Vodcovský typ, ktorý prestane viesť sám seba, nemá viac právo stáť na čele.

Kde? Kedy? Prečo si opustil sám seba? Za čo? Kedy si prišiel k obludnému poznaniu, že si viac, že si všetko, že teda smieš viac, že smieš všetko? Kúpavali sme sa nahí a Margita bola moje dievča, a napriek tomu, že Margita bola moje dievča, kúpavali sme sa nahí, taká bola medzi nami neotrasiteľná dôvera, možno naivná, možno hlúpa, možno romantická, ale bola. Lenže nie tam, nie vtedy, nie večer pri rieke si sa dohovoril s Margitou, to sa muselo stať kdesi inde, za mojím chrbtom, to sa muselo stať tajne, aby som o tom nevedel, a vedome, z tvojej strany vedome, lebo Margita bola vtedy ešte primladá, pričistá a prijednoduchá, aby ona začala prvá. Dobre. Vzal si si ju. Aj ona to chcela. Asi si sa jej väčšmi páčil ako ja, asi si jej väčšmi imponoval. Vybavil som si to s tebou po svojom, tak ako sa na chlapov svedčí. Čo si urobil s Fondom, ktorý sa tiež o ňu pokúšal, ktorý sa o ňu pokúšal vtedy, keď už bola tvojím vlastníctvom, tvojím večným, nemenným vlastníctvom? Prečo si nešiel za ním, nepristavil ho večer v odľahlej ulici, nepritisol k múru a nepovedal mu: Prac sa mi z cesty, lebo z teba narobím fašírku! Tak sa to predsa svedčalo na chlapov, tak sme si to spolu vyjasnili, keď sme si po prvý raz po tej bitke podali ruky. Po dlhé roky si Fondu štval, nenávidel, prenasledoval, ničil za to, že sa opovážil siahnuť na Margitu, že sa odvážil na to isté, čo si si ty osoboval ako svoje samozrejmé právo. A prenasledoval a ničil si ho ešte dlho po tom, ako si od seba odkopol ju, príčinu svojej nenávisti k nemu. A ju si odkopol, lebo ti bola na ťarchu, prekážala ti, po toľkých rokoch spoločného života si sa zrazu za ňu musel hanbiť. Zaostala, pravda? Nevedela, alebo sa nechcela vžiť do nových pomerov, tebe primeraných nových pomerov. Nemala

reprezentatívnu postavu ani reprezentatívne spôsoby. Bola jednoduchá a ostala taká dodnes. A vzal si jej syna. Nemal si naňho právo, ani podľa zákona nie, ale vzal si jej ho, lebo si ho chcel vlastniť, ako si chcel vlastniť každého, všetkých, všetko. Bol to predsa tvoj syn, tvoje dieťa, tvoja krv! Nositeľ tvojho nesmrteľného mena! Chcel si mu všetko zabezpečiť, aby dorástol tej cti. Čo si s ním porobil? Nebyť toho, že to je naozaj tvoj syn, tvoja krv, tvoja nátura, tak sa už nikdy nespamätá z tvojej starostlivosti. Odkopol si ho vtedy, keď ťa možno najväčšmi potreboval. Ale dobre si urobil, bolo by o jedného priameho, hranatého asfaltéra menej.

V istom čase pásli po tebe, hľadali ťa, na tvoju hlavu vypísali odmenu. Našli sa statoční ľudia, ktorí ťa skryli. Vedeli, čo robia, aj čo by ich to mohlo stáť, a predsa to urobili. A čo si urobil ty s nimi? Čo si porobil s Judkou, s doktorom Poloncom a s celou jeho rodinou? A čo si porobil s tvojou plavou, horúcou, nesmrteľnou láskou, ktorá dnes prijíma tvoju smrť ako vykúpenie?

A čo si porobil sám so sebou, ty dravý, čierny orol? Čo ťa stiahlo z jasných výšin do sveta sivoty a ničoty, ta, kde vrabce odbavujú svoje smiešne snemy? Závrat ťa chytil? Málila sa ti výška, chcel si ju pozorovať zdola? Chcel si sa kochať v tom, kam až doletíš, a počúvať závistlivé čvirikanie tých, čo ta nedoIetia? Či ťa pochytil čudný závrat, v ktorom sa ti zdalo, že hore je dolu a dolu je hore?

Alebo si sa bál? Čoho? Čoho si sa bál? Čierneho havrana Galoviča? Nepochopil si, že pri Galovičovi obstojí iba ten, kto sa ho nebojí, kto ukáže, že sa ho nebojí, kto dokáže, že sa ho nebojí? Že je taký zákon: Kto sa nebojí Galoviča, toho sa bojí Galovič?

Bál si sa. Bál si sa čoraz väčmi. Bál si sa Galoviča, a napokon si sa bál všetkého a všetkých. Alebo si sa bál tieňov? Spomienok na tých, ktorých si sám vyhnal, vykopal, zničil? Bál si sa už vtedy, keď si mi povedal, že v politike niet priateľstva? Na koho si pritom myslel? Na tých, čo ti stáli v ceste za kariérou, alebo už na seba? Alebo na to, že aj ty sa budeš raz osamotený obzerať napravo-naľavo, skade svištia nože, skade ti hrozí nebezpečenstvo, skaza? Myslel si si, že viac moci v rukách – väčšia istota? Preto si sústreďoval pre seba čoraz väčšiu moc, preto si neraz málo dôstojnými prostriedkami upevňoval dobyté postavenie.

Načo ti bola všetka tá moc, ktorú si získal? Ako ti chutila? V čom ti pomohla, čo ti vyriešila, kam ťa doviedla? Kedysi si

býval zdravý, mocný, plný elánu. A šťastný. Zintenzívnilo sa tvoje šťastie? Priniesla ti moc ďalšie šťastie, alebo nahradila bývalé nejakým iným? Tuhším? Aké šťastie? Šťastie z lásky? Miloval si a milovali teba? Miloval si povedzme svoju ženu, tú plavú ženu? Možno. Iste. A ako dlho to medzi vami vydržalo? Opíjala ťa, aby si jej dal pokoj. A zamykala pred tebou dvere svojej spálne. Pohŕdala tebou. Robila si z teba posmech. Alebo si bol šťastný pri svojich podenkových láskach pod kontrolou osobných strážcov, o ktorých si nevedel, čo, koho, prečo a pred kým vlastne strážia?

Alebo si bol šťastný z vykonaného diela? Z dobre vykonaného diela? To býva, mnohým to stačí, je to iste veľa. Ale kde je tvoje dielo, ty mŕtvy? Čo je tvojím dielom? Stál si na čele tejto krajiny a táto krajina za ten čas urobila veľký pokrok vo svojom vývoji. To nik nepopiera, to je viditeľné, počuteľné, hmatateľné. Ale čo z toho pokroku je tvoje? Niekto iný, odvážnejší ako ty, uvážlivejší ako ty by bol to ohromné úsilie všetkých ľudí, ktoré tu bolo, doviedol ďalej. Ty si sa bál rozhodovať, ty si sa bál viesť. Mal si na mysli svoje postavenie: Čo keby si urobil nejaký chybný krok, ktorý by mohol niekto proti tebe využiť? Tento zástoj ťa priviedol až k nečinnosti, k prázdnemu frázovaniu, ktoré nikto nebral vážne, ani tí, čo ti horlivo prikyvovali pri každom slove. Možno najmä tí nie. Bál si sa chybiť, bál si sa riskovať. Kto sa bojí rizika, nedôjde nikam. Ani ty si nikam nedošiel napriek poctám, napriek postaveniu, napriek trom radom farebných stužiek na hrudi.

Aké ešte šťastie? Šťastie exhibicionistu, ukazujúceho sa pri každej vhodnej i menej vhodnej príležitosti na obdiv? Šťastie, či aspoň opojenie z potlesku? Nikdy si sa nad tým potleskom nezamyslel? Takisto tlieskali tvojmu predchodcovi, takisto budú tlieskať tvojmu nástupcovi. Spevák šlágrov, herec pred oponou, tí vedia, konkrétne vedia, za čo im tlieskajú. Vedel si to niekedy ty? A čo si medzi dvoma potleskami robil? A ako ti bolo medzi dvoma potleskami?

Teda aké šťastie? Z lásky? Nie. Z diela? Nie.

Možno je také šťastie, čudné, ale pripúšťam, že môže byť také: Šťastie z moci. Ukazovať, že si viac ako iní, že môžeš rozhodovať o ľudských osudoch, suverénne rozhodovať, ty sám, bez zodpovedania, bez skladania účtov, čo si s jedným, s dvoma, s mnohými ľuďmi porobil. Možno aj to je šťastie, niekoho vyzdvihnúť a potom

ho zašliapnuť, niekoho zašliapnuť a potom vyzdvihnúť, niekoho vyzdvihnúť, iného zašliapnuť. Chutí to? Dáva to človeku uspokojenie? Ukája to jeho vášne, jeho pudy? Vŕšiť sa na druhých za to, že sa ti čohosi nedostáva, že ti niečo chýba, vybíjať si svoje komplexy na druhých, na tých, ktorí sa smejú, keď ty sa mračíš, ktorí sa mračia, keď sa ty smeješ?

Teda šťastie nie. Ale možno sláva? Sláva opíja, sláva je silným omamným prostriedkom. Pre svoju slávu viedli vladári národy do boja, do víťazstva alebo do skazy, pre slávu, popularitu, publicitu sú ľudia schopní urobiť čokoľvek. Sláva je zárukou nesmrteľnosti a nesmrteľnosť je ešte vždy čímsi, čo mátoží v hlavách ľudí, ak sa cítia čímsi výnimočnými. Aká je tvoja sláva, ty mŕtvy? Mal si chodiť po tieto dni po uliciach, bol by si sa o nej dozvedel všetko. A tvoja nesmrteľnosť? Zostane zachovaná v mojom trezore. O desať rokov ťa už nespomenú ani v historickom kalendári. O desať rokov ešte možno, o jedenásť už nie. Stálo to všetko za to, takto potlačiť, zničiť, zradiť sám seba? Bývali časy, keď zástupy šli za tebou do ohňa. A predvčerom ti nemal ani kto oči zatlačiť.

Moc, ty mŕtvy, nie je ani dobrá ani zlá. Moc sa môže stať dobrom, moc sa môže stať zlom, záleží na tom, kto ju používa. Ako s ňou vie zaobchádzať. Čím bola moc v tvojich rukách? Bola dobrom? Bola zlom? Či bola iba samoúčelom? Hračkou, s ktorou si sa pohrával, v ktorej si sa kochal? Keby bola dobrom, mnohí by ťa dnes chválili a ľutovali by tvoj odchod. Keby bola bývala zlom, dnes by ťa mnohí preklínali a tešili by sa z tvojho konca. Ale nikto neľutuje tvoju smrť. Pár najbližších, aj tí ešte s trpkou príchuťou pochybností a mrchavých spomienok. A preklína ťa vôbec niekto? Nevyjadrujú sa v týchto dňoch aj tí, ktorým si osobne ublížil, že to ani nebola tvoja chyba? Vyše dvadsať rokov si štval, ničil vzdelaného, slušného človeka. Prišiel si dnes vypiť na tvoju pamiatku a myslel to vážne. Nie nenávisť. Ale neúčasť, ľahostajnosť, ty mŕtvy, ľahostajnosť ťa bude sprevádzať na tvojej zajtrajšej poslednej ceste do zabudnutia.

Boli aj iné pohreby, ty mŕtvy. Tiež štátne. Aj v poslednom čase. ani jediné oko nebolo pri nich suché. A sú takí mŕtvi, aj tvojou zásluhou mŕtvi, ktorých si zatratil a ktorých mená si šepkajú zástupy. Už im, tým navždy prekliatym, vydedeným, vyhnaným, opľuvaným a zabudnutým stavajú pomníky a odhaľujú pamätné tabule. A pomenovávajú po nich ulice, ty mŕtvy!

A tu leží ktosi na posteli, kto ťa poznal. Leží a nemôže spať. Prežíva za teba tvoju ťažkú, dlhú hodinu. Poznal ťa. Vie, kým si bol. Úporne a márne hľadá odpoveď na otázku: Čo sa s tebou stalo? Zapaľuje si už štvrtú cigaretu a ešte veľa cigariet si zapáli, kým príde na to, že na svoju otázku nenájde odpoveď. Pýta sa, či ťa je škoda, a sám si odpovedá: Nie. Nikoho nie je škoda. Nikoho, kto si sám formoval svoj vlastný osud. Ty si mal možnosti formovať ho tak, ako si ho formoval. Ale mohol si aj inak. Ty si si zvolil svoju cestu. Krutú cestu. Možno najkrutejšiu. Cestu vypätia – do ničoty. A bdejúci má len jedinú odpoveď, neuspokojivú: Moc korumpuje.

Ako ti chutila všetka tá moc, čo si mal vo svojich rukách, ty mŕtvy?

Franka vytrhlo z úvah tiché zastenanie. Žena spí. Pavlína. Čosi sa jej sníva. Čosi ťažké, keď zastenala. Opatrne, aby ju nezobudil, pritiahol si jej hlavu k sebe. Opatrne, aby ju nezobudil, položil jej ruku na hruď. Nespráva sa k nej tak, ako by sa patrilo. Ale má ju, Pavlína je jeho žena, je to, čo na tomto svete má. Láska? Je to ešte láska? Zvykli si na seba. Možno niekedy, keď sú spolu, idú si vzájomne na nervy, ale keď je od nej ďaleko, neraz ho pochytí taká tuhá túžba, taká tuhá... Zvykli si na seba. Poznajú sa a nič si nepredstierajú. Je to ešte láska? Nie je to o čosi menej a súčasne o čosi viac? Ale – čo inšie je láska?

Čo má Frank? Mizerný reportérsky plat. Prácu, ktorá ho nebaví. Zábavu, rozptýlenie, s ktorým sa musí skrývať. A túto ženu. Mať niekoho, mať niekoho, kto je žena...

Prebudila sa. Nepovedala nič, ale Frank vedel, vycítil, že je hore, nemohol v tme vidieť jej oči, ale vycítil, žé ich má otvorené. Dych sa jej stíšil, hruď sa jej dvíhala inak. Čaká.

„Máš stále pekné kozliatka..."

„Och, Frank.. " vydýchla. Znelo to ako pozvanie do zázraku.

„Mám iba teba, Pavlínka..."

Prešla mu rukou po vlasoch. Vedela, čo jej tým hovorí, prečo to hovorí. To, čo je viac ako láska, je totiž mlčanie plné porozumenia...

18

Rozlúčka s mŕtvym sa začala presne o desiatej. V smútočnej hale sa zišlo päťdesiat pozvaných smútočných hostí. Vonku tisíce občanov lemovali ulice, ktorými pôjde smútočný sprievod. Frank, keď prechádzal ulicu, zbadal v zástupe Margitu. Nehlásil sa k nej, mohlo by jej to byť nepríjemné, zrejme chcela byť sama, stratená v množstve ľudí. Teda predsa prišla. Frank bol rád, že prišla, nie tak kvôli mŕtvemu ako kvôli nej. Nezmenila sa. Možno, keby nebol vtedy stretol tú plavú, mohlo byť všetko inak. Možno. Stretol ju totiž. Ľudia stáli, čakali, taký pohreb býva veľkolepým divadlom, ktoré si mnohí nedajú ujsť za nič na svete.

Na námestí trochu bokom stálo dvesto mladých ľudí v modrých košeliach, navlečených na hrubých svetroch. Ponesú sto vencov. Vencov je vyše sto. Je nimi obložený katafalk, ukladali ich za vavrínový hájik, zaplnili nimi chodby. V bočnej ulici čakalo dvadsať čiernych, čerstvo vyleštených limuzín. O čosi ďalej čestná rota vojska a čestná rota milície. Mŕtveho povezú na delovej lafete, ťahanej vojenským kamiónom s vojakmi v helmách. Na poslednú cestu mu bude vyhrávať vojenská hudba.

Frank poznal presný program. O desiatej zaznie časť z Dvořákovho Rekviem. Prejav bude len jeden. Prednesie ho Galovič. Potom rakvu potiahnutú štátnou zástavou odnesie šesť generálov na pleciach k lafete. Na čele sprievodu bude kráčať rota vojakov. Za nimi milícia. Potom generál s vankúšom, kde ponesie rady a vyznamenania. Za ním vence. Potom lafeta. Za truhlou pôjde vdova, podopieraná otcom zosnulého. Za vdovou pôjdu čelné osobnosti verejného a politického života. Potom šesťstup vyšších dôstojníkov a za ním ostatní oficiálni smútoční hostia. Ráta sa, že k sprievodu sa budú pridávať občania lemujúci ulicu. Tak prejde sprievod dva kilometre, od smútočnej siene, kde bol mŕtvy vystavený, k jeho bývalému sídlu, k rezidencii. Tam sa s ním rozlúči veľmi krátkym prejavom jeden z členov kabinetu. Frank sa nedozvedel, kto to bude. Fakt, že to tajili, môže naznačovať, že ním bude jeho dezignovaný – dezignovaný znamená, samozrejme, zvolený, hoci voľby sú určené na druhú hodinu popoludní – nástupca. Po rozlúčke preložia truhlu z lafety do pohrebného voza. Dvadsať čiernych limuzín ju odprevadí na hranice mesta. Ešte jeden krátky prejav

a mŕtvy opustí mesto, v ktorom sídlil. Odvezú ho do krematória vo vzdialenom meste. Sprevádzať ho bude len vdova s jeho otcom. Tak si to želala. Po dlhých poradách jej vyhoveli. Aj ďalšiemu jej želaniu vyhoveli. V krematóriu nebude okrem zriadencov nijaké obecenstvo a nijaký program.

Tak to všetko prebehne. Frankova práca sa skončí v smútočnej sieni. Na ostatný priebeh rozlúčky určil vedúci fotooddelenia iných fotoreportérov.

Neviditeľná hudba na galérii dohrala. Chvíľu znelo len odkašlávanie prítomných. Potom pristúpil Galovič ku katafalku, na ktorom leží rakva už zahalená do zástavy. Galovič drží v ruke červené dosky so smútočným prejavom. Otvára ich. Rozhliada sa. Oslovuje vdovu a príbuzných. Oslovuje smútočných hostí. Galovič rační.

Galovič má len niekoľko šedín na sluchách. Jeho lebka je holá. Hranatá.

Aj jeho postava je hranatá.

Aj jeho tvár.

Aj jeho myšlienky sú hranaté. Aj jeho prednes. Galovič je stále rovnako hranatý.

Aj jeho prejav je hranatý. Galovič nevie dobre čítať. Zle prízvukuje, vety, napísané v spisovnom jazyku, mrzačí dialektom, dvíha hlas a klesá s ním na nesprávnych miestach, niektoré slová, najmä cudzie výrazy, komolí. Frank už dávno posmešne volá Galoviča súdruh Vitman. Najmenej desaťkrát ho počul vysloviť Vitmanská ľudová republika.

Galovičove prejavy sú stále rovnaké. Fádne, suché, frázovité. Zrejme mu ich už roky píše ten istý človek. Frank nevie kto, ale nijaký lúmen to nie je.

Galovič vždy mobilizuje. Aj tu bude mobilizovať.

Filmová kamera bzučí. Reflektory svietia naplno. Frank cvaká obrázok za obrázkom. Televízny objektív sa upiera na Galoviča. Galovič rační. Vdova, sediaca na stoličke, skláňa hlavu. Jej závoj nie je natoľko priesvitný, aby bolo možné pozorovať jej výraz. Keď ju Galovič oslovil, trochu zdvihla hlavu. Frankovi sa zdalo, že zo vzdoru. Akoby chcela povedať: Ty ma nemáš čo oslovovať. Ale možno myslí na to isté, na čo Frank.

Ten mŕtvy mal kedysi veľkú príležitosť. Galovičova pozícia bola vtedy silne otrasená. Verejná, i keď nevyslovená mienka bola silne proti nemu. Tí, čo sa ho báli, trochu zdvihli hlavy. Kolovali

o ňom nevkusné anekdoty a nepekné klebety. Ľudia si vraveli, že nemôže celú noc spať, ak nedal cez deň niekoho zatknúť. To bolo prehnané. Verejná mienka vždy preháňa, zveličuje. Ale tie reči boli ukazovateľom toho, čo si o Galovičovi myslia.

Vtedy ľudia čakali, že sa nájde niekto nebojazlivý, statočný, kto vyženie Galoviča z verejného života. Kto verejne odhalí jeho ťažké chyby. Mali pritom celkom konkrétnu predstavu, kto mal byť tým statočným. Ten mŕtvy. Len on sa mohol Galovičovi postaviť, len on sa s ním mohol vyrovnať. Bolo známe, že sa už dávno nenávidia. Pokladali ich za dvoch kohútov na jednom smetisku. Muselo raz medzi nimi dôjsť k prudkej zrážke, to cítili všetci. A vtedy bola príležitosť. Galovičovo postavenie bolo natoľko otrasené, že na recepciách sedával sám, každý od neho bočil. Zdalo sa len otázkou krátkeho času, kedy padne.

S napätím sa očakával prejav Veľkého muža. Ľudia si boli istí, že to bude posledný deň Galovičovej moci. Ale veľký muž mlčal. Bál sa. A vtedy prehral všetko. Od tých čias už nikto od neho nič neočakával. Boli by mu za to všetko prepáčili, všetko odpustili, tí, čo ho poznali dávnejšie, medzi nimi aj Frank, by boli zajasali: Predsa len je chlap, akým kedysi býval. Pravda, aj on sa navystrájal, ale kto by nebol vystrájal na jeho mieste? Odstránením Galoviča by bol dokázal, že sa staval za čosi nové, ešte len tušené, pre mnohých vytúžené, čo raz, prv alebo neskoršie musí prísť.

Mlčal. Neurobil nič. Bál sa. Stratil zvyšky sympatií a rešpektu. Bál sa Galoviča? Sotva, Galoviča sa v tom čase nebolo treba báť. Bál sa iného. Bál sa, že odhalením Galovičových chýb vyvolá reťazovú reakciu, že poruší rovnováhu síl vo vedení, že pohýbe škatuľami, a to pokladal za nebezpečné, ak sa raz začne, ktovie kde a pri kom sa skončí?

Neurobil nič. Nevyhnal z kľúčového mocenského kresla všetkými nenávideného muža, reprezentanta tvrdého kurzu. Tým mlčaním vyslovil ortieľ sám nad sebou. Vhodná príležitosť sa pominula. Galovič si udržal, ba ešte upevnil postavenie. Poučil sa. Spoznal, že zárukou jeho postavenia je koncentrácia všetkej dostupnej moci. A on, na rozdiel od toho mŕtveho, vedel, čo je moc, vedel s ňou zaobchádzať. Veľký muž ešte nejaký čas reprezentoval. Galovič nikdy nereprezentoval, bol vždy skôr v pozadí. Ale vládol, popravde vládol on, Galovič.

Galovič reční:

„S hlbokou poctou..." (Galovič sa zarazil, uvedomil si, že opäť skomolil napísané slovo, chvíľu sa rozhodoval, či sa opraviť či nie, a rozhodol sa pokračovať. To sa mu stávalo častejšie.) „...a smútkom skláňame sa nad telesnými pozostatkami nášho nezabudnuteľného súdruha, verného priateľa, milovaného syna, manžela, otca... veľkého štátnika a veľkého človeka..."

Frank sa obzrel, o kom a v mene koho to všetko hovorí. Otec mŕtveho bol úprimne dojatý. Vdova nie. Syn? Ten tu nebol. To pisateľ prejavu nemohol predvídať. A priatelia? Kde sú priatelia? Kto môže byť a zostať priateľom politika, ktorý vyhlasuje, že v politike niet priateľstva?

Možno z iných úst by tieto slová zneli ako nevyhnutná fráza. Ale tie slová vyslovil Galovič. Všetci vedia, čo sa medzi nimi odohralo. Galovič bol najnevhodnejším rečníkom nad touto truhlou, určil sa na to sám, a len zasvätenejší mohli vytušiť, prečo, Galovič ide na všetko, Galovič tým, že tu vystupuje ako prvý po zosnutí Veľkého muža, ukazuje, že je tu, že s ním treba rátať, že rozhodovať o ostatných bude on, nie oni o ňom. Galovič sa na svojej ceste nezastaví pred ničím, ani pred mŕtvolou.

Veľký štátnik? Veď Galovič vydal zákaz odtláčať jeho meno a fotografie v tlači, v televízii, v rozhlase, vo filmových týždenníkoch. Ale čo inšie má hovoriť v slávnostnom prejave? Azda to, aký ten mŕtvy v skutočnosti bol? Napokon, o mŕtveho vôbec nejde, ide o autoritu kresla, v ktorom sedel. O autoritu funkcie. Kreslo je mŕtve, nech žije kreslo! O kresle len dobré!

Galovič rační:

„Odišiel verný syn revolučnej robotníckej triedy... z nej vzišiel, za ňu sa bil, ju reprezentoval..."

Mal si byť v tej krčme, pomyslel si Frank, mal si tam byť vtedy, keď mňa namiesto neho nazvali chalani z „kocheraja" vranou s pozlátenými nohami. Ale aj keby si v tej krčme náhodou bol a vypočul si, ako o tom mŕtvom zmýšľali, tvoj prejav by nemohol znieť inak.

„Skvelý organizátor a hrdina národnooslobodzovacieho, protifašistického boja... organizátor a inšpirátor našich skvelých budovateľských víťazstiev, ktorý do posledného výdychu verne slúžil veci ľudu..."

Do posledného dychu... sám Galovič najlepšie vie, ako to s tým posledným dychom bolo. V posledných rokoch života podľahol

Veľký muž módnej vášni, ktorá zachvátila mnohých funkcionárov. Stal sa vášnivým poľovníkom. Na tom by iste nebolo nič zlé. Poľovačka je druhom oddychu a príležitosťou vypnúť, ujsť od starostí a denného zhonu v zadymených kanceláriách do prírody, do hlbokých lesov, kam by sa štátnik, nebyť novej vášne, nikdy nedostal. Lenže poľovačka nemôže byť hlavnou a jedinou činnosťou štátnika. A on už sotva robil niečo inšie. Zrejme v poľovke hľadal únik z nudnej sivoty svojho neveľmi vydareného života, vzrušenie, náhradu za mnohé, čo sa mu nedarilo, aj istotu, že je ešte stále chlapákom, zručným strelcom, akým býval v čase bojov. Poľovka sa mu stala jediným, možno posledným potešením. Keď ho to pochytilo, nechal úrad úradom, program programom, odchádzal čoraz častejšie, kam, nevedeli ani jeho najbližší spolupracovníci. Jeho neprítomnosť, pravda, nebola nijako citeľná. Na stole sa síce vŕšili kopy listín a dokumentov na podpis, ale to vždy počkalo.

Na jednej z pravidelných porád politického vedenia, ktorej predsedal Galovič, bolo kreslo pri ňom prázdne. Nie po prvý raz. Už si na to zvykli a mysleli si o tom svoje. Galovič po otvorení schôdzky prečítal list, v ktorom štátnik ospravedlňoval svoju neúčasť na zasadaní. Ani to nebolo nič neznáme. Nové bolo, že Galovič vzápätí vyhlásil poradu za prísne dôvernú. Všetci spozorneli. Čosi sa stane...

„Stojím pred nepríjemnou povinnosťou oboznámiť vás s istými faktami, ktoré sú v príkrom rozpore s tvrdeniami, obsiahnutými v tomto liste. Disciplína je zaväzujúca pre všetkých. Čím vyššie postavený súdruh, tým zodpovednejšie sa jej musí podriaďovať. Žiaľ, som nútený oboznámiť vás s neodkladnými štátnickými záležitosťami, o ktorých je v liste zmienka. Neodkladné štátnické záležitosti sú iste dostatočným ospravedlnením, ak sú naozaj neodkladné a štátnické. Ale o akých je tu v tomto liste reč? Pisateľ listu pred dvoma hodinami zastrelil srnu...“

Galovič si sadol a skúmavo sa pozrel každému z prítomných do očí. Nebol to pre nich ani pre Galoviča nijaký objav. Len chcel vedieť, či dozrela chvíľa k rozhodujúcemu kroku. Odhadol ju správne. Rozhorčenie a zdesenie nebolo len strojené. Srnu! Zastrelil srnu! Nie srnca, ale srnu! Srny chráni zákon, poľovať na ne je zakázané. A navyše v čase hájenia! To je predsa surové pytliactvo, odsúdeniahodný čin! Aj oni sú poľovníci, a vášniví.

Galovič hrmel od rozhorčenia.

„Mám dôkazy, že to nie je prvý prípad vážneho porušenia funkcionárskej a občianskej disciplíny zo súdruhovej strany!“

Ostatní sa medzitým už spamätali z pobúrenia. Zavetrili. To nebola iba informácia? Bolo v tom čosi viac? Je tu tá chvíľa, ktorú už dlhšie očakávali, na ktorú mysleli s určitými obavami? Rozpriaha sa Galovič k rozhodujúcemu úderu, alebo sa ešte uspokojí s konštatovaním faktov?

Galovič má iste ešte čosi v zálohe. Zdalo sa mu, že správne odhadol situáciu. Odhlasujú. Odhlasujú jeho návrh na napomenutie nedisciplinovaného súdruha. Napomenutie, to znie celkom nevinne. Okolo drastickejšieho návrhu by iste vznikla dlhá polemika a ktovie, či by sa niektorí nepostavili proti. V tomto orgáne nemal Galovič ani zďaleka zabezpečenú potrebnú väčšinu.

Napomenutie odhlasovali. S úľavou. So začudovaním, že Galovič nešiel ďalej. Ale on išiel ďalej, bol to šikovný taktický ťah, ani nezbadali, že mu odhlasovali presne to, čo chcel, čo sám pokladal za rozhodujúci úder.

Na druhý deň priniesla tlačová kancelária dôvernú správu, že až do odvolania sa v nijakej forme nemá objavovať meno ani fotografia štátnika. Až do odvolania... to znamená, až do vyšetrenia a uzavretia celého prípadu. Vyšetrovať bude, pravda, Galovič. A on aj prípad uzavrie. Čo navrhne, odhlasujú, prijmú. Všetci predsa hlasovali za napomenutie, svoje rozhodnutie už nemôžu zrušiť ani zmeniť.

To bol štátnikov koniec. Vtedy vlastne zomrel. Pred najhorším ho zachránila len zhubná choroba. Ani Galovič sa za takých okolností neodvážil ísť až do konca. Načo aj? Galovič, strážca mravov, nemal rád verejné aféry. Vrhali tieň na autoritu funkcionárov. Elegantnejšie bude vari oznámenie, že štátnik nemôže vykonávať povinnosti pre chorobu. Napokon ani k tomu nemuselo dôjsť. Celý prípad uzavrela fyzická smrť.

Frank sa zle usmial, keď sa dozvedel, čo bolo príčinou tej čudnej informácie pre tlač, za ktorou nenasledovali nijaké ďalšie opatrenia. Ten mŕtvy – už dávno mal odísť z funkcie, na ktorú nestačil, ktorú nezvládol. Vďaka jemu narastali a množili sa stále väčšie chyby a škody. Nestihol im zabrániť, nemal potrebný rozhľad ani intelekt, ba ani vôľu nie, vyhýbal sa zodpovednosti, odmietal rozhodovať sám aj o bezvýznamných maličkostiach. Bolo dosť vážnych dôvodov, prečo mal už dávno opustiť kreslo. Odišiel, lebo zastrelil srnu.

Franka to nijako neprekvapilo. Dôvod bol primeraný dôstojnosti, vážnosti, autorite toho mŕtveho.

A Galovič reční. Končí. Lúči sa so zosnulým slovami:

„Si živý a zostaneš navždy živý medzi nami..."

Vkus, takt, cit pre mieru neboli nikdy silnou stránkou Galovičovej osobnosti. Nie je to nijaká citlivka. Ani si možno neuvedomuje, akú trápnu komédiu tu hrá v role rečníka nad mŕtvym. Ktože sa mal s ním rozlúčiť? Niekto podradnejší? To by vrhlo zlé svetlo na celý vážny akt.

Až vtedy, až v tej chvíli, keď Galovič končil svoj prejav, prišlo Frankovi za mŕtvym ľúto. Kadečo mu, pravda, možno vyčítať. Prehajdákal dôveru verejnosti, a to nielen dôveru v neho samotného, ale aj v spoločenský systém, ktorý reprezentoval, aj v hnutie, v ktorom vyrástol. Sklamal nádeje, aké doňho vkladali. A Frank vie viac ako mnohí iní, Frank o ňom vie takmer všetko. Dopustil sa nejednej hanebnosti, neraz zneužil moc, ktorá mu nepatrila, zapríčinil nejedno ľudské nešťastie. Ale to všetko predsa len akosi bolo cítiť človekom. Jeho pohnútky, jeho motívy, jeho kroky neboli vždy dôstojné, ale vyplývali z ľudských, i keď nie čistých a správnych pohnútok. Bol to predsa len človek. Chybujúci. Možno aj biedny a nešťastný človek. Frank preňho nenachádzal ospravedlnenie. Len sa snažil vysvetliť si, pochopiť. Poznal ho aj inak a iného.

Galovič nebol chybujúci. Galovič sa za celý čas svojho úradu nedopustil nijakej chyby. Galovič bol monštrum, monštrum s absolútnou morálkou. Bez slabostí. Bez vášní. Možno bez túžob. Tvrdilo sa o ňom, že z nejakej príčiny nemôže spávať? Galovič spal vždy dobre, tvrdo, tuho, ľahol si, zavrel oči a spal. Svedomie, a on by sa dôrazne ohradil proti tomu slovu, mal vždy čisté. A nech to znie akokoľvek čudne, nikdy neurobil nijaký krok motivovaný osobnými záujmami. Nemal nijaké osobné záujmy. Jeho zákonom, jeho – ak sa to dá tak nazvať – vášňou, jeho cťou bola povinnosť. Nevedel, čo je radosť, nevedel, čo je žiaľ.

Ten mŕtvy sa po celé roky snažil sústrediť vo svojich rukách absolútnu moc. Vždy tu bol niekto, kto mu prekážal, na koho mal prečo žiarliť, koho sa obával. Galovič nemal podobné túžby. Ak sa naostatok všetka moc v krajine skoncentrovala v jeho kancelárii, nestalo sa tak preto, že by si to bol osobne ktovieako želal. Galovičovi nebola moc cieľom, ale prostriedkom. Netúžil po nej a nikdy ju nezneužíval na osobný prospech, prípadne v záujme osobnej prestíže.

Prišla sama. Nevdojak, bez jeho osobného pričinenia. Galovič bol ideálne uspôsobený na to, aby si ju udržal v čase vžitého systému nedôvery každého voči každému a všetkých voči všetkým. A nech boli jeho zákroky akékoľvek tvrdé, ba až strašné, nikdy sa vedome nedopustil nijakej osobnej hanebnosti. Konal podľa zákona. Podľa predpisov, vyhlášok, nariadení. Podľa vtedy platného práva. Vždy vykonával len svoju povinnosť, ostatné ho nezaujímalo.

Ten mŕtvy ho nenávidel. Pudovo, vášnivo, bytostne. A bezmocne. Frank zažil ešte tam v kraji nejeden jeho výbuch zlosti, nejeden pocit zúfalstva nad Galovičom. Bál sa ho. Keď ho vymenovali za šéfa kabinetu, neskrývane triumfoval, pokladal ten deň za svoj deň, za deň víťazstva nad Galovičom. Zdalo sa mu, že sa dostal od neho aj z dosahu jeho právomoci. Ale krátko nato zaujal Galovič svoje terajšie miesto. A ten mŕtvy sa zase bál.

Galovič sa nebál. Nikoho, ničoho. A k mŕtvemu sotvakedy pocítil osobnú nenávisť. Galovič nenávidel triedne, jediná dôstojná nenávisť, ktorú uznával, bola nenávisť triedna. Ale bol povolaný strážiť mravy krajiny, tak ich strážil, vždy, všade. U každého. Pozorne sústreďoval hlásenia o činoch a výčinoch šéfa kabinetu. Niekedy sa môžu zísť. Tak sústreďoval informácie aj o iných, aj o tých, proti ktorým nikdy nenájde dôvod zakročiť. Galovič mal vedieť všetko, musel vedieť všetko, teda vedel. Všetko.

Štátnik potreboval veľký dom, veľa lesku, veľa lichôtok. Mal rád spoločenskú pretvárku, rád sa ukazoval na verejnosti, ženu, ktorú časom znenávidel, brával so sebou, bola reprezentatívna, aspoň navonok bola viditeľným dôkazom jeho úspechu.

Galovič býval v trojizbovom byte. Odmietol vilu. Verejne vystupoval len nerád. V spoločnosti sa vždy cítil nesvoj. Nevedel sa správať, nevedel jesť, vždy mal zle uviazanú kravatu. Nikam nechodil so ženou, keď už musel na recepciu či na nejakú slávnosť, vždy šiel sám. Ba v istom období presadil uznesenie, že pri slávnostných, oficiálnych príležitostiach si funkcionári nesmú brať manželky so sebou.

Recepcie vtedy vyzerali ako zjazdy homosexuálov.

Galovič mal tučnú, neforemnú, veľmi bystrú ženu. Len málokto ju osobne poznal, Frank ju za celý čas svojej činnosti videl ledva päť ráz. Nikoho nezaujímala. Galovičovi ani akosi nepristalo mať či nemať ženu, jeho osobný život bol neznámy, nedôležitý, nezaujímavý.

Pritom to bol mohutný, zdravý, iste aj sexuálne mocný muž. Nikdy sa nešepkalo, že by mal milenku, to bolo pre každého priam nepredstaviteľné. Aj preňho. Chodiť za ženskými bolo v rozpore s princípmi, ktoré strážil. Slabosť. Neresť. A čo horšie, nebezpečenstvo vyzradenia tajomstiev. Ak niekedy, možné to je, predsa len zatúžil po nejakej žene, ak sa mu aj zapáčila, nikdy to nijakým spôsobom nedal najavo. Potlačil v sebe hanebnú slabosť. Prekonaním, potlačením pudov sa predsa kalí oceľová osobnosť revolucionára. Slabosť u revolucionára je vždy prvým príznakom jeho skazy. Na jej konci striehne zrada.

Bolo možné, že sa nejaká žena oňho zaujímala? Bolo to možné, ženy sú všelijaké, po všeličom túžia, prečo by nemala niektorá zatúžiť podrobiť si, pokoriť, oslabiť mocného muža? Chodievali za ním, a mnohé pekné, prosiť za svojich zavretých, odsúdených manželov. Pri niektorej by bolo možno stačilo ukázať rukou na pomyselnú posteľ. Iste sa Galovičovi v tomto smere dostalo zrozumiteľných náznakov, ba aj priamych ponúk. Ale Galovič bol žula. Tvrdá žula. Bojoval za šťastie ľudstva, za nový, krásny svet, za žulový svet morálky.

Tupý? Vôbec nie tupý. Poznal ľudské slabosti a vedel ich vo svojej činnosti využiť. Odmietať alkohol bola preňho samozrejmá revolučná povinnosť. Tam, kde sa tomu nedalo vyhnúť, pri oficiálnych prípitkoch, dávali Galovičovi do pohára vodu zafarbenú podľa druhu vína.

Do úradu a z úradu chodieval pešo. Na dovolenku, ak vôbec niekam šiel, cestoval druhou triedou. Za vlastné. Veľmi starostlivo sledoval, ktorý z funkcionárov používa služobné auto na súkromné cesty.

Niekedy sa to môže zísť.

Bol vždy v službe, plnil si povinnosti. S málokým sa pristavil.

V spoločnosti stával osamotený, v strehu. Nikdy nemal priateľa. Priateľstvo pokladal za zahanbujúcu sentimentálnu príťaž a nedôstojný záväzok.

V tej osamotenosti bola jeho obávaná sila. Vedelo sa o ňom, že je nepodplatiteľný, bdelý a tvrdý. Nič viac o ňom nikto nevedel. Galovič nikdy nepochyboval o správnosti svojich činov. Ani o nich nerozmýšľal. Podľa neho pochybnosť, hoci nevyslovená, bola rodnou sestrou zrady. Nikdy neváhal tvrdo, nekompromisne, do dôsledkov vykonať všetko, čo pokladal za záujem spoločnosti.

Fanatik? Nie. Fanatici sú vášniví, impulzívni, neraz nevyspytateľní. Galovič bol stroj na drvenie ľudí. Muž s absolútnou, žulovou morálkou. Bez kazu, bez chyby. Galovič sa nikdy nevyvyšoval nad iných, nenahováral si, že je výnimočný. A predsa bol súhrn jeho cností výnimkou. Galovič bol výnimočný muž.

Muž? Človek?

Neurobil z Galoviča obávané monštrum, pred ktorým sa každý triasol, práve zabsolutizovaný súhrn samých cností? Galovič stotožnil svoju absolútnu morálku s princípmi a kritériami verejnej morálky. Kto sa proti nim čímkoľvek prehrešil, stal sa nehodným svojho postavenia. Dnes si vypije, zajtra zradí.

Súcit? Zhovievavosť? Zrada. Revolúcia si nemôže dovoliť taký luxus. Na zhovievavosť voči chybám a pokleskom hynuli režimy, štáty, systémy. Galovič by bol mohol rešpektovať len niekoho „ešte lepšieho“, ako bol sám. Horším od neho beda. Pritom Galovič nerozoznával tiene. Dobré je dobré, zlé je zlé, medzi tým nie je nič, len pokryteckí intelektuáli, tí mäkkýši s nevyvinutými svalmi sa pokúšajú nahovoriť svetu čosi o zložitosti ľudského vývoja. On, Galovič, im na to nenaletí. Humánne je, čo je pokrokové, a pokrokové je, čo je revolučné. Nikdy sa nikto neopovážil opýtať Galoviča, čo pod slovom revolučné vidí. Asi by ho tou otázkou priviedli do veľkého pomykova. Ale nie, nepriviedli, odpovedal by jasnou frázou.

Tak Galovič pod kepienkom stráženia čistoty revolúcie ničil, hobľoval, valcoval ľudí. Už len podozrenie voči niekomu, čo aké absurdné, bolo pre Galoviča dôkazom. Zvyšok je už vec vyšetrovacieho aparátu. Ten je tu na to, aby podozrivého usvedčil. Odhaliť. Usvedčiť. Zneškodniť! Galovič mal veľmi úzky slovník. Ako mohol toľké roky existovať na čele mocenského aparátu? Nevedeli o ňom, aký je? Práveže vedeli, práve preto mohol existovať. Ten mŕtvy mal kedysi povesť nebojazlivého chlapa. Ale už vtedy sa Galoviča bál. Navonok to vyzeralo, že v krajine vládnu dvaja silní muži, že sa spolu bijú dva kohúty. Len jeden z nich bol naozaj silný, len jeden bol kohút. Možno Galovič cítil, že ho potrebuje. Že je tu aspoň zdanlivá rovnováha síl. Možno sa navzájom dopĺňali? Možno existencia jedného bola podmienkou aj zárukou existencie druhého? Galovič neváhal zničiť svojho protivníka, keď mal na to naporúdzi prostriedky. Nie zo strachu ani zo závisti, z principiálnych dôvodov. Zničil ho. Dosiahol tým vrchol svojej osobnej

moci. Ale nezničil tým aj sám seba? Exponované miesta nebadane zaberajú mladí, starou nedôverou a predsudkami nezaťažení ľudia. Je ich čoraz viac. Galovičovi unikajú spod rúk, nechcú hrať jeho hru, nechcú sa vtesnať do jeho koľají. Tí starí boli poslušní, vyjadrovali sa v symboloch, takmer každý z nich mal akúsi minulosť a uvedomoval si, že Galovič o nej vie. O tých nových nevedel nič. Galovič nikdy nemal priateľa, nepotreboval ho, a teraz ostal sám. Sám, posledný zo starej silnej gardy. Urobil chybu, že odstránil štátnika, pohýbal tak stojacimi vodami, v jeho vlastnej, ním vybudovanej mašinérii poslušnosti kadečo škrípe, sú tu ľudia, čo nechcú a nebudú tancovať podľa jeho nôty, čosi neznáme, nepostihnuteľné tu za posledné roky vyrástlo, Galovičove osvedčené spôsoby na tom zlyhávajú, sú tu ľudia, ktorí nechcú prijať pravidlá jeho hry, sú nedisciplinovaní sopliaci, ktorí nerešpektujú zákonitosti revolúcie, tie zákonitosti, ktoré na zákonitosti povýšil Galovič, a opovažujú sa konať podľa vlastného uváženia. Vlastné uváženie? To je podľa Galoviča zrada. A sú ešte iní, ktorí si z neho robia neskrývaný posmech. To tu nikdy nebolo! To je nové, znepokojujúce! Keď Galovič myslí na tieto rozkladné úkazy, bojí sa o revolúciu.

Ešte je mocný! Nikdy nebol taký mocný! A teraz má v rukách všetku faktickú moc aj príslušný aparát, ktorý ju stráži a uplatňuje. Ale sám cíti, že je koniec. S tým mŕtvym odchádza celá jedna éra. Galovič je jej pozostatkom. Bude už len prekážať. Prekáža už dlho, ale nie všetci to pripisovali jemu, hromozvodom verejnej mienky bol ten mŕtvy, nie on. Odteraz ním bude on. On, a sám. Bol ako výr. Lovil v tmách. Teraz sa nechtiac zrazu nájde na výslní. Všetky vtáky sa naňho vrhnú. Uďobú ho. Vrabce, sýkorky, drozdy, lastovičky sa naňho vrhnú s bojovým škrekom. Bol pánom tmy. Na svetle bude bezbranný a smiešny... jedného dňa mu niekto bezočivo povie: My dobre vieme, proti čomu si. Ale mal by si sa pokúsiť vysvetliť, či si aj za niečo? A frázy o revolučnej bdelosti ho neuspokoja...

Frank si Galoviča vyfotografoval. Ako rační nad truhlou mŕtveho, ktorého zničil. Čudná hlava, taká hranatá, čudne formovaná, oči poloprivireté, oceľové, sivé. Frank sa na tento obrázok tešil. Bude posledným, poslednou stránkou fotografickej kroniky jedného života, jednej smrti.

Galovič dokončil prejav, obrátil sa, išiel k vdove a podal jej ruku. Všetci prítomní prešli okolo nej a podali jej ruku. Aj Frank,

hoci sa nepatrí, aby fotograf v službe kondoloval. Fotograf nie je človek, to je vec, šošovka aparátu. Keď držal vdovinu ruku, pošepla mu: „Už aby sa to skončilo...“

Skončilo sa to. Neviditeľná hudba na galérii začala hrať smútočný pochod revolucionárov. Šesť generálov vzalo na plecia rakvu. Smútočným krokom vychádzali von.

Frank za nimi nešiel. Jeho služba sa skončila, čo sa bude robiť vonku, to je už záležitosť kolegov, ktorí tam striehnu. Dvaja chlapi zavreli ťažké bronzové dvere. Ako na povel sa z chodieb vynorili chlapi v montérkach. Zhasli falošné grécke ohne, zhasol veľký krištáľový luster. Tí chlapi sa vedeli obracať. Ich vedúci kričal na dvoch, čo snímali čierny záves:

„Pozor na ten zamat, aby sa nepoškodil...“

Franka si nikto nevšímal. Keď vynášali posledné zvyšky smútočnej výzdoby, drevené kozy, na ktorých stál katafalk, pozrel sa Frank na hodinky. Trvalo im to necelú polhodinu. Ešte filmári zvinú gumový kábel a hala bude zase obyčajnou halou. Obyčajnou nie. Musia ju ešte slávnostne vyzdobiť. Popoludní tu uvedú do úradu nového šéfa kabinetu. Všetko sa musí blyšťať!

Na ulici Frank stretol Margitu. Niesla tašku s nákupom. Neprezradil jej, že ju videl. Prezradila sa sama.

„Ten sviniar. Že sa nehanbí...“

Mohla tým myslieť len Galoviča. Jeho prejav.

„Vlastne sa ani tak veľa nezmenilo,“ pomyslel si Frank. „Ktosi zomrel, ale Margita je stále taká, ako bývala. Taká istá...“